

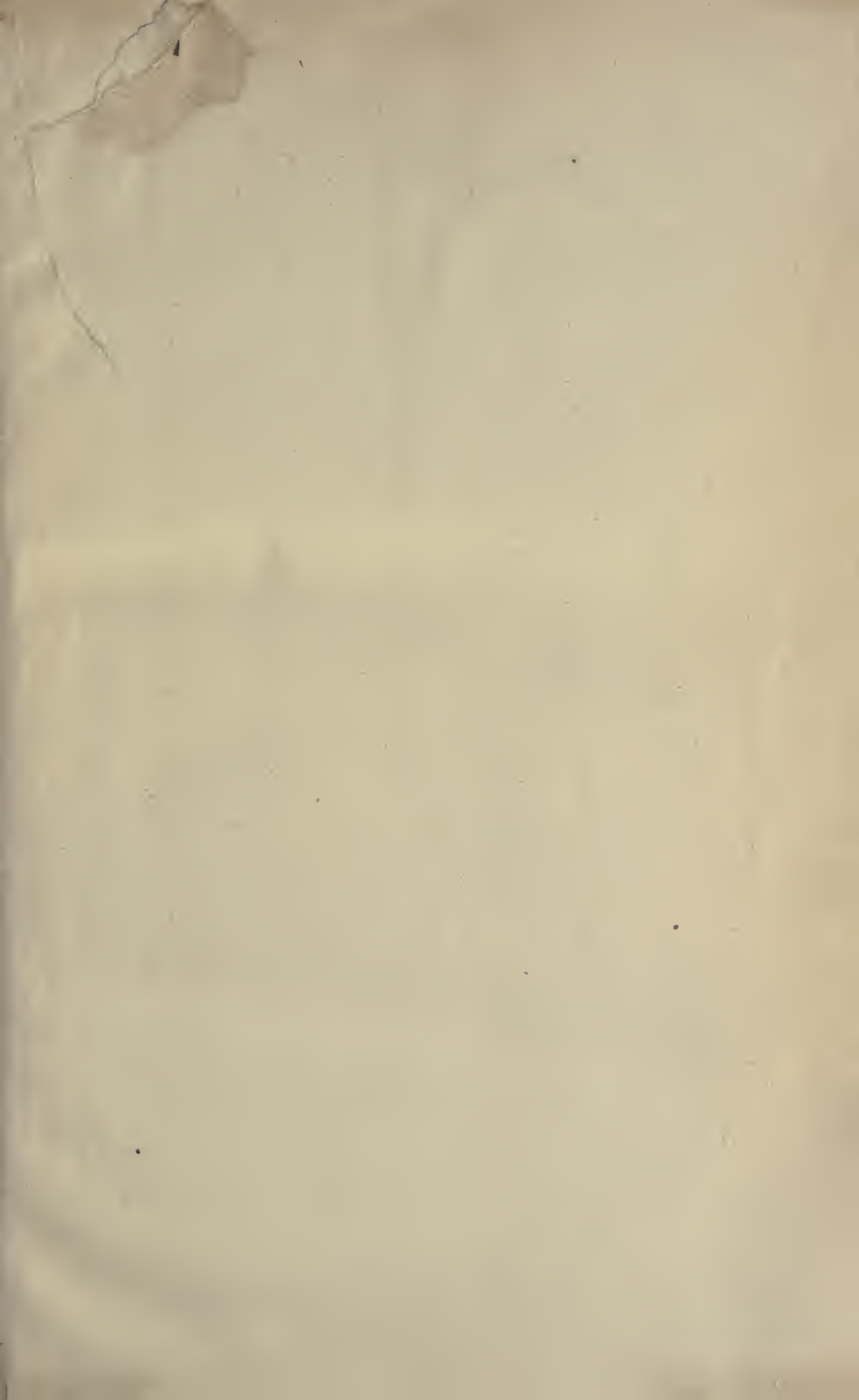
UNIVERSITY OF TORONTO DUPL

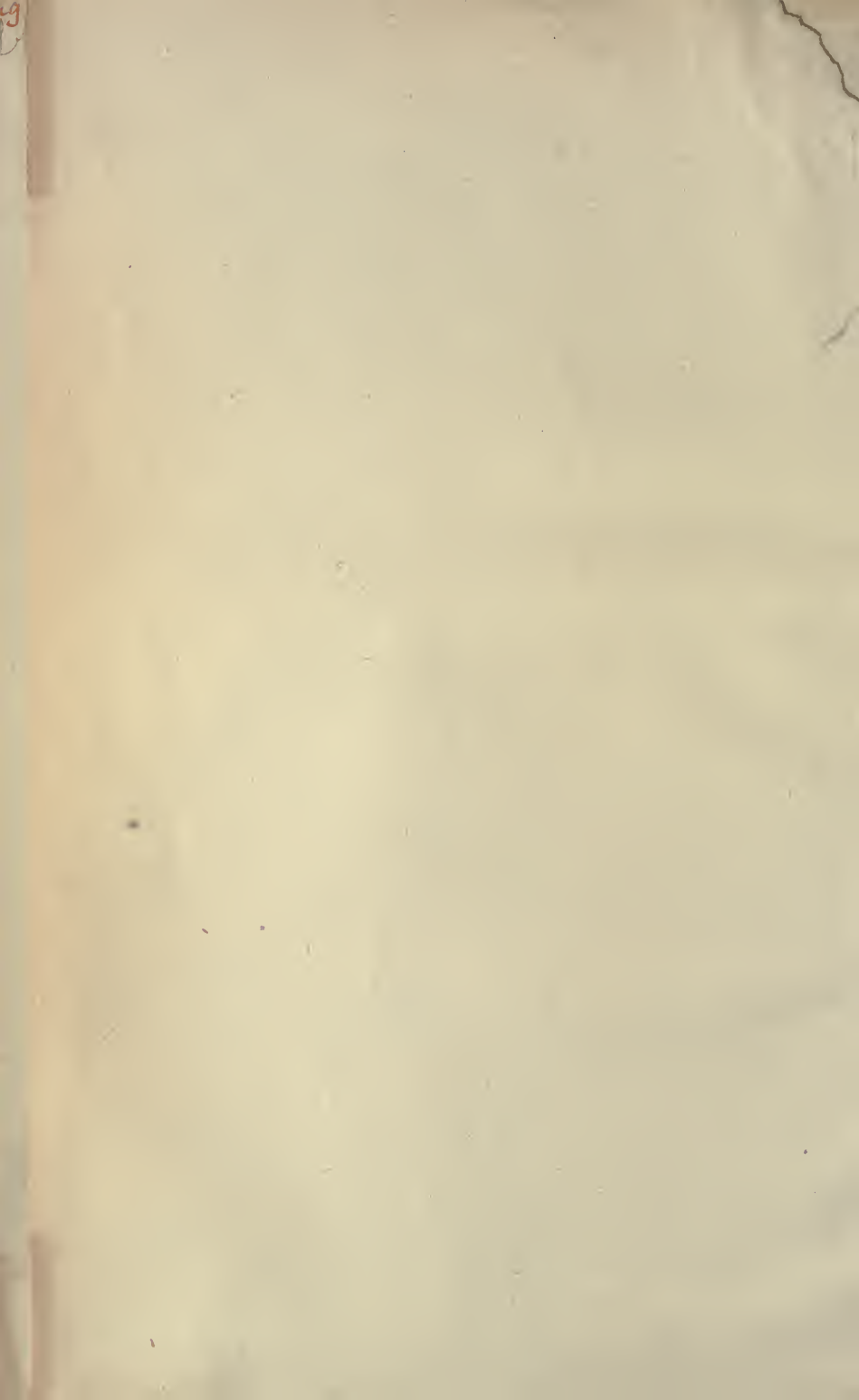

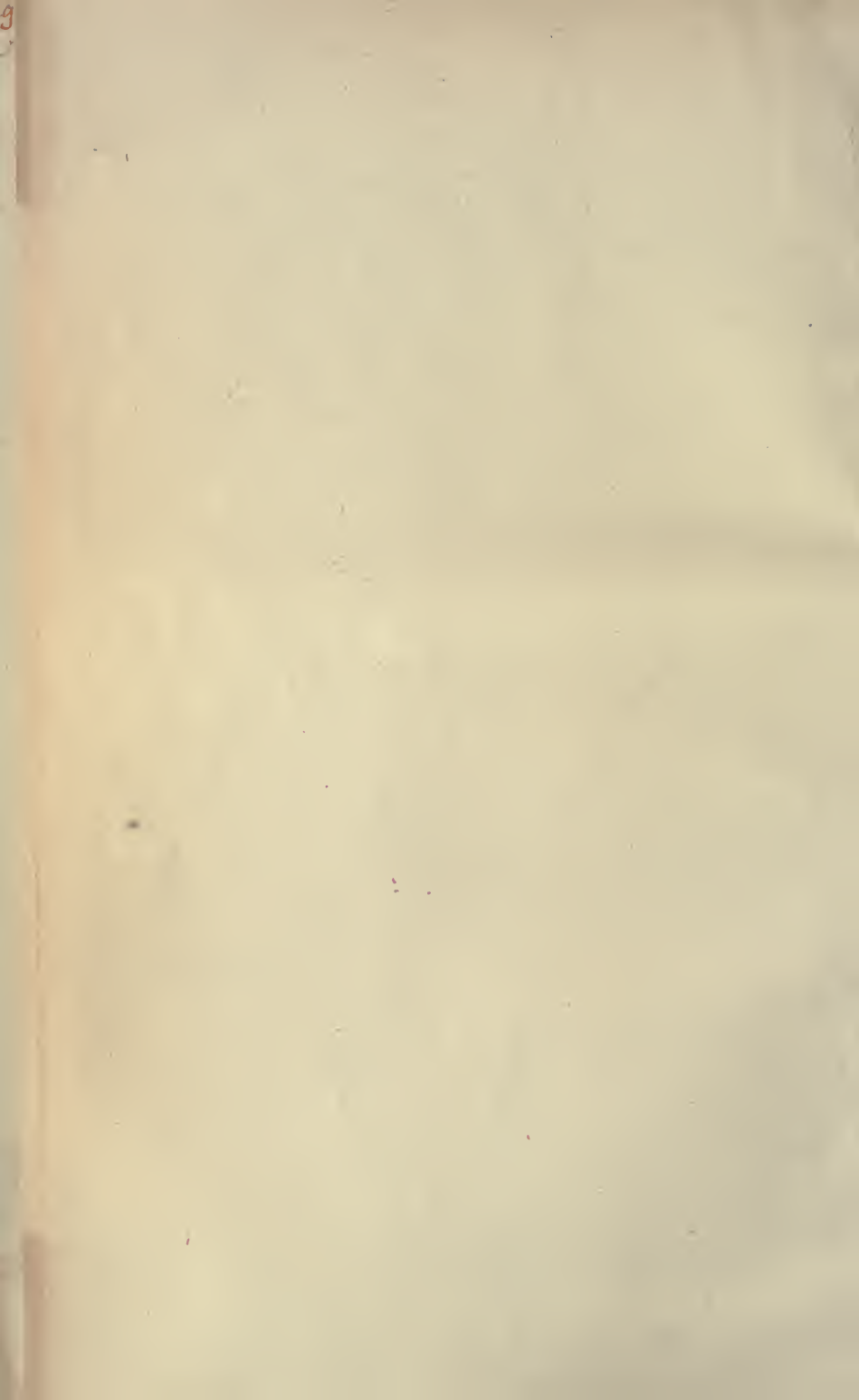
3 1761 00361286 8

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

Handwritten text at the top left corner, possibly a page number or title.

Defensor's Liber Scintillarum.

**Agents for the sale of the Early English Text Society's
Publications.**

DUBLIN : WILLIAM McGEE, 18 Nassau Street.

EDINBURGH : T. G. STEVENSON, 22 South Frederick Street.

GLASGOW : OGLE & Co., 1 Royal Exchange Square.

BERLIN : ASHER & Co., Unter den Linden 20.

NEW YORK : C. SCRIBNER & Co., LEYPOLDT & HOLT.

PHILADELPHIA : J. B. LIPPINCOTT & Co.

~~Paris.~~
~~Printed.~~
~~Long.~~

134

Defensor's
Liber Scintillarum

WITH

AN INTERLINEAR ANGLO-SAXON VERSION
MADE EARLY IN THE ELEVENTH CENTURY

EDITED

WITH INTRODUCTION AND GLOSSARY

FROM THE

ROYAL MS. 7 C iv. IN THE BRITISH MUSEUM

BY

E. W. RHODES, M.A.

LANGTON FELLOW OF THE OWENS COLLEGE
VICTORIA UNIVERSITY, MANCHESTER

LONDON:

PUBLISHED FOR THE EARLY ENGLISH TEXT SOCIETY
BY N. TRÜBNER AND CO., 57 AND 59 LUDGATE HILL.

~~599~~
~~10/12/89~~

MDCCCLXXXIX.

PR
1119
AZ
no. 93

14261
30/7/91
6

CONTENTS.

CHAP.	PAGE
INTRODUCTION	v
I. (De Caritate . be soðre lufe)	1
II. De Patientia . be geþylde	7
III. De Dilectione dei et proximi . be lufe godes 7 nihstan	13
IV. De Humilitate . be eadmodnysse	18
V. De Indulgentia . be forgifnysse	23
VI. De Conpunctione . be onbryrdnysse	26
VII. De Oratione . be gebede	30
VIII. De Confessione . be andetnysse	36
IX. De Penitentia . be dædbotnysse	41
X. De Abstinencia . be forhæfednysse	49
XI. De Relinquentibus Saeculum . be forlætendum worulde	57
XII. De Timore . be ege	64
XIII. De Virginitate . be fæmnhade	68
XIV. De Iustitia . be rihtwisnysse	71
XV. De Inuidia . be andan	75
XVI. De Silentio . be swigean	77
XVII. De Superbia . be ofermodnysse	82
XVIII. De Sapientia . be wisdom	85
XXI. —(De Fornicatione)	86
XXII. De Perseuerantia . be þurhwununge	90
XXIII. De Securitate . be orsorhnysse	91
XXIII. De Stultitia . be dysignysse	94

CHAP.	PAGE
XXV. De Auaritia . be gitsunge	98
XXVI. De Uirtute . be mægene	100
XXVII. De Uitiis . be leahtrum	102
XXVIII. De Ebrietate . be druncennysse	104
XXVIII. De Decimis . be teoðungum	107
XXX. De Cupiditate . be grædignysses	110
XXXI. De Disciplina et Increpatione . be lare 7 þreauge	113
XXXII. De Doctoribus siue Rectoribus . be lareawum oþþe be gelæredum oþþe recceन्द्रum oþþe be gymendum	116
XXXIII. De Fide . be geleafan oþþe truwan	126
XXXIV. De Spe . be hopan oþþe be hihte	129
XXXV. De Gratia . be gife	131
XXXVI. De Discordia . be twirædnysse	133
XXXVII. De Juramento . be aþsware	135
XXXVIII. De Cogitationibus . be geþancum	137
XXXVIII. De Mendacio . be leasunge	142
XLII. —(De Voluntate)	142
XLIII. De Indumentis . be reafum	143
XLIII. De Misericordia . be mildheortnysses	145
XLV. De Compassione Proximi . be efenþrowunge nihstan	147
XLVI. De Elatione . be upahafenysses	151
XLVII. De Uita Hominis . be life mannes	153
XLVIII. De Muneribus . be gifum oþþe lacum	154
XLVIII. De Elemosina . be ælmeßan	155
L. De Tribulatione . be gedrefednysses	160
LI. De Primitiis siue Oblationibus . be frymþum oþþe offrungum	165
LII. De Tristitia . be unrotnysse	167
LIII. De Pulchritudine . be fægernysse	168
LIII. De Conuiuuiis . be gebeorscipum	169
LV. De Risu et Fletu . be hlehtre 7 be wepe	171
LVI. De Honore Parentum . be wurþscipe maga	173
LVII. De Filiis . be bearnum	175

CONTENTS.

vii

CHAP.	PAGE
LVIII. De Diuitibus et Pauperibus . be welegum 7 þearfum .	177
LVIII. De Acceptione Personarum . be onfangenysse swegea .	183
LX. De Itinere . be sipfæte	185
LXI. De Sensibus . be andgytum	187
LXII. De Seruis et Dominis . be þeowum 7 hlafordum . .	188
LXIII. De Consortis Bonorum et Malorum . be midwununge godra 7 yfebra	191
LXIII. De Amicitia et Inimicitia . be freondscipe 7 be feondscipe	193
LXV. De Consiliis . be geþeahum	199
LXVI. De Defunctis . be forþgewitenum	201
LXXV. —(De Ligatione)	202
LXXVI. De Exemplis . be bysenum	203
LXXVII. De Discipulis . be leorningnihtum	204
LXXVIII. De Temptatione et Martyrio . be costunge 7 martirdome .	207
LXXVIII. De Uerbo Otioso . be worde idelum	212
LXXX. De Breuitate huius Uitae . be sceortnysse þyses lifes .	214
LXXXI. De Lectione . be rædingum	217

De Vitiis et Peccatis.

Apostrapha de Muliere nequam	223
Item de Muliere Bona et Mala	224
De Predestinatione Electorum et Reproborum	226
De Modis Peccatorum	228
De Grauibus Peccatis et Leuibus	230
Quomodo Peccata geruntur	231
De Duplicatione Peccaminum	234
Item de Expletione Peccatorum	235

CORRECTIONS.

- P. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20, *for oncnawen read oncwawen.*
P. 20, l. 20, *for brydde read brysdde.*
P. 25, l. 2, *for ne read we.*
P. 36, l. 2, *for afligede read affigede.*
P. 40, l. 12, *acofriað has an accent over the o.*
P. 42, l. 16, *for l(an)ge read l(en)ge.*
P. 50, l. 10, *for if read lif.*
P. 50, l. 16, *for flæse read flæsc.*
P. 52, ll. 12, 14, *for seworden, gynd read geworden, synd.*
P. 56, l. 19, *over defic- read ateor-.*
P. 58, l. 1, *for æceros read æceras.*
P. 58, l. 15, *for capiti read capti.*
P. 61, l. 10, *for gehlypende read gehlywende.*
P. 83, l. 2, *for apostare read apostatare.*
P. 83, l. 18, *for hreccan read hneccan.*
P. 90, l. 1, *read þurhwununge.*
P. 130, l. 3, *for hope read hopa.*
P. 137, l. 7, *for ascumgendre read ascunigendre.*
P. 144, l. 5, *for gehylpe read gehlywe.*
P. 152, l. 15, *for nanes read nanre.*
P. 170, l. 6, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 172, l. 15, *for beortan read heortan.*
P. 174, l. 3, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 177, l. 2, *for gulfulle read galfulle.*
P. 192, l. 9, *for betwut read betwuh.*

INTRODUCTION.

THE present volume includes the 'Liber Scintillarum,' Latin, and Anglo-Saxon interlinear version, and some pieces of a similar nature, 'De Vitiis et Peccatis,' which together form the contents of the Royal MS. 7 Civ. in the British Museum. The former work consists of sayings collected from the 'Holy Scriptures' and the 'Fathers,' and arranged under certain heads, such as 'patience,' 'humility,' 'avarice,' 'folly,' etc. Its value in the Middle Ages was doubtless very great, as it contained, in a small compass, the opinions of the 'Fathers' on so many varied questions, men's vices and virtues, their duty to themselves, to their neighbour and to God. Any one who glances at the list of contents of the work will see how interesting are many of the questions dealt with, and how typical of mediæval thought. It would be out of place here to dwell on these points, but I may, perhaps, be allowed to call attention to the interesting chapters on 'Abstinence,' 'For-saking the World,' 'Teachers or Rulers,' 'Drunkenness,' 'Tithes,' 'Feasts,' 'Servants and Masters,' 'Temptation and Martyrdom,' and 'Reading.'

The nature of the work—a compilation from the 'Fathers'—which needed for its production a scholar of wide reading and great laboriousness, probably led later times to fix on

Bede as its author. Whatever may be the reason, we find the 'Liber Scintillarum' given without any explanation, as if it were a recognised work by Bede, in vol. vii. of the edition of his works, published at Basle in 1563. All guesses at the authorship were, however, rendered unnecessary by Mabillon's discovery¹, in 1685, of a manuscript at Monte-Cassino, containing a preface by the author, in which he gives his name, 'Defensor,' not, as he modestly assures us, 'ob gloriam vanam sed ut quicumque legit memoriam mei habeat.' He was, he informs us, a monk of the monastery founded at Ligugé, near Poitiers by St. Martin, and undertook the labour of collecting the 'Scintillae' at the wish of his instructor Ursin, abbot of the monastery.

As we know that Ursin, who afterwards became bishop of Autun, and wrote a life of S. Leger, lived about the end of the seventh century, we may with some confidence fix the date of the composition of the 'Liber Scintillarum' by his pupil, Defensor, early in the eighth century. This would agree with the fact that the last of the 'Fathers' quoted by the latter is Isidore of Seville, who died about 632 A.D.

All the information we have about Defensor and his work is in the above-mentioned preface. In the following passage from it we learn the mode in which he collected the 'Scintillae,' his object, and the reason he called his book the 'Liber Scintillarum:' 'Jussioni et doctrinae obtemperare volens, paginas quasque scrutans, sententiam fulgentem, sicuti inventam quasi margaritam aut gemmam avidius collegi. Quemadmodum guttae multae fontem efficiunt, sic de diversorum voluminibus congregans testimonia, hunc libellum condere tentavi. Veluti de igne procedunt scintillae, ita hunc minutae

¹ Mabillon, *Museum Italicum*, vol. i. p. 123.

sententiae pluresque libri inveniuntur fulgentes, ad quarum inter hoc scintillarum volumen, quod qui legere vult, laborem sibi amputat, ne per caeteras paginas iterandum lassescat. Hic habentur quod reperiri desiderat, sed ne id opus quasi sine auctore putetur apocryphum, unicuique sententiae per singula proprium scripsi auctorem ¹.'

The Latin text of the 'Liber Scintillarum' has been printed several times; the latest edition is that of Migne in vol. 88 of his 'Patrologiae Cursus Completus.'

The first notice of the manuscript containing the inter-linear Anglo-Saxon version is by Junius, who in the preface to his 'Gothic Glossary' says he has made extracts from it, and he thinks he has never found anywhere an interlinear version so carefully and accurately executed.

Wanley mentions the extracts by Junius, gives the titles of the chapters ², and describes the original manuscript ³.

Its history is given on the first and the nineteenth leaf. It belonged formerly to the monks of Christ Church, Canterbury, and at the destruction of the monasteries became the property of John Apsley de Thokeham, who kept it twenty years (1567). Afterwards Master Lumley had it, and from him it passed into the Royal Library.

The manuscript is not in a perfect state; a few leaves are disarranged, several are wanting, and the margins of many are cut off. Fortunately it is rarely that letters are cut off as well. The following is the proper order of the leaves: 1-23, 28, 29, 30, 24, 31, 25, 26, 27, 32-93, 97, 94, 95, 98, 99, 96, 100-106.

The Anglo-Saxon interlinear version has never been printed

¹ Mabillon, *Annal. Bened.* vol. ii. p. 704. The preface given by Fabricius, '*Bibl. Med. et Inf. Aetatis*,' is slightly different.

² Hickes' '*Thesaurus*,' vol. ii. p. 86.

³ *Ibid.* vol. ii. p. 180.

before, but the most important words and grammatical forms were given by Kluge in 'Englische Studien,' vol. ix. p. 35, and his list has been of constant use to me.

My aim has been to give an accurate copy of the manuscript, all additions of my own being put in brackets. My text was made from a transcript kindly lent me by Prof. Skeat, and was then, or afterwards when in proof, carefully compared with the MS. The Latin text is printed in italics, with the contractions, which I have expanded, in Roman letters, whilst the opposite holds good for the Anglo-Saxon. The punctuation of the manuscript is adhered to; but in order to split up the chapters, each writer has a separate paragraph for the quotations taken from him. These are always preceded by his name, and 'dixit,' e.g. 'Eusebius dixit,' or in the case of quotations from the Gospels, by 'Dominus dicit in euangelio.' In the manuscript this part is always written in large illuminated capitals, except when the quotations are from the 'Vita Patrum.'

The Latin accents are retained, though I have been unable to determine what principle governed the scribe in his use of them. When they are used they are used correctly, but it is impossible to say why the scribe marked the accented syllable in some words but not in others.

The words in the footnotes are alternatives for the Latin, rarely for the Anglo-Saxon. In the manuscript the former are written above the Latin, preceded by *i.*=*id est*, or *l.*=*vel*, whilst the latter are generally placed in the margin. Occasionally an elliptical word is supplied above the line, in which case *s*=*scilicet* is written before it.

The handwriting both of the Latin and the Anglo-Saxon is that of the early part of the eleventh century, and the

language of the interlinear version belongs to the same period. The chief feature of the latter is its remarkable accuracy; there are very few mistakes, and these only trifling ones. The strangest is on page 47, line 16, where the translator has for '*sicut nec auris esca nec guttur uerba cognoscit*,' 'swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu onc-næwð.'

Latin compound verbs are usually rendered by Anglo-Saxon verbs, in which the component parts of the Latin are accurately represented. This makes the text especially rich in new compounds, although we cannot be sure in all cases that the Anglo-Saxon compound could be used with exactly the same meaning as the Latin. Many of the words in the interlinear version are not to be found in the Anglo-Saxon dictionaries, or are found with no references. Among the latter are some thirty words quoted from Somner or Lye, by Bosworth in his Anglo-Saxon Dictionary, which were probably taken from Junius' manuscript dictionary.

There are not many phonetic or grammatical peculiarities, for in both sounds and grammar the language is that of ordinary late West-Saxon. I have noted whatever forms are unusual and seem worthy of attention, although many of them are probably errors made by the scribe.

a represents æ, e. g. stafe, p. 119, l. 15.

ā " ǣ, gemane, p. 1, l. 3; þar, p. 9, l. 9; slape, p. 117, l. 13; but slǣp occurs, p. 57, l. 6.

ǣ " ē, hæc (hic), p. 21, l. 4.

ǣ " ēa, þæwum, p. 2, l. 12.

ē " ēa, hehnysse, p. 84, l. 7; hegra, p. 120, l. 15:
ē perhaps represents iē in this instance;
gelefan, p. 129, l. 1; ongean, p. 12, l. 16.

o represents u, folfremed, p. 8, l. 7; onderfon, p. 4, l. 1; ongleawnysse, p. 5, l. 5.

ō „ ā, onmode, p. 18, l. 18.

ē „ ē, bæc, p. 17, l. 6.

u „ o in the past tense and past participles of some weak -ian verbs,—lufude, p. 14, l. 7; p. 14, l. 16; gehiwude, p. 16, l. 4; afandud, p. 15, l. 4; gestaþelud, p. 15, l. 16; geswutelud, p. 10, l. 7; gefystlude, p. 7, l. 15; festrud, p. 222, l. 15.

ea „ æ, bearnð, p. 56, l. 14.

ea „ eo, beað, p. 17, l. 5; heartan, p. 43, l. 15; but beoð, heortan are the usual forms; neopeweard, p. 27, l. 8.

ēa „ æ, deadbote, p. 40, l. 2; gehealed, p. 72, l. 19; oncneawð, p. 184, l. 13.

ēa „ ēo, leagan, p. 136, l. 4; lareawum, p. 116, l. 1.

eo „ ea, teoras, p. 28, l. 1; teora, p. 47, l. 4.

e „ g, forbycð, p. 114, l. 11; strençð, p. 12, l. 18; strençðe, p. 50, l. 12.

g „ c, ongnawen, p. 84, l. 6.

h is omitted in leahter, p. 171, l. 12, though hlehter is found in the preceding line.

d represents t, wyld (vis), p. 200, l. 20; behad, p. 8, l. 5; widnigendne, p. 38, l. 3.

t „ d, getwyld, p. 96, l. 4; heortnysse, p. 225, l. 7; getealt, p. 69, l. 16; brat, p. 185, l. 15; synt, p. 9, l. 15.

W occurs where we should expect n in oncwawen, p. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20 (v. Kluge, 'Englische Studien,' vol.

ix. p. 36, who points out that this phenomenon occurs several times in works written in a south-eastern dialect).

There is little to call for notice in the grammar, but the following peculiarities may be mentioned:

Neuter nouns of the strong declension with long root syllable are treated, with few exceptions, like those having a short root syllable, and therefore take *u* in the nom. and acc. plural.

Bānu, p. 167, l. 11; belimpu, p. 111, l. 3; cneowu, p. 224, l. 4; forligru, p. 102, l. 14; p. 137, l. 11; gefeohtu, p. 74, l. 18; p. 111, l. 16; p. 199, l. 14; folcu, p. 184, l. 11; gestreonu, p. 76, l. 12; geswineu, p. 101, l. 11; geþancu, p. 37, l. 12; p. 87, l. 5; p. 102, l. 14; p. 182, l. 14; geþeahtu, p. 199, l. 8; goldhordu, p. 156, l. 6; p. 179, l. 13; herereafu, p. 19, l. 8; p. 158, l. 1; horwu, p. 69, l. 14; landu, p. 51, l. 17; manu, p. 45, l. 13; p. 88, l. 15; p. 234, l. 6; midlu, p. 55, l. 11; pundu, p. 132, l. 7; reafu, p. 143, l. 14; treowu, p. 56, l. 17; weoreu, p. 58, l. 19; p. 52, l. 19; p. 20, l. 19; wordu, p. 18, l. 19; p. 214, l. 4; p. 218, l. 15; p. 221, l. 12; p. 221, l. 19.

The adjective *gōd* is also found with *u* as the ending of the neuter plural strong declension, p. 13, l. 8; p. 20, l. 11; p. 102, l. 5.

An intrusive *r* is sometimes found in the nom., acc. and dat. plural of present participles and of nouns in *-end* formed from present participles: *lufigendras*, p. 14, l. 3; *wregendras*, p. 29, l. 4; *fyligendrum*, p. 100, l. 12; *reccendrum*, p. 116, l. 2.

A feminine in *a* instead of *e* is found in *forhæfednyss ana* (*abstinentia sola*), but in this case the *-a* is probably a mistake due to the glosser seeing *a* in the word *sola* below. Kluge,

Paul und Braune's Beiträge, vol. viii. p. 552, has shown that such feminine forms do sometimes occur.

The past participle of strong verbs ends in -an in *befangan*, p. 15, l. 19; *gesceapan*, p. 83, l. 4; *gefaran*, p. 48, l. 3; *geunnan*, p. 109, l. 17; *gemunan*, p. 165, l. 5.

Ende is found for *enne* in *lufigende*, p. 3, l. 13; *mynigende*, p. 53, l. 11, but these are in all probability mistakes due to the scribe, seeing *d* in the Latin word below.

Agan has a plural formed as if it were an ordinary strong verb: *agað*, p. 7, l. 12; p. 158, l. 17, instead of *agon*.

For the usual 'sceal,' a form, 'scyl,' formed on the analogy of the subjunctive, is the only one which occurs in the present text. Instances of it occur on p. 6, l. 14; p. 19, l. 20; p. 33, l. 7; p. 41, l. 3; p. 43, l. 20; p. 24, l. 17 (*beon scyl*); p. 93, l. 14.

For the plural *sculon* (*sceolon*), *scylon* occurs on p. 1, l. 12; p. 31, l. 20; p. 36, l. 6; p. 51, l. 9; *scylan*, p. 33, l. 3.

In conclusion, I should like to take this opportunity of thanking Professor Napier, Professor Skeat, and Professor Toller for the help and advice they have always readily given me.

LIBER SCINTILLARUM.

drihten segð on godspelle maran soþe lufe nan mann hæfþ
Dominus dicit in euangelio maiorem caritatem nemo habet.

butan þæt sawle his alecge æghwylc for freondum his
quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

se apostol sæde toforan eallum soþlice gemane on
Petrus apostolus dixit. Ante omnia autem mutuam in
 eow sylfum soþe lufe gædertange hæbbende forþi seo soþe
vobismet ipsis caritatem continuam habentes. quia cari-
 lufu oferhelap micelnysse synna
tas operit multitudinem peccatorum ;

sæde seo soþe lufu gepyldig ys milde
Paulus apostolus dixit. Caritas patiens est. benigna
 heo ys soþe lufe broþerrædenne eow betwynan lufiap
est ; Caritatem fraternitatis. inuicem diligite¹.

se apostol sæde God soþ lufu ys 7 se þe
Iohannes apostolus dixit. Deus caritas est. et qui
 wunap on soþre lufe on gode he wunat 7 god on him on þam
manet in caritate : in deo manet et deus in eo ; In hoc
 ætywde soþ lufu godes on us forþi he for us sawle
apparuit caritas dei in nobis. quoniam ille pro nobis animam
 his alede and we seylon for gebroþrum sawla alecgean
suum posuit. et nos debemus pro fratribus animas ponere.

sæde hatung awecþ saca and ealle gyltas
Salomón dixit. Odium suscitatur rixas. et uniuersa delicta
 oferhelap soþlufu
operit caritas ;

sæde gif þurh weg soþre soþ lufe we wyllað
Augustinus dixit : si per uiam uerę caritatis uolumus
 yrnan to þan ecean epele gesæliglice we magon
currere. ad aeternam patriam feliciter possumus
 becuman butan soþre lufe ealle swa hwylce swa we doþ
peruenire ; Sine caritate omnia quaecumque facimus

¹ uel diligentes.

na þing us fremað don and on idol aspendað bi-
nihil nobis proudest facere. et inane expēdimus stu-
 gence gif we nábbað þa soþan lufe seo ys god rixap
dium. si non habeamus caritatem. quae est deus; Regnat
 soþlice flæslic grædigness þar þar nys godes soþ lufu
enim carnalis cupiditas. ubi non est dei caritas;
 þænne soþlice mann fulfremed ys þænne soþre lufe full
Tunc enim homo perfectus est. quando caritate plenus
 ys butan lufe þære soþan lufe þeah þe gehwile rihtlice
est Sine amore caritatis quāuis quisque recte
 gelyfe to eadignysse becuman nateshwon mæg swa micel
credat ad beatudinem peruenire nequāquam pōtest; Tanta
 ys soþre lufe mægen þæt eac witegung 7 martyrdom
est caritatis uirtus. ut etiam prophetia et martyrium
 butan hyre naht beon synd gelyfede swa micel ys seo soþe
sine illa nihil esse credantur; Tanta est ca-
 lufu seo gif wana byþ on idel synd hæfde oþre gif
ritas quae si desit. frustra habentur cāetera. si
 heo mid byþ rihtlice synd hæfde ealle se soþlice þæt
ādsit. recte habentur omnia; Ille autem quod
 geopenap gehealt 7 þæt þæt dyrne ys on godcundum spæc-
pātet tenet et quod lātet in diuinis ser-
 um se þa soþan lufe healt on þæwum fyliaþ þa
monibus. qui caritatem tenet in mōribus; Sectamini cari-
 soþan lufe mid swetum 7 halwendum mete butan þære
tatem dulci ac salūbri cibo. sine quā
 se welega þearfa ys and on þære se þearfa welig ys þa þe
dives pauper est. et in quā pauper dives est; Qui
 belucað eagan heora ongean soþe lufe hi hnappiað on gewil-
claudunt oculos suos contra caritatem. obdormiscunt in concu-
 nungum 7 gelustfullungum flæsces atiht þa soðan lufe gynd
biscentiis et delectationibus carnis; Extende caritatem per
 ealne embehwyrft gif þu wylt crist lufian forþi lima
totum orbem si uis christum amāre. quia membra
 cristes gynd embehwyrft licgað eallswa soðlice lichama þin-
christi per orbem iacent; Quōmodo enim corpus tuum
 butan gaste þæt ys butan sawle gif hit byð dead he ys
sine spiritu. hoc est. sine anima si fuerit mortuum est:
 swa seo sawl þin butan þam halgum gaste þæt ys butan
ita anima tua sine spiritu sancto id est sine

sopre lufe gif hit byþ dead heo byþ geteald na soplice ear-
caritate si fuerit mortua deputabitur; Non enim hali-
 diað on ân butan on þam fulfremed byð soð lufe cristes
tant in unum, nisi in quibus perfecta fuerit caritas christi;
 witodlice on þam nys fulfremed soð lufu 7 þænne hi.
Nam in quibus non est perfecta caritas, et cum
 on an synd hidfulle hi synd. grame hi synd gedrefede hi synd
in unum sunt odiósi sunt. molésti sunt, turbulénti sunt.

mid hyra anxsumnyse hi gedrefað oþre
anxietate sua túrbant céteros;

æade swa swa butan wege nan becymð. þyder
Ambrosius dixit. Sicut sine uía nullus peruenit quó
 he onett swa butan sopre lufe seo gecweden ys weg na
téndit, ita sine caritate quae dicta est via, ncn
 gan magan menn ac worian þa soðlice þa to þoli-
ambulare pössunt homines sed errare; Eos autem quos ad tole-
 byrdnyse prowunga strange godes soð lufu agylt nan ge-
rantiam passionum fortes dei caritas reddit, nulla de-
 lustfullung flæsces nan lust yfel swæslice gewemð
lectatio carnis, nulla uolúptas mala blánde corrúmpit;

æade an witodlice 7 healic ys afandung sopre
Gregorius dixit. Úna quippe et summa est probatio cari-
 lufe gif eac se byð g(e)lufod se þe byþ onscunod þæt se þe
tatis si et ipse diligitur qui aduersatur; ut ille qui
 god agylt to lufigende synd soðlice nehstan. to agyld-
bonum impéndit; Amandi sunt enim proximi impen-
 enne seo soðe lufu ys eallum 7 magum 7 utacym-
dénda caritas est omnibus, et propínqui(s) et extrá-
 enum na swa þeah for þære sylfan soðre lufe fram godes
neis: nec támen pro eádem caritate; a dei
 lufe tobigenne swaswa soðlice fela boga treowes of anum
amore flectendum¹; Sicut enim multi rami arboris ex úna
 wyrtwalan spryttað swa eac oþre mæ genu of anre soðre lufe
radice procédunt; sic et cetera uirtutes ex úna caritate
 synd acennede ne næfð ænig boh spennysse godes weorces
generantur; Nec habet áliquis rámus uiriditatem boni operis;
 se þe na wunað on wyrtruman soðre lufe se soðe lufe
qui non manet in radice caritatis; Ille ueram caritatem
 hæfð se þe eac freond lufað on gode 7 eac his feond
habet qui et amicum diligit in deo; et inimicum

¹ s. est.

lufað for gode for his freonde naht ne bitt se for his
diligit propter deum; Pro amico nihil postulat qui pro in-
 feond of soðre lufe rihtre na gebitt lagu witodlice cristes
inico ex caritate uera non orat; Lec quippe christi
 ys soð lufu annysse eft he segð naht mara ys weorc
est? caritas unitatis; Iterum dicit: Nihil maius est operatio.
 gif we nabbað soðe lufe seo on eallum bebodum godes
si non habeamus caritatem? que in omnibus mandatis dei
 heahnyse and ealdorscype healt elleshwar ys gecweden soð
arcem atque principatum tenet; Alibi dicitur cari-
 lufu ys lufu godes 7 nehstan on ealre heortan 7 on
tas est dilectio dei et proximi? in toto corde et in
 eallum mode 7 swa hwylc swa we wyllað þæt don us
tota mente. et quaecumque uolumus ut faciant nobis
 menn god eac we don him is ys soðlice lagu 7
homines bona. et nos faciamus illis. haec est enim lex et
 witigan eft he segð hæbbendum witodlice byþ geseald 7
prophetae; Item dicit. Habenti namque dabitur et
 hit genihtsumað forþi swa hwylc swa þa soðan lufe hæfð eac
abundabit? quia quisquis caritatem habet? etiam
 gyfa opre onfehð swa hwylc swa þa soþan lufe næfð eac
dona alia percipit? quisquis caritatem non habet. etiam
 gyfa þa onderfon byð gesewen he forlæt he segð neod
dona quae percipisse uidetur amittit; Ipse dicit. Necesse
 ys þæt embe soðre lufe bend we wacian eft he segð
est ut erga caritatis uinculum uigilemus; Item dicit.
 swa micle witodlice swyþor synne rust byð gescynd swa
tanto namque amplius peccati rubigo confunditur.
 micle swa synfulles heorte mid micelum soðre lufe fyre byð
quanto peccatoris cor magno caritatis igne cre-
 bærned eft he segð þænne soðlice to heahnyssum soð lufu
matur; Iterum dicit? tunc enim ad alta caritas
 wundorlice arist þænne to neowlum nehstena hi mildheortlice
mirabiliter surgit? cum ad ima proximorum se misericorditer
 ahylt 7 þyder heo mildelice nyðer astihð to wacum strang-
inclinat et quò benigniter descendit ad infima? ua-
 llice heo ongeanyrnð to healicum elleshwar ys gecweden mæg
lenter recurrit ad summa; Alibi dicitur. uirtus
 eornostlice soðes gebedes ys hyhð soðre lufe eft ys ge-
ergo vere orationis est celsitudo caritatis; Item dici-

eweden brad witodlice ys soð lufu forþi feonda lufe
 tur. *lata quippe est caritas. quia inimicorum dilectionem*
 heo nimð he segð broþerlice yfelu soð lufu langmodlice
capit; Ipse dicit. fraterna mal(a) caritas longanimiter
 byrð soð lufu. soðlic(e) riht ys ge freond lufian on gode ge
pörtat; Caritas autem vera est, et amicum diligere in deo: et
 feond lufian for gode swa hwa swa þa soþan lufe
inimicum diligere propter deum; Quisquis caritatem non
 næfð ælc god he forlæt þæt he hæfð mægnu þa he ongleaw-
habet: omne bonum amittit quod habet; Uires quas imperi-
 nysse wiðsæcð soð lufu underþenap wel oft soð lufu sum-
tia denega(t) caritas subministrat; Plerumque caritas qui-
 um bysgungum gelett 7 gehal scinð on heortan
búsdam occupationibus praepedita et integra flagrat in corde
 7 swa þeah na byð geswutelod on weorce forþi eac sunne mid
et tamen non monstratur in opere: quia et sol cum
 genipe byþ ofe heo ne byþ gesewen on eorðan 7 swa þeah
nube tegitur non uidetur in terra. et tamen
 heo byrnð on heofenum swa beon abysgod soð lufu gewunað
ardet in celo sic esse accupata caritas solet.
 innon strengð here brynes bærnð 7 utan ligas weorces
Intus uim sui ardoris exurit: et foris flammis operis
 na ætywð
non ostendit;

saede eorþena langnyss na syndrað. þa þe soð lufu
Hieronimus dixit Terrarum longitudo non separat: quos caritas
 geþeod.
jungit.

þeah þe wel mænige on geleafan 7 on weorcum
Isidorus dixit. Quamvis nonnulli fide atque operibus
 haligum beon gesawene beon dælnimende swa þeah þa þe
sanctis uideantur esse participes: tamen qui
 beoð ascyrede fram soþre lufe broþerlicre lufe nænne
priuauerunt a caritate fraternę dilectionis nullum
 hi habbaþ cið mægenes eft he segð nan med
habent incrementum uirtutis; Item dicit. nullum premium
 soðre lufe ys wiðmeten soð lufu soðlice mægena ealra begytt
caritati pensatur; Caritas enim uirtutum omnium obtinet
 ealdorscipe eft he segð to healdene ys mid haligum werum
principatum; Iterum dicit. Tenenda est cum sanctis uiris

ann(yss) soðre lufe 7 swa micelum swa hine anra gehwyle
únitas caritatis. et quánto sé unusquisque

aethry(t) middangearde swa micelum neod ys þæt hine
subtrahit mundo. tánto necesse est ut sé

togeferlæc(e) godra midwununge eft ys gecweden soð lufu on
associet bonorum consortio. Item dicitur. Caritas in

lufe godes 7 nehstan wunað heo gehealt soðlice on hyre
dilectione dei et proximi constat; Séruat autem in sé

lufe godes se þe fram soðre lufe na byð todaeled nehstan
dilectionem dei. qui a caritate non diuiditur proximi;

eft ys gecweden se þe fram broðerlicre geferrædenne
Iterum dicitur. qui a fraterná societate

byð asyndrod fram godeundre soðre lufe dælniminge byð ascyred
secérnuntur. a diuinæ caritatis participatione priuatur.

elleshwar ys gecweden fram rice godes hi syndriað þa þe
Alibi dicitur. A regno dei sé séperant. qui

hi sylfe fram soðre lufe twyferlæceþ eft ys gecweden
semet ipsos a caritate dissóciant; Item dicitur:

soð lufu ys fullfremed lufu on gode 7 nehstan he sylf
Caritas est perfecta dilectio in deo et proximo; Ipse

sæde ælc soðlice godnyss of soðre lufe 7 eadmodnyssse forð-
dixit. omnis enim bónitas. ex caritate et humilitate pro-

stæpð

cédit;

sæde fram twysehtnyssse yfele gehealdan tungan
Ciprianus dixit. A dissensionis malo continére linguam

his scyl se þe can 7 lufað bend soðre lufe
suam debet qui novit et diligit uinculum caritatis;

sæde se þe mid soðre lufe full ys mid smyltum
Basilus dixit. Qui caritate plenus est, tranquillo

mode oppe geþance 7 mid smopestum andwlitum forðstæpþ wer
animo et serenissimo uultu procedit. Uir

soðlice hatunge full he gæþ yrrre
autem odio plenus ambulat iracúndus;

sæde soðe eornostlice soðe lufe 7 soðe hyrsumnyssse
Caesarius dixit. Ueram ergo caritatem et ueram oboedientiam

healdende naht be urum gearnungum we geprystlæceað ac
retinentes. nihil de nostris meritis praesumamus sed

be godes mægene we truwian swylce soðlice synd butan soðre
de dei uirtute confidámus; Talia enim sunt sine cari-

lufe fæstenu swylce butan ele leoht naht us framað þæt
tate ieiunia? qualis sine oleo lucerna; Nihil nobis prodest quod
 we mid deorwyrðestum wæccum 7 geswincum mencgað gif
nos pretiosis uigiis laboribusque conficimus? si
 wiðinnan us soðe lufe we nabbað forþi naht framaþ þæt
intra nos caritatem non habemus. quia nihil prodest quod
 þu geswencest lichaman pinne þænne þu naht framast heortan þinne
affligis corpus tuum. quando nihil profices cordi tuo;
 gif seo soþe lufu riht 7 eadmodnyss na byð of sylfum gyrlan
Si caritas uera et humilitas non fuerit¹. de solo habitu
 æwfæstnyss gepristlæcean 7 getruwian we ne sceolan
religionis presumere et confidere non debemus;
 sæde soðlufu swer 7 trymning on sawle haligre
Effrem dixit. Caritas columna et firmamentum. in anima sancta
 ys
est.

II.

be geþylde
De Patientia

drihten segð on godspelle eadige gesibsume forþi
Dominus dicit in euuangelio; Beati pacifici? quoniam
 bearn godes hi byð gecigede eft he segð on geþylde
filii dei uocabuntur; Item dicit. in patientia
 eowrum ge agað sawla eowre
uestra possidebitis animas uestras;
 se apostol sæde þis ys soðlice gyfu gif for
Petrus apostolus dixit. Haec est enim gratia? si propter
 ingehyd godes þolað ænig unrotnysse þoligende un-
conscientiam dei sustinet quis tristitiam patiens in-
 rihtlice hwylc soðlice wyrþsype ys gif syngiende gefystlude?
iuste; Quae enim gloria est. si peccantes colafizati
 ge forþyldiaþ ac gif weldonde 7 þoligende ge forberað. þis
suffertis? sed si beneficientes et patientes sustinetis. haec
 ys wyrðsype mid gode
est gloria apud deum.

se apostol sæde gedrefenyss geþyld wyrçð
Paulus apostolus dixit. Tribulatio patientiam operatur.
 geþyld soðlice afandunge fandung soðlice hopan hopa
Patientia autem probationem. probatio uero spem. Spes gram!?

¹ s. nobis.

soðlice na gescynt forþi soð lufu godes gesend ys on heortum
autem non confundit. quia caritas dei diffusa est in cordibus
 urum þurh gast haligne se geseald ys us gif hit beon
nostris per spiritum sanctum qui dat(us) est nobis; Si fieri
 mæg þæt of eow ys mid eallum mannum sibbe hæb-
pōtest quod ex uobis est. cum omnibus hominibus pacem ha-
 bende geþyld soðlice eow nedbehefe ys þæt willan
*bentes*¹; *Patientia enim uobis necessaria est. ut uoluntatem*
 godes donde ge beran behad sib fyliað mid
dei facientes reportētis promissionem; Pacem sequimini cum
 eallum 7 halignysse butan þære nan man gesyhð god
omnibus et sanctimōniam. sine quā nemo uidebit deum.

se apostol sæde geþyld soðlice weorc folfremed
Jacobus apostolus dixit. Patientia autem opus perfectum
 hæbbe þæt ge syn fulfremede 7 ansunde on nanum ateorihabeat.
ut sitis perfecti et integri in nullo deficiente
 eadig wer se þe þolað costunge forþi þæne entes;
Beatus uir qui suffert temptationem quoniam cum
 he afandod byþ he underfehð cynehelm lifes þæne behet
probatus fuerit accipiet coronam uitę quam repromisit
 god lufigendum hine
deus diligentibus se;

se þe þolomod ys fela he begymð mid
Salomon dixit. Qui patiens est. multa gubernatur pruden-
 snoternysse se þe soðlice unforebyrdig ys he uppahefð dysig-
*dentia. qui autem inpatiens*² *exultat stultin-*
 nysse his betere ys þolomod were strangum 7 se þe
tiam suam; Melior est patiens uiro forti. et qui
 wealt mode his oferwinnendum burga lar weres
dominatur animo suo. expugnatore urbium; Doctrina uiri
 þurh geþyld byð oncnawen mid geþylde byð geliðegod
per patientiam nōscitur; Patientia lenietur
 ealdor 7 tunge swæse tobrycð heardnysse betera
princeps. et lingua mollis confringit duritiam; Melior
 geþyldig wiperwyrdum
patiens arrōgante;

sæde se þe eornostlice byð geþyldigra to teon-
Augustinus dixit. Qui ergo fuerit patientior ad ini-
 an mihtigra he byþ gesett on rice swa micelum swa
riam. potentior constituetur in regno; Quantum

¹ s. sitis.² s. est.

geþyldig ys god ure on forhæbbende gyltas ure swa swiþe
patiens est deus noster in sustinendo delicta nostra: tantum
 stið he byð on todælendum dædum urum
scuërus erit in discutiendis¹ actibus nostris,

sæde gif soðlice gelyfendra sibb crist ys
Hieronimus dixit. Si autem credentium pax christus est:²
 swa hwylc swa butan sibbe ys gedafenigendlice ne crist
quicumque sine pace est: consequenter nec christum
 hæfð mid cristenum soðlice na se þe þolað ac se þe
habet; Apud christiános enim non qui patitur. sed qui
 deð graman earm he ys hefelicor ys gefafian þæne
facit contuméliam miser est; Grávius est sustinere quem
 þu nelt þænne gewilnian þæne þu lufast swa swa to agenum
nólis. quam desiderare quem diligis; Sicut ad proprias
 teonum geþyldige beon we scylon swa gif ænigne we geseoð
iniúrias patientes esse debemus. ita si aliquem uidérimus
 wið god muðe mid lahbrecendum woffigende þar healdan
erga deum óre sacrílego blasphemantem. illic tenere
 geþyld we na scylan ac wiðstandan þam lahbrecan 7 muð
patientiam non debemus. sed resistere² sacrílego. et os

wodne soðfæstnysse andsware genyþerian
blasphémum ueritatis responsione dampnare;

sæde to ansyne fol(c)licre geþyld hi hiwiað 7
Ambrosius dixit. Ad faciem publicam patientiam fingunt³ et
 on gefance yrsunge attor hi behydað to derigenne gearwe
in animo iracundiæ uirus abscondunt: ad nocendum parati:²
 þænne to derigenne tima hi findað þrim gemetum mægen
cum nocendi tempus invenerint; Tribus módis uirtus
 geþyldes beon began wunað sume witodlice synt þe fram
patientiae exercéeri sólet; Alia namque sunt quæ a
 (go)de sume þe fram ealdum wiðerwinnan sume þe fram
deo alia quæ ab antiquo aduersário. alia quæ a
 nehstan we poliað fram nehstan witodlice ehthnyssa
proximo sustinémus; A proximo namque persecutiones.
 hynða 7 teonan fram þan ealdum wiðerwinnan cos-
dampna et contumélias. ab antiquo aduersário. temp-
 tunga fram gode soðlice swingla we poliað
tamenta: a deo autem flagella tolerámus;

¹ in discernendis.

³ s. aliqui.

² s. debemus.

to sibbe gyfe becuman nateshwon mæg
Gregorius dicit. Ad pacis donum peruenire nequāquam pōtest
 se þe sibbe drihtnes twyrædnysse mid hatheortnysse tobrycð
qui pacem domini discōrdiæ furōre rūmpit;
 geþyld soð ys fremede yfelu emlice þolian ongean
Patientia uera est aliēna mala equanimiter pērpēti: cōtra
 þæne þe yfelu ongyrnð mid nanum sare beon tosliten butan
eum qui mala inrogat. nullo dolōre mordēri; Sine
 ysene martiras beon we magon gif geþyld on gepance soð-
fērro martyres ēsse pōssumus. si patientiam in animo uerā-
 lice we gehealdað swa micle soðlice gehwlc læs byð ge-
citer seruāmus. Tānto enim quīsque minus ostēn-
 swutelud gelæred swa he læs byð gemet geþyldig witodlice
ditur doctus quānto minus inueniūtur patiens; Igitur
 þonne geþyld byð forlæten eac god opre þa eallunga
cum patientia relīquitur: etiam bona reliqua quae iam
 gedone synd beoð tōworpene geþyld soðlice soð. ys þæt eac
gēsta sunt destruuntur; Patientia enim uera est: quae et
 þæne lufað þe hit byrð witodlice forþyldian 7 hatian hit
ipsum amat quem pōrtat; Nam tolerāre et odisse. non
 nys mægen gepwærnysse ac oferbrædels hatheortnysse þænne
est uirtus mansuetudinis: sed uelamentum furoris; Cum
 we wiðstandan magon yrre ofermodigra eadmodlice uton
resistere pōssumus: iram superbiētium humiliter de-
 forbugan wyrðlicor hit ys teonan swigende forfleon þænne and-
clinemus; Gloriōsius est iniuriam tacendo fugere. quam re-
 swarigende oferswypan se heaga dema ure 7 gif he gewihte
spondendo superare; Supērnus arbiter noster. et si pōndus
 besceawað on edleane swa þeah mægenu he awyð on gewihte
considerat in retributione: tamen uires pēnsat in pondere;
 swa swyþe swa brad mod byð þurh lufe swa micle hit byð
Quanto lāta mens fuerit per amorem. tanto erit
 eac geþyldig þurh langmodnysse swa micelum swa hwilc
et patiens per longanimitatem; Tanto quisque
 byrð his nehstan swa micelum swa he lufað gif þu soðlice
pōrtat proximum: quanto amat; Si enim
 lūfast þu byrst gif þu geswicst lufian þu geswicst eac þolian
amas. pōrtas. si desistis amāre: desistis et tolerare;
 þæne we soðlice hwon lufað hwon eac we poliað
Quem enim minus diligimus minus etiam tolerāmus

onsigendre earfoðnyse raþe dæda nehstan beoð togelædde
Inruente¹ fastidio² citius facta proximi adducuntur
 on hefynysse byrþene seo us na aliht mid feþere
in grauidinem ponderis. quae nobis non leuigat penna
 soþre lufe
caritatis;

sæde gesibsum mann geferscype engla he ear-
Basilus dixit. Pacificus homo: consortium angelorum mere-
 nað se andiga soðlice deofla byð geworden
bitur. inuidus autem. particeps³ demoniorum efficitur;
 se þe geþyldelice polað yfelu on towerdum beon gecynehelmod
Qui patienter tolerat mala: in futuro coronari
 he geearnað sibb soðlice aslymð saca anda soðlice
merebitur; Pax enim effugit discordias: inuidia autem
 togædre wilað hi eal swa sibb diglu geþan(ces) onliht swa
copulat eas; Sicut pax secreta mentis inluminat. ita
 anda diglu heortan ablent mann gesibsum orsorh ah
inuidia occulta cordis obecat; Homo pacificus securam possidet
 geþanc se niðfulla soðlice on gedrefednesse ys symle bearn
mentem. inuidus autem in tribulatione est semper; Fili
 gif þu gewilnast geþyld habban ic mynegige ærest þe
si cupis patientiam habere. moneo primum te
 sylfne þæt to bebodum godcundum þu awecce geþanc þin
ipsum. ut ad mandata diuina excites mentem tuam;
 Of nihtsumnesse blisse gesibsum mann byð oncnawen 7 of
Ex abundantia laetitiae pacificus homo dinoscitur. et ex
 andwlitan hlænum wodnesse full ándig byð geswutelod
uultu marcido furore plenus inuidus demonstratur;
 wer milde peah þe he þolige teonan for naht
Vir benignus etiamsi patitur iniuriam. pro nihilo
 he hit getelð se unrihtwisa soðlice peah þe he lytel word gehyre
ducit Iniquus autem. etiamsi paruum⁴ audierit
 fram nehstan teonan he wenð se þe soðlice beclypð
a proximo: contumelias arbitratur; Qui enim amplectitur
 sibbe on geþances his wununge innunge he gearwað criste
pacem: in mentis suae hospitio mansionem preparat christo.
 forþi crist sibb ys 7 on sibbe gerestian he gewunað gif
quia christus pax est: et in pace requiescere consueuit; Si

¹ s. in te.² difficultate.³ s. quasi partem capiens.⁴ s. verbum.

hwa þe on gebrincð yfelu huru na yrsa ac besarega
quis tibi intulerit mala? ne uel irascaris. sed dōle
 swyþor for him forþi god yrsað him
pōtius pro eo quia deus irascitur illi.

sæde na mæg soðlice beon on sibbe se þe hopan
Isidorus dixit. Non pōtest autem esse in pace. qui spem
 his gesett on menn se þe lifes towerdes meda geornlice
suam ponit in homine; Qui uitae futurae premia diligenter
 gepencð yfelu ealle lifes andwerdes emlice he byrð
excogitat? mala omnia uitae presentis equanimit̃er pōrtat;
 hefelicor byþ gepread arleas middangeardes þencende hypegunge
Gravius torquētur impius mundi excogitando cōmoda?
 þænne rihtwis þoligende wiperræde se þe soðlice godu middan-
quam iustus tolerādo aduērsa; Qui enim bona mun-
 eardes lufað welle he oppe nelle eges 7 sares wite
di diligit uēlit vel nōlit timoris et doloris poenae
 underhniðð gepyldelice fram anum to forberenne ys þæt manegum
succūmbit Patienter ab uno ferendum est. quod multis
 getimað to þoligenne wite þyses lifes sceort ys 7 se þe
accidit tolerabile; Poēna huius uitae breuis est. et qui
 geswencð 7 se þe byð geswencð deadlic ys yfelra þwyrnyss
adfligit et qui adfligitur mortalis est; Malorum prauitas
 na þe ofslea ac lære hafa þu gepylð on wiðerwerdnyssum
non tē occidat. sed erūdiat; Habēto patientium in, aduērsis.
 7 hræddra beo þu to underfonne þænne on to gebringenne
et prōptior esto ad suscipiendam quam ad inferendam
 teonan graman tælendra mid gepylde oferswyð flana
molestiam; Contumēlias detrahentium patientia sūpera; Sagittas
 teonan mid gepylde oferswyð flana teonan mid gepylðes
contumēliae patientia sūpera; Sagittas contumēliae patientiē
 scylde tobrec ongen tungan swurd gepylðes gearwa scyld
clýpeo frānge; Contra linguē gladium patientiae prēbe scūtum;
 micel ys mæg gif þu na dera fram þam þe þu gederod ert
Magna est uirtus si non lēdas¹ a quō lēsus es;
 micel ys strençð eac gederod gif þu forgyfst micel ys
Magna est fortitudo? etiā laesus si remittis; Magna est
 wyrðscype gif þu anigum mihtest derian þu arige.
gloria si cui potuisti nocere. parcas;

sæde gesybsume soðlice 7 anræde god on huse his
Ciprianus dixit. Pacificos enim et concōrdes. deus in domo sua

¹ s. eum.

eardian deð þæt we þe bearn godes beon onginnan on godes
habitare facit; ut qui filii dei esse coepimus in dei
 sibbe uton wunian 7 þam þe gast an ys an si gepanc
pace maneamus. et quibus spiritus unus est unus sit animus
 7 andgit offrung gode ma ys sibb ure 7 broþerlic
et sensus; Sacrificium deo magis est pax nostra; et fraterna
 anrædnysse se þe sibbe godes 7 anrædnysse brycð ongean
concordia; Qui pacem christi et concordiam rumpit. aduersus
 crist he deð sibbe secean scyl sunu sibbe na soðlice
christum facit; Pacem quaerere debet filius pacis. neque enim
 mæg onfon sara 7 þrowunga kynehelm butan he fore-
pōtest accipere dolorum et passionum coronam; nisi pre-
 steppe on sare 7 þrowunge sibbe na soþlice mæg soðlice
cēsserit in dolore et passione pacis; Neque enim pōtest ueraciter
 godu lærende agyldan gif libbende he nyte emlice fremde
bona docendo inpēdere; si uiuendo nēsciat equanīmiter aliēna
 yfelu forberan geþyld gebroþru þa leofesta(n) na þæt an godu
mala tolerāre; Patientia fratres dilectissimi. non tantum bona
 gehealt ac heo awegnyt wyþerwerde gehwylc liðe 7 bylewitte ys
custōdit. sed repellit aduersa; Quisq̄ue lenis et mītis est.
 god fader efenlæcend ys on life yldryna ys gecweden þolobyrd
dei patris imitator est. In uita patrum dicitur. Patiens
 mann þurstig wyll 7 eallum gearwigende glædlicne drenc
homo bībulus fōns. et omnibus exhibens delectabilem pōtum;
 sæde wer soðlice þolebyrde se þe andwerde na ondræt
Iosephus dicit. Uir enim patiens qui presentia non timet
 7 towerde he þencð he ne can forhtigan þær þær nys
et futura cōgitat nēscit trepidāre ubi non est
 ege
timor.

III.

be lufe godes 7 nihstan
De dilectione dei et proximi

drihten segð on godspelle se þe lufað me bebod
Dominus dicit in aeuuangelio. Qui diligit me. mandatum
 min he gehylt gif ge lufað me bebodu mine gehealdað
meum seruabit; Si diligitis me. mandata mea seruāte;
 gif ge lufað me 7 word mine on eow wuniað swa
Si dilexeritis me et uerba mea in uobis mānserint. quod-

hwæt swa ge gyrnað gew(yrð) eow on þam oncnawað menn
cumque petieritis fiet uobis; In hoc cognoscent homines

þæt mine ge synd leorninegcnihtas gif gemænlice lufiað
quod mei estis discipuli. si inuicem dilexeritis;

se apostol sæde broðerrædenne lufigendras anfealdre of
Petrus apostolus dixit. Fraternalitatis amores simplici ex
 heortan eow betwynan lufiað
corde inuicem diligite.

se apostol sæde lufu nehstan yfel na wyrð
Paulus apostolus dixit. Dilectio proximi malum non operatur.
 gefyllednyss eornostlice lage ys lufu gað on lufe
plenitudo ergo legis est dilectio; Ambulate in dilectione

ealswa crist lufude us 7 he sealde hine sylfne for us
sicut christus dilexit nos; et tradidit se ipsum pro nobis
 lufigendum god ealle beoð geworhte on god þæt eage na
Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum Quod oculus non
 gesyhð ne eare ne gehyrð ne on heortan mannes astilhð
uidit nec auris audiuit. nec in cor hominis ascendit;

þa gearwude god lufigendum hine
que preparauit deus diligentibus se;

apostol sæde se þe lufað broðer his on
Iohannes apostolus dixit. Qui diligit fratrem suum in
 leohte he wunað 7 swicung on him nys se þe soðlice
lumine manet. et scandalum in eo non est; Qui autem

hatað broðer his on þystrum he ys and on þystrum he
odit fratrem suum in tenebris est. et in tenebris am-
 gæð 7 he nat hwyder he færð forþi þystru ablendan
bulat. et nescit quo eat. quoniam tenebre obcaecauerunt

eagan his we eornostlice utan lufian god forþi he
oculos eius; Nos ergo diligamus deum. quoniam ipse

ær lufude us gif hwyle segð þæt ic lufige god 7
prior dilexit nos; Si quis dixerit quoniam diligo deum et

broðer his hatað leas he ys 7 on him soðfæstnyss
fratrem suum oderit mendax est. et in eo ueritas

nys þis bebod we habbað fram gode þæt se þe lufað
non est; Hoc mandatum habemus a deo; ut qui diligit

god lufige eac broðer his se þe soðlice na lufað
deum diligit et fratrem suum; Qui autem non diligit

broðer his þæne he gesyhð god þæne he na gesyhð
fratrem suum quem videt. deum quem non videt

hu mæg he lufian
quomodo potest diligere ?

sæde on eallum timan lufað se þe freond ys 7
Salomon dixit. Omni tempore diligit qui amicus est. et

broðer on angyssum byð afandud
frater in angustiis comprobatur ;

sunu sæde se þe lufað god he gebitt for
Hiesus filius Sirach dixit. Qui diligit deum exorabit pro
synnum 7 he forhæfð hine fram him on gebede daga
peccatis. et continebit se ab illis. in oratione dierum

he byð gehyred lufa þæne þe geworhte þe 7 þenas his
exaudietur. Dilige eum qui fecit te : et ministros eius
na forlæt þu lufa god 7 geclypa hine on hæle þine
non derelinquas ; Dilige deum : et inuoca eum in salute tua ;

ælc nyten lufað gelican his swa eac ælc mann nehst-
Omne animal diligit simile sibi : sic et omnis homo proxi-
an him ælc flæsc to gelican his byð togeþeod lufu
mum sibi : Omnis caro ad similem sibi coniungitur. . . . Caritas

soðlice soð ys þonne eac on gode byð gelufod freond 7
autem uera est cum et in deo diligitur amicus. et

for gode byð gelufod feond se soðlice for gode
propter deum diligitur inimicus ; Ille enim propter deum

lufað þa þe he lufað se eallunga þa lufian fram þam þe
diligit eos quos diligit : qui iam eos diligere a quibus

he na byð gelufod wat
non diligitur scit ;

sæde anra gehwylc sawul swa micelum swa heo
Basilius dixit. Unaqueque anima quantum fun-
gestaðelud byð on lufe nehstan swa swyðe heah heo byð
data fuerit in amore proximi : tantum alta erit

on oncnawincge godes se þe lufað broðer on smyltnysse ys
in cognitione dei ; Qui diligit fratrem. in tranquillitate est

heorte his broðer soðlice hatigende he ys on yste mæstre
cor eius. fratrem uero odians. est tempestate maxima

befangan of eallum witodlice gepante þinum lufa god
circumdatus ; Ex tota igitur mente tua dilige deum.

þæt on eallum dædum þinum þu gecweme him god soðlice
ut in omnibus actibus tuis placeas illi ; Deus enim

na hine wile mid wordum beon gelufodne ac mid heortan
non sé uílt uerbis tantum diligi. sed corde
 clænre 7 weorcum rihtwisum ma eornostlice eallum uton
púro et operibus iustis; Magis ergo omnibus¹ dili-
 lufian god se þe eac us 7 magas ure mid agenum
gamus deum; qui et nos et parentes² nostros propriis
 handum gehiwude 7 ealle godu þa embe us beoð gedone
manibus finxit. et cuncta bona quae erga nos geruntur
 dæghwamlice his weldædum we towritan crist to lufi-
cotidie; eius beneficiis adscribámus; Christus dili-
 genne ys ofer magas forþan na us syllað magas þa
gendus est super parentes. quia non nobis tribuunt. parentes éa
 þe crist nehstan þinne hafe
quae Christus; Proximum tuum hábe tanquam unum ex mem-
 þæenne us god mære weldæda getiþað naht
bris tuis; Cum nobis deus magna beneficia prestat; nihil
 he gyrnð fram us butan þæt we lufian hine 7 temple
exigit a nobis. nisi ut diligamus eum; et templa
 ure we gehealdan þæt he symle on us eardige 7 we on
nostra seruémus; ut ille semper in nobis habitet. et nos in
 him þurhwunian
illo permaneamus;

sæde of ealre heortan crist na lufað se þe
Isidorus dixit. Ex toto corde christum non diligit. qui
 mann hatað lufu godes deaþe ys wiðmeten secgendum
hóminem ódit; Dilectio dei morti comparatur. dicente
 strang ys swa deað lufu swa swa deað streclice
Salomónae. uálida est ut mors dilectio; Sicut mors uiolenter
 asyndrað sawle fram lichaman ealswa lufu godes streclice
séparat animam a corpore. ita dilectio dei uiolenter
 asyndrað mann fram middaneardenre 7 flæsclicre lufe lufi-
ségregat hominem a mundano et carnali amore; Dili-
 gende nehstan þu afeorma eage to geseonne god se þe
gendo proximum púrgas oculum ad uidendum deum; Qui
 godes bebodu forhogað god he na lufað ne we scð-
dei praecepta contempnit; deum non diligit; Neque e-
 lice cyning lufiað gif on hatunge laga his we habbað
nim regem diligimus si odio leges eius habeamus;
 ne na mæg god lufian se þe byð oncnawen on nehstan
Nec póterit deum diligere qui noscitur in proximi

¹ i. creaturis.² i. propinquos.

lufe dwelian goddra todal ys na hatian hadas ac
dilectione errare; Bonorum discretio est non odisse personas sed
 gyltas 7 rihte for leasum na hogian ac afandian þa þe
culpas. et recta pro falsis non spernere sed probare; Qui
 unfulfremede synd on godes lufe oft fram leahtrum asyn-
imperfecti sunt in dei amore. sepe a vitiis sepe-
 drian he dihtniað ac mid byrdene leahtra gehesegude
rare se dispónunt. sed pondere uitiorum grauati.
 eftsona to þam leahtrum þa hi gewilniað forlætan beað ongean-
rursus ad ea vitia quae optant relinquere reuoluin-
 wende laes þænne betwux twam lufu beon na mæg
tur; Minus quam inter duos. dilectio esse non potest;
 swyðe on eorþan besenct ys se þe flæsclice mann
Multum in terra demersus est. qui carnaliter hominem
 deadlicne swyþor lufað þænne hit gedafenað þænne þing
moritarum; plus diligit quam oportet; Dum rem
 we gewilniað tidlic we forlætað soþe lufe lufi-
concupiscimus temporalem. amittamus ueram dilectionem; A-
 gende soðlice god ure on us yfelu we ehtað lufi-
mando enim deum nostra in nobis mala perséquimur dili-
 gende soðlice nehstan þam on þam framian we magan
gendo autem proximum ei in quo prodesse possumus
 uton efstan
festinamus;

sæde god he cwæð lufu ys 7 se þe wunað on
Ciprianus dixit. Deus inquit dilectio est. et qui manet in
 lufe on gode he wunað 7 god on him mid gode wunian
dilectione. in deo manet et deus in eo; Cum deo manere
 na magan þa þe beon on cyricean godes anmode nellað
non possunt. qui esse in ecclesia dei unanimes noluerint
 on bæc ys gecweden stuntlic ys soðlice ænig þing
In libro clementis dicitur. stultum est enim aliquid
 swyþor lufian þænne god geþanc soðlice þæt gefylð
plús amare quam deum; Mentem enim quam repluerit
 gemynd godes þam awyrigdan on þam na byð geseald stow
memoria dei. maligno¹ in ea non dabitur locus.

sæde gif hwylc soðlice lufað god þæs on
Effrem dixit. Si quis autem dilexerit deum illius in

¹ s. spiritu.

eorþan na byð gepanc ac symle þa uferan gewilnað þe
terra non erit mens: sed semper superiōra desiderat quae
 he lufað he byð geswett þanone he byð onliht þanone he byð
amat; indulcatur inde: inluminatur inde: refi-
 gereord of swettestum wylne
citur de dulcissimo font(e)

III.

be eadmodnysse.

De Humilitate.

drihten segð on godspelle leorniað fram me forþi þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Discite a me quia
 ic bylewitte 7 eadmod on heortan 7 ge metað reste saw-
mūtis sum et humilis corde: et inuenietis requiem anima-
 lum eowrum he soðlice segð þurh þonewitegan to hwam
bus uestris; Ipse enim dicit per prophetam. ad quem
 soðlice behealde ic butan to þam eadmodan 7 to þam gedef(an) 7
autem respiciam nisi ad humilem et quietum et
 ondredende wordu mine eft he segð ælc soþlice se þe
tremetem uerba mea: Iterum dicit. omnis enim qui
 hine uppahesþ byþ genyþerud 7 se þe hine genyþerud byþ uppa-
se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exalta-
 hafen
bitur;

se apostol sæde ealle soðlice gemænelice eadmodnysse
Petrus apostolus dixit. Omnes autem inuicem humilitatem
 geswuteliaþ forþi þe god þam ofermodum wiðstynt eadmodum soþ-
insinuāte¹. quia deus superbis restitit. humilibus au-
 lice he sylð gyfe. geadmedað witodlice under mihtigre
tem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti
 handa godes þæt he eow uppahebbe on tide geneosunge
manu dei. ut uos exaltet in tempore uisitationis;

geeadmedað on gesihðe drihtnes 7
Iacobus apostolus dixit. Humiliamini in conspectu domini et
 he upahesð eow
exaltabit uos;

se apostol sæde beo ge onmode þæt sylfe ongytende
Paulus apostolus dixit. Sitis unānimes id ipsum sentientes
 naht þurh geflit ni þurh idel gylp ac þurh
nihil per contentionem neque per inānem gloriam. sed per

¹ i. docete.

eadmodnesse uferan him betwynan wenende na heage
humilitatem superiores sibi inuicem arbitantes. non alta
 witende ac eadmodum geþwærigende
sapientes. sed humilibus consentientes.

sæde þar þar byð ofermodignyss þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar eadmodnyss þar eac wisdom ofermod-
contumelia. ubi autem¹ humilitas. ibi et sapientia²; Supér-
 igne fyligð eadmodnys 7 eadmodne on gaste unde(r)fehð
bum sequitur humilitas. et humilem spiritu suscipit
 wuldor ær þam þe he sy fortreden 7 ys upahafen heorte
et gloria; Priusquam conteratur et exaltatur cor
 mannes 7 ær þam þe he si gewuldrod he ys geeadmett betere
hominis. et antequam glorificetur humiliatur; Melius
 ys beon geeadmett mid bylewittum þænne todælan herereafu
est humiliari cum mitibus. quam diuidere spolia
 mid ofermodom.
cum superbis.

sunu sæde swa micele swa þu mare eart geead-
Hiesus filius Sirach dixit. Quanto magnus es humili-
 mett þe on eallum 7 beforan gode þu gemest gyfe fram
liate in omnibus et coram deo inuenies gratiam; Ab
 eadmodum ys gearwurþod god nelle þu beon eadmod on
humilibus honoratur deus; Noli esse humilis in
 wisdom þinum ne geeadmett on stuntnesse (þ)u beo beswicen ys
sapientia tua. ne humiliatus in stultitia seducaris; Est
 se þe manfullice geeadmett hine 7 innemyste his fulle synd
qui nequiter humiliat se. et interiora eius plena sunt
 facne
dolo.

sæde gif eadmod 7 gedefe þu ne byst ne mæg
Origénis dixit. Si humilis et quietus non fueris. non potest
 eardian on þe gyfu þæs haligan gastes
habitare in te gratia spiritus sancti;

sæde god eadmod geworden ys forscamige mann
Augustinus dixit. Deus humilis factus est. erubescat homo
 ofermod beon symle ingehyd þeowes godes eadmod beon
superbus esse; Semper conscientia serui dei humilis esse
 scyll 7 unrot gewislice þæt þurh eadmodnyss na ofermodige 7
debet. et tristis scilicet ut per humilitatem non superbiat. et

¹ s. fuerit.² s. erit.

purh nytlice gronunge heortan to galnysse he na agylde se
per utilem maerorem cor ad lasciuam non resoluat; Ille
 soðlice begymð lof godes 7 word mupes his þæs hnecc-
námque attendit laudem dei et uerba oris eius. cuius ceruic-
 can ahylt eadmodnysse 7 na uparærð ofermodignys
cem inclinat. humilitas. et non érigit superbia;

sæde to heahnysse mægena na mid mihte ac
Hieronimus dixit. Ad sumitatem uirtutum non potentia. sed
 mid eadmodnysse byþ cumen
humilitate uenitur;

sæde heorte witodlice flæsclic þa hwile þe pises
Gregorius dixit. Cor quippe carnale dum huius
 lifes wuldor secð eadmodnysse heo onscunað eadmodness swa
uitę gloriam querit humilitatem respuit; Humilitas
 micelum swa heo ys ahyld to neowlum swa micelum heo framað
quantum inclinatur ad ima tantum proficit
 on heahnysse swa micelum soðlice neod ys þæt hine anra-
in excelsum; Tanto enim necesse est. ut sé unus-
 gehwylc on eadmodnysse ofþryce swa micelum gif he sy gecoren
quisque in humilitate deprimat. quanto si sit electus
 he nat þeah þe æghwylc godu his nehstan his gyfende
ignorat; Quamuis quisque bona sua proximo suo inperitiendo
 ætywe rihtlice eallunga he na byþ gif he eadmodnysse pol-
ostendat. recte iam non erit¹. si humilitate carú-
 að se þe soþlice eadmod byþ he byþ upahafen on wuldre mic-
erit; Qui enim humilis fuerit. exaltabitur in gloria; Mag-
 el ys mægen eadmodnysse þæt of gewilnunge stowe ytemyste
na est uirtus humilitatis? que ex desiderio lóca ultima
 healdende symle eadmodnysse lufað on heagum na hit upp-
ténens. semper humilitatem amat in alto non sé sub-
 ahefð 7 heofenlices rices purpuran on gepance gehealt þænne
leuat? et celestis regni purpuras in mente seruat; Cum
 soðfæstnysse spæc eadmodlice byþ gehyred weg drihtnes to
ueritatis sermo humiliter auditur. uia domini ad
 heortan byð asend on eallum hine forsyhð se þe on his eagum
cor dirigitur; In cunctis sé despicit qui in suis oculis
 beon hine eadmodne geseð æghwylc ætsyn weorcu nane
esse sé húmilem profitetur. quaelibet adsint opera. nálla
 synd butan of eadmodnysse brydde swa micle eornostlice
sunt nisi ex humilitate condiantur; Tanto ergo

¹ s. electus.

beon eadmodra gehwylc scyl of gyfe swa micela swa hine
esse humilior quisque debet ex munere; quanto sé.

gewripenre beon besceawað on agyfendum gesceade þæt witod-
obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione; Eam quip-
 lice þe na fint eadmod soðfæstnys forflyhð geþanc þær
pe quam non inuenit humilem ueritas fugit mentem; Illic
 þa fram hlote eadmodra dema asyndrað. þa hi hær on ofer-
eos a sorte humilium iudex séperat. qui sé hic in su-
 modignysse hornum uppahebbað eadmode gyfe onfoþ
perbię cornibus exaltant; Humiles donum accipiunt.

þæt fram him heortan ofermodigra aweg anydað
quod a sé cōrda superbiētium repellant;

sæde eadmod þeah he on reafe waccust sy wul-
Basilus dixit. Humilis licet habitu uilissimus sit. glo-
 dorfull swa þeah ys mægenum ofermodig soðlice 7 gif he wlite-
riosus tamen est virtutibus; Superbus autem et si deco-
 full si geþuht on gesihþe swa þeah on weorcum wac ys
rus uideatur aspectu. tamen operibus uilis est;

sæde se þe soðlice butan eadmodnysse mægenu
Isidorus dixit. Qui enim sine humilitate uirtutes
 gaderað on winde dust he byrð geþanc heortan ure
cōgregat in uento puluerem pōrtat; Cogitatio cordis nostri
 swa micelum mid gode on neowlum ys swa micelum swa hit
tantum apud deum in imo est quantum¹

mannum on hylþe 7 eadmodnys heortan ure swa micelum
hominibus in alto. et humilitas cordis nostri tanto

mid gode on hylþe ys swa micelum swa mannum on neowlum
apud deum in alto est. quanto¹ hominibus in imo;

geeadmed swyþe gast þinne forþy lif flæscess arleasan
Humilia ualde spiritum tuum; quoniam¹ uita carnis impi.

fyr 7 wurm butan eadmodnysse mægen ænig 7 butan
ignis et uermis; Sine humilitate uirtus quolibet. et sine

soþre lufe on leahter byð geteald healic munuces mægen ys
caritate in uitium deputatur; Summa monachi uirtus est

eadmodnyss healic leahter his ofermodygnys beo þu on
humilitas. summum uitium eius superbia;¹ Esto in

eadmodnysse gestapelud beo þu ealra æftemyst 7 ytemyst
humilitate fundatus. esto omnium nouissimus et ultimus;

¹ s. est.

geeadmed þe þæt þu beo uppahafen læstne þe do eallum
Humilia te ut exaltéris. minimum te fáe omnibus
 nanum þe toforan aset nanum þe uferan getele þu wen
nulli te prepónas. nulli te superiõrem députes; Aestima
 ealle uferan beon þe peah þu heagust si eadmodnysse
omnes superiõres ésse tibi; Quamuis summus sis humilitatem
 heald forþi gif þu eadmodnysse healtst wuldorful þu byst
téne. quia si humilitatem tenueris. gloriosus éris;
 swa micle soðlice eadmodra byst swa micelum fylgþ þe
Quanto enim humilior fueris. tanto sequétur te
 hyhþ wuldres nyper astih þæt þu uppastige si þu genyþerud
altitudo gloriæ; Descénde. ut ascéndas humiliare.
 þæt þu si uppahafen ne uppahafen þu si geeadmed eadmodnys
ut exaltéris? ne exaltátus humiliéris; Humilitas
 soðlice fyll ne cann eadmodnys slide ne cann eadmodnyss
autem casum néscit. humilitas lapsum non nóuit. humilitas
 næfre slide þolode se þe soðlice him wac ys beforan
nunquam lapsum pássa est; Qui enim sibi uilis est. ante
 gode micel he ys 7 þa þe him misliciað gode hi liciað beo þu
deum magnus est. et qui sibi displicent deo placent; Esto
 witodlice lytel on eagum þinum þæt þu si micel on eagum
igitur páruus in oculis tuis. ut sis magnus in oculis
 godes swa micle soðlice swa þu byst beforan gode deorwurþra
dei; Tánto enim éris ánte deum pretiõsior.
 swa micle swa þu byst toforan eagum þinum forhogudra ber
quanto fueris ante oculos tuos despéctor; Pórta
 eac symle sceame on asyne be gemynde gyltes dust
quoque semper uerecundiam in uultu de recordatione delicti. puluis
 þu eart 7 on duste site axe þu eart 7 on axan leofa on
es et in púluere sede. cinis es. et in cinere uiue; In
 healicum wyrþscepe healic þe si eadmodnyss na þe upp-
summo honóre. summa tibi sit humilitas? non te extol-
 ahebbe wyrþscepe swa micle maran eadmodnysse þu sy þurh-
lat honor; Tánto maiõre humilitate sis per-
 beorht swa micle swa maran wurþnysse foresett þu eart
spícuus. quánto maiõre dignitate prelatús¹;
 sæde næfre soðlice soð eadmodnyss 7 soð
Caesarius dixit. Numquam enim vera humilitas et vera
 gehyrsumnyss butan soþre lufe oþþe wæron oþþe beon mag-
oboedentia sine caritate. aut fuérunt aut ésse pote-

¹ s. cs.

on forþan swa swa fyr buton hætæn oþþe beorhtnysse swa
runt: quia sicut ignis sine calore uel splendore eius-
 gerades nys swa eac seo soþe lufu butan eadmodnysse 7
modi non est. ita et caritas sine humilitate et
 soþre gehyrsumnysse beon ne mæg on life yldryna ys ge-
vera oboedientia esse non potest; In uita patrum dici-
 cweden lichamlic geswinc latteow ys eadmodnysse ælc soðlice
tur. corporalis labor dux est humilitatis. omnis enim
 geswinc butan eadmodnysse ydelnyss ys eadmodnyss ne heo na
labor sine humilitate uanitas est; Humilitas nec ipsa
 yrsað ne oþrum yrsian gepafað eadmodnyss ys gif
irascitur. nec aliis irasci permittit; Humilitas est si
 þænne syngað on þe broþor þin ærþam þe he behreow-
quando peccauerit in te frater tuus antequam ille penit-
 sige þu forgifst him eadmodnyss soðlice forrynel ys soðrelufe
eat indulseris ei. Humilitas autem precursor est caritatis.
 7 ealswa forrynel wæs hælendes ealle teonde to him
et sicut iohannes precursor fuit iesu. omnes trahens ad eum.
 swa eadmodnyss forrynel ys soþre lufe 7 se þe næfð
ita humilitas precursor est caritatis. et qui non habet
 soþre lufe he forlyst lif
caritatem perdet uitam;

V.

be forgifnysse.
De indulgentia.

drihten segð on godspelle gif þu eornostlice offrast lac
Dominus dicit in aeuuangelio. Si ergo offers munus
 þine to weofude 7 þær þu gemanst þæt broþor þin hæfð
tuum ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet
 ænig þing on gean þe forlæt þær lac þine ætforan þam
aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante al-
 weofude 7 ga aer gesibbsumian breþer þinum 7 þænne
tare; et uade prius reconciliari fratri tuo. et tunc
 cumende þu offra lac þine gif soðlice ge forgyfað man-
ueniens offers munus tuum; Si enim dimiseritis homi-
 num synna hyra forgifð eow eac fæder eower se þe on
nibus peccata eorum dimittet uobis et pater uester qui in
 heofenum ys gif soðlice na forgyfaþ mannum ne fæder
caelis est. si autem non dimiseritis hominibus; nec pater
 forgifþ eow synna eo(w)re
dimittet uobis peccata uestra;

se apostol sæde mid geþylde underberende ge-
Paulus apostolus dixit. Cum patientia supportantes in-
 mænlice 7 forgyfende eow sylfum gif ænig ongean sumne
uicem et donantes uobismet ipsis. si quis adversus aliquem
 hæfð ceorunge swa swa god on criste forgeaf eow ealswa
habet querelam. sicut deus in christo donauit uobis. ita et
 ge doð nanum yfel for yfele agyldende
uos facite. nulli malum pro malo reddentes.

se apostol sæde na agyldende yfel for yfele oþþe
Petrus apostolus dixit. Non reddentes malum pro malo. uel
 curs for curse ac þar togeanes bletsigende forþi on
maledictum pro maledicto. sed e contrario benedicentes. quia in
 þam geclypode ge synd þæt on bletsunge yrfewyrdrnyse ge agan
hoc uocati estis ut benedictione hereditatem possideatis ;

sæde na sæge þu ic agylde yfel for yfele geanbida
Salomon dixit. Ne dicas reddam malum pro malo. expecta
 drihten 7 he alyst þe forgif þinum nehstan derigendum
dominum et liberabit te. Relinque proximo tuo nocenti
 þe 7 þænne biðdendum þe synna beoð lætene
tē. et tunc deprecanti tibi peccata soluentur ;

sæde anre gehwyle swylce forgyfenysse to under-
Agustinus dixit. Unusquisque talem indulgentiam accep-
 fonne ys fram gode swylce he sylf eac sylð nehstan his
turus est a deo. qualem et ipse dederit proximo suo ;

sæde swa swa god on criste us ure synna
Hieronimus dixit. Quomodo deus in christo nobis nostra peccata
 forgeaf swa eac we him þa on us syngiað we forgyfan
donauit. sic etiam nos illis qui in nobis peccant dimittamus ;

sæde se rihtlice his gyltes forgyfenysse bitt se
Gregorius dixit. Ille recte sui delicti ueniam postulat. qui
 þæt þæt he aer on him sylfum was agylt forgyfþ uton forgyfan
hoc quod prius in ipso delinquitur relaxat ; Dimittamus
 soðlice þæt beon scyl us þæt si forgyfen þæt beon scyl fram us
enim quod debetur nobis. ut dimittatur quod debetur a nobis
 þænne æghwyle þæt he rihtlice bitt he begytt þænne his mod
Tunc quisque quod recte petit adipiscitur. cum eius animus
 on bene ne feondes hatunge byð fordimmode we asendap
in petitione nec inimici odio fuscatur. Fundimus

¹ uel tibi.

for wiperwinnan bene ac ic wysce þæt heorte healde lufe
pro adversario præcem. sed utinam cor teneat amorem;
 þænne lufigende gestreon be feondum don ne magon eac
Cum diligendo lucrum de inimicis facere possumus. etiam
 hi frynd synd þa þe ehtiað us ne na recð se ealda feond þæt
*ipsi amici sunt qui persecuntur*¹; *Nec curat antiquus hostis ut*
 he eorþlice afyrre fram us ac þæt he soþe lufe on us slea
terræna tollat a nobis. sed ut caritatem in nobis feriat;
 sæde na soðlice magon synna beon forgyfene him
Isidorus dixit. Non enim posse peccata dimitti ei.
 se þe on hine syngiendum gyltas na forgyfð se þe broper his
qui in se peccanti debita non dimittit; Qui fratrem sibi
 lator gesibsumað god him lator gegladap on idel soðlice
tardius reconciliat deum sibi tardius placat; Frustra enim
 him gemiltsian god secð se þe hrædlice gegladian on neh-
sibi propitiari deum quaerit. qui cito placari in proxi-
 stan forgyfð hrædlice ys to forgyfenne ænigum þænne he
*mum negligit; Cito*² *ignoscendum cuiquam dum*
 forgyfenysse bitt
ueniam postulat;

sæde se þe soðlice on hine syngiendum mildelice
Caesarius dixit. Qui enim in se peccanti clementer
 forgyfð nan synne fotswæð on his sawle belifð
indulserit. nullum peccati uestigium in illius anima remanebit;
 sæde gif eornostlice þu na forgyfst teonam se
Anastasius dixit. Si ergo non dimittis iniuriam quae
 þe gedon ys na gebed for þe dest ac wyrgincge
tibi facta est. non orationem pro te facis. sed maledictionem.
 ofer þe þu ongebrincst swa þu soðlice segst swa me forgif
super te inducis. sic enim dicis. sic mihi dimitte.
 swa eac ic forgeaf On gesamnungum ys gecweden swa micel
sicut et ego dimissi; In conlationibus dicitur. tantum
 soðlice bið forgyfen us swa micel swa we forgyfað þam þa
enim remittitur nobis. quantum nos remisimus eis qui
 us swa hwylcere awyrigednesse deriað
nobis quacumque malignitate nocuerint;

sæde swa hwylc soðlice þam se on hine syngode
Ciprianus dixit. Quisquis enim illi qui in eum peccauit.
 forgyfð forgyfende synne butan tweon ælmyssan he deð
dimittit. ignoscendo peccatum sine dubio elemosinam facit;

¹ s. nos.² s. est.

VI.

be onbryrdnyssse.

De conpunctione.

drihten seƷþ on godspelle soð soð ic secege eow
Dominus dicit in aeuuangelio. Amen amen dico uobis.

þæt ge wepað 7 ge heofiað woruld soðlice geblissað ge
quoniam uos plorábitis et plangetis. saeculum autem gaudebit. uos
unrote beoþ ac unrotnyss eower on blisse cymð
tristes éritis. sed tristitia uestra on letitiam ueniet;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
Paulus apostolus dixit. Gaudére cum gaudentibus flére
mid wependum þa þe wepað swylce hi na wepende syn 7
cum flentibus. qui flént tanquam non flentes sint. et
þa þe blissiað swylce na geblissigende
qui gaudent tamquam non gaudentes;

se apostol sæde earne beoð 7 heofiað 7 wepaþ
Iacobus apostolus dixit. Miseri estóte et lugéte et ploráte.
hlehter eower on heofincge si gehwyrfed 7 blis on
risus uester in luctum conuertetur. et gaudium in
gnornunge
merórem;

sæde hlehter sare byþ gemencged 7 ytemyste blisse
Salomon dixit. Risus dolori miscabitur. et extrémá gaudií
heofincg ofsett
luctus óccupat;

sæde þa þe nabbað onbryrdnyssse ne hi
Agustinus dixit. Qui non hábent conpunctionem. nec
nabbap clæne gebed goldhord ys god onbryrdnyss 7
hábent mundam orationem; Thesáurus est bona conpunctio et
unareccendlic blis on sawle mannes sawl mannes
inenarrabile gaudium in anima hominis; Anima hominis
seo þe on gebede byþ onbryrd swyþe him framað to hæle
quae in oratione conpúngitur. ualde illi próficít ad salutem;

sæde na læs to herigenne ys wer strang on
Hieronimus dixit. Non minus laudandus est. uir fortis in
heofincge þænne on gefeohte
luctu. quam qui in bello;

sæde stefen witodlice sealmsanges þænne heo þurh
Gregorius dixit. Uox et enim psalmodiæ cum per

ontihunge heortan byþ gedon þurh þa ælmihtigum drihtne to
intentionem cordis agitur. per hanc omnipotenti domino ad
 heortan weg byð gegearwud þæt ontihum gepance witegunge
cor iter paratur. ut inténte mente prophetiae
 gerynu oppe onbryrdnyse gyfe onasende þænne þurh
mysteria uel conpunctionis gratiam infundat; Cum per
 gebed onbryrdnys byþ utasend weg us on heortan þurh
orationem conpunctio effunditur. uiam nobis in corde per
 þæne to hælende on ende byþ becumen gearcaþ gyndleccing
quám ad iesum in finem peruénitur párat; Inríguum.
 witodlice ofeward underfehð sawl þænne heo hi sylfe on
quippe supérius accipit anima. cum sé sé in
 tearum heofenrices mid gewilnunge geswencþ gyndleccing
lácrimis caelestis regni desiderio affligit; inríguum
 soþlice neapewerd onfehð þænne helle suslu wepende on-
uero inférius accipit. cum inférni supplicia fléndo per-
 dræt ongeangecyrrende us drihten mildelice beclyppe
timéscit; Reuertentes nos dominus clementer ampléctitur;
 forþi synfulra lif him beon unwyrð eallunga na mæg þæt
quia peccatorum uita ei ésse indigna iam non potest quae
 mid wopum byþ gepwegen na twyna þu abutan ende beon geriht-
flétibus lauatur; Non dábetes circa finem iusti-
 wisodne mann þurh hreowsunge onbryrdnyse ac forþi
ficari hominem per penitentie conpunctionem? sed quia
 seldan þæt gewyrþan gewunað to ondrædenne ys þæt na þænne
ráro id fieri sólet. metuendum est. né dum
 to ende byð geyld gecyrrednyss gehopud ær ofsette deað
ad finem differtur conuersio spérata ánte occupet mors
 þænne helpe hreowsung na eornostlice on wopum na on
quam subueniat paenitentia; Non ergo in flétibus. non in
 dædum urum ac on drihtne uton truwian forþi eornostlice
actibus nostris. sed in domino confidámus; Quia ergo
 7 æfter fulluhte we besmitan lif uton fullian mid tearum
et post baptisma inquináuimus uitam? baptizémus lacrimis
 ingehyd besmitene æfter wæterum hæle we beon geed-
conscientiam; Inquináti post aquas salutis. renascá-
 cennede of tearum
mur ex lacrimis;

sæde þær soðlice beoð teoras þar gastlic fyr
Basilius dixit: Ubi autem fuerint lacrimę. ibi spiritualis ignis
 byð onæled se þe diglu gepances onlyht
accenditur. qui secreta mentis inluminat.

sæde ær soðlice mid tearum to feormigenne synd
Isidorus dixit. Prius enim lacrimis purganda sunt
 leahtras þa we dydon 7 þænne afeormodre gepances scearpnysse
uitia quae gessimus. et tunc mundata mentis acie

þæt þæt seceað uton besceawian þæt þænne ær wepende fram
id quod quærimus contemplémur: ut dum antea fléndo a

us synne dimnyss byð gedriged afeormodum heortan eagum
nobis peccati caligo detérgitur. mundatis cordis oculis.

frige upplice utan besceawian se þe soðlice tearas unge-
liberi supérna inspiciámus; Qui uero lacrimas inde-

swicendlice asent 7 swa þeah syngian na geswicð se heofinge
sinenter fúndit. et tamen peccare non désinit: hic lamentum

hæfð ac afeormunge næfð onbryrdnyss heortan ys
habet sed mundationem non habet; Compunctio cordis est.

eadmodyss gepances mid tearum uppspringende of gemynde
humilitas mentis cum lacrimis exoriens de recordatione

synne 7 of ege domes se ys on gecyrredum fulfremedra
peccati et timore iudicii; Ille est in conuersis perfectior

gebryrdnesse mid lufe se þe ealle fram him flæsclicra gewilnunga
compunctionis affectu. qui omnes a sé carnalium desideriorum

lufa aweg anyt 7 atiltincge his mid eallum gepances
affectus repellit. et intentionem suam toto mentis

bigenge on godes foresceawunge gefæstnað twyfealdre onbryrd-
studio in dei contemplatione defigit; Gémine compunc-

nysse mid willan for gode sawl gehwylces gecorene byþ
tionis affectu propter deum anima cuiusque electi affi-

gewæht þæt ys oppe þænne weorca his yfele he besceawað oppe
citur. id est uel dum operum suorum mala considerat: uel

þænne mid gewilnunge eces lifes asihð feower synd
dum desiderio aeternę uitae suspirat; Quatuor sunt

gelicnyssa willena mid þam mod rihtwises halwendlice byð
qualitates affectionum quibus mens iusti salúbriter con-

onbryrd þæt ys gemynd forðgewitenra mana besceawung
púnqitur. hoc est memoria pretoritorum facinorum. consideratio

elhdæodignysse his on þyses lifes langfernysse gemynd
peregrinationis suae in huius uitae longinquitate. recordatio

wita towerdra gewilnung upplices epeles þæt to þam
poenarum futurarum desiderium supernae patrie. quatinus ad eam

hwætlicor he mæge becuman synd þa þe na of soþre heortan
quantocius valeat pervenire; Sunt qui non ex uera cordis

onbryrdnysse hyra wregendras gewyrþað ac swa þeah þænne gyt beon
conpunctione sui accusatores fiunt. sed tamen adhuc esse

hi synfulle toamearcyað þæt of gehiwudre eadmodnysse andet-
se peccatores adsignant. ut ex ficta humilitate confes-

nysse stowe hi gemetan haligynsse tearas soðlice dædbote
sionis. locum inueniant sanctitatis; Lacrimae enim paenitentiae

mid gode for fulluhte beop getealde lufe tearas wynsume
apud deum pro baptismate reputantur; Dilige lacrimas. súaues

þe syn tearas þe lyst þe symle wop 7 heof beo þu
tibi sint lacrimę deléctet te semper planctus et luctus. esto

for an forþloten to sargungum swa micelum swa þu wære
tantum pronus ad lamenta. quanto fuisti

forþloten to gylte swylce wæs þe to syngigenne atihing
prouus ad culpam; Qualis fuit tibi ad peccandum intentio.

swyle sy to hreowsigenne estfulnyss hefige synna hefige
talis sit ad penitendum deuotio; Gráua peccata. grandia

heofinga gewilniap
laménta desiderant;

sæde eadig witodlice ys 7 þriwa eadig swa hwa swa
Effrem dixit. Beatus námque est et tér beatus. quisquis

hæfð onbryrdnysse æfter gode onbryrdnyss hælp
habet conpunctionem secundum deum; Conpunctio. sanitas

sawle ys onbryrdnyss onlyhting sawle ys onbryrdnyss
aning est. conpunctio inluminatio animae est. conpunctio.

forgyfenyss synna ys onbryrdnyss haligne gast togelæt
remissio peccatorum est. conpunctio. spiritum sanctum addúcit

to hyre onbryrdnyss ancennedne crist deþ eardian on hyre
ad sé. conpunctio. unigenitum christum facit habitare in se;

tearas mid gode truwan syllað symle þar þar tearas
Lacrimae apud deum fiduciam dánt semper; Ubi lacrimę

genihtsumiað þar geþancas fule na genealæceað
abúndant. ibi cogitationes sórdidę non adpróximant.

VII.

be gebede.

De oratione.

drihten segð on godspelle ealle swa hwylce swa ge biddað
Dominus dicit in aeuangelio. Omnia quaecumque petiueritis
 on gebede ge lyfende ge onsoþ waciað witodlice on eallum
in oratione credentes accipietis; Uigilate itaque omni
 timan gebiddende þæt gewyrþe beon hæfde forfeon ealle
tempore orantes. ut digni habeamini fugere omnia
 þa towærde synd 7 standan ætforan suna mannes gebiddaþ
quae uentura sunt. et stare ante filium hominis; Orate
 soþlice þæt na gewyrþe fleam eower her oþþe on restendæge
autem ut non fiat fuga uestra. hieme uel sabbato.

se apostol sæde gyfende gemænlice wyrðment eal-
Petrus apostolus dixit. Inpertientes¹ inuicem honorem tam-
 swylce eac efenyrfewardum gyfe lifes þæt na beon gelette
quam et coheredibus gratiae uitae. ut non impediuntur
 gebedu eowre
orationes uestrae;

se apostol sæde gebede onstandende gebiddende
Paulus Apostolus Dixit. Orationi instantes². orantes
 on eallum timan on gaste wacigende on ealre anrædnysse
omni tempore in spiritu. uigilantes in omni instantia;

se apostol sæde gebiddaþ eow gemænlice þæt
Iacobus apostolus dixit. Orate pro inuicem ut
 ge beon gehælede micelum soþlice framap gebed rihtwises
saluemini. multum enim ualet deprecatio iusti
 singal
assidua;

sæde feorr ys drihten fram arleasum 7 gebedu
Salomon dixit. Longe est dominus ab impiis. et orationes
 rihtwisra he gehyrð selre ys ende gebedes þænne
iustorum exaudiet. melior est finis orationis. quam

se fruma ætforan gebede gegearwa sawle þine 7
principium; Ante orationem prepara animam tuam. et
 nelle þu beon swylce se mann se fandað god se þe gehealt
noli esse quasi homo qui temptat deum; Qui conseruat
 lage he gemænifylt gebed bene gederedes gehyrð
legem. multiplicat orationem; Precationem lesi exaudiet

¹ s. sitis.

² s. sitis.

god gebed on eadmodnyse ofer genipu þurhfærð la bearn on
deus; Oratio in humilitate. super nubes penetrabit; Fili in
 þinre untrumnyse na forseoh þu þe sylfne ac gebide god
tua infirmitate non despicias te ipsum sed ora deum.

7 he gehealp þe framwend fram gylte 7 gerece handa
et curabit te: auerte a delicto et dirige manus;

sæde mid gebedum we beoð afeormode mid readingum
Isidorus dixit. Orationibus mundamur. lectionibus

we beoð getyde aegðer god ys gif alyfð gif na alyfð
instruimur. utrumque bonum est si liceat. si non liceat

betere ys gebiddan þænne rædan forþi þe on rædinge
melius est orare quam legere. quia in lectione

we oncnawað þæt we don seylon on gebede þa we onfoþ
cognoscimus quod facere debemus. in oratione ea accipiemus

þa we biddað ne soðlice on dæge þu aemtiga. na on nihte
quae postulamus; Neque enim die iuaces neque nocte.

ac þænne slæp of eagum þinum afeald. þænne andgyt
sed cum somnus de oculis tuis ceciderit. tunc sensus

þin on gebede wacige gebed afeormað sawle fram synnum
tuus in oratione uigilet; Oratio mandat animam a peccatis.

gebod hæfð hæle on gebede geara beo þu ætyw
oratio habet salutem: in oratione paratus esto; Ostende

forhæfednyse heortan þinre þæt þu rumran gyfe begyte
continentiam cordis tui. ut amplio rem gratiam consequaris

sæde swa swa soðlice cempan butan wæpnum
Hieronimus dixit. Sicut enim militi sine armis

to gefeohte faran na gerist swa menn cristenum forþstæppan
ad bellum exire non conuenit. ita homini christiano procedere

ægnigum butan gebede na framað utgangende on his inne
quolibet sine oratione non expedit; Egredientes de hospitio.

gewæpnige gebed ongeangangendum of stræte gebod
armet oratio. regredientibus de platea oratio

ongeanyrne.
occurat;

sæde swa micle hefigre sace gepanca
Gregorius dixit. Quanto grauiore tumultu cogitationum

flæsclira we synd ofsette swa micelum gebede hatlicor on-
carnalium premimur. tanto orationi ardentius in-

standan we seylon to gode witodlice heortan mid handum
sistere debemus; Ad deum quippe corda cum manibus

uppahebban ys gebedes ures biggencg mid gewyrhton godes
leuare est orationis nostrae studium cum merito boni
 weorces onasettan hrædlicur to bene dema byþ gebiged gif
operis impõnere; Citius ad precem iudex flêctitur. si
 fram þwyrnysse his biddend byð geþread Se eornostlice on
a prauitate sua pêtitor corrigatur; Ille ergo in
 naman hælendes bitt se þe þæt bitt þæt to þære soðan
nomine saluatoris pêtit. qui illud petit quod ad ueram
 hæle belimpð witodlice gif þæt þæt na framað byð beden
salutem pêtinet. nam si id quod non expedit pêtitur.
 na on naman hælendes byð beden þænne soðlice gebede
non in nomine iesu pêtitur; Cum uero orationi
 pearle we onstandað stent hælend þæt he leoht ongeansette
uehementer insistimus. stat iesus ut lucem restituat!
 forþi þe god on heortan ys gefæstnod 7 leoht forlæten
quia deus in corde figitur. et lux amissa
 byð geedniwod se þe fram eorþlicum dædum freoh sylfum gode
reparatur; Qui a terrénis actibus liber sóli deo
 geæmtian gearnode for agyltendum nehstum gebidde þa þe
uacáre meruit. pro delinquentibus proximis exóret; Éa que
 þurhsmeagean on us sylfum fullicor we hogiað oft
perscrutári in nobismet ipsis plénius nítimur. sepe
 soðlicor gebiddende þænne smeagende we þurhfarað
uérius orando quam inuestigándo penetramus;
 sæde gebed heortan ys na welera ne na
Isidorus dixit. Oratio cordis est. non labiõrum neque
 soplice word biddendes god begymð ac gebiddendes heortan
enim uerba deprecantis deus intendit. sed orantis cór
 he gesyhð selre ys soðlice mid swigean gebiddan heortan
aspicit: Melius est autem cum silentio oráre cordis.
 þænne mid sylfum wordum butan gesihþe geþances þæt gif
quam solis uerbis sine intúitu mentis; Quod si
 stilllice ænig gebitt eac seo stefen geswige þeah heo mannum
tácite quis órat et uox síleat quámuis hominibus
 bemipe gode heo bemipan na mæg se þe ingehyde and-
láteat dei¹ latère non potest. qui conscientiae prae-
 werde ys clæne ys gebed þæt on his timan worulde na
sens est; Púra est oratio. quam in suo tempore saeculi non
 betwux cumað cara feorr witodlice fram gode ys mod þæt
interueniunt círae; Lónge quippe a deo est ánimus. qui

¹ vel deum.

on gebede mid geþancum worulde byð abysgod þænne
in oratione cogitationis saeculi fuerit occupatus¹; Tunc
 eornostlice soðlice we gebiddað þænne we elleshwanune na
ergo ueraciter oramus. quando aliunde non
 þenceað ac swyþe feawa synd þa þylce gebedu habban
cogitamus. sed ualde pauci sunt qui tales orationes habeant.
 7 þeah þe hi on sumum syn earfodlice swa þeah þæt hi
 et licet *in quibusdam sint. difficile² tamen ut*
 æfre syn swa we mid gebedum we synd gerehte ealswa
semper sint; Sicut orationibus regimur.¹ ita
 mid sealma bigengcum we beon gegladude to singenne soðlice
psalmodorum studiis delectemur Psallendi enim
 notu unrotnysse heortan gefrefrað swa micel beon scyl
utilitas. tristitiam cordis consolatur; Tantus esse debet
 gebiddendes embe god willa þæt he ne geortruwige on benum
orantis erga deum affectus. ut non desperet precibus
 gefremmince on idel soðlice we biddað gif hopan truwian
effectum; Inaniter autem oramus. si spei fiduciam
 we nabbað se þe fram bebodum godes byþ fram awend þæt he
non habemus; Qui a preceptis dei auertitur. quod
 on gebede bitt na gegearnað gif soðlice þæt þæt god
in oratione postulat non meretur; Si autem id quod deus
 bebytt we don þæt þæt we biddað butan tweon we begyt-
precipit faciamus. id quod petimus sine dubio obtinebi-
 að gebed on andwerdum foran life for læcedome synna
mus; Oratio in presenti tantum uita. pro remedio peccatorum
 byð asend sealma soðlice sang ece godes lof
effunditur; Psalmorum autem decantatio. perpetuam dei laudem
 geswutelap 7 wuldor ece swa oft ænig byð æthrin-
demonstrat. et gloriam sempiternam; Quotiens quilibet tangi-
 en mid leahtre ealswa oft to gebede he hine underþeot
tur uitio. totiens ad orationem se subdat.
 forþi gelome gebed leahtra ongewinn acwencð swa
quia frequens oratio uitiorum inpugnationem extinguit; Tam
 þurhwunigendlice begyman hit gedafenað mod ure ge-
perseueranter intendere oportet animum nostrum
 biddende 7 enucigende oð þæt onþæsliche gewilnunga
orando atque pulsando. quousque inportunas desideriorum
 flæsclira mislara þa urum ongeanwiperiað andgytum
carnalium suggestiones. quae nostris obstrepunt sensibus

¹ rel retentus.² s. est.

mid strangustre tihtinge we ofercuman þænne soðlice gebid-
fortissima intentione superemus; Dum enim ora-
 daf to gemynde gylt we ongeangelædað þænne we gode
mus. ad memoriam culpam reducamus; Cum deo
 ætstandað gemerian 7 wepan we scylan gemunende hu
adsistimus. gemere et flere debemus? reminiscentes quam
 hefige syn scylda þa we agyltan geþanc ure heofenic
grauia sint scelera que commisimus; Mens nostra celestis
 ys 7 þænne gebiddende god fullice (byð) besceawud þænne
est. et tunc orando deus plene contemplatur? quando
 hit mid nanum eorþlicum carum oþþe gedwyldum byð gelett
nullis. terrenis curis aut erroribus impeditur;
 to afeormigenne ys witodlice ærest mod 7 fram
Purgandus est itaque primum animus atque a
 tidlicra þinga geþance to asyndrigenne þæt mid clænre
temporalium rerum cogitatione segregandus. ut pura
 geþances scearpnyssæ to besceawigenne god gehwilt þurh-
mentis acie ad contemplandum deum quisque per-
 fare þænne begytan godcunde mildheortnyssæ we gelyfað
transeat; Tunc impetrare divinam misericordiam credimus.
 þænne mid eadmodum willan we ætstandað þænne we ge-
quando supplicia affectu adsistimus cum ora-
 biddaf þænne soðlice ma deoful geþancas cara
mus; Tunc autem magis diabolus cogitationes curarum
 wordlicra meniscum modum ongebrincð þænne he gebid-
secularium humanis mentibus ingerit? quando oran-
 dende gesyhð se þe byð gederod na geswice gebiddan for
tem aspexerit; Qui leditur non desistat orare pro
 hi derigendum forþi æfter godes cwyde syngað se þe for
se ledentibus? quia iuxta dei sententiam peccat. qui pro
 his feondum na gebitt naht framað gebed his þæs þe
inimicis non orat; Nihil proficit oratio illius. cuius ad-
 gyt sar on geþance oððe hatung wunað on breoste
huc dolor in mente. vel odium manet in pectore;
 heortan soðlice mid handum upphefð se þe gebed mid
Cor enim cum manibus leuat. qui orationem cum
 weorce he uppahefð elleshwar ys gesæd swa hwyle swa gebitt
opere subleuat; Alibi dicitur; quisquis orat.
 7 he na wyrcð heortan he uppahefð 7 hand he upp na
et non operatur. cor leuat et manum non leu-

ahefð swa hwylc soðlice wyreð 7 na gebitt hand he upp-
at. quisquis uero operatur et non orat. manum leu-
 ahefð 7 heortan he na uppahefð eornostlice 7 gebiddan neod
at et cor non leuat; Ergo et orare necesse
 ys 7 weorcean eft ys gesæd gyltlice handa to driht-
est. et operari; Item dicitur; culpabiliter manus ad do-
 ne upparærð se þe dæda his gebiddende gylplice ge-
minum erigit. qui facta sua orando iactanter pro-
 ypð eft ys gesæd se þe soðlice gylplice gebitt lof
dit; Iterum dicitur; qui enim iactanter orat. laudem
 gyrnende mennisclic na þæt an his gebed na adilegað
appetendo humanam. non solum eius oratio non delet
 synne ac hit byð awend on synne elleshwar ys
peccatum. sed ipsa uertitur in peccatum; Alibi di-
 gesæd swa oft gebiddende na rape beoð gehyrede ure
ditur; quótiens orantes non cito exaudimur. nostra
 us dæda on eagam we toforansettan þæt þæt sylfe þæt
nobis facta in oculis proponamus. ut hoc ipsum quod
 we synd toferede na godcundre byþ geteald rihtwisnyssæ ac
differimur. non diuinæ reputetur iustitiæ; sed
 gyltes ures eft ys gesæd oft soðlice feala god na
culpe nostræ; Item dicitur; sepe autem multos deus non
 gehyrð to willan þæt he gehyre to hæle elleshwar
exaudit ad uoluntatem. ut exaudiat ad salutem; Alibi
 ys gesæd na soðlice gesibsumað god mænigfeald gebedes
dicitur. Non enim conciliat deum multiplex orationis
 spæc ac clænust 7 syfrust gebedes atihcing eft ys gesæd
sermo. sed purissima sinceræque orationis intentio; Item dicitur
 gebed gelome deofles flana oferswyð deofles flana ascyrað
*oratio fréquens; diaboli tela exsuperat; diaboli iacula submouet*¹
 singal gebed eft ys gesæd unclæne gastas gebedes ofer-
oratio continua; Item dicitur. inmundos spiritus orationis euin-
 cymð anrædnys forþi deofulscinnu purh gebed beoð oferswypede
cit instantia. quia demonia per orationem uincuntur;
 on bec ys gesæd lar us ys gebiddan
In libro clementis dicitur; Disciplina nobis est orare
 for slagum 7 for ehtendum urum
pro intersectoribus. et persecutoribus nostris;
 sæde gebed witodlice micel bewerunge sawle
*Basilius dixit. Oratio namque grandis munitio est animæ*²

¹ s. aufert.² dep
s. facit.

þurh gebedu clænuste ealle us nytlice beoð gesealde fram
Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a
 drihtne 7 ealle derigende butan twyn beoð afigeðe
domino et cuncta noxia procul dubio effugantur;

god ys gebed mid fæstena 7 mid ælmys-
Ciprianus dixit. Bona est oratio cum ieiunio et elemo-
 san eft ys gesæd hrædlice gebedu to drihtne astigað
sina; Item dicitur. cito orationes ad dominum ascendunt.

þa to him gecarnunga ures weorces ongesettað
quas ad eum merita nostri operis imponunt

sæde swa rædinge 7 gebede ge scylon onsittan þæt
Caesarius dixit. Sic lectioni et orationi debetis incumbere. ut
 hwilon eac swylce mid handum sum þing ge magon began eft
interdum etiam manibus aliquid possitis exercere; Item
 ys gecweden twam gemetum gebed byð gelett þæt na begytan
dicitur. Duobus modis oratio impeditur. ne impetrare

ænig mæge gebedene þæt ys gyf oppe yfelu gyt ænig
quisque valeat postulata. hoc est. si aut mala adhuc quisque

agylt oppe gif agyltendum him gyltas na forgyfð on lif
committit. aut si delinquenti sibi debita non dimittit; In uita

yldrana ys gecweden swa swa geættrude nytenu strengan
patrum dicitur. Sicut uenenata animalia fortiores

wyrta oððe wyrtgemangu utanydað swa eac gepancu horige
herbe uel pigmenta expellunt. ita et cogitationes sordidas

gebed mid fæstene utanytt eft ys gecweden swylce we gebid-
oratio cum ieiunio repellit; Item dicitur. Quales oran-

dende wyllað beon gemette eal swylce we ær timan on gebede
tes uolumus inueniri. tales nos ante tempus in oratione

gegearwian we scylon eft ys gecweden criste soðlice geþeodd
preparare debemus; Item dicitur. Christo enim coniuncta

geþanc 7 healicust on tide gebedes atiht nan yfel naht
mens' et precipue in tempore orationis intenta. nihil malum nihil

oferflowende onfehð
superfluum recipit.

VIII.

be andetnysse.
De Confessione.

drihten segð on godspelle æle eornostlice þe an-
Dominus dicit in aeuuangelio. Omnis ergo qui con-

dett me beforan mannum ic andete 7 ic hine beforan
fitebitur me coram hominibus. confitebor et ego eum coram
 fæder minum se þe ys on heofenum
patre meo qui est in caelis;

se apostol sæde on heortan soðlice ys gelyfed to riht-
Paulus apostolus dixit. Corde enim creditur ad iu-
 wisnysse on muþe soðlice andetnys gewyrð to hæle
stitiam. ore autem confessio fit ad salutem;

sæde andettað eornostlice eow betwynan synna
Iacobus dixit. Confitemini ergo alterutrum peccata
 eowre 7 gebiddað gemænelice þæt ge beon gehælede
uestra et orate pro inuicem ut saluemini;

sæde se þe behyd scylda his na byð gerihtlæht
Salomon dixit. Qui abscondit scelera sua non dirigitur!
 se þe soðlice geandett byð 7 forlæt þa mildheortnysse
qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam
 he begytt
consequetur;

se apostol sæde gif we secgað þæt we synne
Iohannes apostolus dixit. Si dixerimus quia peccatum
 nabban sylfe us we beswicað 7 soðfæstnyss on us
non habemus. ipsi nos seducimus et ueritas in nobis
 nys gif we soðlice andettað synna ure eac he afeormað
non est; si autem confiteamur peccata nostra. et mundet
 us fram ælcere synne
nos ab omni peccato;

sunu sæde ne beo þu gescynd andettan syn-
Hiesus filius Sirach dixit. Non confundaris confitèri pec-
 na pine 7 na underþeod þu þe menn for synne ær deape
cata tua. et ne subicias te homini pro peccato; Ante mortem
 andett cwucu gif þu hal andetst, 7 þu herast. drihten
confitère uiuus; si sanus confitèberis et laudabis dominum!
 þu byst gewuldrod on gemiltsungum his
gloriáberis in miserationibus illius;

sæde gif þu segst synna þine yldra gehyrð þe
Origenis dixit. Si dixeris peccata tua prior. exaudiet te
 drihten swylce folc halig
dominus tamquam populum sanctum;

sæde andetnyss manna yfelra angynn hit ys
Agustinus dixit. Confessio hominum malorum initium est

weorca godra se þe andett synna his 7 wregð hine
operum bonorum ; Qui confitetur peccata sua. et accússat se
 be synnum his mid gode he deð his wedd þola þu ylðran
de peccatis suis cum deo facit páctum ; Ferto patrem
 lærendne þæt þu na gefrede deman widnigendne tima an-
erudientem ; ne sentías iúdicem punientem ; Tempus con-
 detnysse ys nu andett þa þu dydest þa þu on worde þa þu
fessionis est. nunc confitère quæ fecisti ; quæ in uerbo. quæ
 on weorce þa þu on nihte þa þu on dæge andett on timan
in opere. quæ in nocte. quæ in die. confitère in tempore
 gedefum 7 on dæge hæle þu onfehst heofenlic goldhord
oportúno. et in die salutis accipies caelestem thesaúrum ;

sæde hlehterlic hit ys wanhalnysse tobrocenre
Hieronimus dixit. Ridiculum. est debilitate fracta
 ealles lichaman wunda feawa geswutelian
totius corporis ; uulnera pauca monstrare ;

sæde ne na soðlice him gegearcian miht læcedom
Ambrosius dixit. Neque enim ei adhibere pòtes remedium
 þæs þe ys wund digle
cuius est uulnus occultum ;

sæde nele god wrecan yfelnyse se andettan
Gregorius dixit. Non uult deus ulcisci malitiam ; qui confitèri
 gyltas þurhlærð he gewilnað beon unbunden andettende þæt he na
delicta persuádet ; Optat dissólui² confitentes. né

oferprute witnian genyde 7 swa micelum ys mann mid seamum
contumáces punire cogátur. tantúmque est homo sárcinis

synna gehefegud swa micelum swa fram godum weorcum
peccatorum graúatus ; quantum a bonis operibus
 fremede þa þe ungeweme beon mannum ungedefum gewuniað
aliénus ; Eá quæ ingráta esse hominibus inportunis solent ;

dome soðfæstnyse geliciað se þe agyltendes wunda belocenum
iudicio ueritatis placent ; Qui delinquentis uulnera conclúso

breoste 7 mid tungan oferhelað swa micle swypor mid swigean
péctore et lingua tégit ; quanto amplius silentio

ofsett swa micle hefigran sar innan fett
prémit ; tanto grauiórem dolorem intrínsecus nútrit ; Nam

þænne fylð seo þe innan wealð byþ utaworpen to hæle
cum putrédo quæ intérius féruct éicitur. ad salutem

sar byð geopenud ælc witodlice synful þænne he gylt
dolor aperítur ; Omnis quippe peccátor dum culpam

¹ s. deus.

² s. a peccato.

his wiðinnan inngheude behyt innan lutað 7 on his
suam intra conscientiam abscondit. intrinsecus latet. et in suis

purhfærum byð bediglod synfulle god gesihð 7 he forþyld-
penetrabilibus occultatur; Peccatores deus uidet et susti-
 igað ongeanstandende he þolað 7 genyperað dæghwamlice
net. resistentes tolerat et damnat; Cotidie

purh godspel mildelice geclypað andetnysse ure of
per aeuangelium. clementer. uocat¹; Confessionem nostram ex
 clænre heortan he gewilnað 7 ealle þe we agyltað he for-
pyuro corde desiderat et cuncta quæ delinquimus re-
 gyfð synne attor halwendlice byð geopenud on andetnysse
laxat; Peccati uirus salubrius aperitur in confessione.

þæt cwyldbærlice lutude on gepance andettende synna hwæt
quod pestifere latebat in mente; Confitendo peccata quid
 elles doð we buton yfel þæt on us latude we geopeniað
aliud agimus. nisi malum quod in nobis latebat aperimus.

synful soðlice gecyrrred of synnum on wopum eallunga rihtwis
Peccator enim conuersus de peccatis in flētibus. iam iustus
 beon ongynð þænne he ongynð wregean þæt he dyde
esse inchoat. cum coeperit accusare quod fecit;

sæde þa þe synna his mannum bediglað 7 þurh
Isidorus dixit. Qui peccata sua hominibus occultant. et per

hi sylfe geandette na beoð god þæne þe hi gewitan hæfdon
semet ipsos confessi non fuerint. deum quem testem habebant.

hine hi habbað eac wrecend of þam anra gehwylc rihtwis beon
ipsum habebunt et ultorem; Ex eo unusquisque iustus esse
 ongynð of þam þe his wregend wunað fela soðlice þar
incipit. ex quo sui accusator extiterit; Multi autem e

togeanes hi sylfe synfulle andettað 7 hi sylfe fram
cōtra semet ipsos peccatores fatentur. et semet ipsos a
 synne na ætbredað micel eallunga rihtwisnysse dæl ys
peccato non subtrahunt; Magna iam iustitiae pars est.

hine sylfne witan mann þæt he þwyr ys þæt he of þam
se ipsum nosse hominem quod prauus est. ut ex eo
 godcundum mægne si underþeod eadmodlicor of þam þe he his
diuine uirtuti subdatur humilius; ex quo suam

untrumnyse oncnæwð wel hine sylfne deme rihtwis on
infirmitatem agnoscit; Bene se iudicet iustus in
 þysum life þæt he ne si gedemed fram gode mid genyperunge
hac uita. ne iudicetur a deo dampnatione.

¹ deus.

ecere þænne soðlice dom be him gehwylc niþ þænne
perpetua; *Tunc autem iudicium de sé quisque súmit. quando*
 he þurh þæslike deaðbote his þwyran dæda genyperað
per dignam paenitentiam sua prava facta condemnat;
 twyfealdne habban scyle wop on behreowsunge ælc synful
Duplicem habere debet fletum in paenitentia omnis peccator.

oððe forþan þe he þurh gymeleaste god na dyde oþþe
sine quia per negligentiam bonum non fecit. séu
 forþi þe he yfel þurh þristnysse gefremede þæt soðlice gedaf-
quia malum per audáciam perpetravit? quod enim oportu-
 nude he na dyde 7 he dyde þæt beon gedon na gedafnude
tuit non gessit. et gessit quod ági non oportuit;

sum soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unriht
Quaedam enim iam iustitiae portio est iniquitatem
 his menn behydan 7 on him sylfum be his synnum
suam homini abscondere. et in semet ipso de peccatis
 agenum forþsceamigean se þe ongebrohte him teonan mid
propriis erubescere; *Qui inlátas sibi contumelias tran-*
 glæddum gepance geswutelað sar heortan geopenað 7 attor
quillo animo prodit. dolorem cordis áperit. et uirus
 þæt wealð on modo epelice ongeanwyrpð wunda soðlice
quod feruet in animo fácale récit; *Uúlnera enim*
 gepances opene raþe ácofriað belocene pearle wundiað andet-
mentis aperta cito exalant. cláusa nimis exúlcerant; *Con-*
 nys gerihtwisað andetnys synne forgyfednysse sylð ælc
fessio iustificat. confessio. peccati ueniam dónat. omnis
 hopa on andetnysse wunað on andetnysse stow mildheort-
spes. in confessione consistit. In confessione. locus misericor-
 nysse ys se þe synne geypð raðe he byð gehæled leahter
diæ est; *Qui peccatum pródit cito curatur. crimen*
 soðlice swigende byð gemarud gif open ys leahter he gewyrð
autem tacéndo ampliatur; *Si pátet uitium. fit*
 of micelum lytel gif lutað leahter he gewyrð of lytlum
ex magno pusillum. Si látet uitium. fit ex minimo
 micel of swigean gylt wyxt
magnum. silentio culpa crescit;

sæde betere ys soðlice on yfelum dædum clæne
Basilius dixit. Melior est enim in malis factis pura
 andetnyss þænne on godum weorcum ofermodig gylp
confessio. quam in bonis operibus supérba gloriatio;

on bec ys gecweden swigendum na eþelice mæg lac-
In libro clementis dicitur; Tacentibus. non facile potest me-
 nung gedafeilicre 7 neodlicre spræce beon gegearwud cyþan
dela oportuni et necessari sermonis adhiberi; Proferrri
 scyl anra gehwylc on hwam mod þurh nytenysse adlað
debet unusquisque in quo animus per ignorantiam languet;

IX.

be dædbotnysse.
De Penitentia.

drihten segð on godspelle dædbote doð togenea-
Dominus dicit in ewangelio. Penitentiam agite. adpropin-
 læhð soðlice rice heofena
quabit enim regnum caelorum;

se apostol sæde hreowsunge doð 7 si gefullud anra
Petrus apostolus dixit. Penitentiam agite et baptizetur unus-
 gehwylc eower 7 ge onfoð gyfe haliges gastes
quisque uestrum. et accipietis donum sancti spiritus;

se apostol sæde þam witodlice þa þe æfter dead-
Paulus apostolus dixit. His quidem¹ qui² secundum paeni-
 bote godes weorces wuldor 7 wyrðscype 7 unwemmince
tentiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem
 secendum lif ece
quaerentibus uitam aeternam;

sæde god ys gepreadne geswutelian hreowsunge
Salomon dixit. Bonum est. correptum manifestare paenitentiam
 swa soðlice he afigð sylfwilles synne na sege þu ic syngode
sic enim effugit uoluntarie peccatum: ne dicas peccavi.
 7 hwæt getimode me unrotlices be gemiltsudre synne nelle þu
et quid accidit mihi triste; De propitiato peccato noli
 beon butan ege ne þu na ic synne ofer synne ne
esse sine metu. neque adicias peccatum super peccatum; Ne
 lata þu beon gecyrred to drihtne 7 na yld þu of dæge on dæg
tárdes conuerti ad dominum. et ne differas de die in diem;
 na forhoga þu mann awegawendne hine fram synne gemun þu
Ne despicias homine(m) auertentem se a peccato. memento
 þæt ealle on gebrosnunge we synd se hehsta on hatunge
quoniam omnes in corruptione sumus; Altissimus odio

¹ s. predicamus.

² s. sunt.

hæfð synfulle 7 he gemiltsað behreowsigendum si þu gehabet *peccatores et misértus est paenitentibus; Con-*
 cyrrred to gode 7 forlæt synna þine eala bearn þu syn-
uértere ad deum. et relínque peccata tua; Fili pec-
 godest na geic þu eft ac be ærrum bide þæt hi
casti. ne adicias iterum. sed de pristinis¹ deprecáre ut re-
 beon forgyfene þe swylce fram ansyne snacan fleah synna
mittantur tibi; Quási a facie cólubri fúge peccata.
 7 gif þu togenealæhst to þam he u(nder)foð þe
et si accésseris ad illa susc(i)piént te;

sæde dædbot þeah þe heo si gehwæde heo na
Origenis dixit. Paenitentia quámuis sit exígua non
 byð forsewen mid deman rihtwisne god
despicitur apud iúdicem iustum deum;

sæde se soðlice se þe his gyltas geþencð 7 sona
Agustinus dixit. Ille uero qui sua scelera cógitat. et státim
 gecyrrred byð forgyfenysse him gelyfe gif þu soðlice þænne
conuersus fuerit. ueniam sibi credat; Si enim tunc
 wy(lt) dædbote don þænne þu syngian na miht synna
uis paenitentiam ágere quando peccare non potes! peccata
 þe forletan naes þu hi arleas sawl byð heofud on yfelum
te dimisérunt non tú ulla; Impia anima plángitur in malis.
 þænne heo hiht be godum
dum spérat de bonis;

sæde ic wolde þæt swa raþe swa si gecyrrred
Hieronimus dixit. Utinam tám cito conuertatur
 synfull to dædbote swa' raþe drihten gegearwud ys
peccator ad penitentia(m) quám cito dominus preparatus est.

eac swylce forestiht awendan cwyde na soðlice tide
etiam prefínu mutare sententiam; Non enim temporis

l(an)ge asmeað god ac mid willan syfernysse bot
lo(n)gitudinem requírit deus. sed affectu sinceritatis paenitudo
 byð awinsud se þe soðlice mid eallum on criste geþance
pensatur; Qui enim tota in christo mente

getruwað þeah þe he ealswa mann asliden dead byð on
confidit. étiamsi sicut homo lapsus mortuus fuerit in
 synna on geleafan his he leofað on ecnysse to warnigenne
peccato. fide sua uiuít in aeternum; Cauendum

¹ s. peccatis.

ys wund seo þe mid sare byð gehæled fylð flæsces isene
est. *uulnus quod dolore curatur; Putredo carnis. ferro*

behofað 7 ceorfcngisene racenteah fylða 7 loccas na synd
indiget et cauterio; Catena sordes et comæ non sunt

cynhelmes tacnu ac wopes 7 teara sac 7 fæs-
diadématis signa. sed fletus et lacrimarum; Saccus et iei-
ten wæpnu synd. deadbote 7 læcedom synna for-
num arma sunt paenitentiae. et remedium peccatorum.'

þi þe æmtig wamb 7 gyrla hohfull geornfullicur drihten
quia inanis uenter et habitus luctuosus. ambitiosius dominum

bitt god on gecynde mildheort ys 7 gearu þæt
deprecat; Deus natura misericors est. et paratus ut
he hæle mid miltse þa he na mæg hælæn (mi)d rihtwisnyse
saluet clementia. quos non potest saluare iustitia;

god ne he godu gefylð þe he haligum behet gif hi on-
Deus nec bona implet quae sanctis promisit. si illi re-
geancyrpað to Leahtrum ne yfelu þe he synfullum þreað
uertantur ad uitia. nec mala quae peccatoribus comminatur.

gif hi ongeangecyrrede beoð to hæle mann unrihtwis
si illi reuersi fuerint ad salutem; Homo iniquus

se þe þurh man forwyrðendlice welan gegaderude gif he a-
qui per nefas perituras diuitias congregauit. si ali-

hwænne gecyrred ætwindan gewilnað ece suslu he scyl
quando conuersus euadere cupit aeterna supplicia. debet

don þæt he micelnyse synna mæge geemnyttan mid
agere. ut multitudinem peccatorum possit exaequare uber-

genihtsumnyse mægena
tate uirtutum;

sæde bot soðlice þeawas awent 7 lange
Hilarius dixit. Paenitudo enim mores immutat. et longa

tida Leahtras on prince eages forwyrpað gif heartan
temporum crimina in ictu oculi pereunt. si cordis

acenned byð onbryrdnys
nata fuerint conpunctio;

sæde ne we soðlice for gylte betað gif
Gregorius dixit. Neque enim pro delicto satisfacimus. si

we fram unrihtwisnyse na geswicað se þe agylte forbodene
ab iniquitate non cessamus; Qui commisit prohibita.

him sylfum framceorfan scyl for þam eac forgyfene 7 hine
sibimet ipsi abscondere debet pro his etiam concessa.' et sé

gelæcð on læstum se þe geman on mæstum agyltan
reprehendat in minimis. qui meminuit in maximis deliquisse;
 genoh fremede fram geleafan ys se þe to donne dædbote
Satis alienus a fide est qui ad agendam poenitentiam
 timan ylde geanbidað to ondrædenne ys þæt he na þænne
tempora senectutis expéctat. metuendum est. nê dum
 he hopað mildheortnyssse onbefealle on dom dædbote
spérat misericordiam incidat in iudicium; Poenitentiam
 witodlice don ys gefremede yfelu beheofian 7 beheofude na
quippe ágere est perpetrata mala plángere. et plangenda non
 gefremman witodlice se þe swa synna bewepð þæt he swa þeah
perpetrare; Nam qui sic peccata deplorat ut tamen
 oþre agylte þænne gyt dædbote don oððe he nat oððe
alia committat. adhuc poenitentiam agere. aut ignórat aut
 he twyhiwað god ælmihtig swincan hine cyð þænne
dissimulat; Deus omnipotens laborare sé denuntiat. cum
 he stípe manna þwyrnyssa byrð gif hwa þe be synne
dúras hominum pravitátes pórtat; Si quis te de peccato
 wiðutan þreað þu andett inran þa he nat ne
forinsecus corréxerit. tú confitère interióra quę ille nescit; Neque
 soðlice mæg beon gyfu gecorenra butan þar byð forgyfenyss.
enim pótest esse gratia electorum. nisi ubi fuerit uenia
 synna ma eornostlice be synfullum gecyrredum þænne
peccatorum; Magis ergo de peccatore conuérso quam
 be rihtwisum standendum blis byð on heofene nedbehefe
de iusto stánte gaudium fit in caelo; Necessarium
 eornostlice ys se þe wile hine eallum gemete afeormian fram
ergo est. qui uult sé omni modo purgáre a
 synne ærest þa gyltas forceorfan se inra dema gepanc
peccato. primo ipsas culpas succidere; Intérnus iudex mentem
 swyþor þænne þa word besceawað næfre synfulle to
pótius. quam uerba considerat; Numquam peccatores ad
 wopum dædbote gehwurfon gif nane wæron goddra
lamentum paenitentiae redirent; si nulla éssent bonorum
 bysena þa heora gepanc. tugon ælc soðlice synn
exempla quae eorum mentem tráherent; Omne enim peccatum
 hefelic ys forþi heo na gepafað sawle to hehnyssum ahebban
gráue est. quia non permittit animam ad sublimia leuáre;
 ne soðlice þænne forgyfenysse gemett se þe nu gecwemne
Neque enim tunc ueniam inueniet qui módo áptum

forgyfenysse timan forspilde þar eallunga fram gode na mæg
uenie tempus pērdidit; Ibi iam a deo non pōtest
 gegearnian þæt he bitt se þe her nolde gehyran þæt he het
merēri quod petit. qui hic noluit audire quod iussit.
 se þe timan gedafenlice dædbote forspylde on ydel ætforan
Qui tempus congrue paenitentiae pērdidit. frustra ante
 rices dura mid benum com
regni ianuam cum precibus uenit;

sæde dædbot na mid worde to donne ys ac
Isidorus dixit. Paenitentia non uerbo agenda est sed
 mid dæde raþe byð gebet gylt se þe raþe byð oncnawen
facto; Cito corrigitur culpa. quę cito cognōscitur

latur soðlice byð gehæled wund seo þe eallunga fuligen-
Tārdius autem sanatur uulnus quod iam putres-
 dum limum stincð raþe heo geedcucað gif raþor lacnung
centibus membris fētet. cito reuiuēscit: si citius medēla

byð gegearwud witodlice se þe gewunan deð to synnigenne
adhibetur. Nam qui consuetudinem facit peccandi.

eallunga he bebyrged ys hefig gylt hefige hæfð ned-
iam sepultus est; Grānde scēlus. grandem habet ne-

behefe bote se þe eornostlice gewilnað gewiss beon
cessariam satisfactionem; Qui ergo cupit certus esse

on deaþe he forgyfenysse hal he behreowsige 7 hal ge-
in morte de indulgentia: sanus peniteat. sanusque per-

fremede manu he bewepe beoð aþwegene cwyð se witega
petrāta facinora defleat; Lauamini inquit propheta

clæne beoð ys aþwegen witodlice 7 clæne ys se þe
mundi estote; Lauatur itaque et mundus est. qui

eac forðgewitene beheofað 7 towerde na forlæt ys ge-
et preterita plāngit. et futura non admittit¹; La-

þwegen 7 he nys clæne se þe beheofað þæt he dyde
uatur et non est mundus. qui plangit quod gēssit

ne he ne forlæt 7 æfter tearum þa þe he beweop geed-
nec deserit. et post lacrimas haec quae flēuerat ré-

læcð se þe soðlice þwyrlice lybbende dædbote on deaðe
petit; Qui autem prāue uiuendo poenitentiam in morte

deð frecenfull ys swa swa soðlice his genyþerung ungewiss
agit. periculosum est; Sicut enim eius damnatio incerta

¹ vel admittit.

ys swa eac forgyfenyss twynol se dædbote þæslicce deð
est. sic et¹ remissio² dubia; Ille poenitentiam digne agit.
 se þe gylt his bote lahlicre beheofað genyþerigende
qui reatum suum satisfactione legitima plangit condemnando
 gewislice 7 bewepende swa micelum þanon wepende deoplicur
scilicet. ac deflendo: tanto in deplorando profundius.
 swa micelum swa he wunað on synnigende leng þeah þe
quanto exitit in peccando prolixius; Quamuis
 ænig si synfull 7 arleas gif he to dædbote byð gecyrrred
quisque sit peccator et impius si ad penitentiam conuertatur.
 begytan hine magan forgyfenysse gelyfe efstan scyl to
consequi se posse ueniam credat; Festinare debet ad
 gode hreowsigende anra gehwylc þa hwile þe he mæg þæt he
deum paenitendo unusquisque dum potest. ne
 na gif þænne he mæg nele eallunga þænne he late wyle
si dum potest noluerit. omnino cum tarde uoluerit
 na mage swyþor geblissað god be sawle geortruwudre 7
non possit; Amplius laetatur deus de anima desperata. et
 hwilon gecyrrrede þænne be þære seo þe næfre wunað
aliquando conuersa: quam de ea quae numquam exitit
 forspilled ma ys soðlice bliss beforan gode 7 englum his
pérdita; Plus est enim gaudium coram deo et angelis eius
 be þam se fram frecenyssse byð alysed þænne be þam þe næf-
de eo qui a periculo liberabitur. quam de eo qui num-
 re na cuþe synne frecenyssse swa micelum swa soðlice geun-
quam nouit peccati periculum; Quanto enim con-
 rotsað þing forspilled swa micle swa ma gif hit byð funden
tristat res pérdita tanto magis si fuerit inuenta
 geblissað manega mid upplicre besawene gyfe on ytemystum
laetificat; Multi supérna respecti grátia. in extrémis
 hyra to gode beoð gecyrrrede þurh dædbote swa hwylc
suis ad deum reuertuntur per paenitentiam: quaecumque
 yfelu hi dydon mid dæghwamlicum wopum he afeormiað
mala gesserunt cotidianis fletibus purgant.
 7 on godum dædum yfele dæde awendað þam rihtlice
atque in bonis factis mala gésta commutant. quibus iuste
 eáll þæt hi agylton byð forgyfen forþi hi þæt hi yfele
totum quod deliquerant ignóscitur. quia ipsi quod male

¹ s. est.² s. eius.

dydon behreowsigende hi oncnawað ys soðlice dædbot gessérunt paenitendo cognoscunt; Est autem paenitentia.

læcedom wunde hopa hæle þurh þa god to mild-medicamentum vulneris: spes salutis. per quam deus ad miseheortnysse ys geclypud seo na on tide ys awinsud ac on deop-ricordiam prouocatur. quæ non tempore pensatur. sed profun-

nysse wopes 7 teora dædbot soðlice naman onfeng ditate fletus ac lacrimarum; Paenitentia autem nomen sumpsit

fram wite on þam sawl ys gecwylmed 7 ys adydd flæsc a pœna. quâ anima cruciatur. et mortificatur caro; eft ys gecweden þa þe soðlice dædbote doð þar æfter Item dicitur. Qui uero penitentiam agunt. prôinde

locças 7 beard fedað þæt hi geswutelian genihtsumnysse capillos et bårbam nutriunt. ut demônstrent habundantiam.

leahtra mi þam heafud synfulles ys gehefegud locças soðlice criminum. quibus caput peccatoris grauatur; Capilli enim for leahtrum beoð underfangene eal swa hit gewriten ys mid loc-pro uitis accipiuntur. sicut scriptum est. crini-

cum synna hyra anre gehwyle byð gewripen þurh hëran bus peccatorum suorum unusquisque constringitur; Per cilicium

witodlice gemynd ys synna 7 for þi on bam dæd-quippe recordatio est. peccatorum. et id circo in utrôque paeni-

bote we doð ge þæt we on onbrydnysse hëran we oncnawan tentiam agimus. ut et in conpunctione cilicii cognoscamus

leahtras þa we þurh gylt adrugan on dædbote witod-uitia quae per culpam commísimus; In paenitentia nam-

lice na swa ys to besceawigenne gemet tide swa que non tam consideranda est mensura temporis quam

sares swa micelum swa wæs on yfel hreosende modes doloris; Quanta fuit in malum abrupta mentis

atihting swa micelum neod ys þæt si on lufe estfulnyss intentio. tanta necesse est. ut sit in dilectione deuotio;

twyfeald ys soðlice hreowsunge geomerung oppe þænne we heo-Dúplex est autem paenitentiae gémitus. uel dum plángi-

fað þæt we yfele dydon oððe þænne we na dydon þæt we mus quod male gëssimus. uel dum non égimus quod

don sceoldon se soðlice soðe hreowsunge deð se þe ne ágere debuerámus; Ille autem veram penitentiam agit. qui nec

behreowsian forðgewitene forgymð ne þænne gyt behreowsi-penitère preterita nêglegit. nec adhuc peniten-

gende agylt gif god ys fram ytemystum gecyrrednyss betere
da committit; Si bona est ab extrémis conuersio, melior
 swa peah ys seo þe feorr ær ende byð gedon þæt fram þysum
támen est quae lónge ante finem ágitur. ut ab hac
 life orsorghlicur si gefaran on þysse worulde dædbote wyr-
uíta secúrius transeat; In hoc saeculo paenitentiam oper-
 endum godes mildheortnyss hylpð on towerdum soðlice
antibus dei misericordia subuenit. in futuro autem
 eallunga we na wyrceað ac gescead weorca ura we
iam non operamur sed rationem operum nostrorum pón-
 gesettað nan georwenan scyl forgyfenysse peah þe he abutan
imus; Nullus desperáre debet ueniam. etiámsi circa
 ende lifes to dædbote si gecyrred gif we soðlice hreow-
finem uitae ad poenitentiam conuertatur; Si enim peni-
 sigende wyrðe gode dæda doð stiðnyssse his on milt-
tendo digna deo acta gesserimus. seueritátem eius in cle-
 sungre we awendað god se þe us yfele forþyldigað na
mentiam commutámus. deus qui nos malos tólerat. non
 twy ys þæt he gecyrredum mildelice forgyfe swa swa
dubium est quod conuersis clementer ignóscat; Sicut
 soðlice hit na gedafenað gemunan synne willan swa neod ys
enim non oportet reminisci peccati affectum. sic necesse est
 anra gehwylcne his on wepende gemunan synne
unumquemque suum in deflendo commemorare peccatum;
 ælc synn þurh dædbote onfehð wunde hæle
Omne peccatum. per poenitentiam récipit uúlneris sanitatem;
 naht soðlice wyrse þænne his gylt oncnawan na ne bewepan
Nihil autem péius quam culpam agnóscere. nec deflere;
 on þysum life foran hreowsunge geopenað freohdom æfter
In hac uita tantum penitentiæ pátet libértas. post
 deapè soðlice nan þreagincge ys leaf behreowsigendum
mortem uero nulla correctionis est licentia; Paenitentibus
 godcund milts hylpð 7 þurh dædbote forgyfenys
diuina clementia súbuenit. et per poenitentiam indulgentia
 byð geseald wund geedleht latur byð gehæled æfter
datur; Ulnus iterátum tárdius sanatur; Secundum
 adle to agyldenne ys læcedom æfter wunde to gegearwig-
morbum inpendenda¹ est medicina. iuxta ulnus adhibén-
 enne synd læcedomas
da sunt remedia;

¹ largienda.

sæde swyþe hēard 7 þearle to besargienne ge-
Caesarius dixit. Ualde dura et nimium dolenda con-
 sceaft ys ælce ontihtinge 7 bigencg lichaman agyldan
*ditio est. omnem intentionem et studium corporis impendere*¹.
 7 wæstm na onfon æfter geswince segð soðlice sum
 et *fructum non recipere post laborem; Dicit enim aliquis.*
 þænne ic to ylde cume þænne to dædbote læcedomum
cum ad senectutem uenero? tunc ad poenitentiae medicamenta
 ic fleo for hwi þæt be hyre tyddernyss mennisc geþrist-
confugiam. quare hoc de se fragilitas humana presu-
 læce þænne heo ænne dæg lifes hyre on anwealde næfð
mat. cum unum diem uitae suae in potestate non habeat!
 unrihtwisnyse soðlice ure gif we oncnawað god for-
Iniquitatem enim nostram si nos agnoscimus deus ig-
 gyfð mænige soðlice hi gelyfdon lange timan lybban 7
noscit; Multi enim se credebant longo tempore uiuere et
 swa hi deað færlic ætbræd þæt hi na to þære hwilend-
ita illos mors repentina subtraxit. ut nec ad illam momen-
 re mihtan dædbote becuman we forsceamiað nu
taneam potuissent poenitentiam peruenire; Erubescimus modo
 on lytlum timan dædbote don 7 we na ondredað butan
paruo tempore poenitentiam agere. et non timemus sine
 ælcum ende ece suslu þolian se þe soðlice for
ullo termino aeterna supplica sustinere; Qui enim pro
 synnum him sylfum na arað god raðe him forgyfenysse
peccatis sibi ipsi non parcit. deus cito illi indulgentiam
 sylð
 tribuit;

X.

be forhæfednyse.

De Abstinentia.

drihten segð on godspelle eadige þa þe hingriað 7
Dominus dicit in aeuuangelio. Beati² qui esuriunt et
 þyrstað rihtwisnyse for þi þe hi beoð gefyllede
sitiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur;

se þe ytt na etende
Paulus apostolus dixit. Is qui manducat. non manducantem

¹ i. uti.

² s. sunt.

na, forhogige 7 se þe na ytt etende na deme
non spérnat. et qui non manducat. manducantem non iúdicet.
 se þe soðlice ytt drihtne he ete þancas soðlice he do
qui enim manducat. domino manducet. gratias enim ágat
 gode 7 se þe na ytt drihtne he ete 7 þancas he do
deo. et qui non manducat domino mandúcet et gratias ágat
 gode ælc gesceaft godes god 7 naht to forwyrpenne þaet
deo; Omnis creatura dei¹ bona. et nihil reiciendum; Quod
 mid þanca dæde byð onfangen si gehalgud soðlice þurh
cum gratiarum actione percipitur. sanctificetur enim per
 word godes 7 gebed
uerbum dei et orationem;

sæde rihtwis ytt 7 he gefylð sawle his
Salomon dixit. Iustus comedit et réplet animam suam.
 wamb soðlice arleasra ungefyllendlic sawl gefylled trytt
uenter² autem impiorum insatiabilis; Anima saturáta calcabit
 beo-bread sawl hingriende eac biter for swetum he nimð
fúuum³; anima esuriens et amárum pro dulce súmit;
 se þe forhæbbende ys he togeycð him if
Qui abstinens est. adiciet sibi uitam;

sæde gepanc metta on idelnyssse geweregud
Agustinus dixit. Méns cibórum inanité lassata⁴
 ne forspilð gebedes strençðe naht framað eallum dæge lang
non perdit orationis uigórem; Nihil pródest tota die lóngum
 adreogan fæsten gif æfter þam metta oferfyllle oððe ofermicelnyssse
dúcere ieiunium. si póstea cibórum satietate uel nimietate
 sawl byð ofersymed sy eornostlice gemedemud æt metes 7 ge-
anima obruatur; Sit ergo temperatus cibus éscæ! et in-
 leht lichaman ures eorðe þornas galnyssa na cenð
rigata corporis nostri terra. spínas libídinum non germinabit;
 swylc ys flæse þæt æfter manegum dagum onfehð mete eallswylc
Qualis est cáro quæ post multos dies percipit cibum. talis
 ys sawl seo na sinngallice byð fed mid godes worde eft
est anima quæ non assidue páscitur dei uerbo; Item
 ys gecweden se þe na mæg fæstende hine gehælan he mæg
dicitur. Qui non potest ieiunándo se curáre. pótest
 mid ælmyssan alysan god hit ys fæstan ac selre ys
elemosina redímere; Bonum est. ieiunáre. sed melius est

¹ s. est.² s. est.³ hunigamb.⁴ fatigata

ælmýssan syllan for þi ælmýss genihtsumað butan fæstene
elemosinam dāre. quia elemósina sufficit sine ieiunio.

fæsten na genihtsum(að) butan ælmýssan fæstén mid ælmýs-
ieiunium non sufficit sine elemósina; Ieiunium cum elemo-
 san twyfeald god ys fæsten soðlice butan ælmýssan
sina dúplex bonum est. ieiunium uero sine elemosina

nan god ys swylc ys fæsten butan ælmýssan
nullum bonum est; Tāle est ieiunium sine elemosina.

swylc ys butan ele blacern swa swa blacern þe butan ele
qualis¹ sine óleo lucérna; Sicut lucerna quae sine oleo

byð onæled smeocan mæg leoht habban na mæg swa
accénditur fumigāre pōtest lucem habere non pōtest; ita

fæsten butan ælmýssan flæsc witodlice hit cwylmð ac
ieiunium sine e'emosina carnem quidem crúciat. sed

sopre lufe mid leohte sawle na onliht
caritatis lumine animan non inlústrat;

sæde faestene gemetegude scylon beon þæt hi na

Hieronimus dixit. Ieiunia moderāta debent esse. ne

pearle geunhaelan maga for þi gehwæde 7 gemetegud
nimis debilitent stōmachum. quia mōdicus et temperātus

mete flæsce 7 sawle nytlic ys fætt wamb na acenð
cibus carni et animę utilis est; Pinguis uenter non gignit

andgyt gehwæde full wamb eþelice be fæstenum cnitað
sensum tenuem². plenus uenter fáci(e)le de ieiuniis disputat;

betere ys soðlice magan sargian þænne geþanc swa micel
Melius est enim stōmachum doler(e) quam mentem; Tantum

þe fæsten ongesete swa micel swa þu forberan miht micel
tibi ieiunium inþone. quantum férre pōtes; Multo

betere ys dæghwamlice lytel þænne seldan genoh niman
melius est cotidie párum quam ráro sátis sūmere;

ren se selost ys gif he na oferflowendlic nyperastihð on
Pluuia illa optima est si non supérflue descendat in

eorþan 7 færlic 7 swiðlic storm on hryre landu forhwyrð
terram; subitusive et nínus imber in préceps árua subuertit;

on þam eac wurtum onblawende gehwylc 7 hefige to for-
In ípsis étiam legumínibus inflantia quæque et grávia decli-

bugenne synd 7 naht þu wite gelædan cristenum geon-
nanda sunt; nihílque scías condúcere christíanis ado-

¹ s. est.

² i. subtilis.

gum swa mete wyrtena 7 bryne lichamena mid cealdrum
lescentibus ut aësum hólerum? ardórq̃ corporum frigidióribus
 estum to temprígenne ys wel manega lif clæne gyrnende
æpulis temperandus est; Nonnulli uitam pudicam appetentes
 on middan wege hi feallað þænne hi þa ane forhæfednysse
in medio iünere cõrruunt. dum solam abstinentiam

flæsca berað 7 mid wyrtum hi symað magan naht
cárnium pórtant. et legumínibus ónerant stómachum; Nihil
 swa onælð 7 tinclað lima gecyndlima þænne gemylt
sic inflámmat et títillat membra genitália. quam indigéstus
 mete fyl tobrocen fyl 7 alocen fyl spær mete 7
cibus ructúsque¹ conuúlsus². Párcus cibus et

synle wamb hingrigende mid þryfealdum fæstenum byð fore-
semper uénter esúriens. triduánis ieiuniis prefer-
 boren andgyt þenunge gearwigende gode þyhð symle 7
tur; Sensus officium exhibens deo. úiget semper et

þynne hit byð fæstenu wæccan ælmyssan 7 opre þus gerade
ténuis fit; Ieiunia. uigíliae. elemosinae. et cętera huiusmodi
 geicean god ure scylon na oferhelian synne se for-
augére bonum nostrum debent non ueláre peccatum; Ille ab-

hæbbende wer to gelyfenne ys se þe leahtra ealra fri
stinens uír credendus est. qui uitiorum omnium liber

seworden ys na soðlice to getellene ys forhæfednyss þar
effectus est; Neque enim reputanda est abstinentia? u-

þar byð wambe fyll æfterfyligende lima his þa
bi fuerit uentris satúritas subsecúta; Membra sua quae

gynd ofer eorþan hi cwylmað þænne oferwenodne lichaman
sunt super terram mortificant. quando insolens corpus

fæstena mid gædertangnyse þreageað naht ongean forhæf-
ieiuniorum continuatione castigant; Nihil contra absti-

ednyse doð þa þe win næs for druncennyse ac þæt an
nentiam faciunt? qui uinum non pro ebrietate. sed tantum

for lichaman hæle onfohð ne þæt him bringð willa
pro corporis salute percipiunt? nec hóc eis offert uoluntas.

ac geþafað seo untrumnyss forhæfednyss metta ana na
sed permittit infirmitas; Abstinentia cibórum sóla non

genihtsumað butan weoreu gode hyre beon geþeodde
sufficit. nisi opera bona ei iungantur;

¹ i. egestus.

² i. disruptus.

sæde ma ys soðlice wordes mid fodan liflic
Gregorius dixit. Plus est enim uerbi pábulo uictúram
 on ecnyse gepanc gereordian þænne wambe sweltendlices
in perpetuum mentem reficere. quam uentrem moritúre
 flæsces eorðlicum hlafe gefyllan mid mete lichama byð gefedd
carnis terréno páne satiáre; Cibo corpus páscitur.
 mid arfæstum weorce gast byð gefedd forhæbbende 7 wiper-
pío opere spiritus nutritur; Abstinentes et arro-
 werde mid forhæfednyse witodlice lichaman hi gewæceað ac
quántes abstinentia quidem corpus afficiunt; sed
 þurh gewilnunga gyfernysse middanearde hi þeowiað þænne
per desideria gúlae mundo séruúnt; Cum
 gepanc na to bebodum soðre lufe byð aht gewiss ys butan
mens non ad precepta caritatis ténditur. restat procul
 tweon þæt þurh forhæfednyse flæsc si gehlænsud na soðlice
dubio ut per abstinentiam cáro maceretur; Non enim
 gode ac him sylfum gehwylc fæst gif he þa þe he to tide
deo sed sibi quisque ieiunat. si ea quae ad tempus
 wambe ætbryt na onæhtum sylð ac wambe æfter þam
uéntri súbtrahit. non inópibus tribuit. sed uéntri póstmodum
 to bringenne gehealt to mynigende synd forhæbbende þæt
offerenda custodit; Ammonéndi sunt abstinentes ut
 hi witan þæt þænne gelicigende gode forhæfednyse tobringað
nóuerint quia tunc placentem deo abstinentiam offerunt.
 þænne hi þa þe hi him of fodum ætbredað behofigendum
cum ea quae sibi de alimentis súbtrahunt indigentibus
 beoð forgyfene
largiuntur;

sæde þa þe soðlice fram mettum forhabbað 7
Isidorus dixit. Qui enim a cibus abstinent et
 hi þwyrlice doð deofflu hi geefenlæceað þa soðlice fram
práue águnt démones imitantur; Illi autem a
 mettum wel forhabbað þa fram yfelum dædum oððe fram
cibus bene abstinent. qui a malis actibus uel a
 middaneardes gyrninge fæstað of mettum soðlice galnyss
máandi ambitione ieiúnant; Escis enim libido
 wyxt mid fæstene galnyss byð oferswiped þæt ys fullfremed
crescit. ieiunio luxúria superatur; Hoc est perfectum
 7 gesceadwislic fæsten þænne ure mann uttra fæst
et rationale ieiunium. quando noster homo extérior ieiúnat.

se inra gebitt purh fæsten eac swylce diglu geryna
intérior orat; Per ieiunium étiam occulta mysteriorum
 beoð onwrigene 7 godcundes haligdomes diglu beoð geopenude
reuelantur. diuinique sacramenti archána pandúntur;
 fæstenu strange flana synd ongean costunga deofla
Ieiunia fortia tela sunt aduersus temptamenta demoniorum.
 rape soðlice purh forhæfednyse beoð ofercumene unclæne
cito enim per abstinentiam deuincúntur; Inmundi
 soðlice gastas þar ma onstandað þær þar hi swyþor geseoð
enim spiritus. ibi mágis insistunt! ubi plus uiderint
 mete 7 drenc flæsc soðlice þænne hit god þyrst þænne hit
escam et pótum; Caro enim tunc deum sinit. quando
 purh fæsten forhæfð 7 fordruwað forhæfednyss geliffæstað
per ieiunium abstinet et aréscit; Abstinentia uiuificat
 gemetegude 7 heo ofslyhð oferflowendlice heo geliffæst sawle
moderáta. et occídit superflua. uiuificat animam.
 lichaman heo acwelð sume ungeleafullice forhabbað þæt
corpus nécat; Quidam incredibíliter abstinent. ut
 mannum carfullum na forhæfednyse willan fram æte flæsc
hominibus curiósus non abstinentiae uóto. ab ésu cárnium
 hi behatað þa swyþor to onscunigenne synt forþi godes
se suspendant! hí pótius execrándi sunt quia dei
 gesceafte brycum menniscum forgyfene awyrpað byð forhogud
creaturam úsibus húmánis concéssam reiciunt; Spérnitur
 soðlice fæsten þæt on æfene mid gefyllednyse metta
enim ieiunium. quod in uespera repletione cibórum
 byð gereord byð forhogud fæsten þæt on æfen estum
reficitur; Spérnitur ieiunium quod in uesperum deliciis
 byð ameten ealne soðlice dæg estas on geþance grunað
compensátur; Tota enim die aépulas in cogitatione rúminat.
 se þe to gefyllene gyfernysse to æfenne him estas macað
qui ad expléndam gúlam ad uespera sibi dilicias préparat;
 lichaman unhælð ormæte eac mægenu sawle tobrycð 7 ge-
Corporis debílitás nimia étiam uires animę frángit. men-
 þances ingeþanc deð adrugian ne hit na framað aht godes
tisque ingénium facit marcéscere. nec ualet quicquam boni
 purh wanhælðe gefremman swa hwæt soðlice on hyðþe 7
per inbecillitatem perficere; Quicquid enim cúmmódo et

¹ i. polliceantur.

on temprunge byð halwende hit ys swa hwæt soðlice þearle 7
temperamento fit? salutare est; Quicquid autem nimis et
 ofer gemet ys cwyldbære hit byð 7 bigengc his on
ultra modum est. perniciosum fit. studiumque suum in
 wiperædnysse went lichama soðlice þæne þe forhæfdnysse
contrarium uertit; Corpus autem quod abstinentia
 tobrycð costung na bernð swa swa ealle fæsclice grædignysse
frangit. temptatio non urit; Sicut omnes carnales cupiditates
 mid forhæfdnysse beoð forcorfene swa ealle sawla mægenu
abstinentia resecantur. ita omnes animæ uirtutes.
 ettulnysse mid leahtre beoð toworpene na soðlice ænig
aedacitatis uitio destruuntur; Neque enim quispiam
 mæg mægen fullfremednysse æthrinan butan he ær wambe
potest uirtutem perfectionis attingere. nisi prius uentris
 gewylde oferfyllen
edomauerit ingluuiem;

na wel we magan wacian þænne mid estum
Basilius dixit. Non bene possumus uigilare. cum dapibus
 byð wamb gesymed wæccum hoga geþeodan fæstenu þæt þu
auerit uenter onustus; Uigiliis stude copulare ieiunia. ut
 on eallum mægenum scinan mage swa horsum midlu synd
cunctis uirtutibus florere possis; Sicut equis freno sunt
 on to asettenne swa heortan ure mid fæstene synd to gemidlig-
inponenda. ita corda nostra ieiunio sunt fren-
 enne mettas soðlice manega na þæt an heortan ure ac
anda; Escæ enim plurime. non solum corda nostra? sed
 eac lichaman 7 sawle hi deriað naht na framað wambe
etiam corpus et animam ledunt; Nihil prodest uentrem
 fram mettum acwellan 7 þa sawle offeallan mid þolungum
ab escis necare. et animam obruere passionibus;
 swylcne þe ge gearwa la bearn þænne þu wylle fæstan þæt þænne þu
Talem te exhibe fili cum uolueris ieiunare. ut cum
 þe fram mettum forhæf(st) forhæbbe eac tungan þine fram
te a cibis abstines. abstineas et linguam tuam ab
 unalyfedum wordum lichaman uton began mid fæstenum 7
inlicitis uerbis; Corpus exerceamus ieiuniis. et
 geþanc uton afeormigean fram leahtrum to wacigenne soðlice
mentem purgemus a uitis; Ad uigilandum autem
 micelum fæsten framað swa swa soðlice cempa mid micelre
multum ieiunium prodest; Sicut enim miles cum plurimo

byrþene gehefegud byð gelett to gefeohte swa eac byð gelett
önere pregravidus impeditur ad bellum. ita et impeditur
 munuc to wæccum þænne he metta mid cystignysse wealð
monachus ad uigilias. cum aescarum largitate feruëscit ;
 oft soðlice þurh metta grædignysse beoð tobrocene magan
Sépe enim per ciborum auuiditatem¹. franguntur stómachi
 mægenu eac swylce genihtsumnysse blodes 7 dropena 7
uïres. nec non abundantiam sanguinis et colerárum et
 manega seocnyssa metta of rumgyfulnysse we þoliað
plurimas egritudines escarum largitate patimur :

hwæt framað gif we flæsc ure mid fæstenum
Caesarius dixit. Quid pródest si carnem nostram ieiuniis
 7 mid wæccum we swencean 7 geþanc ure na gebet-
et uigiliis adfligámus. et mentem nostram non emen-
 an oððe þa þe inran synd na hælán on gegaderung-
demus. aut quae interióra sunt non curémus. In conlationi-
 um ys gecweden swa micelne him sylfum mete anra gehwylc
bus dicitur. tantum sibi cibum unusquisque
 gyfe swa underwrepung lichaman na swa micel swa
concedat. quantum² sustentatio corporis. non quantum
 gewilnung flæsces gyrnð þa þe oferswyþe mettum brucað
desiderium carnis exposcit ; Qui nimium cibus utuntur.
 swa micle swyþor wambe gewæceað swa micle ma hi an-
quantómagis uentrem corrumpunt. tantómagis sen-
 gyt astyntað on life yldryna ys gecweden swa swa
sum obtúndunt ; In uita patrum dicitur. Quemádmódu
 soðlice lig bearnð holt ealswa gesihða yfele acwencð
enim flámma combúrit siluam. sic uisiones malas extinguit
 hungor se þe forhæfð innoð his he lytlað leahtras witodlice
esúries ; Qui continet uentrem suum. minúit uitia ; Nam
 se þe byð oferswyðed fram mettum he geeacnað leahtras fod-
qui uincitur ab escis. augmentat uitia ; Incre-
 a fyres holt 7 foda wambe mete micel treowu
mentum ignis silua³. et incrementum⁴ uentris esca multa ; Ligna
 micle micelne uppahebbað lig genihtsumnyss soðlice
multa magnam extóllunt flámmam. abundantia autem
 metta fett gewilnunga yfele lig byð glytlud
escarum nátrit desideria mala ; Flamma minúitur defic-

¹ i. per auaritiam.² s. exposcit.³ s. est.⁴ s. est.

igendum holte 7 metta gelytlung forscrinca deð gewilnunga
*iēte silua. et escárum indigentia*¹. *marcescere facit desideria*
 yfele gewilnung metes cenð unhyrsumnyse 7 byrgineg
mala; Desiderium escę genuit inoboedientiam. et gústus
 swete utandyde of neorxena wonge manega mettas gegladiað
suáuis expulit de paradiso; Multę escę deléctant
 gyfernyse hi fedað soðlice wyrm forligre æntig
*gúlam. nátriunt autem uérmen fornicationis*² *uácuus*
 innoð on gebede wacian deð witodlice se þe gefylled ys
uenter in oratione uigiláre facit. nam qui repletus est
 slæp ongebrincð hefigustne swa swa soðlice lig
somnum infert grauíssimum; Sicut enim flámam
 fyres on ceafa yrnende æthabban ys unæpelic swa eac
*ignis in páleas currentem retinére est impossibile*² *sic et*
 galnyse onraes byrnende innoþe gefylledum æthabban ys
libídinis ímpetum ardéntem ventre satiato retinére est
 unmihtelic æþm recelses gefylð lyfte 7 gebed forhæb-
*impossibile; Uápor timiámati replet áerem. et oratio*² *absti-*
 bendis stenc drihtnes gemet gedafenlic gefylð fæt
nentis odoratum domini; Mensúra competens replet uás.
 wamb soðlice tobrocen na segð genoh ys þolunga eac swylce
uenter uero disrúptus non dicit sufficit; Passiones étiam
 7 Leahtras lichaman ure gif mid hungre fæstena 7 waec-
et uitia corporis nostri si fúme iéuniorum ac uigi-
 cena mid geswince beoð ahlænsude þænne wiþerwennena
*liarum labore macerentur*² *tunc aduersariorum nostrorum*
 deofla byð genyþerud mægen
démonum humiliatur uirtus

XI.

be forlætendum worulde.
De Relinquentibus saeculum.

segð on godspelles ælc se þe forlætt hus
Dominus dicit in aeuuangelio. Omnis qui reliquerit domos
 oððe gebroþru oððe geswystra oððe fæder oððe modor oððe
uel fratres aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut

¹ i. paucitas.² s. replet.

wif oððe bearn oððe dohtra oððe æceros for namen
uxorem. aut filios. aut filias. aut ágras propter nomen
 minum hundfealdlic he onfehð 7 lif ece he ah
meum? centuplum accipiet. et uitam aeternam possidebit;

se apostol sæde nelle ge beon geedhiwode þissere
Paulus apostolus dixit. Nolite conformári huíc
 woruldre ac beoð geedhiwode on niwnysse andgytes eowres þæt
saeculo. sed reformamini in nouitate sensus uestri. ut
 ge afandian hwæt sy willa godes god 7 wel gecweme 7
probétis. quę sit uoluntas dei bona et béne plácens et
 fullfremed þa þe brucað þysum middanearde swylce hi na
perfecta; Qui utuntur hoc mândo. tanquam non
 brucan
utántur

se apostol sæde swa hwylc eornostlice wyle freond
Iacobus apostolus dixit. Quicumque ergo uolúerit amicus
 beon worulde þissere feond godes byð geset
esse saeculi huius inimicus dei constitúitur;

sæde gecyrr to gode 7 forlæt synne þine
Salomon dixit. Conuertere ad deum et relínque peccata tua;
 sæde synd sume þa epelicur ealle hyra
Agustinus dixit. Sunt quídam qui facílius omnia sua
 þearfum godes todælað þænne þæt hi þearfan godes
pauperibus dei distribuunt. quam ut ipsi pauperes dei
 gewyrþan
fiánt;

sæde mænige ongunnenum soðfæstnysse wege
Hieronimus dixit. Multi coépta ueritatis uia
 gehæfte worulde lustum of middum siðfæte beoð ongean-
cápi *ti saeculi uoluptatibus. de medio itinere reuertun-*
 gecyrrrede epelicur woruld þænne lust byð forhogud
tur; Facílius saeculum. quam uolúptas conténnitur;
 mænige welan forlætende leahtras hi na forlætað yfel hit
Multi diuitias relinquentes. uitia non relinquunt; Malum
 ys þæt we na on þam bigencge þeowiað on þam þe we begytene
est. quod non in éo studio seruimus. quo quęsita

seceað anra gehwylc þæs weorcu þe he deð þæs sunu
quaerimus; Unusquisque cuius opera ágit. eius filius
 he ys genemned crist fylían gewilnigende gif þu hæfst on
appellatur; Christum séqui cupiens si hábes in

gewealde þing þin beeyþ gif þu soðlice næfst of micelre
potestate rem tuam uende. si uero non habes magno
 byrþene alysed þu eart eall soðlice gode sealde se þe hine
onere liberatus es; Totum enim deo dedit. qui se
 sylfne brohte eapelice forhogað ealle þe hine sylfne symle
ipsum optulit; Facile contempnit omnia qui se semper
 beon þencð sweltenne se þe wyle beon fulfremed mæn-
esse cogitat moriturum; Qui uult esse perfectus. multitu-
 igeo manna þenunga 7 gretinga 7 gebeorscipas swylce
dines hominum officia et salutationes et conuiuia quasi
 racetan forfleo lusta ic wolde þæt þæt we wiðsacan
catenas fugiat uoluptatum; Utinam quod renuntiamus
 worulde willa si na neod nacodne crist nacode
saeculo. uoluntas. sit non necessitas; Nudum christum. nudam
 rode cristes folga drihten ma segð sawla gelyf-
crucem christi sequere; Dominus magis querit animas creden-
 endra þænne æhta
tium quam opes;

se þe wyle god agan wiðsace middanearde
Ambrosius dixit. Qui uult deum possidere. renuntiet mundo.
 þæt si him god eadig æht se na wiðsæcð middanearde
ut sit illi deus beata possessio; Is non renuntiat mundo.
 þam eorðlicere æhte gegladað gyrning þænne his agene
cui terrænae possessionis delectat ambitio; Dum sua
 gehwylc na forlæt middanearde þæs godu hæfð
quisque non relinquit. mundo cuius bona retinet
 þeowað
seruit;

sæde se þe heofenlices lifes swetnyssse on swa mic-
Gregorius dixit. Qui caelestis uitę dulcedinem in quan-
 elum swa his miht gefafað fullfremedlice oncnæwð þa þe he
tum possibilitas admittit perfecte cognouerit. ea quę
 on eorþan lufode lustlice ealle forlæt swa hwylc wit-
in terris amauerat libenter cuncta derelinquit; Quisquis igi-
 odlice eallunga ece lif oncnæow mid his mode
tur iam aeternam uitam cognouit. apud eius animum
 tidlice wæstmas waciað adrige eornostlice fylþa þwyres weorces
temporales fructus uilēscunt; Tergat ergo sordes prauī operis;
 se þe gode gearwað hus modes gecorene soðlice swa to
qui deo preparat domum mentis; Electi enim sic ad

godum efstað þæt eac hi to yfelum to gefremmene na ongean-
bona tēndunt. ut ad mala perpetranda non red-
 gehwyrfan se þe soðlice þæt he fullice mæg don he deð fullice
eant; Qui autem quod plene pōtest āgere āgit. plene
 þæt god behet he onfehð micel ge forlætað gif gewilnunga
quod deus promisit accipiet; Multa relinquitis. si desideria
 flæsces ge wiðsacað uttran witodlice ure drihtne þeah
*carnis renuntiatis; Exteriora etenim nostra domino quā-*¹
 þe hi syn gehwæde genihtsumað heorte witodlice 7 na spede
libet pārua sufficiunt. cor namque et non substan-
 awinsað ne he na understynt hu micel on his offrunge
tiam pēnsat? nec perpēndit quantum in eius sacrificio.
 ac of hu micelum beo forðræht rice godes swa micelum
sed ex quāto proferatur; Regnum dei tantum
 framað swa micel swa þu hæfst þa þe god lange þæt hi ge-
uālet quāntum habes; Quos deus diu ut con-
 cyrran forþyldigað na gecyrrrede heardlicur he genyperað
uertantur tōlerat? non conuērsos dūrius damnat;
 ceapas þa mid synna befealdað to þam neod ys þæt æfter
Negotia quae peccato implicat ad haec necesse est ut post
 gecyrrrednysse mod na ongeanyrne geswincfulnys nys menn
conuersionem animus non recūrrat; Laboriosum non est homini
 forlætan his ac swyþe geswincfull ys forlætan hine sylfne
relinquere sua. sed ualde laboriosum est relinquere semetipsum
 læsse witodlice ys wiðsacan þæt he hæfð swyþe soðlice micel
Minus quippe est abnegare quod habet. ualde enim multum
 ys wiðsacan þæt hit ys naht us framað wiðsacineg lic-
est. abnegare quod est; Nihil nobis prodest abrenuntiatio cor-
 haman butan wiðsacinege gepances synd wel mænie þa forhog-
poris. sine abrenuntiatione mentis; Sunt nonnulli qui des-
 edum flæsces gewilnungum ealle forlætan þurhsmeageaþ ac
pectus carnis desideriiis cuncta relinquere pertractant. sed
 þænne afeallan eac oþre æfter godes weorces angynnum hi
cum cecidisse etiam alios post boni operis initia con-
 besceawiað þæt sylfe don þæt hi asmeadan aforhtiaþ
spiciunt. hoc ipsum facere quod deliberauerunt pertimēscunt;
 sæde nanum þu hoga gelici(an) on life þinum buton
Basilius dixit. Nulli stūdeas placere in uita tua. nisi

¹ s. sint.

gode sylfum swa swa soðlice þa þe campiað cynincge eorðlicum
deo soli; Sicut enim qui militant regi terreno
 eallum hæsum his hi hyrsumiað swa eac þa þe campiað
omnibus iussis eius oboediunt. sic et qui militant
 cynincge heofenlicum scylon gehealdan bebodu heofenlice cempa
regi caelesti debent custodire precepta celestia; Miles
 eorðlic ongean feond gesewenlicne færð to gefeohte mid þe
terrena contra hostem uisibilem pergīt ad bellum. tecum
 soðlice feond ungesewenlic dæghwamlice winnende na
uero hostis inuisibilis cotidie dimicādo non
 geswicð
dēsinit;

sæde neod ys ælcum gecyrredum þæt æfter
Isidorus dixit. Necesse est omni conuērso ut post
 ege arisan to soþre lufe godes scyle swa swa bearn
timorem consurgere ad caritatem dei debeat quasi filius.
 þæt he na symle under ege licge swa swa þeow fruman
ne semper sub timore iaceat quasi seruus; Primordia
 gecyrredra geswæsum gehlypende¹ synd gemetum þæt hi na gif he
conuersorum blandis refouenda² sunt modis ne si
 fram stiðnesse ongyunnan aferede to ærran slidum ongeanyrnan
ab asperitate incipient exterriti ad priores lapsus recurrant;
 se þe soðlice gecyrredne buton liðuysse. lærð wiðerian
Qui enim conuersum sine lenitate erudit exasperare
 ma þænne þreagean cann se soðlice fulfremed ys se þe
pōtius quam corrigere nouit; Ille enim perfectus est. qui
 þissere worulde ge lichaman ge heortan todæled is. mænige
huic saeculo et corpore et corde discretus est; Multi
 soðlice æfter gecyrrednesse eac nellende styruncge galn-
enim post conuersionem. etiam nolentes motum libidi-
 ysse poliað þæt swa þeah to genyþerunge na forþyldigiað
nis sustinent. quod tamen ad damnationem non tolerant
 ac to fandunge nytlic ys gode(s) þeowe æfter gecyrrednysse
sed ad probationem; Utile est. dei seruo post conuersionem
 beon gecostudne þæt fram slæwþe gymeleaste
temptari. quatinus a torpōre negligentiae sollicitantibus³
 leahtrum to mægenum mod for embegange gegearwige
uitiis ad uirtutes animum pro exercitium præparet

¹ oððe gehyrtende oððe gehyðiggende.

² conuertanda.

³ i. incitantibus.

leahtra þa þe worulde lufigendum leofe synd halige
utiliorum; Eā quae saeculi amatoribus cara sunt. sancti
 swylce wyperwyrde forfleoð 7 swyþor on wiperwerdnyssum
uclut aduersa refugiunt; plūsq̄ue aduersitatibus
 middaneardes hi geblissiað þanne hi on gesundfulnyssum
mundi gaudent. quam prosperitatibus
 gegladian þeowum godes ealle þyses middaneardes wiperræde
delectentur; Seruis dei cuncta huius mundi contraria
 synd þæt þanne hi þas wiperwerde ongytað to heofonlicre
sunt. ut dum istā aduersa sentiunt; ad caeleste
 gewilnunge hatlice beoð aweahte micel mid gode scinð
desiderium ardentius excitentur; Magna apud deum refulget
 gyfu se þe þysum middanearde forhogigendlic byð witodlice
gratia. qui huic mundo contemptibilis fuerit; Nam
 to soðan þi neod hit ys þæt þæne þe middanearde hatað si gelufud
reuera necesse est ut quem mundus odit diligatur
 fram g(ode) haligum werum on þisum middanearde eardungstow
a deo; Sanctis uiris in hoc mundo tabernaculum
 nys þam þe epel 7 hus on heofene ys þa þe soðlice
non est. quibus patria et domus in celo est; Qui enim
 þisne middanearde lufiað gedrefedum his 7 carfulnyssum
hunc mundum diligunt. turbulentis¹ eius curis et sollicitudinibus
 beoð gedrefede halige weras worul(de) wiðsacende swa hi
conturbantur; Sancti uiri saeculo renuntiantes. ita
 þisum middanearde sweltað þæt hi sylfum gode lybban
huic mundo moriuntur. ut soli deo uiuere
 hi beon gelustfullode swa micelum soðlice swa halige fram þissere
delectentur; Quanto enim sancti ab huius
 worulde drohtnunge hi ætbrydaþ swa micelum inlices modes
saeculi conuersatione se subtrahunt tanto interne mentis
 mid ege andwerdnysse godes 7 engla geferrædenne gelom-
acie. presentiam dei et anglorum societatis fre-
 læcincge besceaw(iað) gif swa gehwylc wiðsace þam þe
quentiam contemplantur; Si ita quisque renuntiat quibus
 he age eallum þæt his he na wiðsace þwyrum þeowum
possidet omnibus ut suis non renuntiet prauis moribus;
 nys cristes leorning cniht se þe soðlice wiðsæcð
non est christi discipulus; Qui enim renuntiat rebus²

¹ i. peruertentibus.² possessionibus.

his he forsæcð se þe soðlice wiðsæcð þeawum þwyrum hine
sua abnegat: qui uero renuntiat moribus prauis. se
 sylfne wiðsæcð feorr witodlice fram gode ys mod þam þe
ipsum abnegat; Longe quippe a deo est animus. cui

gyt þiss lif swete ys mænige gewilniað midfleon to gyfe
adhuc haec uita dulcis est; Multi cupiunt conuolare ad gratiam
 godes ac hi ondrædað þolian forgelustfullunge middaneardes
dei: sed timent carere oblectamento mundi.

forðclipað witodlice hi lufu cristes ac ongenclipað grædignyss
prouocat quidem eos amor christi. sed reuocat cupiditas
 worulde þrim gemetum bregð god menn þæt hi huru
saeculi; Tribus modis terret deus homines ut uel sero¹

beon gecyrrede and þanon ma forseamian þæt hi swa lange
conuertantur. atque inde magis erubescant. quod tam diu
 geanbidedan þæt hi ongeangehwurfan witodlice nu mid þiwracum
expectati sunt ut redirent. Nam nunc minis:

nu mid witum nu mid onwrigenessum sume slyhð þæt
nunc plagis. nunc reuelationibus quosdam conculit. ut
 þa þe sylfwilles beon gecyrrede forseoð astyrede mid ogan
qui uoluntate conuerti despiciunt commoti terroribus

beon gepreade þænne soðlice lufe ure drohtnunge
corriganur; Tunc enim amorem nostrę conuersationis
 we ætywað gif drihten swa swa fæder we lufiað þæne
ostendimus: si dominum ut patrem diligimus. quem

we ær mid þeowetlicum mode soðlice swa swa drihten we
prius seruili mente uere ut dominum
 forhtodan
formidabamus;

sæde naht na framað þæt we þas stowe
Caesarius dixit. Nihil prodest quod istum locum
 we gynað gif we swylce her synd swylce we on worulde
expetimus. si tales hic sumus quales in saeculo
 beon mihtan on lyfe yldryna ys gecweden se þe lufað
esse poteramus; In uita patrum dicitur. Qui diligit
 worulde byð geunrotsud micelum forhogigende soðlice þa
saeculum tristabitur plurimum. contemnens autem quae
 on þære synd geblissað symle on bec ys gecweden
in eo sunt. letabitur semper; In libro clementis dicitur.
 earfoðe ys færlie wendinge langre soðlice tide gif lytlan
difficilis est subita permutatio. longo autem tempore si paulatim

¹ i. tarde.

gewune beoð geswine hit na byð for þi þe of gewunan hit com
adsuēti fiant labor non erit quia ex usu uenit ;
 na secð fram þe god feoh ac sawle mildheorte
Non querit a te deus pecuniam. sed animam misericōrdem
 7 arfæst gepanc
et piam meritem

XII.

be ege.

De timore.

drihten segð on godspelle. nelle ge ondrædan þa þe
Dominus dicit in aeuuangelio. Nolite timere eos qui
 ofsleað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean ac
occidunt corpus animam autem non possunt occidere ; sed
 swyþor þæne ondrædað se þe maeg sawle 7 lichaman for-
potius eum timete qui potest animam et corpus pēr-
 spillan on helle
dere in gehennam ;

se apostol sæde on ege eowre on timan
Petrus apostolus dixit. In timore incolatus¹ uestri tempore
 beoð gecyrrede oþþe drohtniað god ondrædað cyning wyrþiað
conuersamini. Deum timete. regem honorificate.

besceawigende on ege clæne drohtnunge eowre
considerantes in timore castam conuersationem uestram ;

se apostol sæde na soðlice ge onfengon gast
Paulus apostolus dixit. Non enim accepistis spiritum
 peowdomes eft on ege ac ge onfengon gast gewyscinge
seruitutis iterum in timore. sed accepistis spiritum adoptionis
 bearna on þam we clypiað þæt ys fæder þancas donde
filiorum in quo clamamus abba pater. Gratias agentes
 symle for eallum on naman drihtnes ures hælendes cristes
semper pro omnibus in nomine domini nostri iesus christi.
 gode 7 fæder underþeodde gemaenelice on ege cristes
deo et patri subiecti inuicem in timore christi.

sæde angynn wisdomes ege drihtnes ondræd
Salomon dixit. Initium sapientiae timor domini ; time
 drihten 7 gewyrf fram yfele ege drihtnes togesett dagas 7
dominum et recede a malo. timor domini appōnet dies et
 gearas arleasra beoð gescyrte on ege drihtnes truwa
anni impiorum breuiabuntur ; In timore domini fiducia²

¹ peregrinationis uestre.² s. est.

strencðe 7 bearnum his byð hopa ege drihtnes wyll lifes
fortitudinis. et filius eius erit spes; Timor¹ domini fons uitae
 þæt he forbuge fram hryre deapes se þe god ondræt naht
ut declinet a ruina mortis; Qui deum timet nihil
 he forgyrnð
nēglegit;

sunu sæde. ege drihtnes wuldor 7 wuldrung
Hiesus filius Sirach dixit. Timor domini gloria et gloriatio.
 7 bliss 7 cynehelm gefægnunge ege drihtnes gegladað
et laetitia. et corona exultationis; Timor domini delectabit
 heortan 7 he sylð blisse 7 fæa on langnyse daga
cor. et dabit laetitiam et gaudium in longitudinem dierum;
 ondrædendum drihten wel byð on ytemystum 7 on dæge
Timenti dominum bene erit in extrémis. et in die
 forðferinge his he byð geblotsud ege drihtnes ingehydes
defunctionis suae benedicetur; Timor² domini scientiae
 æwfæstnyss gefyllednys ingehydes ys ondrædan god cynehelm
religiositas; Plenitudo scientiae est timere deum; Corona
 wisdomes ege drihtnes gefyllende sibbe 7 hæle wæstm
sapientię timor³ domini replens. pacem. et salutis fructum;
 wyrtruma wisdomes ys ondrædan god bogas þære lang-
Radix sapientiae est timere deum rami enim⁴ illius lon-
 sumnyse elleshwar ys gecweden ege drihtnes utanytt synne
gēui; Alibi dicitur. Timor domini expellit peccatum.
 witodlice se þe butan ege ys na mæg beon geliffæst wis-
nam qui sine timore est. non poterit uiuificari; Sa-
 dom 7 lar ege drihtnes sylf he segð na si þu un-
pientia et disciplina timor⁵ domini; Ipse dicit. non sis in-
 geleaffull ege drihtnes 7 to na genealæc to him mid twy-
credibilis timori domini et ne accesseris ad illum dú-
 fealdre heortan eft he segð ondrædende drihten forþyldiað mild-
plici corde; Item dicit. Metuentes dominum sustinēte miser-
 heortnyse his 7 na buge ge fram him þæt ge na feallan
icordiam eius. et non deflectatis⁶ ab illo. ne cadātis;
 eft he segð ge þe ondrædaþ god gelyfað on hyne 7 na
Iterum dicit. Qui timetis deum credite in illum. et non
 byð aildud med eower ge þe ondrædað god hopiað on hyne
euacabitur merces uestra; Qui timetis deum sperāte in illum

¹ est.² s. est.³ s. est.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ non declinetis.

7 on gelustfullunge cymð eow mildheortnyss ge þe ondrædað
et in oblectatione¹ ueniet uobis misericordia; Qui timetis
 god lufiað hyne 7 beoð onlihte heortan eowre elleshwar
deum diligite illum. et inluminabuntur corda uestra; Alibi
 ys gecweden þa þe ondrædað god na beoð ungeleafulle worde
dicitur. Qui timent deum. non erunt incredibiles uerbo
 his 7 þa þe lufiað hyne gehealdað weg his þa þe
illius. et qui diligunt illum. conseruabunt uiam illius; Qui
 ondrædað drihten. hi seceað þa wel gecweme synd him 7
timent dominum inquirunt que bene placita sunt illi; et
 þa þe lufiað hyne beoð gefyllede mid lage his þa þe on-
qui diligunt eum replebuntur lege ipsius; Qui ti-
 draædað drihten hi gegearwiað heortan hyra 7 on gesyhðe
ment dominum preparabunt corda sua et in conspectu
 his hi gehealgiað sawla hyra þa þe ondrædað drihten
illius sanctificabunt. animas suas; Qui timent dominum
 hi gehealdað beboda his 7 gepylde hi habbað oð to on-
custodiunt mandata eius. et patientiam habebunt usque ad in-
 besceawunge his eft he segð gepanc hafa on bebodum
spectionem illius; Item dicit. Cogitatum habe in preceptis
 godes 7 on bebodum his swypost syngal beo þu elleshwar
dei. et in mandatis illius maxime assiduus esto; Alibi
 ys gecweden on ealre sawle þinre ondræd drihten sylf he segð
dicitur. In tota anima tua time dominum; Ipse dicit.
 þa þe ondrædað god hi beoð on eagum his ege godes ys
Qui timent deum. erunt in oculis illius; Timor dei est
 na forseon mann rihtwisne þearfan mære ys dema
non despiciere hominem iustum pauperem; Magnus est iudex
 7 mihtig on wyrðmynte 7 nys mara þam þe ondrætt god
et potens in honore. et non est maior illo qui timet deum;
 naht betere þænne ege godes eft ys gesæd ælce onscun-
Nihil melius quam timor dei; Item dicitur. Omne exse-
 nunge gefleardes hatað god 7 na byð luffie ondrædend-
cramentum erroris odit deus. et non erit amabile timentium
 hyne 7 elleshwar ys gecweden eagan drihtnes to on-
bus eum; Et alibi dicitur. Oculi² domini ad ti-
 draændum hyne 7 he oncnæwð ealle weorcu mannes 7
mentes eum. et ipse agnoscit omnia opera hominis; Et

¹ in solacio.² s. sunt.

eft ys gecweden mann wis on eallum draett 7 on dag-
item dicitur. Homo sapiens in omnibus metuit. et in die-
 um gylta he atiht fram slæwþe gefyllednyss eges godes
bus delictorum attendit ab inertiā; Consummatio timoris dei
 ys wisdom se þe ondrætt drihten he onfehð lare his
*sapientia*¹; *Qui timet dominum excipiet doctrinam eius*
 7 þa awaciað to him hi gemetað bletsunge his
et qui euigildauerint ad illum. inuenient benedictionem eius.
 elleshwar ys gecweden þa þe ondrædað drihten hi onfoð lar-
Alibi dicitur. Qui timent dominum excipient doc-
 e his 7 rihtwisnyss swylce leoht onælð ondrædendum
trinam eius. et iustitiam quasi lumen accendit; Timenti
 drihten na ongeanyrnað yfelu ac on costunge god
dominum. non occurent mala. sed in temptatione deus
 hyne gehealt fram yfelum gast ondrædendra god byð
illum conseruabit a malis; Spiritus timentium deum quæ-
 soht 7 on andsware his byð gebletsud hopa ys soðlice ondræd-
ritur. et in responsione illius benedicitur; Spes enim timen-
 endum god on hælendne hi se þe ondrætt drihten naht
*tibus*² *deum in saluantem*³ *illos; Qui timet dominum nihil*
 he na forhtað 7 na he ondrætt forþi þe he ys hopa his
trepidabit. et non pauebit. quoniam ipse est spes eius;
 ondrædendes god eadig ys sawl eagan drihtnes ofer ondræd-
*Timentis deum beata est anima; oculi*⁴ *domini super timen-*
 ende hyne elleshwar ys gecweden ege drihtnes ealswa
*tes eum; Alibi dicitur. Timor*⁵ *domini sicut*
 neorxena wong 7 ofer ealne wuldor hi oferheledon hine
paradysus. et super omnem gloriam. operuerunt illum
 mid bletsungum sylf he segð eadig þam forgyfen ys habban
benedictionibus; Ipse dicit. Beatus cui donatum est habere
 ege drihtnes ege drihtnes angyn lufe his eft
*timorem domini. timor*⁶ *domini initium dilectionis eius; Item*
 ys gecweden æhta 7 bileofa uppahebbað heortan 7 ofer
dicitur! Facultates et uirtus exaltant cor. et super
 þas ege drihtnes
*hec timor*⁷ *domini;*

sæde nan þing us swa fram ealre synne
Hieronimus dicit. Nulla res nos sic ab omni peccato
 gehealt unmaene swa swa ege susle 7 lufu godes
seruat inuictes. sicut timor supplicii et amor dei;

¹ s. est.² s. est.³ i. in curantem.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ s. est.

sæde se þe ondræt drihten he forbyhð gedwyld
Ambrosius dicit. Qui timet dominum declinat errorem.
 7 to mægenum sipfaet wegas his gerecð
et ad uirtutis semitam uias suas dirigit;

sæde þwyr gepanc gif hit na ær þurh ege
Gregorius dicit. Praua mens si non prius per timorem
 byð ahwyrfed fram gewunelicum Leahtrum na byð gebett eft
euertitur. ab assuetis uitis non emendatur; Item
 he segð god ondraedan ys nane þa to donne synd godu forgægean
dicit. Deum timere est. nulla quæ facienda sunt bona preterire;

sæde ege soðlice symle gebett ege utanytt
Isidorus dicit. Timor enim semper emendat. timor expellit
 synne 7 he gewylt leahter ege wærne deð mann 7
peccatum. et reprimit uitium. timor cautum facit hominem atque
 carfulne þar þar soðlice ege nys þar toslupingc lifes
sollicitum; Ubi uero timor non est. ibi dissolutio uitae
 ys þar þar ege nys þar scyld ys þar þar ege nys
est. ubi timor non est. ibi sceleratio est. ubi timor non est
 þar scylda genihtsumnyss ys gif god ondraedan on
ibi scelerum abundantia est; Si deum metuere in
 smyltnysse we nellað gehendne his dom oððe mid þrow-
tranquillitate nolimus. uicinum eius iudicium uel pas-
 ungum oftrede ne we ondraedan
sionibus attriti timeamus.

XIII.

be faemnhade.
De Virginitate.

drihten segð on godspelle bearn worulde þissere wogiað
Dominus dicit in Aeuuangelio. Filii seculi huius nubunt
 7 hi beoð gesealde to gyftum þa soðlice þa þe wyrpe
et traduntur ad nuptias. illi uero qui digni
 beoð hæfde ðn worulde þære 7 on æriste of deadum ne hi
habentur seculo illo et resurrectione ex mortuis. neque
 ne wogiað ne hi ne lædað wif na soðlice leng swelfan
nubunt. neque ducunt uxores. neque enim ultra mōri

magon efenlice soðlice englum hi synd 7 bearn hi synd
poterunt. aequales enim angelis sunt et filii sunt
 godes þænne he synd bearn æristes
dei. cum sint filii resurrectionis;

se apostol sæde mæden seo þe unbeweddud ys
Paulus apostolus dixit. Virgo quae innupta est;
 heo þencð þa godes synd hu heo gelicige gode eft he segð
cogitat quae domini sunt. quomodo placeat deo; Item dicit.
 se þe on gesynscype geþeod mæden his wel he deð 7 se na
qui matrimonio iungit uirginem suam bene facit. et qui non
 geþeod bet he deð
iungit melius facit;

sæde naht framað fæmnhad lichaman þar
Agustinus dixit. Nihil proudest uirginitas corporis ubi
 byð geworht gewemmingc modes swa swa soðlice ofslegen
operatur corruptio mentis; Sicut enim occisus
 feond na þe deð teonan swa acweald flaesc na
inimicus non tibi facit iniuriam. sic mortificata caro non
 drefð sawle þine þylce soðlice gerist drihten habban
turbabit animam tuam; Tales enim decet dominum habere
 þenas þa on nanre flæsc besmitennysse beoð gebrosnude
ministros. qui in nullo carnis contagio corruptantur
 ac ma on forhæfednysse gehealdsumnysse hi sinan
sed potius continentia castitatis respicendeant;

sæde micel todæð betwuh clænnysse fæm-
Hieronimus dixit. Multum distat inter puritatem uir-
 nenlicre sawle mid nanre fylpe besmitene 7 horwu hyre seo þe
ginalis animae. nulla contagiōne pullutę et sordes eius quae
 manegra gælsun underlæg hundfeald getel fyrmest
*multorum libidinibus subiacuit; Centenarius numerus primus*¹
 ys se þe for mædenhades cynehelme fæmnum byð getealt
est. qui pro uirginitatis corōna uirginibus deputatur;
 syxagfeald on þam oþrum stæpe þurh forhæfednysse geswinc
Sexagenarius secundo gradu. per continentiae laborem
 wydewena ys þritigfeald on þære þridan stowe gyfta
*uiduarum*² est; *Trigenarius tertio loco*³ *nuptiarum*
 wære mid þære fingra geþeodrædene byð gecydd 7 swa
foedera ipsa digitorum coniunctione testatur. ac sic

¹ i. gradus.² q. est.³ q. est.

wyde wan forlætenum þam forman stæpe þurh þriddan hi cumað
uiduae amisso primo gradu per tertium ueniunt
 to þam oþrum mearu þing on fæmnum hlisa clænnysse ys 7
*ad secundum*¹; *Tenera res in feminis fama pudicitiae est.* et
 swylce blostme fægerust raþe to leohtum forscrincað wedere
quasi flōs pulcherrimus cito ad leuē marcēscit auram.
 7 of leohtum blæde byð gebrosnud ealra swypost þar þar yld
leuīque flātu corrūpitur. maxime ubi aetas
 geþwærað to leahtra 7 werlic wana ys ealdorscipe hoga
*consentit ad uitium. et maritalis deest*² *autōritas; Stūde*
 na þæt an eagan þine clæne gehealdan ac eac tungan naht
non solum oculos tuos castos seruare. sed et linguam; Nihil
 framað flæsc habban mæden gif on geþance ænig wogað
prōdest carnem habere uirginem si mente quis nūpsit;

sæde sume synd on geogupe galfullice lyb-
*Isidorus dixit. Quidam*³ *in iuuentute luxuriōse ui-*
 bende 7 on ylde forhæbbende beon gelystað 7 þenne
uentes et in senectute continentēs fieri delectantur. et tunc
 hi geceosað clænnysse healdan þenne hi galnyss þeowas habban
eligunt castitatem seruare quando eos libido seruos habere
 forhogað þylce nabbað mede forþi þe hi næfdon
contempsit. tales non habent prēmium. quia non habuerunt
 geswincas gewinnu þa soðlice geanbidað wyrðscype on
laboris certamina; Eos enim expectat gloria. in
 þam beoð geswincfulle gewinnu þa þe lichaman hyra
quibus fuerint laboriosa certamina; Qui corpus suum
 forhæfednysse gehalgiað mid fæmnum eardian hi na geþristlæceað
continentiae dēdicant. cum feminis habitare non presūmant;
 twyfeald ys god mædenhad forþi þe heo eac on pisum
Geminum est bonum uirginitas. quia et in hoc
 middanearde carfulnysse worulde forlæt 7 on þære towerdan
mundo sollicitudinem saeculi amittit. et in futuro
 ece clennysse mede onfehð þa þe clæne þurh
aeternum castitatis premium recipit; Qui casti per-
 wuniað 7 mædenu englum godes beoð gewordene efenlice
seuerant et uirgines. angelis dei efficiuntur aequales;
 clænnys soðlice wæstm wynsumnysse ys clænnys orsorhnyss
Cāstitas enim fructus suauitatis est; Castitas securitas
 modes 7 hælð lichaman mædenhad soðlice gif heo byð asliden
mentis. et sanitas corporis; Uirginitas autem si labitur.

¹ s. gradu(m).² s. ubi.³ s. sunt.

nateshwon byð edniwud witoðlice þeah þe hreowsigende
nullatenus reparatur; Nam quamuis paenitendo
 forgyfennyse wæstm onfo ungebrosnunge swa þeah nateshwon
uenig fructum recipiat, incorruptionem tamen nullatenus.
 onfehð ærran mæden on flæsce na on geþance nane
recipit pristinam; Virgo carne non mente nullum
 mede hæfð on behate betere ys wif lædan
premium habet in repromissione; Melius est uxorem ducere.
 þænne þurh galnyse hætan forwyrþan forhæfednyss mann
quam per libidinis ardorem perire; Continentia hominem
 gode gehende deð þar þar wunað þar eac god wunað
deo proximum facit, ubi ist manserit, ibi et deus manet;
 geþanc soðlice þurh eagan byð genumen clænnys mann to
Mens enim per oculos capitur; Castitas hominem ad
 heofene geþeot clænnys mann to heofene tyhð
caelum iungit Castitas hominem ad caelum pertrahit.

sæde naht framað mædenhad mid fulfremednyss
Caesarius dixit. Nihil proudest uirginitatem integritate
 lichaman gehealdan gif eagena gewilnunga heo nele for-
corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit eui-
 bugan lang clænnys æfter synne geefenlæcestre ys
tate Longa castitas post peccatum, imitatrix est
 mædenhades na eac flæsces fulfremednyss byð gehealden
uirginitatis; Non etiam carnis integritas seruatur.
 þar þar mod ofermodignysse mid pryte byð gewemmed
ubi animus superbiae tumore corrumpitur;
 mædenhad on lichaman naht framað gif soð lufu oððe eadmodnyss
Uirginitas in corpore nihil prouderit, si caritas aut humilitas
 fram heortan gewitt betere ys eadmod gesinscype þænne
a corde discesserit; Melior est humilis coniugalitas quam
 ofermod fæmnhad
superba uirginitas.

XIV.

be rihtwisnyssse.
De Iustitia.

drihten segð on godspelle seceað eornostlice ærest
Dominus dicit in euangelio. Quaerite ergo primum
 rice godes 7 rihtwisnyssse his 7 þas ealle beoð geilhte
regnum dei, et iustitiam eius, et haec omnia adicientur

eow na behofiað þa hale synd læce ac þa þe yfele hab-
uobis; *Non egent qui sani sunt medico sed qui male¹ ha-*
bað ic na com geelypian rihtwise ac synfulle on dæd-
bent; *Non ueni uocare iustos. sed peccatores in paeni-*

bote
tentiam;

se apostol sæde swa swa þurh anes gylt on eal-
Paulus apostolus dixit. Sicut per unius delictum in om-
le menn genyþerunge lifes ealswa þurh anes rihtwis-
nes homines condemnationem uitae. sic et per unius iusti-
nyse on ealle menn rihtwisnyse lifes eft he segð swa
tiam in omnes homines iustificationem² uitae; Item dicit. sic-
swa ricsode synn on deape eal swa gyfu ricsige þurh
ut regnavit peccatum in mortem. ita et gratia regnet per
rihtwisnyse on ece lif
iustitiam in uitam aeternam;

se apostol sæde wæstm soðlice rihtwisnyse on sibbe
Iacobus apostolus dixit. Fructus autem iustitiae in pace
sawend dondum sibb
seminatur facientibus pacem;

sæde na gewencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non affligit dominus fame animam
rihtwises 7 searwa arleasra forhwyrfð gemynd rihtwises
iusti et insidias impiorum subuertit; Memoria³ iusti
mid lofum 7 nama arleasra afulað weorc rihtwises to
cum laudibus et nomen impiorum putrescit; Opus⁴ iusti ad
life 7 wæstm arleases to synne seolfor gecoren tung-
uitam. et fructus⁵ impii ad peccatum; Argentum electum ling-
e rihtwises heorte arleasra for nahtum þæt ondrætt
ua⁶ iusti cor impiorum pro nihilo; Quod timet
arleas hit cymð ofer hyne gewilnung his rihtwisum byð
impius ueniet super eum desiderium suum iustis dæ-
geseald weleras rihtwises besceawiað gecweme 7 muð arleasra
bitur; Labia iusti considerant placita⁷. et os impiorum⁸
þwyre rihtwis of angsumnyssum alysed ys 7 byð geseald
peruersa⁹; Iustus de angustiis liberatus est et tradetur
arleas for him cynn rihtwisra byð gehealed gewilnung riht-
impius pro eo; Semen iustorum saluabitur desiderium iu-

¹ i. infrimantur.

² s. dicimus uenire.

³ s. erit.

⁴ s. tendit.

⁵ s. est.

⁶ s. est.

⁷ i. bona.

⁸ s. considerat.

⁹ i. mala.

wisra eall god ys awend arlease 7 hi na beoð hus soð-
storum omne bonum est; Uerte impios et non erunt. domus au-
 lice rihtwisra purhwunað hus arleasra byð adilegud wun-
tem iustorum permanebit; Domus impiorum delebitur? taber-
 unga soðlice rihtwisra growað nele þu beon rihtwis
nacula uero iustorum germinabunt; Noli esse iustus
 swyþe hus soðlice rihtwises mæst strencoð on wæst-
multum; Domus¹ autem iusti plurima fortitudo. in fruc-
 mum arleases gedrefednyss onscunung ys drihtne heorte ar-
tibus impii conturbatio²; Abominatio est domino cor im-
 leases se þe fyligð rihtwisnyse he byð gelufud fram him synd
pri. qui sequitur iustitiam. diligitur. ab eo; Sunt
 rihtwise þam mænige forecumað swylce hi weorcu behofian
iusti quibus multa proueniunt quasi opera egerint
 arleasra 7 synd arlease þe swa sorhlease synd swylce hi riht-
impiorum. et sunt impii qui ita securi sunt quasi iusto-
 wisra dæda habban synd rihtwise 7 witan 7 weorcun
rum facta habeant; Sunt iusti atque sapientes et opera³
 hyra on handa godes 7 swa þeah nat mann hwæþer he
eorum in manu dei. et tamen nescit homo utrum
 on lufe oððe on hatunge wyrþe si ac ealle on towerdum
amore an odio dignus sit. sed omnia in futuro
 beoð gehealdene ungewisse flyhð arleas nanum ehtendum
reseruantur incerta; Fugit impius nemine persequente.
 rihtwis soðlice swa swa leo getruwigende butan ogan byð
iustus autem quasi leo confidens absque terróre erit.

sunu sæde on rihtwisnyse winn for sawle
Hiesus filius Sirach dixit. In iustitia agonizare⁴ pro anima
 pine oð deað winn for rihtwisnyse 7 god oferwinð
tua usque in mortem certa pro iustitia. et deus expugnabit
 for þe fynd pine sylen godes purhwunað rihtwisum blet-
pro te inimicos tuos; Datio dei permanet iustis. bene-
 sung godes on mede rihtwises efst beforan menn
dictio dei in mercèdem iusti festinat; Ante hominem
 lif 7 deað god 7 yfel þæt gelicað him byð geseald
uita⁵ et mors bonum et malum. quod placuerit ei dabitur
 him ær dome gearwa rihtwisnyse se þe gehealt riht-
illi; Ante iudicium para iustitiam tibi; Qui custodit iu-

¹ s. est.² s. et est.³ s. sunt.⁴ luctare.⁵ s. est.

wisnyse he gehealt andgyt his gif þu fyligst rihtwisnyse þu
stítium? continebit sensum eius; Si séqueris iustitiam ap-
 gegripst li 7 þu ondest swylce heafudhrægl wyrðscype se þe
prehéndes illam. et índues quasi póderem honorem; Qui
 healt rihtwisnyse se byð uppahafen
custodit iustitiam? ipse exaltabitur;

sæde gif ic soðlice rihtwis eam naht ic ondræde
Augustinus dixit. Si enim iustus sum nihil timeo?

nænig me ofertrædan mæg rihtwis soðlice he cwæð getruwað
nemo me contérere pótest; Iustus enim ínquit confidit
 swa leo
ut leo;

sæde rihtwisnyss gif heo gemet næfð on wæl-
Gregorius dixit. Iustitia si módum non habet. in crude-
 hreownyse fealð yfelnys belifendra gearnað þæt þa þe
litatem cádit; Malitia remanentium meretur. ut hi qui
 framian mihtan ofstlice beoð ætbrodene þæt þænne middan-
prodésse póterant festíne subtrahantur. ut cum mun-
 eardes ende togenealæcð gecorene beoð ætbrodene þæt hi na
di fnis adpropinquat. electi tollantur ne
 wyrsan geseon swa unrihtwisum yrsað god þæt swa þeah
deteriora uideant. Sic iniustis iráscitur deus? ut támen
 hyra heortan þurh rihtwisra geferscype frefige
eorum corda per iustorum consortium consoletur;

sæde manega mid mannum synd getealde gecorene 7
Isidorus dixit. Multi apud homines putantur electi. et
 mid gode wíperwyrde wuniað 7 fela mid mannum wíper-
apud deum réprobi existunt. et multi apud homines ré-
 wyrde synd 7 mid gode gecorene nan soðlice hine getelle
probi sunt. et apud deum electi; Nullus enim sé pútet
 gecorene þe læs þe he mid gode sy wíperwyrð on bec
electum. ne forte apud deum sit reprobus; In libro
 ys gecweden fulfremednyss lage sibb ys of synnum
clementis dicitur. perfectio legis pax est. ex peccatis
 soðlice gefeohtu beoð accenede 7 gewinnu þar þar soðlice
enim bella nascuntur et certamina; Ubi autem

synn na byð sibb ys þære sawle þar þar soðlice sibb
peccatum non fú pax est animae. ubi uero pax
 ys on cneatungum soðfæstnyss on weorcum rihtwisnyss
est in disputationibus ueritas in operibus iustitia
 byð gemet
inuenitur

XV.

be andan.

De Invidia.

drihten segð on godspelle nelle ge deman eow betwynan
Dominus dicit in aeuuangelio. Nolite iudicare inuicem.

warniað soðlice fram hæfe sunderhalgena
cauete autem a fermento¹ pharisaeorum;

se apostol sæde nyþeralegende witodlice ælce yfel-
Petrus apostolus dixit. Deponentes² igitur omnem ma-
 nysse 7 ælc facn 7 hiwunga 7 tala 7 ealle
litiam et omnem dolum et simulationes. et detractiones et omnes
 andan
iniurias;

se apostol sæde soð lufu na andað sume
Paulus apostolus dixit. Caritas non emulatur³; *Quidam*
 witodlice 7 for andan crist hi bodiað sume soðlice
quidem et propter inuidiam christum prædicant. quidam autem
 eac for godum willan
et propter bonam uoluntatem;

sæde lif flæscea hælf heortan fylð bana
Salomon dixit. Uita cārniū sanitas cordis. putrédo ossuum
 anda na et þu mid menn andigum ne þu na gewilna
inuidia; Ne comedas cum homine inuido. nec desideres
 mettas his forþi on gelicnysse wigleres 7 rædendes he
cibos eius. quoniam in similitudine arioli et coniectōris aes-
 wenð þæt he nat et 7 drinc he segð þe 7 geþanc his
timat quod ignorat. comede et bibe dicit tibi. et mens eius
 nys na mid þe se þe him andað naht ys him wyrse
non est tecum; Qui sibi inuidet. nihil est illo nēquius;

sæde anda eall mægen bærnð þurh
Augustinus dixit. Inuidia cunctam⁴ uirtutem cōncremat; Per
 andan ys gebodud þe crist anda 7 æfst ofer ealle
inuidiam predicatur tibi christus; Inuidia et inuor. super omnia
 hi dreneað sawle þar þar ys anda lufu broþerlic beon
inēbriant animam; Ubi est inuidia. amor fraternus esse
 na mæg se þe andað he na lufað synn deofles on
non pōtest; Qui inuidet non amat. peccatum diaboli in
 him ys forþi þe deoful andigende afeoll forþi ys oncnaw-
illo est quia diabolus inuidendo cecidit. ideo cognosc-

¹ i. mala doctrina.² s. estote.³ i. non persequitur.⁴ i. omnem.

en anda na magan beon on soþre lufe þurh andan
itur inuidia non pōsse esse in caritate; Per inuidiam
 soðlice ahangen wæs crist þi soðlice se þe andað bre-
enim crucifixus est christus. ideo autem qui inuidet fra-
 þer his he ahehð crist
tri suo. crucifixit christum;

sæde symle mægenu fyligð anda mære
Hieronimus dixit. Semper uirtutes sequitur inuidia Magna
 mægen ys þæt andan mid eadmodny(ss)e oferswið
uirtus est quę inuidiam humilitate sūperat;

sæde andig gewislice se þe fremede deð god
Ambrosius dixit. Inuidus certe qui alięnum facit bonum.
 his andigende susle
suum inuidendo supplicium;

sæde þeaw þwyras ys andian oprum mægenes
Gregorius dixit. Mos prauorum est. inuidere aliis uirtutis
 god þæt hi sylfē habban na gyrnað þanon se witega segð
bonum. quod ipsi habere non appetunt Hinc propheta ait.
 seceað drihten þa hwile þe he beon funden mæg 7 clypiað
querite dominum dum¹ inueniri pōtest. et inuocāte
 hyne þa hwile þe gehende ys 7 þænne hi secgað hwæt us
eum dum prope est; Et tunc dicunt. quid nobis
 framude genihtsumnyss welena oððe gestreonu worulde ealle
prōfuit abundantia diuitiarum uel lūcra saeculi omnia
 ealswa sceaðu hi gewiton 7 sunne rihtwisnyse nys upp-
sicut umbra transierunt. et sol iustitiae non est or-
 sprangen us for þam syngiað sweltende 7 her hi forlætað
tus nobis; Propterquod peccant morientes. et hic dimittunt
 ealle 7 þa synna mid him hi berað forþi swete ys synn
omnia et ipsa peccata secum pōrtant. quia dulce est peccatum.
 ac biter ys deað eft he segð se þe on him sylena
sed amara est mors; Item dicit. qui in se donorum
 gyfe hwonlice oncnæwð maran on oprum na andige
gratiam minime recognoscit. maiora aliis² non inuideat;

sæde þanon þe se goda framað þanon se andiga
Isidorus dixit. Unde bonus pōficat. inde inuidus
 hwelað andig lim ys deofles of þæs andan deað
contabescit; Inuidus membrum est diaboli. cuius inuidia mors

¹ quamdiu.² s. in.

ingeode on embehwyrft eorþena mænige ge gode geefenlæcean
introuit in orbem terrarum; Multi et bonos imitari
 hi nellað 7 7 be goddra fremum andan mid wunde hweliað
nolunt. et de bonorum profectibus inuidiæ liuðre tabescunt;
 elleshwær hi segð wependlice soðlice to bewepenne synd se þe
Alibi dicit; flebiliter autem deplorandi sunt. qui
 mid hatunge on breþer hweliað anda andgyt slitt breost
odio in fratre tabescunt; Inuidia sensum mōrdet. pectus
 heo bernð geþanc heo gewæcð eft he segð anda heortan
urit. mentem afficit; Item dicit; inuidia cor
 mannes swylce sum ewyld heo fett elleshwar he segð
hominis. quasi quædam pēstis depāscit; Alibi dicit;
 ongean andan soð lufu si gegearwud eft he segð be gode
aduersus inuidiam caritas preparatur; Item dicit; de bono
 opres na sariga þu be opres fremum þu na hwela
alterius non doleas. de alterius profectibus non tabescas,
 for nanes gesunfulnysse þu si totoeren
nullius prosperitate lacereris;

sæde andan egesa na þæt an æwfæste ac
Eusebius dixit. Inuidiae horror non solum religiosas sed
 eac wace sawla bereafap
et uiles animas peruadit¹;

sæde anda soðlice geswtelað us soðe lufe godes
Effrem dixit. Inuidia enim manifestat nos caritatem dei
 eallunga nabban
pénitus non habere;

sæde earfoðlic ys on gesundfullnyssum andan þolian
Iosephus dixit. Difficile est in prosperis inuidia carere.

XVI.

be swigean.
De Silentio.

drihten segð on godspelle god mann of godum gold-
Dominus dicit in aeuuangelio. Bonus homo de bono the-
 horde forþbrincð godu 7 yfel mann of yfelum goldhorde forðbrincð
sáuro prófert bona. et malus homo de malo thesáuro prófert
 yfelu se þe fram him sylfum spyçð wuldor agenne he secð
mala; Qui á semet ipso loquitur. gloriam propriam querit;

¹ i. uastat.

se apostol sæde wordfulle synd ydele 7 carfulle
Paulus apostolus dixit. Verbósi¹, otíosi. et curiosi.
 sprecende þa þe na gedafeniað þu soðlice spec þæt gedaf-
loquentes quæ non oportet. tu autem loquere quæ de-
 eniað halwende lare
 cet *sánam doctrinam;*

sæde on mænigfealdre sprece synn wana na byð
Salomon dixit. In multi loquio peccatum non dérit.
 se þe soðlice gemetegað weleras his snoterust ys for
qui autem moderatur labia sua. prudentissimus est; Propter
 synnum welera hryre togenealæcð yfela se þe gehealt muþ
peccata labiorum ruína appróximat malorum; Qui custodit os
 his he gehealt sawle his se þe soðlice unbesceawud ys
suum. custodit animam suam. qui autem inconsideratus est
 to specenne he ongytt yfele on ælcum weorce byð geniht-
ad loquendum sentiet mala; In omni opere erit abund-
 sumnys þar þar soðlice word synd fela gelome ys wædl
antia. ubi autem uerba sunt plurima. frequens² aégestas;
 tunge glætlic treow lifes seo soðlice ungemetegud ys
Lingua³ placabilis lignum uitæ quæ autem immoderata est.
 forbryt gast mannes ys mod gegearwian 7 drihtnes
cónterit spiritum; Homínis est animum preparáre. et domini⁴
 gewyldan tungan willa cynga weleras rihtwise synd se þe
gubernáre linguam; Uoluntas regum labia⁵ iusta. qui
 riht specð he byð gereht se þe atihum eagum gefincð þwyrre
recta loquitur dirigitur; Qui adtónitis⁶ oculis cógitat práua;
 terende weleras his he gefremð yfel eft he segð se þe
mórdens labia sua pèrficit malum; Item dicit. qui
 uppahefð muð his he secð hryre se þe gemetegað spæca
exáltat ós súum quérít ruínam. qui moderatur sermones
 his gelæred 7 snotor ys 7 wyrþfulles gastes wer ys gelæred
suos. doctus et prudens est. et pretiosi spiritus uir⁷ eruditus;
 deað 7 lif on handum tungan mid halsungum spycð
Mors⁸ et uita in manibus lingue; Cum obsecrationibus loquitur
 þearf 7 welig spycð styrnlice se þe gehealt muð his
pauper. et diues affábitur rígide; Qui custodit os suum
 gehealt sawle his se þe soðlice forgymeleasað wegás his
custodit animam suam. qui autem negligit uias suas

¹ s. sunt.² s. est.³ s. est.⁴ s. est.⁵ s. sunt.⁶ i. arrectis.⁷ s. est.⁸ s. est.

byð cwylmed weleras cyst se þe riht word andswarað
mortificabitur; Labia deosculabitur qui recta uerba respondet;
 se þe gehealt muð his 7 tungan his he gehealt fram
Qui custodit os suum et linguam suam. custodit ab
 ancsumnyssum sawle his
angustiis animam suam;

sunu sæde nelle þu gegremod beon on tungan
Hiesus filius Sirach dixit. Noli citatus esse in lingua
 þinre 7 unnytt 7 asolcen on weorcum þinum ærþam
tua. et inutilis et remissus in operibus tuis; Priusquam
 þu gehyre na andswara word 7 on middan yldryna na
audias ne respondeas uerbum. et in medio seniorum ne
 geic specan eadig wer se þe nys asliden on worde of
adicias loqui; Beatus uir qui non est lapsus uerbo ex
 muðe his 7 he nys gepricud on unrotnysse gyltes ær-
ore suo: et non est stimulatus in tristitia delicti; Ante-
 þam þu spece leorna se þe hatað felaspeculnysse he acwencð
quam loquaris discere; Qui odit loquacitatem extinguit
 yfelnysse na geedlæc þu word manfull 7 heard 7 þu na
malitiam; Ne iteres uerbum nequam et durum. et non
 byst gelytlud ys se þe aslit on tungan his ac na of
imminoraberis; Est qui labitur in lingua sua sed non ex
 mode hwylc ys soðlice se þe na agylt on tungan his
animo; Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua.
 ys se þe utasend word gewiss gereccende soðfæstnysse
est qui emittit uerbum certum enarrans ueritatem;
 word manfull awent heortan ys stille se þe byð gemet
Uerbum nequam inmutabit cor; Est tacens. qui inuenitur
 wis 7 ys hatigendlic se þe gemah ys to specenne
sapiens. et est odibilis qui. procax¹ est ad loquendum;
 ys soðlice stille næbbende andgyt spæce 7 ys stille
Est autem tacens non habens sensum loquē. et est tacens
 witende gecwemes timan mann wis suwað oð
sciens apti temporis; Homo sapiens tacebit usque
 timan galful soðlice 7 ungleaw na gehealdað timan
ad tempus lasciuus² autem et imprudens non seruabunt tempus;
 se þe fealum brycð wordum derað sawle his fela
Qui multis uititur uerbis ledit animam suam; Multi

¹ petax.² stultus uel luxuriosus.

afeollan on muðe swurdes ac na swa swylce þa þe
ceciderunt in ore gladii. sed non sic quasi qui
 forwordon þurh tungan hyra geoc soðlice tungan geoc
interierunt per linguam suam; Iugum enim lingue iugum
 ysen hit ys 7 bend hyre bend æren ys hega
ferreum est et uinculum illius uinculum aereum est; Sepi
 earan þine mid þornum 7 nelle þu gehyran tungan manfulle|
ures tuas spinis. et noli audire linguam nequam¹.

7 muþe þinum do þu dura 7 locu wordum þinum do þu
et ori tuo facito ostia et seras; Uerbis tuis facito
 wægan 7 midlu muþe þinum rihte gym þæle;
stateram et frenos ori tuo rectos; Adtende ne forte

þu beo asliden on tungan 7 þu fealle on gesihþe feonda
labaris in lingua. et cadas in conspectu inimicorum
 syrwendra þe 7 si fyll þine unha(l)wendlic on deað
insidiantium tibi. et sit casus tuus insanabilis in mortem;

ofer beod micelne þu sitst na geopena ofer þæne goman
Supra mensam magnam sedes². ne aperias super illam faucem
 þinne ær geong spec on neode þinre uneaþe
tuam prior; Adolēscens loquere in causa tua uix³.

gif þu twuwa geaxud byst hæbbe heafud andsware þine
si bis interrogatus fueris habeat caput⁴ responsum tuum;
 on maneg(um) beo þu swylce unwittol 7 gehlyst swigende samud
In multis esto quasi inscius. et audi tacens simul

7 smeagende þar þar synd ealde naht micel na spec þu þar þar
et quaerens; Ubi sunt senes. non multum loquaris; Ubi
 soðlice hlyst nys na asend spæce 7 ongecoplice
autem auditus non est. non effundas sermonem; Et inportune

nelle þu beon uppahafen on wisdome þinum
noli extolli in sapientia tua;

sæde leornige hwilon gesuwian se þe næfre
Hieronimus dixit. Discat aliquando reticēscere. qui numquam
 ne leornde specan
didicit loqui;

sæde ys mann se þe swigean gewilnað witodlice
Ambrosius dixit. Est homo qui silentium affectat. quidem.
 ac heorte his miclum hyne genyþerað þer þyle fela
sed cor eius multum se condemnat. Iste talis multum

¹ i. malam.² s. si.³ i. inaudacter.⁴ i. initium.

spycð 7 oper forþi on ærne mergen oð æfen
loquitur. et alius quia mane usque ad uesperum

spycð 7 mid todæle swigean micle gehealt
loquitur et cum discretionē silentium magnum custodit;

sæde na ofermodelice ænig gehyre oððe forhog-
Gregorius dixit. Non supérbe quis audeat uel contém-
 ian oððe deman þæt he gecyst
nere uel iudicare quod elégerit;

sæde wite þu on hwylcum timan þu spece be-
Isidorus dixit. Scito quo tempore loquaris. con-
 sceawa hwænne þu secge on timan gedafenlicum spec on timan
sidera quando dicas; Tempore congruo loquere. tempore
 gedafenlicum suwa na spec þu butan þu geaxud beo na
congruo táce; Non loquaris nisi interrogatus fueris; Non
 sege þu ær þam þe þu gehyre axsung muð þinne geopenige
dicas priusquam audias; Interrogatio ós tuum aperiat;
 tungfull mann ungleaw wis feawum wordum brycð
Linguosus homo inperitus est. sapiens paucis uerbis útitur;
 sceort spræc ingehyd deð specan micel dysignyss ys
Breuis sermo scientiam facit. loqui multum stultitia est;
 stefen soðlice unwise on mænigfealdnyse spæce wunige
Uox enim insipientis in multiplicatione sermonis; Maneat
 witodlice on worde gemet on spæce sy wæge symle
igitur in uerbo mensúra. in sermone sit statéra; Semper
 word þine syn gemetegude gemet to specenne na forgæg þu
uerba tua sint moderata; Mòdum loquendi non tránseas.
 swyþor þu lufa gehyran þænne secgean swyþor hlystan þænne
plus dilige audire quam dicere. plus auscultare quam
 specan on fruman gehyr spec æftemyst ende ma hæfð
loqui; In principio audi. loquere nouissimus. finis plus habet
 wyrðscype betere ys æftemyst spæc þænne seo forme
honorem; Melior est nouissimus sermo quam primus;

sæde on gegaderunge nelle þu geyppan spæce
Basilus dixit. In conuentu noli proférre sermonem.
 ac gecoplice word forðstæppan of muðe þinum þænne þu ge-
sed oportúna uerba procédant ex óre tuo cum oport-
 coplicne timan findst þæt þe hlystendum eallum þancas
túnnum tempus inuénieris. ut te audientibus cunctis gratias
 þu gegearwige
prêbeas

sæde. naht framað gif on eardungstowe swigea
Caesarius dixit. Nihil prodest si in habitatione silentium
 sy 7 on eardigendum leahtra ungerdyng 7 gewinn
sit. et in habitatoribus uitiorum tumultus. et conluctatio
 þrowunga on life yldryna ys gecweden mid swigean 7 mid
*passionum*¹; *In uita patrum dicitur. Cum silentio et ora-*
 gebede do þæt þu dest on soðfæstnysse
tione âge quod ágis in ueritate.

XVII.

be ofermodynysse.

De Superbia.

segð on godspelle ælc soðlice se þe hine uppa-
Dominus dicit in aeuuagelio. Omnis enim qui sé exal-
 hefð byð geeadmett 7 se þe hine geeadmet byð uppahafen þæt
tat humiliabitur. et qui sé humiliat exaltabitur; Quod
 mannum ofermod ys onscunung ys mid gode
*hominibus altum*² *est abominatio est apud deum;*

se apostol sæde nelle þu ofermod witan ac ondræd in-
Paulus apostolus dixit Noli altum sápere sed time; Sci-
 gehyd onblæwð soðlufu soðlice getimbrað soðlufu na byð toblædd
*entia inflat*³ *caritas uero aedificat. caritas non inflatur;*

þar þar byð ofermodignys 7 þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar þar soðlice eadmodnyss þar eac wisdom to-
contumelia. ubi autem humilitas. ibi et sapientia; Con-
 brytinege forestæpð ofermodignys 7 beforan hryre byð uppa-
tritionem precedit superbia. et ante ruinam exal-
 hafen heorte betere ys beon geeadmett mid bilewittum þænne
tatur cor; Melius est humiliári cum mitibus quam
 dælan herereafu mid ofermodum ofermodigne fyligð eadmod-
diuidere spolia cum superbis; Superbum sequitur humili-
 nyss 7 eadmodne on gaste onfehð wuldor ær þam þe si for-
tas. et humilem spiritu suscipiet gloria; Priusquam conte-
 treden 7 si uppahafen heorte mannes 7 ær þam þe si gewuldrud
ratur et exaltatur cor hominis. et antequam glorificetur.
 heo byð uppahafen
humiliatur;

¹ i. uitiorum.

² i. superbe.

³ extollit.

sunu sæde hatigendlic beforan gode 7 mannum
Hiesus filius Sirach dixit. Odibilis coram deo et hominibus
 ofermodignyss angynn ofermodignysses mannes framgewitan
superbia; Initium superbiae hominis apostare
 fram gode angynn synne ys ælc ofermodignyss forspilð god
a deo; Initium peccati est omnis superbia; Perdet deus
 gemynd ofermodigra nys gesceapan mannum ofermodig-
memoriam superborum; Non est creata hominibus super-
 nyss se þe æthrinð pic byð besmiten fram him 7 se þe gemæn-
bia; Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. et qui commu-
 sumað mid ofermodigum he ondeð ofermodignysses tal
*nicauerit cum superbo. induet superbiam; Denotatio*¹
 wyrst leas tunge ys gyte bloddes on sace ofer-
*pessima superbi lingua*² est; *Effusio sanguinis in rixa*³ super-
 modigra sar soðlice fornymð hi ær hi sweltan swa
borum; dolor autem consumit illos. antequam moriantur; Si-
 swa gat byð ongelædd on grin swa eac lichama ofer-
*cut capra inducitur in laqueum. sic et*⁴ *corpus super-*
 modigra na þe upp na ahefe on gepance sawle þinre swa
borum; Non te extollas in cogitatione anime tue si-
 swa fearr þe læs si fordon mod þin þurh stuntnysses
*cut taurus. ne forte elidatur*⁵ *mens tua per stultitiam;*

sæde to forbugenne us ys ofermodignyss seo þe
Augustinus dixit. Vitanda nobis est superbia. quae
 eac englas cupe beswican micle ma menn tostencean
et angelos nouit decipere. quantomagis homines dissipare;

sæde wer ofermodig na byð gewlitedud na
Hieronimus dixit. Uir superbus non decorabitur. nec
 willan his gelætt to ende hefig gylt ys þænne to
uoluntatem suam perducit ad finem; Grauis culpa est quando ad
 ungleawscepe 7 to gymeleaste ofermodignysses leahter togenea-
inperitiam et negligentiam superbiae crimen accé-
 læcð naht mare cristen hiege forbugan þænne toþund-
dit; Nihil magis christianus studeat uitare quam. tumen-
 enne 7 astrehtne hreccan godes ongean hyne hatunge
tem et erectam ceruicem. dei contra se odium
 gremigendne
prouocantem;

¹ detractio.⁴ s. erit.² i. falsum.³ i. contentione.⁵ i. conteratur.

sæde ofermodignyss of englum deoflu dyde ead-
Ambrosius dixit. Superbia ex angelis demones fecit. hu-
 modnyss soðlice menn haligum englum gelice agylt ofermod
militas autem homines sanctis angelis similes reddit; Supërba
 willa deð godes bebodu forhogian eadmodnyss gehealdan
uoluntas facit dei precepta contempnere. humilitas custodire;
 ofermodige gewilnigeað on him sylfum bodian þæt hi na
Supërbi cupiunt in sé predicære quod non
 doð eadmode forfleoð swa hwæt swa hi godes wyrceað
faciunt. humiles refugiant quicquid boni operantur
 beon ongnawen
agnosci;

sæde nateshwon framað on hehnysse eadmodnyss
Gregorius dixit. Nequáquam uálet in culmine humilitatem
 leornian se þe on neowlum gesett na geswicð ofermodian
discere. qui in imis pòsitus non desit superbire;

sæde swa micelum gehwylc gewyrð soðfæstnyss ge-
Isidorus dixit. Tánto quisque fit ueritati ui-
 hendre swa micelum hyne beon fyrr fram ofermodignysse
cinior. quánto se esse longius a superbia

byð gewened ofermodignyss deofles deoful geefenleceað
fuerit arbitrátus; Superbia diaboli diabolum imitantur
 ofermodig(e) ongean þa þe ys ongeansett eadmodnyss cristes
superbi. aduersus quam oppònitur humilitas christi.

on þære synd geeadmette ealdorlicra leahtra cwen 7
quá humiliantur eláti; Principaliu uitorum regína et
 moder ofermodignyss ys 7 ælc syngigende ofermod ys
mater superbia est et omnis péccans superbus est;

ælc ofermodignyss swa micelum on (n)eowlum lið swa micelum
Omnis superbia tanto in imo iáctet quanto
 swa he on hýpe uppahefð and swa micelum swa he deoppur
in alto se erigit. tantóque profúndius

byð asliden swa micelum swa he hegur byþ uppahafen se þe
lábatur. quanto excélsius eleuatur; Qui
 soðlice þurh agene modignysse byð togetogen þurh godes
enim per propriam superbiam adtòllitur. per dei
 rihtwisnyss byð ahyld þa þe beoð toblawene mid modignysse
iustitiam inclinatur; Qui inflantur superbia.

mid winde hi beoð fedde ofermodignyss swa he ordfruma ys
uénto pascuntur; Superbia sicut orígo est

ealra leahtra ealswa hryre ealra mægena heo ys on
omnium criminum. ita ruina cunctarum uirtutum. ipsa est in
 synne fyrmest heo on gewinne æftemyst þa þe of mægenum
peccato prima. ipsa in conflictu postréma; Qui de uirtutibus
 gewordenum wuniað ,fermode feallende flaesces of leahtra
effectis existunt superbi. cadentes carnis uitio

beoð geeadmette þæt hi arisan
humiliantur ut surgant.

on life yldryna ys gecweden wæstm afulud unnytt yrðlinge
In uita patrum dicitur. fructus putrefactus inutilis agricolæ.

7 mægen prutes unnytt gode swa swa soðlice hefe wæstma
et uirtus superbi inutilis deo; Sicut enim pondus fructuum
 brycð boh swa ofermodignyss wlite awent sawle sawl
frangit rānum. sic superbia decorem euertit animæ; Anima
 prutes byð forlaeten fram gode 7 heo gewyrð deofla gewilnung
superbi derelinquitur a deo. et fit dēmonum desiderium.

ofermodignyss of heofenum nyþerasette heahengel 7 swylce
Superbia de cælis deposuit archangelum. et tamquam

ligræsc dyde feallan ofer eorþan eadmodnyss mann
fūlgur fecit cādere super terram. Humilitas hominem

uppahēfð on heofen 7 mid englum geblissian heo deð nelle þu
ēleuat in celum et cum angelis letāri facit; Nōli

þurh ofermodignysse forsacan cynn oþþe mægðe 7 þeah þe wædla
per superbiam negāre progēniem. et si egēnus

ys he 7 þu uppahafen ac an scyppend ys wyrhta ægðres
est ille et tu elātus. sed unus cōnditor¹ plasmātor utriūsque;

þæt soðlice ofermodignysse oþþe hryres ys rape byð asliden
Quod enim superbiæ vel ruīnæ est cito lābitur.†

þæt þæt gyfe lange byþ gehealden
quod gratiæ dīu tenetur.

XVIII.

be wisdome
De Sapientia

drihten segð on godspelle beoð eornostlice snotere swa
Dominus dicit in æuuanangelio. Estote ergo prudentes sicut
 næddran 7 anfealde swa culfran gerihtwisud ys wisdom
serpentes et simplices sicut columbæ; Justificata est sapientia

¹ s. est.

fram eallum bearnum hyre bearn þissere worulde snoteran
ab omnibus filiis suis; Filii huius sæculi prudentiores
 bearnum lehtes on cynryne hyra synd
filiis lucis in generatione sua sunt;

se apostol sæde na mare cunnan þænne hit gedafenað
*Paulus apostolus dixit. Non plus sápere quam oportet*¹
 cunnan ac cunnan to syfernysse nelle ge snotere beon mid
sápere. sed sápere ad sobrietatem; Nolite prudentes esse apud
 eow sylfum forþi on godes wisdome na oncneow middaneard
uosmet ipsos; Quia in dei sapientia non cognouit mundus
 þurh wisdom god gelicude gode þurh stuntnyse bodunge
per sapientiam deum. placuit deo per stultitiam predicationis
 hale don gelyfende wisdom þises middaneardes stuntnyss ys
saluos fácere credentes; Sapientia huius mundi stultitia est
 mid gode
apud deum;

sæde ahyld heortan þine to (on)cneawenne snoternysse
Salomon dixit. Inclina cor tuum ad agnoscendam prudentiam;
 gif soðlice wisdom
Si enim sapientiam

[Some folios missing here.]

wif ungetreowe swylce se þe gegripð þrowend swa
*mulièrem infidèlem. quasi qui adprehendit scorpionem*²; *Sicut*
 sunne uppspringende on heahstum godes swa wifes godes
sol oriens in altissimis dei. sic mulièris bonæ
 hiw on gefratewungum huses hyre man wifes awent
*species*³ *in ornamentis domus eius; Nequitia mulièris immutat*
 ansyne hys 7 hit ablent andwlitan his ealswa bera
faciem eius. et obécet uultum suum tamquam ursus;
 unrihtþæmed wifes on uppahafenysse eageana 7 on breawum
Fornicatio mulieris in extollentia oculorum et in pálpebris
 hydr(e) byð oncnawen
illius agnoscitur;

sæde gif soðlice ys þæt on þe god leafad forligr
Augustinus dixit. Si uère est quod in té deus uiuat. fornicatio
 on þe dead ys
in té mortua est;

¹ s. debes.

² i. serpentem.

³ s. erit.

sæde wa þam se þænne hæfð gemære galnysse
Hieronimus dixit. Uē illi qui tunc habuerit terminum luxūriæ
 þænne lifes galnyss lað gode forspillednyss ys fædrenre
quādo uitę¹; Luxūria inimica deo perditio est paternę
 yrfewyrdnyssse spede forligr na þæt an ingehyd
hereditatis substantiæ; Fornicatio non solum conscientiam
 ac eac lichaman gewemð betwuh estas 7 forspaningga
sed et corpus maculat; Inter epulas et inlęcebras

lusta eac isene geþancu galnys gewylt earfoðlice soðlice
uoluptatum. etiam ferreas mentes libido dōmat; Difficile enim
 betwux estum byð gehealden clænnyss scinende hyd horig
inter delicias seruatur pudicitia; Nitens cutis sordidum
 geswutelað mod 7 on seolce 7 on cildclapum galnys wealt
ostendit animum et in serico et in pānnis libido dominatur.
 na cyninga purpuran forhogað ne wædligendra forhogað
nec regum purpuram tēmit. nec mendicantium spēnit
 fylpe butan clænum hlafe 7 wine acolað se þe
squalōrem²; Sine cęrere et libero friget uenus³; Qui
 galað libbende dead he ys eornostlice 7 se þe byð
luxuriatur. uiuens mortuus est; Ergo et qui in-
 fordruncen dead he ys 7 bebyrged
ebriatur mortuus est et sepultus;

sæde þænne mid oferfyllle wamb byð aþened pricelas
Gregorius dixit. Dum satietate uēter extēditur. acūlei
 galnysse beoð awehte
libidinis excitantur;

sæde forligr flæsces unrihthæmed ys forligr
Isidorus dixit. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio
 sawle þeowdom deofulgylda ys galnys soðlice flæsces forþi
animę seruitus idolorum est; Luxuria uero carnis ideo
 cuðlic eallum ys forþi sona þurh hi ful ys swa swa
notabilis omnibus est. quoniam statim per se turpis est; Sicut
 þurh ofermodignysse geþances byð gefaren on galnysse⁴
per superbiam mentis itur in prostitutionem⁵
 gælsan ealswa þurh eadmodnyssse geþances byð gehæled clænnyss
libidinis. ita per humilitatem mentis saluabitur castitas
 flæsces ealdorlice þisum twam leahtrum deoful menniscum
carnis; Principaliter his duobus uitis diabolus humano

¹ s. habet.² i. sordem.³ i. libido.⁴ uel on myltenhus.⁵ i. in luxuria.

cynne wealt þæt ys ofermodignysse modes 7 galnysse
generi dominatur. id est superbia mentis et luxuria
 flæsces þurh þas soðlice twegen leahtras deoful mennisc
carnis; Per hæc enim duo uitia diabolus humanum
 ah cynn oþpe þænne mod he on ofermodignysse upparerþ
póssidet genus. uel dum mentem in superbiam erigit.
 oþpe þænne he þurh galnysse flæsc gewemð þa forman
uel dum per luxuriam carnem corrumpit; Prima
 forligres eagena flana synd þa oþre wordo ac se þe na
fornicationis oculorum tela sunt. secunda uerborum. sed qui non
 byþ geleht mid eagam he mæg wordum wiðstandan se þe
capitur oculis. pōtest uerbis resistere; Qui
 gelustfullunge gemidlað galfulre mislare na gewitt to
delectationem refrénat libidinóse suggestionis. non transit ad
 geþwærnyssse galnysse raþe he soðlice wiðstynt weorce se þe
consensum libidinis; Cito enim resistit operi qui
 tincligendre na geþwærlæcð lustfullunge gif swyþor gegladað
titillanti non accómodat delectationi; Si plus obléctat
 mod lufu forligres þænne lufu clænnysse þænne gyt on
mentem dilectio fornicationis quam amor castitatis. adhuc in
 menn synn ricsað gewislice gif ma gegladað fægernys
homine peccatum regnat; Certe si amplius delectat pulchritudo
 innemynstre soþre lufe eallunga na ricsiað synna ac ricsað
intimę castitatis. iam non regnant peccata sed regnat
 rihtwisnyss ælc unclæne besmitenyss forligr is gecweden
iustitia; Omnis inmundu pullutio fornicatio dicitur;
 of gegladunge soðlice to forlicgenne mislice beoð acennede
Ex delectatione enim fornicandi uaria gignuntur¹
 manu mid þam rice godes ys belocen 7 mann ys ascyrod
flagitia. quibus regnum dei cláuditur et homo separatur;
 forligr mæstes ys gyltes for þi þurh flæsces unclænnysse
Fornicatio maximi est sceleris. quia per carnis inmunditiam
 templ godes gewemð 7 ætbredende lima cistes deð lima
templum dei uíolat. et tollens membra christi facit membra
 myltestran galful witodlice lif flæsc raþe geuntrumað
meretricis; Luxuriosa namque uita carnem cito debilitat.
 7 tobrocenre swiftlice gelæt to ylde eallum synnum
fractúmque celériter ducit ad senectutem; Omnibus peccatis

¹ i. nascuntur.

forligr mare ys forþi forligr ealle beforangæð yfele
fornicatio maior est. quia fornicatio uniuersa antecedit mala;
 betere ys soðlice sweltan þænne forlicgean betere ys soðlice
Melius est enim mori quam fornicari; Melius est enim
 sweltan þænne mid galscype beon gewemmed galnys soþlice on
mori quam libidine maculari; Libido uero in
 helle mann besencð galnys soðlice on helle mann
infernum hominem mergit. libido uero in tartarum hominem
 asent on witu helle mann galnys þurhtyhð hefelicur galnys
mittit. in penas tartari hominem libido pertrahat; Grauius libido
 bærnð þæne þe heo idelne fint lichama soðlice mid geswince
urit. quem otiosum inuenerit. corpus enim labore
 geteorudne hwonlice byþ gegladud mid facne idelnyssse soðlice
fatigatum minus delectatur flagitio; Otio enim
 underþeodde raþe galscype undersmyhð æmtigne galnys raþe
debitos cito luxuria subripit. uacantem luxuria cito
 ofþrycð
preoccupat;

sæde ongean oþre leahtras gedafenað us mid
Caesarius dixit. Contra reliqua uitia oportet nos om-
 eallum mægene wiðstandan ongean galnyssse soðlice na framað
ni uirtute resistere. contra libidinem uero non expedit
 ongeanwinnan ac fleon
repugnare. sed fugere;

on life yldryna ys gecweden clænnysse cenð forhæfednyss
In uita patrum dicitur. castitatem gignit abstinentia?
 gyfernysse soðlice moder ys unforhæfednyssse grene wyrt
gastrimargia autem mater est incontinentiae; Uiridis herba
 wið wæter byð acenned 7 leahter galnyssse on geneosunge
prope aquam nascitur. et uitium libidinis in uisitatione

wifa ma togenealæc fyre byrnendum þænne wife
mulierum; Magis adproxima igni ardentis quam mulieri
 geongum þænne þu sylf byst geong naht soðlice framað hyne
iuueni cum et ipse sis iuuenis; Nihil enim ualet eum
 clæne beon on lichaman se þe besmiten ys on geþance na
mundum esse corpore qui pullutus est mente; Non
 soðlice hæte lichaman ahylt butan se þe sawle styrunga aer
enim estus¹ corporis declinabit nisi qui animę motus ante
 ofsett
comprésserit;

¹ i. calor.

XXII.

be purhwununge
De Perseverantia.

drihten segð on godspelle se þe soðlice þurhwunað oð
Dominus dicit in aeuangelio. Qui autem perseuerauerit usque
ende se hal byð
in finem hic saluens erit;

se apostol sæde nu soðlice alysede fram synne
Paulus apostolus dixit. Nunc uero liberati¹ a peccato.
þeowas soðlice gewordenene gode ge habbað wæstm eowerne on
serui autem facti deo. habetis fructum uestrum in
gehalgunge ende soðlice lif ece
sanctificatione finem uero uitam aeternam;

sæde betere ys ende gebedes þænne fruma stand
Salomon dixit. Melior est finis orationis quam principium; Stú
on gewitnysse þinre 7 on þære spec 7 on weorce beboda
in testamento tuo. et in illo conlóquere et in opere mandatorum
þinra ealda
tuorum ueterése²;

sæde na synd sohte on cristenum fruman ac
Hieronimus dixit. Non queꝛuntur in christianis initia sed
ende forþi þe paulus yfele ongan ac wel he geendude iudan
finis. quia paulus male coëpit. sed bene finíuit. iudae
ys geherud fruma ac ende belæwingege he wæs genyþerud
laudatur exordium. sed finis proditiōis³ damnatur;
onginnan manegra hit ys to heahnysse becuman feawra
Coepisse multorum est. ad cúlmen peruenisse paucórum;

sæde mægen godes weorces þurhwunung ys on
Gregorius dixit. Virtus boni operis perseuerantia est; In-
idel god witodlice byð gedon gif aer ende life byð
cássum⁴ bonum quippe ágitur. si ante terminum uitae dese-
forlæten se wel offrað se þe offru(n)ge godes weorces oð
ratur⁵; Ille bene ímmolat. qui sacrif(i)cium boni operis usque
ende gedafenlicre gelætt dæde
in finem débitae⁶ perdúcet actionis;

sæde þænne soðlice gelicap gode ure drohtnung
Isidorus dixit. Tunc enim placet deo nostra conuersatio.

¹ s. sumus.² i. perseuera.³ i. traiectionis.⁴ i. inanum.⁵ i. dimittatur.⁶ i. oportune.

þænne god þæt we(on)gynnað þurhwunigendum ende we
quando bonum quod i(n)choamus perseuerante fine com-
 gefyllað god eornostlice na ongynnan ac gefulfremman mægen
plémus Bonum ergo non cœpisse sed perfecisse uirtus
 ys na ongynnendum med ys behaten ac þurhwunigendum
est; Non inchoantibus premium promittitur. sed perseuerantibus
 ys geseald symle on life mannes ende to secenne ys forþi þe god
dátur; Semper in uita hominis finis querendus est. quia deus
 na besyhð hwylce we aer wæron ac swylce abutan ende
non respicit quales antea fuimus. sed quales circa finem
 lifes we wunedon anra gehwylcne soðlice god be his ende na be
uite extitêrimus; Unumquemque enim deus de suo fine non de
 life forþgewitenum demð
uita preterita iudicat;

sæde of ende soðlice his anra gehwylc oþþ(e)
Ciprianus dixit. Ex fine enim suo unu quisque au(t)
 he ys gerihtwisud oððe he ys genyþerud
iustificatur aut condemnatur;

XXIII.

be orsorhnyss
De Securitate

drihten segð on godspelle wacað eornostlice forþi þe
Dominus dicit in aeuangelio. Uigilate ergo. quia
 ge nyten on hwyl(cre) tide drihten eower towerd ys eallum
nescitis qua hora dominus uester uenturus est. omnibus
 ic secge waciað
dico uigilate.

se apostol sæde beoð ge eornostlice gleawe 7 waciað
Petrus apostolus dixit. Estote ergo prudentes et uigilate
 on gebedum
in orationibus;

se apostol sæde þænne soðlice secgeað menn sibb 7
Paulus apostolus dixit. Cum enim dixerint homines pax et
 ors(orh)nyss þænne færlic him oferbecymð forw
securitas. tunc repentinus eis superueniet inte(ritus).

sæde synd rihtwise and witan 7 weorcu hyra
Salomon dixit. Sunt iusti atque sapientes. et opera eorum

on handa godes 7 swa þeah nat mann hweþer lufe
in manu dei. et tamen nescit homo utrum amore
 oððe hatunge wyrþe sy ac ealle (on) towerd beoð gehealdene
an odio dignus sit. sed omnia in futurum re seruantur
 ungewisse
incerta;

sæde to warnigenne ys þæt na þæt on us
Hieronimus dixit. Cauendum est. ne quod in nobis
 selust ys si asliden on leahter forþi us drihten timan his
optimum est. labatur in uitium; Ideo nobis dominus tempus sui
 bediglude tocymes þæt hangigende (?) 7 besceawude ealle on
celauit aduentus. ut pënduli¹ et suspecti omnes in
 ungewissum symle deman urne we gelyfan beon towerdne
incerto semper iudicem nostrum. credamus esse uenturum.
 forþi hwænne he towerd sy we nytan eall lif witan
quia quando uenturus sit ignoramus; Omnis uita sapientis
 smeaug deapes ys
meditatio mortis est;

sæde gif ænig ys anwerdes timan bliss swa ys
Gregorius dixit. Si qua² est presentis temporis letitia. sic est
 to donne þæt næfre biternyss æfterfyligendes domes ongean-
agenda ut numquam amaritudo sequentis iudicii rece-
 gewite fram gemynde wel oft soðlice feond abered geþanc mid
dat a memoria: Plerumque enim hostis callidus mentem cum
 synne beswicð þæt þænne hit mid hryre geswenced besihð
peccato subplantat³. quam cum eam ruina afflictam respicit.
 orsorhnyssse cwyldbære mid swæsnysum beswicð se þe witodlice
securitatis pestiferę blanditiis sedúcit; Qui igitur
 (on) geþance orsorh ys gefremmedum unrihtwisnyssum he
mente securus est perpetratis iniquitatibus ipse
 him sylfum gewita ys forþi he unscyldig nys 7 þænne
sibi testis est. quia innocens non est; Cumque
 geþanc orsorh byð agyfen on slæwþe mod byð toslopen þænne
mens secura redditur. in torporem animus laxatur; Cum
 godu gebroþra ge doð to gemynde yfele dæda ongeangeclypiað
bona fratres ágitis ad memoriam mala acta reuocite.
 þæt þænne wærlice gylt byð oncnawen næfre be godum
ut dum cáute culpa cognóscitur. numquam de bono

¹ i. inclinati.² i. aliqua.³ i. decipit.

weorce unwærlice mod geblissige tide soðlice æftemyste
opere incaute animus laetetur; Horam uero ultimam
 drihten ure forþi us wolde beon uncuþe þæt heo symle
dominus noster idcirco nobis uoluit esse incognitam. ut semper
 mæge beon besceawud þæt þænne hi geseon we na magon to
põssit esse suspecta. ut dum illam uidere non põssumus. ad
 hyre butan geswicenyssse we beon gegearwude
illam sine intermissione preparemur;

sæde ne rihtwis be his rihtwisnyssse getruwige
Isidorus dixit. Neque iustus de sua iustitia confidat.
 na synfull be godes mildheortnyssse geortruwige ac he hæbbe
neque peccator de dei misericordia despèret. sed habet
 on heortan hopan samud ge ege swa he hopige mildheortnyssse
in corde spem pariter et mètum; Sic spèret misericordiam.
 þæt he rihtwisnyssse ondræde swa hopa forgyfenyssse upparære þæt
ut iustitiam mètuat. sic spes indulgentiae érigat. ut
 ege helle symle geswence þeah þe gehwylc si rihtwis
métus gehénng semper affligat; Quámuis quisque sit iustus
 næfre neod ys þæt on þisum life sy orsorh þeah þe
numquam necesse est ut in hac uita sit securus; Quámuis
 haligra drohtnung luffic sy ungewis swa þeah mannum
sanctorum conuersatio probabilis¹ sit. incertum² tamen hominibus
 ys to hwylcum syn ende asende nan þe þing be synne
est ad quem sint finem destinati; Nulla té res de peccato
 orsorhne do þeah þe dædbot miltsung synna sy
securum faciat; Quámuis paenitentia propitiatio peccatorum sit.
 buton ege swa þeah mann beon na scyl forþi dædbote
sine métu tamen homo esse non debet quia paenitentiae
 bot godcundum for an si ameten dome na menniscum
satisfactio³ diuino tantum pensatur⁴ iudicio non humano;
 ne soðlice æfre hit gedafenað dædbote habban be synnum
Neque enim unquam oportet paenitentem habere de peccatis
 orsorhnyssse witodlice orsorhnyss gymeleaste cenð gymeleast
securitatem. nam securitas negligentiam parit⁵ negligentia
 soðlice oft unwærne to Leahtrum forðgewitene ongeangelætt
autem sepe incautum ad uitia transacta reducit;

sæde ungewiss witodlice ys anra gehwylces lifes
Isidorus dixit. Incertum⁵ namque est unius-cuiusque uitę

¹ i. laudabilis.

² i. incognitum.

³ i. emendatio.

⁴ i. deliberatur.

⁵ i. incognitum.

timan 7 forpi to efstenne ys þe læs twynigendne deað
tempus. et ideo festinandum est. ne forte dubitantem mors
 færlic forecume
*repentina preueniat*¹;

sæde swa micelum swa we synd orsorge be forð-
Caesarius dixit. Quanto sumus securi de pre-
 gewitenum ealswa micelum syn we carfulle be towerdum ealle
teritis. tanto simus solliciti de futuris; Omnia
 soðlice Leahtras oððe synna raþe to us beoð gehworfene gif hi na
enim crimina uel peccata cito ad nos reuertuntur. si non
 dæghwamlice mid godum weorcum beon ofercumene
cotidie bonis operibus expugnantur.

XXIII.

be dysignysse
De Stultitia.

drihten segð on godspelle ælc se þe gehyrð wordu mine 7
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui audit uerba mea et
 na deð þa gelic he ys were stuntum
non facit ea. similis est uiro stulto;

se apostol þa þe dysige synd middaneardes geceas
Paulus apostolus dixit. Quae stulta sunt mundi elegit
 god þæt he gescynde wise forþyldiað soðlice unwise þænne
deus. ut confundat sapientes; Sustinete enim insipientes. cum
 ge synd sylfe wise
sitis ipsi sapientes;

sæde dysige þa þe him sylfum synd derigende gewil-
Salomon dixit. Stulti ea que sibi sunt noxia cupi-
 niað 7 ungleawe hatiað ingehyd stunt byð gebeaten
unt. et imprudentes odiunt scientiam; Stultus caeditur
 mid welerum stunt mid welerum byð geswungen muþ soðlice
labiis. stultus labiis uerberabitur; Os autem
 dysiges gescyndnyse nehst ys se þe stunt ys þeowige
stulti confusioni proximum est; Qui stultus est seruiat
 wisum mann gep bediglað ingehyd heorte unwisra
sapienti; Homo uersutus celat scientiam. cor insipientium

¹ occupet.² i. cautus.

forðclypað dysignysse se þe soðlice stunt ys geopenað dysignysse
prouocabit stultitiam; Qui autem fatuus est aperit stultitiam

his heorte dysigra ungelic byð stunt byð fedd mid
suam; Cor stultorum dissimile¹ erit; Stultus pascitur im-
 unwisdome dysignysse bliss þam dysigum na gerisað
peritia; Stultitia gaudium stulto; Non decent

stuntne wordu gesette na ealdor weleras wægendes
stultum uerb(a) conpósita. nec principem labia mentientis;

framað ma beran ongeanyrnan gegripenum hwealpum þænne
Expedit magis urso² occurrere raptis foetibus. quam

stuntum getruwigendum him sylfum on dysignysse hwæt framað
fatuo confidenti sibi in stultitia; Quid prodest

habban welan stuntan þænne he wisdom bigean na mæg
habere diuitias stulto. cum sapientiam emere non possit.?

mann dysig plegað mid handum þænne he behætt for his freond
Homo stultus plaudet manibus cum spoponderit pro amico suo;

stunt gif he suwa(ð) wis he byð geteald 7 gif he togæderesett
Stultus si tacuerit sapiens putabitur. et si comprésserit

weleras his ongytende muþ dysiges fortredinc(g) his 7 weleras
labia sua intelligens; Os stulti contritio eius. et labia

his hryre sawle his dysignysse mannes nyperalegð gangas his
illius ruina anime eius; Stultitia hominis supplantat³ gressus eius.

7 ongean god he wealð on mode his na andswara þam stuntan
et contra deum feruet animo suo; Ne respondeas stulto

æfter stuntscype his þe læs þe þu si geworden him gelic
iuxta stultitiam suam. ne efficiaris ei similis;

andswara stuntan æfter dysigdome his þe læs þe he him sylfum
Responde stulto iuxta stultitiam suam. ne sibi

wis beon sy gepuht hu on idel hæfð heal(t) fægere
sapiens esse uideatur; Quomodo frustra habet claudus pulchras

scancan swa ungerysenlic ys on muþe dysiges bigspell swa swa
tibias. sic indecens est in ore stulti parabola; Sicut

se þe asent stan on hypel eal swa se þe sylð
qui mittit lapidem in acéruum mercúrii. ita qui tribuit

unwis(um) wyrðscype þeah þu punige stuntne on pil(an) swylce
insip(i)enti honorem; Si contúderis stultum in pil(a) quasi

berenhula punigendum bufan punere na byð afyrred fram him
tipsanas feriente desuper pilo. non auferetur ab eo

¹ i. uarium.

² uel urse.

³ i. deponit.

dysignyss his dysig togæderefealt handa on wege gande
stultitia eius; Stultus cōplicat manus in uia ambulans.
 þænne he sylf unwis byð ealle stunte he wenð weleras un-
cum ipse insipiens sit. omnes stultos aëstimat; Labia in-
 wises besenceað hyne angynn worda him dysignyss
siipientis præcipitabunt eum. initium uerborum ei; Stultitia.
 7 æftemyst muþes his getwyld wyrst
et nouissimum oris illius error pessimus;

sunu menn dysige na gegripað
Hiesus filius Sirach dixit. Homines stulti non adprehendent
 wisdom 7 menn dysige na geseoð hi stunt biterlice
sapientiam. et homines stulti non uidebunt illam; Stultus acerbiter
 ætwitt fram ansyne wordes eacnað dysig swylce
inproperabit; A facie uerbi pãrturit fãtuus tamquam
 acennedes eacnung cildes fla onafæstnud on þeo hundes
gëni pãrtus infãntis; Sagitta infixa in femore cãnis.
 swa word on heortan stuntes gyfu unwise na byð nytlic
sic uerbum in corde stulti; Datus insipientis non erit utilis
 þe eagan soðlice his seofonfealde synd lytle he sylð 7 fela
tibi. oculi enim illius septëmplices sunt. exigua¹ dabit et multa
 he ætwitt 7 opening muþes his widmærsung ys stuntan na
inproperabit. et apërtio oris illius infamãtio est; Fãtuo non
 byð freond 7 na byð þanc godum his þa þe soðlice etað
erit amicus. et non erit gratia bonis illius; Qui enim edunt
 hlaf þæs stuntan lease tungan hi synd of muþe (þ)æs stuntan
panem fãtui. falsi linguę sunt; Ex ore fãtui
 byð onscunod bigspell na soðlice þæt segð on timan his
reprobabitur parabola non enim illam dicit in tempore suo;
 heorte þæs stuntan swylce fætt tobrocen 7 ealne wisdom
Cor fãtui quasi uas confractum et omnem sapientiam
 he na healt racu þæs stuntan swylce seam on wege copsas
non tenebit; Narratio fãtui quasi sarcina in uia; Cõnpedes
 synd on fotum dysiges on muþe stuntra heorte hyra 7 on
sunt in pëdibus stulti; In ore fatuorum cor illorum² et in
 heortan wisra muð hyra sceamu fædres ys be suna
corde sapientium os illorum; Confusio patris est. de filio
 ungelæredum se þe lærð stuntne swylce se þe belime tigelan
indisciplinato; Qui docet fatuum. quasi qui conglütinet testam;

¹ i. pauca.

mid dysigan naht micel na spec þu 7 mid gewitleasum na
Cum stulto non multum loquaris. et cum insensato ne

ga þu sand 7 sealt 7 bloman isenes eþre ys to berenne
abiēris; Harēnam et sāl. et mássam ferri facilius est portāre.

þænne mann ungleawne 7 stuntne 7 arleasne forebreostu
quam hominem imprudentem. et fátuum et impium; Precordia

þæs stuntan swylce hweowul crætes 7 swylce ex wendende swa
fátui quasi róta cúrri? et quasi áxis uersátilis sic

geþanc þæs dysigan betere ys mann se þe behytt dysignysse
cogitatus stulti; Melior est homo qui abscondet stultitiam

his þænne se þe behytt wisdom his weleras unsnot-
suum quam qui abscondit sapientiam suam; Labia impru-

era dysige recceað wordu soðlice snotera on wæge
dentium stulta narrabunt. uerba autem prudentium statéra

beoð awegene na gemænsuma þu menn ungelæredum þe læs
ponderabuntur; Non commúnices homini indocto. ne

þe he yfele be cynne þinum spece
male de progenie tua loquatur;

sæde stuntspæcne soðlice 7 ðyrne na gerist
Hieronimus dixit. Stultiloquum enim et obscurum non decet

beon cristenne hit gerist soðlice spæce his mid sealte beon
esse christianum. decet autem sermonem eius sále esse

gestredd þæt he þanc mid hlystendum hæbbe swa hwat soðlice
conditum. ut gratiam apud audientes hábeat; Quicquid enim

swa se woda spycð hream 7 gehlyd ys to genemenne
ámens loquitur. uociferatio et clamor est appellandum;

sæde dysig æfter untrumnyse his ongyt 7 æfter
Hilarius dixit Stultus iuxta infirmitatem suam séntit et iuxta

wanhalnyse gecyndes his wat
inbecillitatem naturę suę sápit;

sæde swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu
Gregorius dixit. Sicut nec auris escas. nec gúttur uerba

oncnæwð ealswa ne se dysega ænig cwyde wisdomes ongytt
cognoscit ita nec stultus quisque sententiam sapientię intelligit;

stuntne mid witum on bodunge na geferlæc þu þæt na
Fátuum cum sapientibus in predicatione non sócies. ne

þurh hyne se þe gefyllan þincg na mæg þam þe oferlæg wiðstande
per eum qui implere rém non ualet. illi qui préualet obsístas;

sæde naht dysignysse wyrse naht unwise dome wyrse
Isidorus dixit. Nihil stultitia peius. nihil insipientia deterius.

naht asolcenyssse fullicor nytenyss leahtra fostermoder ys
nihil ignavia turpius; Ignorantia uitiorum nutrix est.
 nytenyss soðlice hwæt sy gylt wyrþlic na ongytt unwis
ignorantia enim quid sit culpa dignum non sentit; Insiptens
 syngallice syngað ungelæred soðlice eþelice byþ beswicen dysig on
assidue peccat. indoctus enim facile decipitur. stultus in
 leahter rape byð asliden
uitium cito delabitur;

XXV.

be gitsunge
De Auaritia.

drihten segð on godspelle warniað soðlice fram ælcere
Dominus dicit in euangelio. Cavete autem ab omni
 gytsonge forþi na on genihtsumnyssse ænigum lif his ys se þe
auaritia. quia non in abundantia cuiquam uita eius est qui
 ah
possidet;

se apostol sæde ælc forligr 7 unclænyss opþe
Paulus apostolus dixit. Omnis fornicatio et immunditia. aut
 gytsonung na si furþon genemned on eow ælc forliegend oððe
auaritia. nec nominetur in uobis; Omnis fornicator aut
 unclæne opþe gytserere þæt ys deofulgylða þeowdom næfð
immundus. aut auarus. quod est idolorum seruitus non habet
 yrfwyrðnyssse on rice cristes 7 godes
hereditatem in regno christi et dei;

sæde gedrefð hus his se þe fyligð gytsonunge
Salomon dixit. Conturbat domum suam. qui sectatur auaritiam.
 se þe soðlice hatað gyfa he leofað gytserere na byð gefylled
qui autem odit munera uiuet; Auarus non impletur
 mid feo 7 se þe lufað welan wæstmas na onfehð of him
pecunia. et qui amat diuitias. fructus non capiet ex eis;
 gytserere soðlice naht ys scyldigre naht nys unrihtlicre þæne
Auaro autem nihil est sceleratus; Nihil est iniquius quam
 lufian feoh þes witodlice sawle his cyþlice hæfð
amare pecuniam. hic etenim animam suam uenalem habet;

manega fordyde gold 7 seolfor na sy astreht hand
Multos p̄rdidit aurum atque argentum; Non sit porrēcta manus
 pin to nimene heo sy to syllene gecliht
tua ad captandum. sit ad dāndum collēcta;

sæde swa swa soðlice gytsung on helle gesettan
Augustinus dixit. Sicut enim auaritia in infernum pōnere.
 ealswa geoc cristes on heofen uppahebban gewunað
ita iugum christi in caelum leuare consueuit;

sæde gytsung gemet nat 7 þænne heo ealle
Hieronimus dixit. Auaritia modum ignōrat. et cum omnia
 forswylhð heo ne cann eallunga beon gefylled hyre hingrað symle
dēorat. nēscit p̄āenitus saturari: Esurit semper.
 7 heo wanspedig ys 7 mid wilddeorenun toþum ealle
 et *inops est. et cum ferālibus dentibus uniuersa*
 middaneardes ricu heo totyrð þænne hi gyt fæstende laðlic
mundi regna discēpserit. tunc se adhuc ieiūnam hōrribilis
 heo segð
confitetur;

sæde teter witodlice hæfð on lichaman
Gregorius dixit. Inpetiginem quoque habet in corpore.
 swa hwyle swa mid gytsunge byð bereafud on gepance gif soðlice
quisquis auaritia uastātur in mente; Si autem
 na gyt we magon forlætan agene huru we na gewilnian
nēc dum pōssumus relinquere propria. sāltem non concupiscāmus
 fremede to gytsunge heortan fæder beswicð genihtsumnyss
aliēna; Ad auaritiā cor parentis¹ inlicit² fecunditas³

þanon soðlice to gewilnunge gegaderigendre yrfwerdnysse
prōlis; Eo⁴ enim ad āmbitum congregandę hereditatis
 byð onæled þe mid manegum yrfwerdum byð genihtsumud
accēnditur⁵. quo multis herédibus fecundatur;

sæde gytsigende wer gelic ys helle gytsung
Ciprianus dixit. Auarus uir similis est inferno. auaritia
 openlice wét
pālam sāeuit;

on life yldryna ys gecweden se þe lufað seolfor he na gesihð
In uita patrum dicitur. qui amat argentum non uidebit
 ingehyd 7 se þe gaderað þæt biþ fordímmod oððe apystrod
scientiam. et qui congregat illud obscurabitur;

¹ i. patris.² i. decipit.³ i. ubertas.⁴ i. inde.⁵ s. quisque.

XXVI.

be mægene.
De Uirtute.

drihten segð on godspelle nan ys soðlice se þe deð
Dominus dicit in euangelio. Nemo est enim qui faciat
mægen on naman minum 7 he mæge raþe yfele specan
uirtutem in nomine meo. et possit cito male loqui
be me
de me;

se apostol sæde na soðlice on spæce ys rice
Paulus apostolus dixit. Non enim in sermone est regnum
godes ac on mægene sumum þurh gast ys geseald weorc
dei. sed in uirtute; Alii per spiritum datur operatio
mægena geleafa eower na si on wisdoma manna ac on
uirtutum; Fides uestra non sit in sapientia hominum. sed in
mægene godes
uirtute dei;

sæde nelle þu forbeodan wel don þæne se þe mæg
Salomon dixit. Noli prohibere benefacere eum qui potest
gif þu mæge eac þu sylf wel do mid ealre heordrædenne geheald
si uales et ipse benefac; Omni custodia serua
heortan þine for þam þe of hyre lif forðstæpð
cor tuum. quia ex ipso uita procedit;

sæde manega synd mægena hiw þa fyligend-
Hieronimus dixit. Multę sunt uirtutum species. quae sectator-
rum hyra sylfað ricu heofena an witodlice siðfæt ac
ibus suis tribuunt regna cęlorum: unum quidem iter sed
to becumenne manega rædas se þe framian higð peah þe he
perueniendi multa compendia; Qui proficere stúdet. etiamsi
stæpe fulfremednysse atilð symle swa peah he fint þæt
grádum perfectionis attingit. semper tamen inuenit quo
he wexe 7 þurh dagas syndrige him sylfum betere gewyrþe
cręscat. et per dies singulos. se ipso melior fiat;
nænig mæg ge mægenu ætgædere ge welan agan
Nemo potest et uirtutes simul. et diuitias possidere;

sæde leahtrað mægen yfelnys 7 coccelas ofer-
Augustinus dixit. Uitiat uirtutem malitia; et zizania trans-
 stigað hwæte
céndunt frumentum;

sæde na mæg geþanc rice habban mægena
Ambrosius dixit. Non pōtest mens regnum habere uirtutum
 buton hit ær ofasceace geoc leahtra
nisi prius excūsserit iugum uitiorum;

sæde ingehyd witodlice mægen ys eadmodnysse
Gregorius dixit. Scientia etenim uirtus est. humilitas
 eac swylce hyrde mægenes halig gehwylc eac swylce þænne
etiam cūstos uirtutis; Sanctus quisque etiam cum
 mid þwyrum geþance byð axsud fram godnysse his bigence
peruersa mente requiritur. a bonitatis suae stūdio
 he na byð awend on wege godes geferan habban gewilniað
non mutatur; In uia dei socios habere desiderate;

sæde to mægenum earfoðlice we arisað to leahtrum
Isidorus dixit. Ad uirtutes difficile consurgimus. ad uitia
 butan geswince we beoð aslidene mid digelre mægenes uppahaf-
sine labore dilābimur occulta uirtutis prela-
 ennyssse hefige soðlice geswincu we þurhteon þæt we to
tione; Grandes enim sudores impertiamur. ut ad
 heofenan astigan magan swa swa lytlum mann fram
caelum conscendere ualeamus; Sicut paulatim homo a
 læstum leahtrum on mæste forðhryst ealswa stæpmælum to
minimis uitis in maxima prōruit. ita gradatim ad
 þam þe synd heage he arist se þe soðlice unendebyrdlice
ea quae sunt excelsa consurgit; Qui autem inordināte
 mægenu gegripan hogað rape he byð gesiclud þis ys intinga
uirtutes comprehēdere nititur. cito periclitatur; Hæc est causa
 on þinga gecynde þæt swa hwylc swa hwætlice to þeogingce
in rerum natura. ut quicumque uelociter ad profectum
 efstað butan tweon hrædlice hi beoð geendude ær leahtras
tēdunt. sine dubio celeriter finiantur; Prius uitia
 to awyrtwaligenne on menn þar æfter on to sawenne mægenu
stirpānda sunt in homine. deinde inserēde uirtutes;
 witodlice beon geyrfewyrd 7 togeþeodd na mæg soðfæstnyss
Nam coherēri et coniungi non pōtest ueritas

mid leasunge þu wylt soðlice mægenu þine geyccan geopenian
cum mendacio; Vis autem uirtutes tuas augere publicare
 nelle þu
noli;

sæde þa gepancu uppllice ceasterwaran behealdað
Gregorius dixit. Ille mentes supernos ciues aspiciunt.
 þa þe mid mægena swæccum to gode þurh halige gewilnunga
quae cum uirtutum odoribus ad deum per sancta desideria
 farað. þænne soðlice gyt mid ege godu ænig deð fram
proficiscuntur; Cum uero adhuc timore bona quis agit, a
 yfele eallunga na gewat of ege anra gehwylc leahtor
malo penitus non recessit; Ex timore unumquodque uitium
 byð ofsett of soþre lufe soðlice mægenu beoð uppsprungene geleafa
premitur, ex caritate autem uirtutes oriuntur. fides.
 hōpa soð lufu geblissað on weorc god þæt æghwylc mægen
spes. caritas; Gaudet in opus bonum, quod unaqueque uirtus
 topenað
administrat;

sæde naht framað mid wordum areccean mægen
Ciprianus dixit. Nihil prodest uerbis proferre uirtutem.
 7 mid dædum towyrpan soðfæstnysse
et factis destruere ueritatem;

XXVII.

be leahtrum
De Vitiis.

drihten segð on godspelle fram innan soðlice of heortan
Dominus dicit in euangelio. Ab intus enim de corde
 manna gepancu yfele forðgewitað unrihtæmedu forligru
hominum cogitationes male procedunt? adulteria fornicationes
 mannslihtas stala gytsung man unclænnysse eage yfel
homicidia. furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus.
 wipersacung ofermodignysse dysignysse¹ ealle þas yfelu fram innone
blasphemia. superbia. stultitia? omnia haec mala ab intus
 forðstæppað 7 hi gemænsuniað mann
procedunt. et communicant² hominem;

¹ Dygsynysse in MS.

² i. contaminant.

se apostol sæde na eornostlice ricsige synn
Paulus apostolus dixit. Non ergo régnet peccatum
 on eowrum deaðlicum lichaman þæt ge hyrsumian gewilnungum
in uestro mortali corpore. ut oboediátis. concupiscentiis
 his
eius;

sæde unrihtwisnyssa his gelæcceað arleasne 7
Salomon dixit. Iniquitates suae cāpiunt impium et
 mid rapum synna his anre gehwylc byþ gewriþen
fúniþus peccatorum suorum unusquisque constringitur;

sæde nan flæsc gefæгнаð on gode þæt leofað on
Augustinus dixit. Nulla caro exultat in deo quæ uiuit in
 leahtrum
uitiis;

sæde na beoð afeormude yfelu leahtra butan
Hieronimus dixit. Non purgantur mala uitiorum. nisi
 of wiðmetinge mægena yfele treowes on oste yfel nægel oððe
ex comparatione uirtutum; Male arboris nódo malus clauus aut
 wecg on to fæstnigenne ys na magan on dæge domes
eúneus infingendus est; Non póterunt in die iudicii

opra mægeu opra leahtras uppahabban abutanberingede
aliorum uirtutes. aliorum uitia subleuare; Circúmdati
 soðlice mid leahtrum na magon geseon mægeu ælne leahtor
enim uitii: non póssunt uidere uirtutes; Omne uitium
 utauyd fram sawle þinre þæt mægeu sawle begytan þu mage
expélle ab anima tua ut uirtutes animæ consequi póssis;

we soðlice mid lufe mægena leahtras uton oferswiþan ealle
Nos uero amore uirtutum uitia superémus; Omnes

soðlice menn mid leahtrum urum we gestrangiað 7 þæt we
enim homines uitii nostris fauémus¹. et quod

mid ageom doð willan to gecyndes we doð
propria fácimus uoluntate. ad naturæ referimus
 neode
necessitatem;

sæde framgewitende mann fram gode sona leahtra
Isidorus dixit. Recédens homo a deo státim uitiorum
 byð getæht anwealde þæt þænne he polað atihthe leahtras ongean-
tráditur potestati. ut dum pátitur intenta uitia. reuer-
 gehwyrfende þanon þe he feall understande genoh estelice hine
tendo unde cecidit resipíscat²; Satis delicáte sé

¹ i. confortamus.

² i. intellegat.

grapað se þe wyle butan geswince leahtras oferswiþan fulfrem-
palpat. qui uult sine labore uitia superare; Per-
 edlice wiðsace leahtre se þe intingan forbuð to gefremmenne
fecte renuntiat uitio qui occasionem éuitat perpetrandi

synne leahtras soðlice heortan þinre onwreoh wel oft
peccatum; Uitia uero cordis tui reuela; Nonnumquam

mann his leahtras ehtað forþi nys na wundor se þe ær
hominem sua uitia persequuntur; quia nimirum qui prius

willende þa him he dyde gehende þa þar æfter he ongytt eac
uolendo ea sibi fecit sócia éa póstea sentit étiam

nellende stycigende twyfealdlice ys soðlice gyltes scyldig se
nólens stimulosa; Dupliciter est autem criminis réus. qui

eac forlætt scylda þurh willan 7 beweraþ þa þurh anwil-
et admittit scélera per uoluntatem. et defendit éa per con-

nyssse toþundennysse betwynon him sylfum underwexað leahtras
tumacię¹ tímórem; Inuicem sibi succrescunt uitia.

þæt þænne an framgewitt æfterfylige oþer hwilon
ut dum unum abiérit. succedat aliud; Aliquando

nytlice byð syngud on læstum leahtrum þæt maran nytlicur
utiliter peccatur in mínimis uitiiis. ut maíora útilius

beon gewarnude soðlice beoð gehælede leahtras þa
caueantur; Ueráciter autem sanántur uitia. quae

mid mægenum na mid leahtrum byð utasceofene
uirtutibus non uitiiis excluduntur;

sæde leahtras soðlice ure fynd ure synd
Caesarius dixit. Uitia enim nostra hóstes nostri sunt;

on life yldryna ys gecweden swa swa fætt eorþe cenð
In uita patrum dicitur. sicut pinguis terra germinat

þæt behydd ys on hyre ealswa flæse fætt forðgelætt
quod absconsum est in ea sic et caro pinguis producit

leahter
uitium;

XXVIII.

be druucennysse.
De Ebrietate.

drihten segð on godspelle begymað soðlice eow þæt
Dominus dicit in guangelio. Adtendite autem uobis ne

¹ i. superbię.

færunga beon gehedefude heortan eowre on oferfylle 7 on druncen-
forte grauentur corda uestra in crapula et ebrie-
 nysse 7 carum þyses lyfes
tate et curis huius uite ;

se apostol sæde nelle ge druncnian wine on þam ys
Paulus apostolus dixit. Nolite inebriari uino. in quo est
 galscype
luxuria ;

sæde galful þing win 7 ceastfull druncen-
Salomon dixit. Luxuriosa res uinum et tumultuosa ebrie-
 nyss swa hwylc swa on þysum gegladað he na byð wis na
etas. quicumque in his delectatur non erit sapiens ; Ne
 beheald þu win þanne hit geoluwað þanne scyð on glæse
intuearis uinum quando flauescit. cum splenduerit in uitro
 hiw his hit ingæð swæslice ac on latemystum hit tyrþ ealswa
color eius : ingréditur blánde sed in nouissimo mordebit ut
 snaca 7 ealswa slawyrn attru hit tosend oþþe ongytt
cóluber. et sicut régulus uenena diffundet ;

wyrhta druncen na byþ gewele-
Hiesus filius Sirach dixit. Operarius ebríosus non locupleta-
 gud. 7 se þe forhogað gehwæde æthwego fealð win 7
bitur : et qui spérnit módica. paulátim décidit ; Uinum et
 wif awedan doð witan 7 hi þreageað andgytfulle
mulieres apostatáre faciunt sapientes. et árguent sensátos¹ ;
 genihtsum ys menn gelæredum win gehwæde on slæpende
Sufficiens est homini erudíto uinum exíguum. In dormiendo
 þu na swincst fram him ne þu na ongyst geswine lufigende on
non laborábis ab illo nec sénties laborem ; Diligentes in
 win nele þu forðgeclypian manega soðlice utadræfde win
uinum nolí prouocáre. multos enim exterminauit uinum ;
 biternyss sawle win micel gescenct riht lif ys win
Amaritudo animae uinum multum potátum. Aequa uita est uinum
 mannun gif þu dri(ncst) þæt gemetlice syfre þu byst win
hominibus : si biba(s) illud moderáte sobrius éris ; Uinum
 on wynsumnyse gesceapen ys na on druncennyse win
in iocunditatem creatum est non in ebrietatem Uinum
 gemetlice gedruncen hælð ys lichaman 7 sawle win
moderáte potátum sanitas est corporis et animae ; Uinum

¹ i. prudentes.

swyþe geðruncen gramān. 7 yrre 7 hryras fela hit deð
multum potatum irritationem et iram et ruinas multas facit;
 swa swa fyr afandað isen heard ealswa win heortan
Sicut ignis prōbat ferrum dūrum. sic uinum corda
 ofermodigra preað
superborum arguit;

sæde swa hwar swa fyll 7 druncennyss
Hieronimus dixit. Ubicumque saturitas et ebrietas
 byð þar galnys wealt æsfæst næfre win hrenige
fuerit ibi libido dominatur; Religiosus numquam uinum redōleat¹.

þæt he na gehyre þæt þeodwitan þæt nys coss ræccean
ne audiat illud² philosophi. hoc non est osculum porrigere
 ac scencean swa hwæt swa druncnað 7 stede modes ahwyrfð
sed propināre; Quicquid inebriat et statum mentis euertit.

ealswa utan fleon swa win wambe aþenede of mete 7
similiter fugiamus ut uinum; Uentrem distēntum cibo et
 wines mid drinceum þurhgoten lust gecyndlima fyligð
uini potionibus rigatum. uoluptas genitalium sequitur;
 swa hwæt swa sædlic unlusta attor getele þu
Quicquid seminarium³ uoluptatum⁴ est uenēnum putāto;

sæde untrumne magan gemetegud mete eac
Ambrosius dixit. Infirmum stōmachum moderatus cibus. et
 win gestrangað druncennyss soðlice lichaman geuntrumað
uinum confortat. ebrietas autem corpus debilitat;

wel oft soðlice gyferynyss 7 genihtsumnyss wines fullice on
Plerūmque enim gula et abundantia uini. turpiter in
 galnyse tolætt win witodlice na byð geteald on gewunan
luxuriam soluit; Uinum quippe non reputatur in usum.
 ac byð genyperud on gewitleaste
sed damnatur in excessum;

sæde druncennyss soðlice gedrefednyse cenð ge-
Isidorus dixit. Ebrietas autem perturbationem gignit men-
 þances hatheortnyse heortan lig galnyse druncennyss swa
tis! furorem cordis. flammam libidinis; Ebrietas ita
 mod geelpeodað þæt hwar hit sy hit nat þanon eac swylce
mentem alienat. ut ubi sit nesciat. unde etiam
 yfel na byð gefredd þæt þurh druncennyse byð gefremmed
malum non sentitur. quod per ebrietatem committitur;

¹ i. fragret.² s. proverbium.³ i. semen.⁴ i. desideriorum.

manegum lof ys micel druncan 7 na druncian gehyran þa
Plérisque¹ laus est multum bibere et non inebriári. audiant hi
 ongean hi secgende witegan wa eow ge þe mihtige synd to
aduersum sé dicentem prophetam. uae² qui potentes estis ad
 druncenne win 7 weras strange to gemencgenne druncennysse
bibendum uinum. et uiri fortes ad miscendam ebrietatem;
 na þæt an of wine gedruncnode menn ac eac swylce of
Non solum ex uino inebriantur homines. sed etiam ex
 oprum to drincenne cynnum þa of mislicum gemete beoð
ceteris potandi generibus; quæ uario modo con-
 gemencgede
ficiuntur;

swa swa soðlice fisc hyne gearwað þæt
Basilus dixit. Sicut enim piscis se préparat ut
 he glentrige æs ealswa se druncena win onfehþ unhold
gluttiat éscam ita ebriósus uinum suscipit inimicum;
 win soðlice us drihten to blisse heortan na to
Uinum enim nobis dominus ad letitiam cordis non ad
 druncennysse forgeaf manega witodlice menn þurh win
ebrietatem donauit; Plurimi namque homines per uinum
 lichaman unhælpe mæste togæderetugan na hi ne mihton
corporis debilitatem maximam contraxérunt. nec potúerunt
 begytan ærran trumnyss forþi þe hi na tempredon
cónsequi pristinam firmitatem. quia non temperauerunt
 gyferynysse hætan se druncena getelþ hyne sum þinc selust
gulae ardorem; Ebriosus putat se aliquid optimum
 don þænne he byþ þurh fyllas bewylewud on eallum þinge
ágere. cum fuerit per precipitia deuolútus; In omnibus
 þe gearwa syferne þæt þe syfernyss clænne gegearwige
te échibe sobrium. ut te sobrietas castum exhibeat;

XXVIII.

be teoðungum.
De Decimis.

drihten segð on godspelle ealle teoþunge eore
Dominus dicit in euangelio. Omnem decimationem uestram
 dælað he þurh witegan sprycð inbringað ealle
distribúite; Ipse per prophetam loquitur. inferte omnem

¹ i. multis.² s. uobis.

teopunge on bern min þæt si mete on huse minum 7
decimationem in horreum meum. ut sit cibus in domu mea et
 afandiað me on þam segð drihten
probate me in his dicit dominus;

se apostol sæde of bearnum mæssepreosthad
Paulus apostolus dixit. De filiis leui? sacerdotium
 onfonde bebod hi habbað teopunga niman fram folce
accipientes mandatum habent decimas sumere a populo
 æfter lage þæt ys fram gebroprum bliðne soðlice
secundum legem id est. a fratribus suis; Hilarum enim
 syllend lufað god
datorem diligit deus;

sæde sume dælaþ agene 7 þe welegran
Salomon dixit. Alii diuidunt propria. et ditiores
 hi gewyrpað sume gripað na hyra 7 symle on wædle
fiunt. alii rapiunt non sua¹. et semper in egestate
 hi synd
sunt;

sæde on ælcere sylene bliðne do ansyne
Hiesus filius Sirach dixit. In omni dato hilarum fac uultum
 pine 7 on gefægenunge gehalga teopunga pine syle þam
tuum et in exultatione sanctifica decimas tuas; Da al-
 hehstan æfter sylene his 7 on godum eage to fynde
tissimo secundum datum eius. et in bono oculo ad inuentionem²
 do handa þinra forþi þe drihten leanigende ys 7
fac manuum tuarum. quoniam dominus retribuens est et
 seofon sipan for an he agylt þe
septies tantum reddet tibi;

sæde teopunga soðlice gafelu synd beþurfendra
Augustinus dixit. Decime enim tributa sunt egentium
 sawla þæt gif teopunge sylst na þæt an genihtsumnyse
animarum quod si decima dederis. non solum abundantiam
 wæstma onfehst ac eac swylce hæle lichamena þu be-
fructuum recipies. sed etiam sanitatem corporum conse-
 gyst na beþarf drihten god na mede he bitt ac
queris; Non eget dominus deus. non premium postulat sed
 wyrðmynt god soðlice ure se þe gemedemað eall syllan
honorem; Deus enim noster qui dignatus est totum dare

¹ i. aliorum.

² i. lucrum uel compositionem.

teoþunge fram us gemedemað ongeanbiddan na him ac
decimam a nobis dignatur repētere. non sibi sed

us butan tweon framigende þanon se witega segð frymþa
nobis sine dubio profituram. unde propheta dicit primitias

odene þinre 7 winwringan þinre þu na latast tobringan me
areae tuę et torcularis tui non tardabis offerre mihi;

gif lator syllan synn ys micele ma wyrse ys na
Si tardius dare peccatum est quantó magis peius est. non

syllan be campdome be ceape be cræftwyrce agyf teoþunga
dedisse; De militia. de negotio. de artificio redde decimas;

þæne soðlice teoþunga syllende 7 eorðlice 7 heofonlice mæge
Cum enim decimas dāndo. et terrena. et cęlestia possis

gyfa geearnian forh(w)i þurh gytsunge mid twyfealdre þe
munera promereri. quāre per auaritiam duplici te

bletsunge bepæcst þis soðlice ys drihtnes rihtust
benedictione defraudas. haec enim est domini iustissima

gewuna þæt gif þu him teoþunga na sylst þu to
consuetudo. ut si tú illi decimam non dederis, tu ad

þære teoþunge þu byst geclypud þu sylst arleasum cnihte þæt
decimam reuocēris; Dabis impio militi quod

þu nelt syllan sacerde wel don god symle gearu ys
non uis dare sacerdoti; Bene fācere deus semper paratus est.

ac manna yfelnyss ys forboden teoþunga tosoþan of gafele
sed hominum malitia prohibetur; Decime etenim ex debito

beoð gesmeade 7 se þe hi syllan nele þinc fremede
requiruntur et qui eas dare noluerit. res aliēnas

bereafað 7 fela swa þearfan on stowum þar þar he eardað
inuāsit; Et quānti pauperes in locis ubi ipse habitat

him teoþunga na syllendum hungre deade beoð swa fela
illo decimas non dante fame mortui fuerint. tantorum

manslihta scyldig ætforan þrymsetle eces deman he ætywð
homicidiōrum reus ante tribūnal eterni iūdicis apparebit.†

forþi þe þinc fram drihtne þearfum geunnan his bryceum
quā rem a domino pauperibus delegatam suis usibus

ætheold se þe eornostlice him oþþe mede gebicgean oððe
reseruauit; Qui ergo sibi aut premium comparare aut

synne gewilnað forgyfenyssse geearnian agyfenum teoþung-
peccatorum desiderat indulgentiam promereri.† redditis deci-

um eac swylce 7 of þam nigon dælum hogige ælmyssan
mis. etiam et de nouem partibus studeat elemosynam
 syllan
dare;

XXX.

be grædignysse.
De Cupiditate.

drihten segð on godspelle la hu earfoðlic ys getruwigende
Dominus dicit in euangelio Quam difficile est confidentes
 on sceattum rice godes ingan earfoðlice tosoþan þa þe
in pecuniis regnum dei introire; Difficile quippe qui
 sceattas habbað on rice godes infarað
pecunias habent in regnum dei introibunt;

se apostol sæde wyrtruma ys soðlice ealra
Paulus apostolus dixit. Radix est enim omnium
 yfela grædignysse þa sume grynende dweledan fram
malorum cupiditas. quàm quidam appetentes errauerunt a
 geleafan 7 hi ongefaestnodan hi sarum manegum
fide et inseruerunt se doloribus multis;

sæde siþfatu ælces gytseres sawla agenda
Salomon dixit. Semitę omnis auari animas possidentium
 gegripað wæteru stulre swettran synd 7 hlaf behydd
rapunt; Aquę furtiuę dulciores sunt. et panis absconditus
 wynsumra wæge unriht onseunung ys mid drihtne 7
suauior; Statęra dolosa abhominatio est apud dominum. et
 gewihte emne willa his wynsum ys menn hlaf
pondus æquum uoluntas eius; Suauis est homini panis
 leasunge þar æfter byð gefylled muð his mid cealce
mendacii. postea implebitur os eius calculo;

sunu sæde were grædigum 7 fæsthafelum.
Ihesus filius Sirach dixit. Uiro cupido et tenaci.
 butan gerade ys sped oþpe æht ungefillendlie eage grædignysse
sine ratione est substantia; Insatiabilis oculus cupiditatis
 on dæle unrihtwysnysse na byð gefylled ær þon hit fornime
in parte iniquitatis non satiabitur. donec consumat
 forsearigende sawle his se þe getimbrað hus his on
arefaciens animam suam; Qui aedificat domum suam in

bigleofum fremedum swylce se þe gaderað stanas his on
stipendiis alienis? quasi qui colligit lapides suos in
 wintra
hieme;

manega gesealde synt on goldes belimpu 7 geworden ys on
Multi dati sunt in auri casus. et facta est in

hywe his lyre hyra
specie ipsius perditio illorum;

sæde gewislice grædignyss and ofermodignyss on
Ambrosius dixit. Porro cupiditas atque superbia in
 swa micel an ys yfel þæt na ofermodig butan grædignysse
tantum unum est. malum, ut nec superbus sine cupiditate.

na butan ofermodignysse mæge grædig beon funden
nec sine superbia possit cupidus inueniri

sæde mid hefigum soðlice sare beoð forlætenne
Isidorus dixit. Gravi enim dolore amittuntur.

þa þe mid micelre lufe beoð hæfde hwon soðlice þoligende
quae cum magno amore habentur; Minus autem carendo

we sargiað þæt we hwon agende lufiað wuldor
dolemus. quod minus possidendo diligimus Gloriam

tidlicne fyligende 7 gif hi seinende synd utan mid beorhtnysse
temporalem sequentes et si nitidi sunt foris fulgore

mihte uman swa þeah æmtige synd on uppahafennysse
potentiae. intus tamen uacui sunt elatione

ofermodignysse se þe on gyrnendlicum wurðscypum worulde
superbiae; Qui in appetendis honoribus saeculi

oððe gesundfulnyssum middaneardes mid onstandendum beswæt
aut prosperitatibus mundi instanti desudat

geswince ge her ge on towerdum æmtig byð gemett fram
labore et hic et in futuro uacuis inuenitur a

reste nænig mæg gastlice gefeohtu underfon buton he ær
requie. Nemo potest spiritalia bella suscipere. nisi prius

flæsces gewylde grædignysa na mæg to sceawigenne
carnis edomauerit cupiditates; Non potest ad contemplandum

god mod beon fri þænne hit mid gewilnungum þyses
deum mens esse libera? cum desiderii huius

middaneardes 7 grædignyssum he gyrnð ne na soðlice heage
mundi et cupiditatibus inhiat; Neque enim alta

behealdan mæg eage þæt dust belycð ælcere synne
conspicere poterit oculus. quem pulvis claudit; Omni peccato

ærre ys gytsung 7 lufu feona grædignyss ealra
prior est auaritia. et amor pecuniarum; Cupiditas omnium

leahtra andweorc ys gif soðlice byð forcorfen wyrtruma
criminum materia est; Si enim succiditur radix

leahtra na wexað oþre tuddru synna næfre
criminum. non pūlant ceterę sóboles peccatorum; Numquam

beon gefylled ne cann grædignys symle se gytsere beþearf
satiari nouit cupiditas; Semper auarus eget

7 swa micele mare swa he begytt swa micele mare he secð
quantōque magis acquirit. tanto amplius querit;

wel oft mihtige mid swa micelre grædignysse wodnysse beoð
Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflam-

onælede þæt hi of gemærum hyra þearfan utscufað nys na
mantur. ut de confiniis suis pauperes excludant; Non est

wundor þæt sweltende helle fyrum beon getealde þa þe
mīrum quod morientes inferni ignibus deputentur? qui

lybbende lig grædignysse hyra na acwenton þa þe
uiuentes flammam cupiditatis suae. minime extinxerunt; Qui

on gewilnunge grædignysse æþmeað mid blæde deoflicre
desiderio cupiditatis exēstant. flatu diabolię

onorpunge beoð bærnde
inspirationis urūntur;

sæde feos grædignyss folca heortan dead-
Eusebius dixit. Pecuniae cupiditas populorum corda morta-
 ra oferswið eac swylce broþerlice neode gewemð
lium sūperat etiam fraternam necessitudinem uiolat;

on life yldryna ys gecweden naht framað feoh nabban
In uita patrum dicitur. nihil prodest pecuniam non habere.

gif willa byð to agenne swa micel uton habban swa micel
si uoluntas fuerit possidendi; Tantum habemus quantum

swa neod gyruð na swa micel swa seo grædignyss gewilnað
necessitas expōscit. non quantum cupiditas concupiscit;

naht framað næcednyss þam on ys grædignyss
Nihil prodest nūditas. cū inest cupiditas.

XXXI.

be lare 7 þreaunge.
De Disciplina et Incepcatione.

drihten segð on godspelle ic þa þe ic lufige ic þreaunge
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo arguo

7 swinge
 et castigo ;

se apostol sæde ælc soðlice lare on and-
Paulus apostolus dixit Omnis autem disciplina in pre-
 werdum byð gesewen na beon blisse ac gnornunge æfter þam
senti uidetur non esse gaudii sed mēroris. postea

wæstm glædustne begandum þurh hi heo agylt rihtwisnysses
fructum pacatissimum exercitanti per eam reddet iustitiae ;

sæde gehyr bearn min lare fæder þines
Salomon dixit. Audi fili mi disciplinam patris tui

7 na forlæt þu lage modor þinre þæt si togehð gyfu
et ne dimittas legem matris tuę, ut addatur gratia

heafde þinum 7 myne swyran þinum heald lare na
capiti tuo et torques collo tuo ; Tene disciplinam ne

forlæt hi geheald þa forþi þe heo ys lif þin
dimittas eam custodi illam. quia ipsa est uita tua ;

underfo lare 7 nelle þu awyrpan hi nelle þu
Accipe disciplinam. et noli abicere eam ; Noli

þreaungean tælend þæt he na hatige þe þreaunge wisnes
arguere derisorem. ne oderit te. Argue sapientem.

7 he lufað þe se þe lufaþ lare he lufað ingehyd
et diligit te ; Qui diligit disciplinam. diligit scientiam.

se þe soðlice hatað þreaunge unwis he ys weg lifes
qui autem odit increpationes. insipiens est ; Uia uitae

gehealdendum lare se þe soðlice þreaunge forlæt
custodienti disciplinam. qui autem increpationes relinquit

he fleardað wædl 7 teona þam se þe forlæt lare
errat ; Aegestas et ignominia ei qui deserit disciplinam. et

se þe soðlice gepwærað cidendum byð gewuldrod se stunta
qui autem adquiescit arguēti gloriabitur ; Stultus

tælð lare fæderes his se þe soðlice gehealt þreaunge
inridet disciplinam patris tui. qui autem custodit increpationes

geap he wyrð se þe þreagincga hatað he swylt swyþor
astutus fiet; Qui increpationes odit morietur; Plus
 framað þreagincg mid þam gleawum þænne hund dynta mid
proficit correptio apud prudentem quam centum pläge. apud
 stuntan
stultum;

sunu sæde wer gleaw 7 gelæred na
Hiesus filius Sirach dixit. Uir prudens et disciplinatus non
 murcnað geþread ær þam þu ahsige na tæl þu ænig-
murmurabit correptus; Priúsquam intérroges ne uitúperes quem-
 ne 7 þænne þu ahsast þrea rihtlice se þe hatað þreaguncge
quam et cum interrogáueris corripe iuste; Qui odit correptionem
 byð gewanud lif þrea þinne freond oft soðlice gewyr(ð)
minúctur uita; Córripe amicum. sáepe enim sit

gylt 7 na on ælcum worde gelyf þu him ys steor
commissio. et non in omni uerbo credas illi; Est correptio

leas on muþe teonfulles þrea nehstan ær þam þe
méndax. in óre contumeliósi; Córripe proximum ántequam
 þu hyne piwe 7 syle stowe ege þes heahstan synnfull mann
comminéris. et dá locum timori altissimi; Peccator homo
 forbycð steore se þe hatað steore fotswæð
déuítat correptionem; Qui odit increpationem; uestigium
 ys synfulles witodlice se þe ondræt god. he byð gecyrrred to
est peccatoris; Nam qui timet deum. conuértitur ad
 heortan his
cor suum;

sæde leochtlice gestyred he gegearwað arwyrðnysse
Ambrosius dixit. Leniter castigatus. éxhibet reuerentiam
 styrendum mid stiðnysse þearle þreagincge gegremud ne
castiganti. asperitate nimiae increpationis offensus nec
 þreagincge onfehð ne hæle forþildian emlice swa
increpationem récipit nec salutem; Sustineant aequanimiter ut
 untrume þa hi gebetan na magon gestyrede mid swærese
infirmos. quos emendáre non potúerint castigátos; Blánda
 arfæstnysse to berene synd þa beon ungeþreade for hyra
pietate portándi sunt qui increpari pro súa
 untrumnysse na magon for mislicnysse syngigendra sume
infirmirate non póssunt; Pro diuersitate peccantium alii
 to berenne synd sume to þreagenne forþi gemet todaled ys
portándi sunt. alii castigándi: quia módus diuersus est

synfulra þænne soðlice for eow bet we styrað þænne
peccatorum; Tunc enim pro(p)ter uos melius corrigimus. cum
 þa þe wel don hi gelyfað yfelu we geswutelíað
ea quę bene gessisse se crędunt mala demonstramus;

synd wel mænige þa þe þreagincge wordu
Gregorius dixit. Sunt nonnulli qui increpationis uerba
 gehyrað 7 to dædbote gehwyrfan onyttað huru witu
audiunt et ad penitentiam redire contendunt; Uel poene
 aþraciað þa þe meda na ingelapiað gehylste be rice þæt
terreant. quos premia non inuitant; Audiatur de regno quod
 lufige gehyre be susle anra gehwylc þæt he ondræde þæt
amet. audiatur de supplicio unusquisque quod timeat. ut
 gif lufu to rice na tyhð huru ege piwe
si amor. ad regnum non trahit. uel timor minet;

sæde Halwendlice onfoð rihtwise swa oft be hyra
Isidorus dixit. Salubriter accipiunt iusti. quatiens de suis
 forgægingum beoð geþreade manega yfele gelice him on yfel
excessibus arguuntur; Plerique mali similes sibi in malum
 beweriað se þe þurh swæse wordu geþread na byð gestyred
defendunt; Qui per blanda uerba castigatus non corrigitur
 stiplicur neod ys þæt he sy geþread mid sare soðlice
acrius necesse est ut arguatur; Cum dolore enim
 to forceorfenne synd þa þe leohtlice beon gehæled na magon
abscondenda sunt. quę leniter sanari non possunt;
 se þe gemynegud diglice beon gestyred be synne forgymeleasað
Qui admonitus secreto corrigi de peccato negligit.
 openlice to cidenne ys þæt wund seo diglice beon gehæled
pública arguendus est. ut uulnus quod occulte sanari
 nat openlice scyle beon gebett openlice synd to cidenne
nescit manifeste debeat emendari; Palam sunt arguendi
 þa þe openlice deriað þæt þænne mid openre sace oppe fiite
qui palam nocent. ut dum aperta obiurgatione
 beoð gehælede þa þe hi geefenlæcende agyltan syn geþreade
sanantur. hi qui eos imitando deliquerant corrigantur;
 þænne an byð geþread manega beoð gebette betere ys þæt
Dum unus corripitur. plurimi emendantur; Melius est ut
 for manegra hæþe an beo genyþerud þænne þurh anes
pro multorum saluatione unus condemnetur. quam per unius
 leafe manega beoð gedyrfede
licentiam multi periclitentur;

XXXII.

be lareawum oþþe be gelæredum. oþþe
De Doctoribus siue
 reccendrum oþþe be gymendum.
Rectoribus.

drihten segð on godspelle farende soðlice bodiað secgende
Dominus dicit in euangelio. Euntēs autem praedicāte dicentes
 forþi togenealæcð rice heofena þæt ic secge eow on
quia adpropinquabit regnum celorum; Quod dico uobis in
 þystrum secgað on leohte 7 þæt ge on eare gehyrað bodiað
tenebris dicite in lumine. et quod in aure audītis predicāte
 ofer hrofas ælc bocere gelæred on rice heofena gelic he ys
super tecta; Omnīs scriba doctus in regno coelorum. similis est
 menn hiredes ealdre se forþbringð of goldhorde his niwe
homini patri familiās. qui profert de thesauro suo noua
 7 ealde eadig byð se þeow þæne þe þænne cymð hlaford
et uetera; Beatus ille seruus quem cum uenerit dominus
 fint wacigenne
inuenerit uigilantem;

se apostol sæde fedað seo þe y(s) on eow heorde
Petrus apostolus dixit. Pāscite qui est in uobis gregem
 godes foresceawigende na genydd ac sylfwilles
dei. providentes non coācte sed spontānee;

se apostol sæde swa us wene mann swa swa
Paulus apostolus dixit. Sic nos existimet homo ut
 penas cristes 7 dihtneras geryna godes nanum
ministros christi. et dispensatōres mysteriorum dei. nemini
 syllende ænige æbyligþe þæt na si getæled þenuncg
dantes ullam offensionem. ut non uituperētur ministerium
 ure ac on eallum uton ge gearcian us sylfe swa swa
nostrum. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut
 godes penas standap eornostlice begyrde lendena eowre
dei ministros; Stāte ergo succincti lumbos uestros
 on soðfæstnysse 7 sceogiað fet on ge gearwunge godspelles
in ueritate. et calciāte pedes in preparationem aeuangelii

sibbe begym þe 7 lare onstand on þam þas soðlice
pacis; Adtende tibi et doctrine instá in illis. haec enim
 donde ge þe sylfne halne þu dest 7 þa þe þe hlystað
faciens et te ipsum saluum facies. et eos qui te audiunt;
 þu soðlice spcc þa gerist hale lare
Tu autem loquere quę decet sanam¹ doctrinam;

sæde weleras rihtwises lærað manega þa þe
Salomon dixit. Labia iusti erúdiunt plurimos. qui
 soðlice ungelærede synd on heortan wædle sweltað seolfor
autem indocti sunt in cordis egestáte morientur; Argentum
 gecoren tunge rihtwises heorte arleasra for nahte þar þar
electum lingua iusti. cor impiorum pro nihilo; Ubi
 nys gymend folc hryst on lare byð oncnawen
non est gubernator populus corruit; In doctrina nõscitur
 wer lar god sylð gyfe on siðfæte forhogigendra
uir; Doctrina bona dabit gratiam. in itinere contemptorum
 swelgend þar þar na synd oxan binne æmtig ys þar þar
uorágo; Ubi non sunt boues praesépe uacuum est; ubi
 soðlice manega æceras þar swutol strençð oxan heorte
autem plurimę ségetes ibi manifesta fortitudo bouis; Cor
 witan secð lare wyll lifes lar agendes
sapientis querit doctrinam; Fons uitę eruditio possidentis;'
 lar stuntra dysignyss se þe gerecð word na togymendum
doctrina stultorum fatúitas; Qui enarrat uerbum non adtendenti
 swylce se þe awecð slapende of hefigum slape
quasi qui excitat dormientem de gráui sómno;

sæde se eornostlice offrað offrunge lofes þurh
Origenis dixit. Ille ergo offert sacrificium laudis. per
 þæs word 7 þeawas 7 lare byð geherud 7 byð gebletsud
cuius uerbum et móres et disciplinam. laudatur et benedicitur
 god na ær oþre læran þænne we sylfe gelærede 7
deus; Non ánte alios docére. quam nos ipsi instructi et
 gesceadwise beon ge scylon
rationabiles esse debemus;

sæde synd þa healdað lage on gemynde ac hi na
Augustinus dixit. Sunt qui ténent legem memoria. sed non
 gefyllað on life ma witodlice unscyldige ge na synd gif
implent uita; Magis quippe innocentes non estis. si

¹ i. integram.

gebropu eowre þa demende preagean ge magon swigende
fratres uestros quos iudicando corrigere potestis tacendo
 forwyrpan ge þafiað se soðlice se þe fore ys na hyne
perire permittitis; Ipse uero qui præest. non se
 wene on anwealde to wealdenne ac on sopræ lufe to þeowi-
(e)xistimet potestate dominandi. sed caritate serui-
 genne swyþor scyl beon to lufigenne se þe fore ys þænne
endi; Plus debet esse amandus qui præest quam
 to ondrædenne nelle þu begyman to welerum spcendes ac
timendus; Noli adiendere ad labia loquentis. sed
 samodwyrçendes
cóoperantis;

sæde se þe hyrde ys he scyl beon eac lareow
Hieronimus dixit. Qui pastor est debet esse et magister.
 ne on cyrceum þeah þe he halig sy hyrdes him naman
nec in ecclesiis quámuis sanctus sit pastoris sibi nomen
 niman geþristlæce buton he mæge læran þa he fett þa
adsúmere audeat nisi póssit docére quos pascit; Illi
 oðra scylon beon lareowas þa þe hiw drohtnunge hyra
aliorum debent esse doctores. qui speciem conuersationis suae
 on micelum timan ær leornodan spæc lare næfre
multo tempore ante didicérunt; Sermo doctrinae numquam
 na ateorað ac swa micle swyþor fram lareowe byð uppahafen
deficit sed quánto plús a doctóre fuerit erogátus.
 swa micle ma byð getwyfeald 7 þænne underþeodde him
tánto ámplius duplicatur. et cum subiecta sibi
 land wæterað næfre wylles yð byð gedruwud þænne þu be
árua rigat. numquam fontis unda siccatur; Cum de
 gode spycst swa þu scealt getemprian spæce þæt hlystende
deo loqueris. ita debes temperáre sermonem. ut audientes
 mid mislicum gereorda wordum þæt anra gehywlc æfter
diuersis reficias uerbis. ut unusquisque secundum
 mihte magan his gedafenlice fodan underfo þænne
possibilitatem stómachi sui. congrua alimenta suscipiat; Quando
 sacerð preað syngigende gif hi gehyran forhogiað þar toeacan
sacerdos arguit peccantes. si illi audire contempnunt. insuper
 7 ongean hyne reþiaþ he na þe læs þreage repigende
et contra eum saeuiunt. ille nihilóminus increpet sçuientes.
 na for ege he si oferçumen þæt he læs styre synfulle mid
nec timore superetur quó minus arguat peccatores cum

ealre carfulnysse 7 ontihtinge lareowa þenung ys oþþe
omni sollicitudine et intentione; Doctorum officium est uel
 aslidenum hand ræcean oððe dweligendum siþfæt geswutelian
lapsis manum porrigere. uel errantibus iter ostendere;

dysig hit ys ænigne læran þæt he na cann gelæred þyle
Stultum est quemquam docere quod ignorat; Doctus orator

fela spæca mid feawum wordum geopenað na gescydan
plures sermones paucis uerbis aperit; Non confundant

weorcu spæce lareowes þe læs þe þænne he on cyricean specan
opera sermonem doctoris. ne forte cum in aeclesia loqui

ongynð stillice gehwylc andswarige hwy þas sylf þu na dest
coeperit. tacitus quislibet respondeat cur hæc ipse non facis?

spæc sacerdes gewrita mid sealte gestredd si spe-
Sermo sacerdotis scripturarum sale conditus sit; Lo-

cendum on cyricean na hream folces ac geomerung sy aweht
quentibus¹ in aeclesia non clamor populi sed gemitus suscitetur.

tearas hlystendra lofu him syn forspilð ealdorscype to lærenne
lacring auditorum laudes eis sint; Perdit auctoritatem docendi.

þæs spæc mid weorce byþ toworpen swa swa gleaw beforan
cuius sermo opere destruitur; Peritus² ante

wege ealswa tunge ungelæccendlic gif he byð gesoht swa
uiam. sic lingua inreprehensibilis³; qu(a)eritur⁴ ut

gelæred be gewyrhton he si underfangen heafud ys cræftes læran
doctus. merito suscipiatur; Caput est artis docere

þæt þu do unscyldig soðlice buton spæc drohtnung swa mic-
quod facias; Innocens enim absque sermone conuersatio. quan-

elum swa heo of bysene framað swa micelum mid swigean derað
tum exemplo proudest. tantum silentio nocet;

of gebeorce hunda 7 mid stafe hyrdes wulfa wodness to affigenne
Latratu canum baculoque pastoris. luporum rabies deterenda

ys sleandne biseop se genyperað se þe hricg his
est; Percussorem episcopum ille condemnat. qui dorsum suum

legð to swinglum
ponit ad flagella;

sæde teonfull ys 7 leaslice þreað se þe
Ambrosius dicit. Contumeliōsus est et mendaciter arguit qui
 teonan deð
contumumeliam facit;

¹ s. sacerdotibus.

³ s. est.

² s. sicut.

⁴ s. si(t).

sæde se þe soðe lufe wið operne næfð
Gregorius. dixit. Qui caritatem erga alterum non habet :
 bodunge þenunge onfon nateshwon scyl gewuna
predicationis officium suscipere nullatenus debet ; Usus¹ quippe
 rihtre 7 fulfremedre bodunge yo þæt forebeon na durre se þe
rectę perfectęque predicationis est ut pręesse non audeat qui
 underbeon na leornude ne hyrsumnysse underpeoddum bebeode
subesse non didicit. nec oboędientiam subiectis imperet
 þa uppahafenum na cann gegearwian bodung sacerdes
quam prelatis non nōuit exhibere ; Predicatio sacerdotis
 mid weorum to getrymmene ys þæt þa þe he mid wordum lærð
operibus confirmanda est : ut quos uerbis docet
 ty mid bysenum bodung swyþor mid dædum þænne mid stef-
instruat exemplis ; Predicatio plus actibus quam uoci-
 num swege synd manega þa þænne hi metan hi nytan þa
bus sonet ; Sunt plerique qui dum metiri² se, nesciunt. qu(a)e
 hi na leornudan læran hi gewilniað þa þe hefe mægsterdomes
non didicerunt docere concupiscunt. qui pondus magisterii
 swa micle leohtor hi wenað swa micle swa hi strengðe
tanto leuius estimant. quanto uim
 micelnysse þæs hi nytan oft soðlice þa þe nateshwon
magnitudinis illius ignorant ; Saępe enim qui nequaquam
 gastlice bebodu oncneowan heortan hi læceas secgean hi na
spiritalia precepta cognouerunt : cordis se medicos profiteri non
 ondredað þa þænne wrytgemanga strengðe hi na cunnan
metuunt. qui dum pigmentorum uim nesciunt
 beon gesewene læceas flæsces hi na forsceamiað swa micelum swa
uideri medici carnis non erubescunt ; Quantum
 in stowe hegra ys swa micelum on frecenysse maran wunað
loco superior est : tantum in periculo maiore uersatur³ ;
 swa micelum dæda folces dæd oferstigan scyl biseopes
Tantum actiones populi actio transcendere debet pr(a)esulis.
 swa micelum swa todælan gewunað lif hyrdes fram hyrde se þe
quantum distare solet uita pastōris a gręge ; Qui
 soðlice stowe bodunge onfehð yfelu ongebringan na scyl
enim locum predicationis suscipit : mala inferre non debet
 ac forberan þæt of þære his geþwærnysse yrrer wedendra
sed tolerare : ut ex ipsa sua mansuetudine iram s(a)euicentium

¹ i. consuetudo.² i. mensurare.³ s. quis.

gelipige 7 synfulra wunda on oþrum he geswencednyssum
mīiget. et peccatorum uulnera in aliis ipse adflictionibus
 gewundud gehæle synd wel mænige þa þe mid carfulre gymene
uulneratús sánet; Sunt nonnulli qui solerti cura
 gastlice bebodu þurhsmeageað ac þa þe ongytende þurhfarað
spiritalia precepta perscrutantur sed quæ intellegendo pénétrant
 libbende hi tredað færunga. hi lærað þæt na mid weorce ac
uiuendo concúlcant? repénte dócent? quod non ópere sed
 mid smeauge hi leornudan 7 þæt hi mid wordum bodiað
meditatione didicérunt. et quod uerbis prædicant
 mid weorcum hi oferwinnað nan witodlice swyþor on cyricean
operibus impugnant? Nemo quippe amplius in ecclesia
 derað þænne se þe þwyrlice donde naman oððe endebyrdnyse
nocet. quam qui peruérset ágens nomen uel ordinem
 halignyse hæfð agyltendne witodlice þisne þreagian nan
sanctitatis habet? delinquéntem namque hunc redarguere nullus
 gepristlæcð wæter witodlice hluttrust hyrdas drincað
presúmit; Aquam quippe limpidissimam pastores bibunt?
 þænne hi flodas soðfæstnyse rihtlice ongytende hladað ac
cum fluenta ueritatis recte intellegentes háuriunt? sed
 þæt sylfe wæter gedrefan ys haligre smeauge bigengca
éandem aquam perturbáre est. sancte meditationis studia
 yfele lybbende gewemde wæter gewislice gedrefed mid fotum
male uinendo corrúmpet; Aquam scilicet perturbatam pedibus
 scep drincað þænne underþeodde gehwylce na fyliað wordu
oues bibunt. cum subiecti quique non sectantur uerba
 þa hi gehyrað ac þa sylfan þe hi geseoð bysena þwyrnyse
quæ audiunt. sed sola quæ conspiciunt exempla prauitatis
 hi geefenlæceað swa micelum swa gehwyle on þisum middanearde
imitantur; Quanto quisque in hoc mundo
 heagur þyhð swa micelum he fint þæt he heardre bere
altius proficerit tanto inuenit quod dúrius pórtet;
 heard witodlice ys þæt se þe nat lifes his healdan gemetegunga
Durum quippe est ut qui nescit uitę su(a)e tenére moderámína?
 dema lifes he gewyrþe oþra þa scylon gymene hyrdelice
iudex uitę fiat aliorum; Illi debent curam pastoralem
 underfon þa þe eallunga on hyra lichaman witan flewsan galnyse
suscipere. qui iam in suo corpore sciunt fluxa luxuri(a)e

wealdan þæt þænne hi oþrum strange bodiað hi sylfe mid
*dominari*¹ ut dum aliis fortia prædicant ipsi
 gewilnun(gum) hnescum nearulice na underhnigan gif hwænne
desideriis mollibus enerviter non succumbant; Si quando
 lareow nið rihtwisnysse gyrnð þæt he embe underþeodde
doctorem zelus rectitudinis exigit. ut erga subiectos
 reðige hatheortnysse sylf be lufe si na of wælhreownysse
*s(a)éuiat*². furor ipse de amore sit non de crudelitate!

þæt 7 laga lare ongean agyltende bega 7
quatenus et iura disciplin(a)e contra delinquentes exerceat et
 innan mid fæderlice arfæstnysse lufige þa þe he utan swylce
intra paterna pietate diligit. quos foris quasi
 ehtende þreage na soðlice soðlice ys eadmod se þe upplicre
insequendo castigat; Neque enim vere est humilis. qui superni
 mihte mid dome þæt he scyle forebeon ongytt 7 oþrum forebeon
natus arbitrio ut debeat preesse intelligit. et aliis preesse
 forhogað ac godcundum dihte underþeodd 7 fram leahtre
contemnit; sed diuine dispositioni subditus atque a uitio
 anwilnysse fremende þænne him reccendomes heahnysse
obstinationis alienus; cum sibi regimini culmen

wealt gif eallunga godum forecumen ys mid þam oþrum
imperatur; si iam bonis preuentus est. quibus aliis
 foresi 7 of heortan scyl fleon 7 genydd gehyrsumian seo
*présit*³ et ex corde debet fugere et inuitus obedire; Ipsa
 witodlice on mægsterdome tunge byð gescynd þænne ellesh(wæt)
*quippe in magisterio lingua confunditur*⁴ quando aliud
 byð geleornud 7 elleshwæt byð gelær(e)d swa hwylc swa on mæg-
discitur et aliud docetur; Quisquis uirtu-
 enum þeonde heorde godes wiðsæcð fedan hyrde healice
tibus pollens gregem dei rénuat pascere. pastorem summum
 byð oferswiðed na lufian wyrðlic eallunga ys þæt gymen
conuincitur non amar(e); Dignum profecto est. ut cura
 haligre cyricean þam þe þa wel gyman mæge sy ongesett
sanctae ecclesiae ei qui hanc bene régere préualet inponatur
 ege gepanc reccendes geeadmede þæt na þæt oppe geþristlæcingg
Timor mentem rectoris humiliet. ne hanc aut praesumptio
 gastes uppahebbe oððe flæsces gelustfullung besmite si begymend
spiritus léuet. aut carnis delectatio inquinat; sit rector

¹ i. domare.² i. irascatur.³ i. dominetur.⁴ i. confutatur uel perturbatur.

todæled on swigean nytte on worde þæt he na oððe forsuwigende
discrētus in silentio. utilis in uerbo: ne aut tacenda

forðbringe oððe gespecendlice forsuwige se þe witodlice specan
próferat. aut próferēda¹ reticēscat; Qui igitur loqui

wislice hogað swiðlice ondræde þæt na his spæce gehlystendra
sapienter nītitur. magnóperē metuat. ne eius eloquio audientium

aunyss sy gescyn(d) swylce soðlice hi sylfe þa þe fore synd gegear-
ūnitas confundatur; Tales autē sé sé qui présunt exhá-

wian þam underþeodde diglu eac hyra geyppan hi na
beant quibus subiecti occulta quoque sua pródere non

forseamian healicust witodlice stow wel byð gegymed þænne se
erubescant; Summus itaque locu(s) bene régitur. cum is

þe fore ys leahtrum swyþor þænne gebroþrum wealt neod
qui pré est uitis potius quam fratribus dominatur; Necessē

ys þæt þænne synne wund on underþeoddu þreagende byþ ge-
est ut cum peccati uulnus in súbditis corrigendo restrín-

wripen mid micelre carfulnyssē eac stiðnyss seo sy gemetegud
gitur. magna sollicitudine etiā districtio ipsa moderetur.

þæt swa laga lare ongean agyltende bega þæt
quatenus sic iúra disciplinę contra delinquentes exercéat. ut

arfæstnyssē ininopas na forlæte embe underþeoddan his beon
pietatis uiscera non amittat; Érga subiectos suos esse

begymend scyl rihtwis axige(n)de mildheortnyss 7 arfæst reþigende
rector debet iustus. cōsulens misericordia et pia séuiens²

lar medwyrhta witodlice ys se þe stowe witodlice
disciplina; Mercennárius quippe est. qui locum quidem

hyrdes healt ac gestreon sawla na secð swa hwyle
pastoris tenet. sed lucrum animarum non quęrit; Quisquis

witodlice forþi bodað þæt her oppe lofu oppe gyfe mede
namque ideo prédicat ut hic uel laudes uel muneris mercedem

underfo ecere butan tweon mede hyne bescyrað swa si began
recipiat aeterna procul dubio mercede sé príuat; Sic exerceatur³

nip rihtwisnyssē ongean þwyre dæda nehstena þæt on
zelus rectitudinis contra praua acta proximorum. quatenus in

hætan striðnyssē nanum gemete si forlæten mægen gepwær-
feruore districtionis nullómōdo relinquatur uirtus mausuetu-

nyssē sacerð soðlice naht todælð fram folce þænne nanre
dinis; Sacerdos enim nihil distat a populo. quando nullo

¹ i. enarranda.

² i. irascens.

³ i. adhibeatur.

lifes his gearnunge folces oferstihð dæde nan cræft
uitae suae merito uilgi transcendit actionem ; Nulla ars
 beon gelæred si geprihtlæht butan atihtre ær smeagunge
doceri presumatur ; nisi intenta prius meditatione
 si geleornud þænne forman synd geoguþe oððe geonglicnysse
discatur ; Cum prima sunt adolescentiae uel iuuentutis
 ure tida us gyt fram bodunge to geswicenne ys þæt
nostrae tempora nobis adhuc a predicatione cessandum est. ut
 scer tungan ure scyrian na durre eorþan heortan fremedre
uomer lingue nostrę proscindere non audeat terram cordis alięni ;
 lare spæc na gedafenap butan on ylde geripudre mid (g)e-
Doctrinae sermo non subpetit¹ ; nisi in aetate profecta ; súb-
 hwædum eornostlice 7 mid diglum dome fram sumra earum
tili ergo occultoque iudicio a quorúmdam auribus
 bodung halig byð ætbroden forþi beon aweht þurh gyfe na
predicatio sancta subtrahitur. quia suscitari per gratiam non
 geearniað se on haligre lapunge gelæred bodigend ys se þe eac
merentur ; Ille in sancta aeclesia doctus predicator est qui et
 niwe kann geyppan be wynsumnysse rices 7 ealde secgean be
noua scit próferre de suauitate regni et uetústa dicere de
 egesan susle bebod witodlice tolyst 7 lærð þænne þæt
terróre supplicii ; Mandatum quippe soluit et docet. quando hoc
 gehwylc mid stefne bodað þæt he lybbende na gefylð to
quisque uoce prédicat quod uiuendo non implet ; Ad
 rice ecere eadignysse becuman na mæg se þe nele
regnum aeterne beatitudinis peruenire non uálet. qui non uult
 mid weorce gefyllan þæt he lærð þæs lif þe byþ forsawen tolafe ys
opere implere quod docet ; Cuius uita despicitur ; réstat
 þæt bodung sy forhogud to lufe godes 7 nehstan wel oft
ut predicatio contemnatur ; Ad amorem dei et proximi plerúmqe
 heortan gehlystendra ma bysena þænne wordu awececað
corda audientium plus exempla quam uerba éccitant ;
 sæde se þe soðlice operne be synnum preað se
Isidorus dixit. Qui enim alium de peccatis arguit. ipse
 fram synne scyl beon fremede se þe forgymð rihte don
a peccato debet esse alięnus ; Qui néglegit recta fácere.
 geswice rihtlice læran ær witodlice hyne sylfne styran scyl
désinat recte docere ; Prius quippe semet ipsum corrigere debet.

¹ i. non conuenit.

se þe opre to wel lybbenne mynegian hogað swa þæt on eallum
qui alios ad bene uiuendum admonere stúdet. ita ut in omnibus
 hyne sylfne bysene wel to lybbenne gearwige na synd
semet ipsum formam¹ bene uiuendi præbeat; Non sunt
 to styrigenne to gymene cyricean þa þe gyt leathrum underlic-
promouendi² ad regimen ecclesiae. qui adhuc uitiiis sub-
 geað se þe gymene sacerdes onett gyrnan ær · on him
iacent; Qui regimen sacerdotis contendit appetere.³ ante in se
 fordeme gif lif his on wyrþsype si wel þæslic gif he na
discútiat³ si uita⁴ honore sit condigna; Quod si non
 twydælð eadmodlice to þam þe he ys geclypud genealæce þænne
discrepat⁵ humiliter ad id quod uocatur accedat; Tunc
 soðlice bodung nytlice byð forðgeræht þænne scearp þanlice
enim prædicatio utiliter profertur. quando efficaciter
 byð gefylled se þe na leofað swa he lærd þa þe he bodað
adimpletur; Qui non uiuit sicut docet. ipsam quam prædicat
 soðfæstnysse forhogigendlice he deð se þe wel lærð 7 yfele
ueritatem contemptibilem facit; Qui bene docet et male
 leofað þæt he lærð wel lybbendum framað forþi soðlice yfele
uiuit. quod docet bene uiuentibus proficit.⁶ quod⁶ uero male
 leofað hyne sylfne he ofslyhð se þe wel lærð 7 yfele leofað
uiuit. se ipsum occidit; Qui bene docet et male uiuit
 byð gesewen god yfele togeþeodan leoht þystrum gemenegan
uidetur bonum malo coniungere.⁷ lucem⁷ tenebris permiscere.
 soðfæstnysse leasunge hatheorte lareowas þurh wodnysse
ueritatem⁸ mendacio; Iracundi doctores per rabiem
 hatheortnysse lare gemet to ormætynsse wælhreownysse
furoris disciplinae módum ad inmanitatem crudelitatis
 gecyrrað 7 þanon betan underþeodde hi mihtan þanon swyþor
connectunt. et unde emendare súbditos póterant. inde pótius
 hi gewundiað ofermodige lareowas gewundian swyþor þænne
uulnerant; Superbi doctores uulnerare pótius quam
 gebetan cunnan sacerdas folca mid unrihte beoð genyþ-
emendare nouerunt; Sacerdotes populorum iniquitate damnan-
 erude gif hi oþþe nytende na lærað oððe syngigende hi na
tur. si eos aut ignorant non erúdiunt. aut peccantes non

¹ i. exemplum.⁴ s. eius.² i. eleuandi.⁵ i. dissonat.³ i. diiudicet.⁶ i. eo quod.⁷ s. et.⁸ s. et.

þreagiað ær beo þu hlystend syþþan lareow lar
arguunt; Antea esto auditor. postea doctor; Doctrina
 swa micele swa heo rumlicor geseald byþ swa micele mare
quāto amplius data fuerit. tantomagis
 heo genihtsumað þa þu mid muþe bodast mid weorce gefy¹
abundat; Quae ore prædicas. opere adimple.
 7 þa þu mid wordum lærst mid bysenum geswutela 7 swa lær
*et quae uerbis doces exemplis ostende. et sic instrue*¹
 opre þæt þu þe gehealde æfter andgyte gehyrendes byð spæc
*alios. ut te custodias; Iuxta sensum audientis. erit*² sermo
 lareowes swylcne þe agyf underþeoddum þæt þu ma si gelufud
doctoris; Talem te reddere subditis. ut magis amaris
 þæt þu si ondrædd na si þu egeslic on þinum underþeoddum
quam timearis; Non sis terribilis in subiectis tuis.
 swa him weald þæt hi þe gegladian þeowian mislice
sic eis dominare. ut tibi delectentur seruire; Uariæ
 willan mislice lare gewilniað for yfelre gearnunge
uoluntates diuersam doctrinam desiderant; Pro malo merito
 folces byð afyrsud lar bodunge for godum mode hlystend-
plebis. aufertur doctrina predicationis; pro bono animo audien-
 es byð geseald spæc lareowes
tis. tribuitur sermo doctoris;

on bec. ys gecweden care don sumes of lufe
*In libro clementis dicitur. curam gerere alicuius ex affectu*³
 cymð forgyman soðlice na læsse ys þænne hatian on life
uenit. negligere autem non minus est quam odisse; In uita
 yldryna ys gecweden nateshwon mid wordum læran geþristlæc
patrum dicitur. nequāquam uerbis docere presumas.
 þæt þu mid weorce ær na worthest
quod opere ante non feceris.

XXXIII.

be geleafan oþþe truwan.
De Fide.

drihten segð on godspelle ealle mihtlice synd gelyfendum
Dominus dicit in euangelio. Omnia possibilia sunt credenti;

¹ i. doce.² s. sic.³ i. amore.⁴ i. facilia.

habbað truwan godes se þe na twynað on heortan his ac
Habete fidem dei. qui non hesitauerit in corde suo sed
 gelyfð forþi swa hwæt swa he segð gewyðre gewyrð him se þe
crediderit. quia quodcumque dixerit fiat fiet ei; Qui
 gelyfð on sunu godes hæfð life ece se þe soðlice
credit in filium dei habet uitam aeternam. qui autem
 ungeleaful ys suna na gesyhð lif ece ac yrre godes
incredulu(s) est filio non uidebit uitam aeternam sed ira dei
 wuniað ofer hyne
manet super eum;

se apostol sæde hwæt framap la broþru mine gif
Jacobus apostolus dixit. Quid pröderit fratres mei si
 geleafan hwylc secge hyne habban weorc soðlice he næbbe
fidem quis dicat se habere. opera autem non habeat.
 mæg la geleafa gehælan hyne geleafa buton weorcum
numquid poterit fides saluare eum? fides sine operibus
 idel ys swa swa soðlice lichama buton gaste dead ys
otiosa est; Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est.
 ealswa geleafa buton weorcum dead ys
ita et fides sine operibus mortua est;

se apostol sæde mægen soðlice godes ys on hæle
Paulus apostolus dixit. Uirtus enim dei est in salute
 ælcum gelyfendum witodlice þa of geleafan synd beoð gebletsode
omni credenti? igitur qui ex fide¹ sunt. benedicentur
 mid geleaffull(um) abrahame on eallum nimende scyld
cum fideli abrahám; In omnibus sumentes scutum
 geleafan 7 helm hæle nimað 7 swurd gastes þæt ys
fidei et galeam salutis assumite. et gladium spiritus quod est
 word godes buton geleafan soðlice umihtelic ys gelician
uerbum dei; Sine fide autem impossibile est placere
 gode gelyfan soðlice hit ge(dafe)nað togenealæcendne to drihtne
deo; Credere enim oportet accedentem ad dominum.
 forþi secendum hyne edgyldend gewyrð
quia inquirentibus se remunerator² fit;

sæde geleafan ah mid nehstan on pearflincysse
Salomon dixit. Fidem posside cum proximo in paupertate
 his þæt eac on godum his þu geblissige
illius. ut et in bonis illius letéris

¹ i. qui fidem habent.

² i. redonator.

sæde gif soðlice rihtwis ys se þe of geleafan
Augustinus dixit. Si enim iustus est. qui ex fide
 leofað unriht ys soðlice se þe næfð geleafan menn
uivit. iniquus est autem qui non habet fidem; Homini
 geleafullum eall middaneard welan ungeleafullum soðlice na
fideli totus mundus diuitiae. infideli autem nec
 lytel geleafullum niht on dæg byð gewend ungeleafullum
módicum; Fidelibus nox in diem mutatur. infidelibus
 soðlice ea(c) swylce þæt leoht aþystrað to þam swyþe framað
autem et iam ipsa lux tenebréscit; Usque adeo¹ préualet
 geleafa þæt menn ofer sæ mid fotum do gan micel
fides. ut homines super mare pedibus faciat ambulare; Magna
 ys geleafa ac naht framað gif he næfð soðe lufe
est fides: sed nihil pródest si non habuerit caritatem;

sæde hwæt framað gif arleaslice donde god
Hieronimus dixit. Quid pródest si impie ágens deum
 mid stefne þu clypást þane þu mid weorcum wið(s)ecst god on
uoce inuoces quem operibus négas! Deus in
 godum weorcum geleafulla na swa micel besceawað offrunge
bonis operibus fidelium non tantum considerat oblationis
 micelnysse swa micel swa geleafan soðfæstnysse
magnitudinem. quantum fidei ueritatem;

sæde se soðlice rihtlice gelyfð se þe begæð
Gregorius dixit. Ille etenim uere credit. qui exércet
 wyrcende þæt he gelyfð þurh geleafan witodlice fram ælmihtigum
operando quod credit; Per fidem namque ab omnipotente
 gode we synd oncnawene hwæt framað gif þam sylfan alysende
deo cognóscimur; Quid pródest si eidem redemptori
 urum þurh geleafan we synd geþeodde gif fram him on þeawum
nostro per fidem iúngimur: si ab eo móribus
 we beoð totwæmede
disiungámur!

sæde eadig ys soðlice se eac rihtlice gelyfende
Isidorus dixit. Beatus est autem qui et recte credendo
 wel leofað 7 wel lybbende geleafan rihtne gehealt cristen
bene uivit. et bene uiuendo fidem rectam custodit; Christianus
 soðlice yfel þænne he æfter godspelles lare na leofað
enim malus dum secundum aeuangelii doctrinam non uivit.

¹ i. tantum.

eac þæne geleafan þæne he mid worde yrpað for uppsprungene
etiam ipsam fidem quam uerbo colit. ob orta
 costunge eþelice forspilð god gif he ys gelyfed be gewyrhtan
temptatione facile perdit; Deus si creditur. merito
 he ys geclypud 7 ys gesoht 7 þurh þæt þænne fræmedlice
inuocatur et quaeritur. ac per hoc tunc perfecte
 ys geherud þænne he ge byð gelyfed geleafa nateshwon
laudatur. quando et creditur; Fides nequaquam
 mid strengþe byð ofercumen ac mid gerade and mid bysenum
ui extorquetur. sed ratione atque exemplis
 byð gelæred on heortan besyhð god geleafan þar hi na
suadetur; In corde respicit deus fidem. ubi se non
 magon menn beladian geleafa soðlice se þe on heortan
póssunt homines excusare; Fides enim quae corde
 byð gehealden mid andetnysse mupes to hæle byð gecydd
retinetur¹. confessione oris ad salutem profertur;
 manega on geleafan swa micelum hi cristene synd on weorce
Multi fide tantum christiani sunt. opere
 soðlice cristenre lare twydælað manega witodlice geleafan
uero christianę doctrinę dissentiunt; Multi quidem fidem
 cristes of heortan na lufiað ac of menniscum egesan þæne
christi ex corde non amant. sed humano terróre eandem²
 þurh lease hiwunge gehealdan hi gehiwiad 7 þa þe beon na
per hypochrisim³ tenere se simulant. et qui esse non
 magon opene yfele þurh egesan leaslice beon oncnawene
póssunt aperti máli. per terrórem fictę nóscuntur⁴
 gode
 boni.

XXXIV.

be hopan oþþe be hihte.
De Spe.

drihten segð on godspelle nelle ge ortruwian ac habbað
Dominus dicit in euangelio. Nolite desperare. sed habete
 geleafan godes on eow
fidem dei in uobis;

¹ i. habetur.² s. fidem.³ i. simulationem.⁴ s. esse.

se apostol sæde we soðlice on gaste of geleafan
Paulus apostolus dixit. Nos autem in¹ spiritu ex fide
 hopan rihtwisnyse we geandbidigað on hopan soðlice hæle
spem iustitiae expectamus; Spe enim salui
 we beoð gewordene hope soðlice se þe ys gesewen nys hopa
facti sumus; spes autem quae uidetur² non est spes³
 witodlice þæt gesihð æghwylc hwæt he hopige gif soðlice
nam quod uidet quis quid sperat? si autem
 þæt we na geseoð we hopiað þurh geþyld we geandbidigað
quod non uidemus speramus. per patientiam expectamus;

se apostol sæde se þe soðlice twynað gelic he ys
Iacobus apostolus dixit. Qui enim haësitat² similis est
 yþe sæ seo fram winde byð astyrud 7 byð uppferud
fluctu maris. qui a uento movetur et circumfertur³;

sæde geanbidung rihtwisra bliss hopa soðlice
Salomon dixit. Expectatio iustorum laetitia. spes autem
 arleasra forwyrð hopa þe byð gelencged geswencð sawle
impiorum peribit; Spes quae differtur. affligit animam;

sæde na soðlice hal beon ænig mæg
Origenis dixit. Neque enim saluus esse quisquam potest.
 butan he ær him mildne do god
nisi prius sibi propitium faciat deum;

sæde þa þe yfele don na geswicað mid idelum
Isidorus dixit. Qui male agere non desistunt. uana

hopan forgyfenysse be godes miltsunge seceað þæne rihte
spe indulgentiam de dei pietate requirunt. quam⁴ recte

sohtan gif hi fram dæde þwyrre geswicon to ondrædenne
quaerent⁵ si ab actione praua cessarent; Metuendum

swyþe ys þæt we na þurh hopan forgyfenysse þa behætt
ualde est. ut neque per spem uenig quam⁵ promittit

god anrædlice syngian na forþi rihtlice synna geþrið
deus perseueranter peccemus⁶ neque quid iuste peccata distringit

forgyfenysse we ortruwian ac ægðre frecenyse forbogenre
ueniam desperemus⁷ sed utroque periculo euitato

7 fram yfele we bugan 7 be miltse godes forgyfenysse
et a malo declinamus. et de pietate dei ueniam

we hopian ælc witodlice rihtwis on hopan 7 fyrhte
speremus; Omnis quippe iustus spe et formidine

¹ s. fn.² i. dubitat.³ i. eleuatur.⁴ s. spem.⁵ ueniam.

hogað forþi hwilon hyne to blisse · hopa upparærð hwilon to
*nūtitur*¹. *quia nunc illum ad gaudium spes erigit: nunc ad*
 fyrhte oga helle togefæstnaþ se þe soðlice forgyfenysse
*formidinem terror gehenne addicit*²; *Qui enim ueniam*
 be synne ortruwað swyþor be ortruwunge þænne be synne
de peccato desperat. plus de desperatione quam de peccato
 afealð ortruwung geycð synne ortruwung wyrse ys ælcere
cādīt; Desperatio auget peccatum. desperatio. peior est omni
 synne þrea witodlice þe sylfne 7 forgyfenysse hafa þu
peccato; Corrige igitur te ipsum: et indulgentię habeto
 hopan nan swa hefig ys gylt se þe næbbe forgyfenysse
spem; Nulla tam grauis est culpa. quę non habeat ueniam;
 na þe orsorhnyss beswicenne fram dædbote tihtinge
Nulla te securitas decēptum a penitentiae intentione
 framdo ungeswicendlice on heortan þinre hopa 7 fyrhta
*suspēdat; Incessāter*³ *in corde tuo spes et firmido*
 standan samod on þe syn ege and truwa
consistunt; Pariter in te sint timor atque fiducia;

XXXV.

be gife.
De Gratia.

drihten segð on godspelle butan cepe ge underfengon
Dominus dicit in euangelio. Gratis accepistis;
 butan cepe syllap gyfu 7 soðfæstnyss þurh hælende crist
gratis dāte. gratia et ueritas per iesum christum
 geworden ys
facta est;

se apostol sæde þar þar soðlice genihtsumude synne
Paulus apostolus dixit. Ubi autem abundauit peccatum.
 ofergenihtsumude gyfu þæt swa swa rixude synn on deað
superabundauit gratia: ut sicut regnavit peccatum in mortem.
 swa gyfu rixige þurh rihtwisnyss on lif ece bigleofa
ita gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam; Stipendia

¹ i. surgere conatur.² i. adstringit.³ i. iugiter.

soðlice synne deað gyfu soðlice godes on life ecum anra
enim peccati mors. gratia autem dei in uita aeterna; Uni-
 gehwylcum soðlice ura geseald ys gyfu æfter gemete
cuique autem nostrorum. data est gratia. secundum mensuram

sylene cristes
donationis christi;

sæde se þe god ys hlade fram drihtne gyfe
Salomon dixit. Qui bonus est hauriet a domino gratiam
 gyfu ys geseald on gesihþe ælces lybbendes ys geseald
Gratia datur in conspectu omnis uiuentis; Est datus
 þam þe nys nytlic 7 ys geseald þam edlean twyfeald ys
cui non est utilis. et est datus cui retributio duplex est;

sæde drihten soðlice se þe pundu forgyfð
Gregorius dixit. Dominus enim qui talenta contulit.
 gescead to gesettenne ongeangehwyrfð forþi se þe nu
rationem positurus redit quia is qui nunc
 mildelice gastlice gyfa sylð striþlice on dome geearnun(g)a
pie spiritalia dona tribuit. districte in iudicio merita
 he secð god þæt on smyltnysse byð g(e)numen on
exquiret; Bonum quod in tranquillitate sumitur in
 gedrefednysse byþ geswutelud synd witodlice mænige þa þe
tribulatione manifestatur; Sunt namque nonnulli qui
 gyfe andgytes onfengon ac sylfe þa þe flæsces synd
donum intelligentiæ perceperunt sed sola ea quae carnis sunt
 witan
sapi(unt)

sæde hwilon syngigendum us his god gyfa na
Isidorus dixit. Intêrdum peccantibus nobis sua deus dona non
 na ætbryt þæt to hopan godcundre miltsunge gepanc mennisc
retrahit. ut ad spem diuinę propitiationis mens humana
 arise fram him soðlice us ealle godu gyfe forecumendre
consurgat; ab illo enim nobis omnia bona gratia preueniente
 beoð forgyfene þeogine mannes gyfu godes ys ne (f)ram him
donantur; Profectus hominis donum dei est. nec a se
 mæg ænig ac fram drihtne beon geþread na soðlice aht
pótest quisquam. sed a domino cõrrigi; Non enim quicquam
 godes hæfð agen man þes weg nys his þænne
boni habet proprium homo. cuius uia non est eius; Cum
 gehwylc sume gyfe godes onfehð he na gyrne mare þænne
quisque aliquod donum dei accipit. non appetat amplius quam

he geearnode þæt na þænne opres limes þenunge gegripan
meruit. ne dum alterius membri officium arripere

ongynne þæt þe he geearnude forleose he gedrefð soðlice lichaman
temptat. id quod meruit perdat; Conturbat enim corporis
 endebyrdnyse ealle se þe na his eðhyldre weldæde gegripð
*ordinem totum. qui non suo contentus officio subripit*¹

fremede þæt we soðlice wise synd þæt welige þæt
aliénium; Quod enim sapientes sumus. quod diuites quod
 mihtige wuniað na opres ac swyþor godcundre gyfe
potentes. existimus. non alterius sed potius diuino munere
 we synd uton brucan eornostlice selust godcundum weldædum
sumus; Utamur ergo optime diuinis beneficiis.

þæt ge god na behreowsige syllan 7 us onfon si
quatenus et deum non peniteat dedisse. et nobis accepisse sit
 nytlic on todale gyfa mislice onfoð mislice godes
utile; In diuisione donorum diuersi percipiunt diuersa dei

gyfa na swa þeah beoð forgyfene anum ealle þæt si for
munera; Non tamen conceduntur uni omnia ut sit pro
 note biggencge þæt oþer wundrige on oþrum eft he segð
utilitatis studio. quod alter admiretur in altero; Item dicit.

gyfa þanca sumum þas sumum soðlice beoð for(g)yfene
Munera gratiarum alii ista alii uero donantur

þa na nys geseald swa beon gehæfd an þæt he na behofige
illa. nec datur ita haberi unum ut non égeat
 oþrum afyrran god ys gesæd menn gyfe þæt mann
altero; Auferre deus dicitur homini donum quod homo

næfde þæt ys þæt onfon na geearnode
non habuit. id est quod accipere non meruit;

sæde swa swa sylfwilles gyfu ys onfangen fram gode
Eusebius dixit. Sicut gratis gratia accipitur a deo
 swa sylfwilles seo sylfe sy þenud.
ita gratis eadem ministretur;

XXXVI.

be twirædnysse.
De Discordia.

drihten segð on godspelle ælc rice todæled ongean hit
Dominus dicit in guangelio. Omne regnum diuisum contra se

¹ i. comprehendit.

byð toworpen 7 ælc ceaster oppe hus todæled ongean hit sylf
desolabitur? et *omnis ciuitas uel domus diuisa cóntra se*
 hit na stynt neod hit ys soðlice þæt cuman swicunga
non stabit; Necessè est enim, ut ueniant scandala.
 swa þeah wa þam menn þurh þæne swicung cymþ
uerùm tamen uáe illi homini per quem scandalum¹ uenit;
 se apostol sæde ealle witodlice clæne synd ac
Paulus apostolus dixit. Omnia quidem munda sunt. sed
 yfel hyt ys menn se þe þurh sporninge ytt on sibbe
malum est homini qui per offendiculum mandúcat; In pace
 soðlice geclypode us god na soðlice ys twyrædnysse god
autem uocauit nos deus. non enim est dissensionis deus.
 ac sibbe sibb si gebroprum 7 soð lufu mid geleafan fram gode
sed pacis; Pax² fratribus et caritas cum fide a deo
 fæder 7 drihtne hælendum criste
patre et domino iesu christo;

sæde behydaþ hatunge weleras lease se þe
Salomon dixit. Abscondunt odium labia mendacia? qui
 soðlice getrywlice doð. hi geliciað him wer hatheort forðclypað
autem fideliter agunt. placent ei; Uir iracundus prouocat.
 saca se þe gepyldig ys he geliþegað awehte mann þwyr
rixas qui patiens est mitígat suscitátas; Homo peruersus
 awecð ceasta 7 wordfull asyndrað ealdras symle teonan
súscitat lites. et uerbósus séparat principes; Semper iúrgia
 secð yfel engel soðlice wælhreow si asend ongean hyne
quaerit malus. angelus autem crudélis mittetur contra eum;

sæde god witodlice on annysse ys 7 þa his gyfe
Gregorius dixit. Deus quippe in unitate est. et illi eius gratiam
 habban geearniað þa þe hi him betwynon þurh ceasta swicunga
habere merentur? qui se ab inuicem per sectarum scandala
 na todælað gyfu soðlice nys onfangen butan ær
non diuidunt; Munus³ enim non accipitur nisi ántea
 twyrædnysse fram mode si anydd hu hefig ys gylt
discordia ab animo pellatur; Quam gráuis est culpa
 twyrædnysse for þam na gyfu byð onfangen swa hwæt soðlice
discordiae? pro qua nec múnus accipitur; *Quicquid enim*
 þwyr 7 gebolgen mod forðbringð sacendes hatheortnyss
protéruus et indignus animus protúlerit obiurgántis⁴ fúror

¹ i. offensio.² s. sit.³ i. oratio.⁴ litigantis.

hit ys na lufu þreagingce hwylc ys eallunga mildheortnysse
est non dilectio correctionis; Quale est iam misericordie
 offrung seo mid twyrædnysse nehstan byð tobroht
sacrificium. quod cum discordia proximi offertur;

XXXVII

be aþsware.
De Iuramento.

drihten segð on godspelle ge gehyrdon þæt gecweden ys
Dominus dicit in euangelio. Audistis quia dictum est
 on ealdum na forswera þu þu agyltst soðlice drihtne aðswara
antiquis¹ non periurabis. reddes autem domino iuramenta
 þine ic soðlice secge eow na swera eallunga na þurh
tua. ego autem dico uobis. non iurare omnino neque per
 heofon na þurh eorþan sy soðlice spæc eower ys ys na
caelum neque per terram; Sit autem sermo uester est. est. non.
 na þæt soðlice þysum swyðlicor ys fram yfele hit ys
non. quod autem his abundantius est a malo² est;
 se þe swerað on heofone he swerað on þrymsetle godes 7 on
Qui iurat in caelo. iurat in throno dei. et in
 þam se sitt ofer þæt
eo qui sedet super eum³;

se apostol sæde menn soðlice þurh maran hyra
Paulus apostolus dixit. Homines enim per maiorem sui
 sweriað 7 ælc wyþerwyrdnysse hyra ende to getrymmince
iurant et omnis controuersiae⁴ eorum finis. ad confirmationem
 ys aðsware
est iuramenti;

sæde se þe þæt he wat spycð bicnigend rihtwisnysse
Salomon dixit. Qui quod nouit loquitur index iustitiae
 ys se þe soðlice lyhp gewita ys facenfull aðsware
est. qui autem mentitur. testis est fraudulentus; Iurationi
 na geþwærlæce muð þin wer swyþe swerigende byð gefylled
non adquiescat os tuum; Uir multum iurans replebitur

¹ s. in.² diabolo.³ s. celum.⁴ i. altercationis vel contentionis.

mid unrihtwisnyse 7 na gewit fram huse his wite gif on
iniquitate et non discēdit a domo illius plāga; Si in
 idel swerað wer he na byð gerihtwisud ungelæredlice na
uacuum iurauerit uir. non iustificabitur; Indisciplinate non
 geþwærlæce muþ þin ys soðlice on þam word synne
adquiescat os tuum: est enim in illo¹ uerbum peccati;

sæde swa swa leogan na mæg se þe na spycð
Isidorus dixit. Sicut mentiri non potest qui non loquitur.
 swa forswerian na mæg se þe swerian na gyrnð nys
sic periurare non potest qui iurare non appetit; Non est
 ongean godes bebod swerian ac þænne gewunan to swerigenne
contra dei preceptum iurare. sed dum usum iurandi
 doð aðsware leahter we onbeyrnað næfre eornostlice
facimus periurii crimen incurrimus; Numquam ergo
 swerige se þe forswerian ondrætt mænige þæt hi beswican
iuret qui periurare timet; Multi ut fallant²
 forsweriað þæt hi þurh geleafan haligdomes geleafan don
periurant. ut per fidem sacramenti fidem faciant
 wordes 7 swa beswicende þænne hi forsweriað 7 hi leogað
uerbi: sicque fallendo dum periurant et mentiuntur.

mann unwærne beswicað hwilon 7 mid leasum wroht-
hominem incutum decipiunt; Intērdum et falsis crimina-
 um beswicene we beoð bepæhte 7 gelyfað þænne hi wepað
tionibus seducti decipimur. et credimus dum plorant.

þam to gelyfenne næs wel oft butã aðsware specan
quibus credendum non erat; Plerūmque sine iuramento loqui
 we dihtað ac ungeafulnyse hyra þa na gelyfað þæt we
dispōnimus. sed incredulitate eorum qui non credunt quod
 secgað swerian we beoð genydde 7 swylcere neode to swerigenne
dicimus iurare compellimur: talique necessitate iurandi

gewunan we doð synd mænige to gelyfenne slawe þa
consuetudinem facimus; Sunt multi ad credendum pigri qui
 ne beoð astyrude to geleafan wordes hefelice soðlice agylt
non mouentur ad fidem uerbi; Grāuiter autem delinquit.
 þa him specende swerian genytt on swa hwylcum wrence
qui sibi loquentes iurare cogit; Quacumque arte

worda ænig swerige god swa peah se þe ingehydes gewita
uerborum quis iuret. deus tamen qui conscientię testis

¹ s. opere.

² i. decipiunt.

ys swa þæt onfehð swa se þam byð gesworen undergytt
est ita hoc accipit sicut ille cū iuratur intēlegit;
 twyfealdlice soðlice scyldig byþ se eac godes naman on idel
Dupliciter autem reus fit. qui et dei nomen in uānum
 togenimð 7 his nehstan mid facne gelæhð nys to gehealdenne
adsūmit et proximum dolo capit; Non est conseruandum
 haligdom of þam yfel unwærlice þyþ behaten swylce gif
sacramentum quo malum incāute promittitur. uēluti¹ si
 ænig myltestran ecne mid hyre to wunigenne geleafan
quīspīam adulterę perpetuam cum ēa permanendi fidem
 behate forberendlicur ys soðlice na gefillan haligdom
polliceatur² tolerabilius³ est enim non implere sacramentum;
 þænne þurhwunian cn ascumgendre synne
quam permanere in detestabili flagitio;

XXXVIII.

be geþancu(m).
De Cogitationibus.

drihten segð on godspelle eadige cleanre heortan forþi hi
Dominus dicit in euangelio. Beati mundo corde. quoniam ipsi
 god geseoð fram innon soðlice of heortan manna ge-
deum uidebunt; Ab intus enim de corde hominum cogi-
 þancu yfele forðstæppað unrighthæmedu forligru manslihtas
tationes male procedunt; adulteria. fornicationes. homicidia.
 stala gytsung man unclænnyss eage yfel hyrwincega
furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus. blasphemia.
 ofermodignyss dysignyss ealle þas yfelu fram innon forðstæppað
superbia. stultitia. omnia haec mala ab intus procedunt
 7 hi gemænsuniað mann
et commūnicant hominem;

se apostol sæde geleofestan ic halsige eow swylce
Petrus apostolus dixit. Carissimi obsecro uos tamquam
 utacymene 7 ælpeodige þæt ge forhabban eow fram flæslicum
aduenas et peregrinos. ut abstineatis uos a carnalibus
 gewilnungum þa campiað ongean sawle
desideriis: quae militant aduersus animam;

se apostol sæde soð lufu na þencð yfel heo na
Paulus apostolus dixit. Caritas non cogitat malum. non

¹ i. quasi.² i. promittat.³ i. portabilis.

geblissað ofer unrihtwisnyse heo midblissað soðlice soðfæstnyse
gaudet super iniquitatem. congaudet autem ueritati;
 flæsc 7 blod rice godes agan na magon la geleofestan
Caro et sanguis regnum dei possidere non possunt; Carissimi
 uton geclænsian us fram ealre besmitenyse flæsces 7 gastes
mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus.
 gefremmende se halgunge on ege gastes ic secge
perficientes sanctificationem in timore spiritus; Dico
 soðlice on gaste gað 7 gewilnunga flæsces ge na gefremman
autem. Spiritu ambulâte. et desideria carnis non perficietis;
 sæde se þe soðlice getruwað on gepancum his
Salomon dixit. Qui autem confidit in cogitationibus suis
 arleaslice he deð gepancu rihtwisra domas geþeahtu soðlice
impie agit; *Cogitationes iustorum iudicia. consiliu autem*
 arleasra facenfulle facen on heortan geþencendra yfelu
impiorum fraudulenta; *Dolus in corde cogitantium mala;*
 onscunung synd drihtne gepancu yfele onwreoh drihtne
Abominatio sunt domino cogitationes malę; *Reuēla domino*
 weorcu þine 7 beoð gerehte gepancu þine se þe atihutum
opera tua. et dirigentur cogitationes tuę; *Qui adtōnitis*
 eagum geþencð þwyre bitende weleras his he gefremð yfel
oculis cogitat praua. mōrdens lābia sua perficit malum;
 na ætwint drihten ælc gepanc 7 na behytt hit fram
Non præterit dominum omnis cogitatus. et non abscondit se ab
 him ænig spæc on gepancum soðlice arlease axsung
eo ūllus sermo; *In cogitationibus enim impij interrogatio*
 byþ arlease soðlice æfter þæt hi þohton þreagincge
erit; *Impii autem secundum quod cogitauerunt. correptionem*
 hi habbað lichama soðlice þæt byþ gebrosnud gehefigað sawle
habebunt; *Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam.*
 7 ofsett eorðlice onwunung andgyt fela þencendne nys
et deprimit terrēna inhabitatio sensum multa cogitantem; *Non est*
 gepanc synfulra snoternyss se þe byð gelytlud on heortan
cogitatus peccatorum prudentia; *Qui minoratur corde*
 þencð idele 7 wer unsnoter 7 worigende þencð stunte ær
cogitat inānia. et uir inprudens et errans cogitat stulta; *Ante*
 timan ylde togelætt gepanc
*tempus senectam addūcit cogitatus*¹;

¹ i. cogitatio.

sæde nan mæg fram deofle beon beswicen
Agustinus dixit. Nemo potest a diabolo decipi
 butan se þe hyne gegearwian ma wyle his willan geþwærnyssse
nisi qui se prebere maluerit suę uoluntatis adsensui;

sæde anweald witodlice deofles na on þrist-
Hieronimus dixit. Potestas quippe diaboli non¹ in temeri-
 nysse his and gylpe ac on þinum ys willan deoful
tate² illius atque iactantia. sed in tua est uoluntate; Diabolus
 þurh þa þe he geopenian gesihð oððe gewislice na trumlice
per ea quę patere uidet. aut certe non firmiter³
 belocene he secð infaran 7 to þære heahnysse heortan 7
cláusa quærit inrumpere⁴. et ad ipsam arcem cordis et
 sawle becuman 7 sylf intinga arfæstnyssse ys þar flæsces nan
animę peruenire; Soláque causa pietatis est ubi carnis nulla
 cyð ys na geþafa þu geþancu yfele on heortan þinre
notitia est; Non sínas⁵ cogitationes malas in corde tuo
 wexan
créscere;

sæde na ealle yfele geþancu ure symle
Hilarius dixit. Non omnes male cogitationes nostrae semper
 deofles ontihtingce beoð awehte ac oft of ure styrunge
diaboli instinctu⁶ excitantur. sed aliquótiens ex nostro mótu
 beoð besencte gode soðlice geþancu symle fram gode
emerguntur⁷. bonę autem cogitationes semper a deo
 synd
sunt;

sæde swa swa mid heafde synd gewissode lima
Gregorius dixit. Sicut cápite reguntur membra
 ealswa geþancu mid mode beoð geendebyrde þænne soðlice on
ita cogitationes mente disponuntur⁸; Dum enim in
 geðance willa na byþ gewyld eac on dæde wealt
cogitatione uoluntas non reprimitur. étiam in actione dominatur⁹;
 ealle soðlice heortan asmeað drihten 7 ealle moda
Omnia enim corda scrutatur dominus. et uniuersas mentium
 geþancu ongytt awyrig witodlice gastas on ælce healfe
cogitationes intélegit; Maligni quippe spiritus úndique

¹ s. est.² i. presumptione vel audacia.³ i. fortiter.⁴ i. ingredi.⁵ i. non permittas.⁶ i. ortatu.⁷ i. eueniunt vel oriuntur.⁸ i. ordinantur.⁹ i. principatur.

sawle genyrwað þænne hyre na þæt an weorcu ac eac swylce
*animam angustant*¹; *quando ei non solum opera uerum etiam*

spæca 7 þar toeacan geþancu unrihtwisnysse unfealdað
*loquutiones. atque insuper cogitationes iniquitatis réplicant*².

þænne soðlice on heafde eagan we habbað þænne lif alysendes
*Tunc enim in capite oculos habemus*³; *cum uitam redemptoris*

ures mid stillum geþance we geseoð hwæt framað þæt
*nostri tacita*³ *cogitatione conspícimus*; *Quid prodest quod*

ongean feonda searwa eal ceaster byþ gehealden gif an
contra hostium insidias tota ciuitas custoditur. si unum

þyrl open byð forlæten þanon fram feon beo innagan
*forámen apertum relínquitur. unde ab hostibus intretur*⁴;

eall soðlice þæt cyrtelice we þenceað swylce on geþance
*Omne enim quod subtiliter*⁴ *cogitamus. quasi mente*

we gearcuað se þe eornostlice on sibbe wealdan flæsces
*cóquimus*⁵; *Quia ergo in pace subígere*⁶ *carnis*

gewilnunga we nellað þænne on gefeohte for gode þæt flæsc
desideria nolumus quando in bello pro deo ipsam carnem

we syllað mod ure fram flæscliecre gelustfullunge to ascyr-
*dabimus*⁷; *Mens nostra a carnali delectatione absci-*

igenne ys ac fram flæsces care neodbehefe to ascyrigenne
*denda*⁷ *est. sed a carnis cura necessaria abscedenda*

nys
non est;

on twa tedæled ys intinga to syngienne þæt
*Isidorus dixit. Bipertita*⁸ *est causa peccandi id*

ys weorces 7 geþances þæra an unrihtwisnyss ys gecweden
est operis et cogitationis. quorum unum iniquitas dicitur

þæt mid weorce byð gedon oþer unrihtwisnyss þæt on geþance
quod opere géritur. aliud iniustitia. quod cogitatione

byð togesend ær soðlice dæd ys æfter þam geþanc
admittitur; *Prius autem actio est póstea cogitatio*⁹;

ær synd lytle weorcu æfter þam gewilnunga embstem soðlice
*prius*⁹ *praua opera póst modum desideria*; *Vicissim autem*

7 fram geþance weorcu forðstæppað 7 fram weorce geþanc
et a cogitatione opera procédunt et ab opere cogitatio

¹ i. coartant.

² i. reuoluunt.

³ i. occulta.

⁴ i. eleganter.

⁵ i. paramus.

⁶ i. dominari.

⁷ i. segregenda.

⁸ i. in duas partes diuisa.

⁹ s. sunt.

byþ acenned þeah þe fram weorce yfelum ænig geswice for
*nāscitur; Quāuis ab opere malo quisque uācet*¹. pro

sylfes swa þeah þwyras gepances yfelnysses na byð unscyldig
solius tāmen prauē cogitationis malitia non erit innocens;

na soðlice þæt an on dædum ac eac on gepancum we agyltað
*Non enim solum factis sed et cogitationibus delinquimus*².

gif him unalyfendlice ongeanyrnendum we beoð gegladode nys
si eis inlicite occurrentibus delectemur; Non est

to ondrædenne gif gode 7 yfele gepancu cuman on gepanc
timendum. si bonę malęque cogitationes ueniant in mentem.

ac ma wuldorful ys gif gepanc yfel fram godum angytes
*sed magis gloriosum*³ *est. si mēns mala a bonis intellectus*

mid gesceade todælð naht framað þæt betwux god 7
ratione discernit; Nihil iūuat quod inter bonum et

yfel mid andgyte snoterum we gedemað butan mid weorce
malum sensu prudentiore discernimus. nisi opere

oððe yfele gepancu uton warnian oððe gode andgytu uton don
aut mala cogitata caueamus. aut bona intellecta faciamus;

on þam gepances anginne wiðstand heafud gepances beluc
*In ipso cogitationis initio*⁴ *resistē. caput cogitationis clūde.*

opre beoð oferswiðede gif þu forhogast andgytu fram heortan
*cętera*⁵ *superantur; Si pręueris cogitationes a corde*⁶

na forðbrecað on weorce gif þu gepance na gepwærast
*non prorumpunt in opere*⁷ *si cogitationi non consēseris*

weorce rape þu wiðstytst na soðlice mæg lichama beon
ōperi cito resistis; Non enim pōtest corpus cor-

gewemmed butan ær gewemmed sy mod naht mæg flæsc
rūmpi. nisi prius corruptus sit animus; Nihil potest caro

don butan þæt wyle mod afeorma soðlice fram
*facere. nisi quod uoluerit animus; Munda*⁸ *enim a*

gepance mod 7 flæsc na syngað betere ys þæt þu forbuge
*cogitatione animum. et caro non peccat; Melius est ut uites*⁹.

leahter þænne þu bete
uitium. quam ut emēdes;

on bec ys gecweden deoful soðlice buton hwylc
In libro clementis dicitur. diabolus enim nisi quis

¹ i. cesset.

² i. peccamus.

³ i. laudabile.

⁴ i. in principio.

⁵ s. mala.

⁶ i. purifica.

⁷ i. declines.

lustum his hine sylfwilles underþeod anweald ongean
uoluptatibus eius sé sponte subdiderit. potestatem aduersus
 mann næfð
hominem non habet;

on life yldryna ys gecweden swa swa fyr fornimð wex
In uita patrum dicitur. sicut ignis tabefacit¹ cæeram.
 ealswa eac wæcce god geþancu wyrste
ita et uigilia bona cogitationes pessimas;

XXXVIII.

be leasunge.
De Mendacio.

drihten segð on godspelle na sege þu lease gewitnysse
Dominus dicit in euangelio. Non dicas falsum testimonium;

se apostol sæde alecgende leasunge specap
Paulus apostolus dixit. Deponentes mendacium loquimini

soðfæstnysse anra gehwylc mid nehstan his nelle ge leogan
ueritatem unusquisque cum proximo suo; Nolite mentiri

eow betwynan reafigende eow ealdne mann mid dædum his
inuicem spoliantes² uos ueterem³ hominem cum actibus eius.

7 embscrydende niwne þæne se byð geedinwud
et induentes nouum eum qui renouatur

. hand
 manus

fram gyfe gif byð cyst heortan gefylled mid godum
a múnere. si fuerit arca cordis repléta bona

willan god eornostlice us on willan si witodlice of
uoluntate; Bonum ergo nobis in uoluntate sit. nam ex

godecundum fultume byþ on fullfremednysse se genyd
diuino adiutorio erit in perfectione; Ille coactus

þolað þystru wrace se þe her lustlice þolude þystru
pátitur tenebras ultionis. qui hic libenter sustinuit tenebras

willan willa soðlice god ys swa wiperæde oþres swa
uoluntatis; Uoluntas autem bona est sic aduersa alíerius. sicut

ure agene ondreadan nanum þæt þe sylfum rihtlice beon agolden
nostra pertimescere. Nulli quod tibi iuste inpéndi

¹ i. consumit.² i. expugnantes.³ i. peccatorem.

þu gewilnast wiðsacan neode nehstan æfter mægen to-
desideras denegare; Necessitati proximi iuxta¹ uires con-
 efstan ac framian eac wiðutan mægenum wyllan symle
cúrrere². sed prodésse étiam últra uires uéllé. Semper

anda fram godan willan ungeþwæregað god soðlice þurh
inuidia a bona uoluntate discordat; Deus enim per
 yfele willan oþra on oþrum fela wyrð godu
malas uoluntates aliórum in aliis multa operatur bona;

sæde ne of na ascæcð ofsettinge neod
Ciprianus dixit. Nec excúsat oppressum necessitas
 leahtres þar leahter ys willan
criminis. ubi crimen est uoluntatis;

XLIII.

be reafum
De Indumentis.

drihten segð on godspelle lichama eower betere ys þænne
Dominus dicit in euangelio. Corpus uestrum plus est qua(m)
 reaf se þe hæfð twa tunecan sylle næbbendum 7 se þe
uestimentum; Qui habet dúas tónicas det non habénti et qui
 hæfð mettas gelice do
habet éscas similiter faciat;

se apostol sæde hæbbende soðlice fodan 7 mid hwam
Paulus apostolus dixit. Habentes autem alimenta et quibus
 we beon oferhelede þam eðhylde syu we
tegámur³ his contenti⁴ simus;

sæde leas gyfu 7 idel ys fægernyss on eallum
Salomon dixit. Fállax gratia et uana est pulchritudo; Omni
 timan reafu þine syn deorwyrþe 7 ele of heafude þinum
tempore uestimenta tua sint pretiosa et oleum de cápite tuo
 na ateorige
non deficiat;

sæde reaf soðlice þe clæne si abutangedon na
Augustinus dixit. Uestis autem tibi pura circumdetur non

¹ secundum.² i. adiuuare.³ i. induamur.⁴ i. sufficientes.

to fægernysse ac for nedbehefe oferhelinge þæt
*ad pulchritudinem sed propter necessarium tegumentum*¹. ne
 na þænne begytenum reafum þu byst gescrydd opre
dum exquisitis indumentis uestiēris alteram
 fylpe nime
turpitudinem sumas.

sæde plumfeþera hnescnyss geonglice lima
Hieronimus dixit. Plumarum mollities iuuenilia membra
 na gehylpe swa hwæt soðlice lichaman ure bewerian mæg
non foueat; Quicquid enim corpora nostra defendere potest.
 7 menniscere help(an) wanhalnysse þæt an to genemnene ys
et humanę succurrere inbecillitati hoc una appellanda est
 tunice
tonica;

sæde nan witodlice reafu deorwyrðe butan to
Gregorius dixit. Nemo quippe uestimenta pretiosa. nisi ad
 idelum wuldre secð gewislice þæt he wyrðfulra oprum beon
inānem gloriam querit uidelicet ut honorabilior ceteris esse
 si gesewen nan wyle þar deorwyrðum reafum beon embscrydd
uideatur; Nemo uult ibi pretiosis uestibus indui
 þar fram oprum na mæge beon gesewen for sylfne idelre gylpinceg
ubi ab aliis non possit uideri; Pro sola inani gloria
 reaf deorwyrðre byþ gesoht
*uestimentum pretiosius*² *queritur;*

sæde gefratewung witodlice reafa geswutelap lu
Effrem dixit. Ornatus quippe uestium indicat qualiter
 þa þe eorðlice synd we witan 7 þurh biggencg beorhtran scrudes
ea que terrena sunt sapiamus. et per studium clarioris amictus
 from ecere beorhtnysse nacode beon we beoð oncnawene
ab aeterna claritate nudi esse dinoscimur;
 þwean ansyne handa 7 fet geornlicur þeowas us geswutelað
*Lauare faciem manus ac pedes impensius*³. *seruos nos indicat*
 leahtra
uitiorum;

sæde þænne we soðlice gefratewunga we behealdað
Basilius dixit. Dum enim ornamenta conspiciamus
 lichamena 7 lichaman 7 sawle we gegremiað scyppend
corporum et corpore et anima offendimus creatorem;

¹ i. indumentum.

² i. pretiosis.

³ i. uehementius uel diligentius.

XLIIII.

be mildheortnyse.

De Misericordia.

drihten segð on godspelle eadige beoð þa mildheortan
Dominus dicit in euangelio. Beati misericordes

forþi hi mildheortnyse begytað beoð eornostlice mild-
quoniam ipsi misericordiam consequentur Estote ergo miseri-
heorte swa swa eac fæder eower mildheort ys þu na forwyrnst
cordes sicut et pater uester misericors est; Non negabis

mede wæðlan 7 þearfum
mercedem indigenę et pauperi;

se apostol sæde beoð soðlice eow betwynan milde
Paulus apostolus dixit. Estote autem inuicem benigni,
mildheorte scrydað eow swa gecorenan godes 7 halige 7
misericordes. induite uos sicut electi dei. et sancti et
gelufude innoþas mildheortnyse bega þe sylfne to arfæstnyss
dilecti uiscera misericordiae; Exerce te ipsum ad pietatem;
witodlice lichamlic biggeneg to gehwædum nytlic ys ærfæstnyss
Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est pietas
soðlice to eallum nytlic ys
autem ad omnia utilis est;

sæde mildheortnyss 7 soðfæstnyss na þe forlætan
Salomon dixit. Misericordia et ueritas non tē deserant¹;
wel deð sawle his wer mildheort se þe soðlice wælhreow ys 7
Benefacit animę suę uir misericors. qui autem crudelis est. et
his magas awyrpð mildsung gearwað lif mildheortnyss 7
propinquos abicit; Clementia præparat uitam misericordia et
soðfæstnyss gearwiað godu mildheortnyss 7 soðfæstnyss geheald-
ueritas præparant bona; Misericordia et ueritas custo-
að cyning 7 byð gestrangud mid miltse þrymsetl his don
diunt regem et roboratur clementia thronus eius; Fācere
mildheortnyse 7 dom ma geliciað mid gode þænne
misericordiam et iudicium. magis placent apud deum quam
offrunga
uictimę;

¹ i. dimittant.

sunu sæde on demende steopcildum beo þu
*Hiesus filius Serach dixit. In iudicando*¹ *pupillis esto*
 mildheort swa fæder ælc mildheortnyss deð stowe anra-
misericors ut pater; Omnis misericordia faciet locum uni-
gehwylcum æfter gecearnunge weorca hyra la hu micel ys
*cūique secundum meritum operum suorum; Quam magna*²
 mildheortnyss godes 7 gemiltsung his gecyrrendum to him
misericordia dei. et propitiatio illius conuertentibus ad se;
 gemiltsung mannes abutan freond his mildheortnyss soðlice
*Miseratio hominis circa proximum suum.*³ *misericordia autem*
 godes ofer ælc flæsce se þe mildheortnyss haefð ge he lærð
dei super omnem carnem; Qui misericordiam habet et docet
 ge he tyð swa fæder heorde his se þe deð mildheortnyss
et erudit quasi pater gregem suum; Qui facit misericordiam
 tobringð offerung
offert sacrificium;

sæde gedafenað witodlice eac þæne se þe
Augustinus dixit. Oportet quippe etiam eum qui
 mildheortnyss secð eac hyne for hæle his sum þing
misericordiam requirit. et ipsum pro salute sua aliquid
 beswincan findan we magon mildheortnyss ac on sawle gedre-
elaborare; Inuenire possumus misericordiam. sed in anima contri-
 fedre 7 on gaste eodmodnyss on forðsipe þinum gepenc god
bulata et spiritu humilitatis; In exitu tuo cogita deum.
 7 on cwyde þinum læf þearfum þu þyder færst 7 weorcu
et in testamento tuo relinque pauperibus tu illuc uadis. et opera
 þine þurhwuniað
tua permanent;

sæde þar mildheortnyss byð soht butan wiperwenn-
Gregorius dixit. Ubi misericordia quaeritur sine contro-
 inge hæl ys lar butan mildheortnyss swyþe byþ
*uersia*³ *salus est; Disciplina sine misericordia multum de-*
 towurpen gif an butan oþrum si gehealden
struitur. si una sine altera teneatur

sæde na soðlice earnian. godes mildheortnyss
Ciprianus dixit. Neque enim mereri dei misericordiam
 mæg se þe mildheort sylf na byð ne na begytt mid god-
poterit qui misericors ipse non fuerit; Neque inpetrabit di-

¹ i. iudicans.² s. est.³ i. oppugnatione.

cundre miltse ænig þinc on benum se þe to bene þearfan
uina pietate aliquid in precibus qui ad precem pauperis
 na byð mildheort
*non fuerit humanus*¹;

sæde mildheortnyss fram midþoligende fremedre
*Isidorus dixit. Misericordia a compatiendo aliene*²
 yrmþe nama gehlet nan soðlice on oprum beon
*miserie uocabulum*³ *sortita est; Nullus autem in alio esse*
 mildheort mæg se þwyrlice libbende on him mildheort nys
misericors potest. qui prauē uiuendo in se misericors non est;
 sæde na gearnian godes mildheortnyss mæg
Ciprianus dixit. Neque mereri dei misericordiam poterit
 se þe to bene þearfan he na byð mildheort
qui ad precem pauperis ipse non fuerit humanus;

XLV.

be efenþrowunge nihstan.
De Compassione Proximi.

drihten segð on godspelle ealle eornostlice swa hwylce swa
Dominus dicit in euangelio. Omnia ergo quaecumque
 ge willað þæt don eow menn swa eac ge doð him þys
uultis ut faciant uobis homines ita et uos facite illis; Haec
 ys soðlice lagu 7 witigan
est enim lex et prophetarum;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
*Paulus apostolus dixit. Gaudere*⁴ *cum gaudentibus flere*
 mid wependum neodum haligra gemænsuwigende þurh
cum flentibus necessitatibus sanctorum communicantes. per
 soþe lufe þeowian eow betwynan gif abysgud byþ mann on
*caritatem seruire inuicem; Si preoccupatus*⁵ *fuerit homo in*
 ænigum gylte ge þe gastlice synd lærað þus geradne on
aliquo delicto. uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in
 gaste liðnyss besceawigende þe sylfne þæt þu eac si costud
spiritu lenitatis considerans te ipsum ne et tu tempteris;
 underfoþ untrume geþyldige beoð to eallum
Suscipite infirmos patientes estote ad omnes;

¹ i. misericors.² i. aliorum.³ i. nomen.⁴ s. debemus.⁵ i. preuentus.

sæde se þe forsylð nehstan his he syngað.
Salomon dixit. Qui despicit proximum suum peccat;
 geleafan ah mid nehstum on þearflcnysse his þæt eac on
Fidem posside cum proximo in paupertate illius? ut et in
 godum his geblissige on tide gedrefednysse nehstum þurh-
bonis illius laeteris; In tempore tribulationis proximo per-
 wuna getrywe þæt on yrfwerdnysse his midyrfenuma þu sy
mane fidelis ut in hereditate illius cohères sis;
 forspil feoh for broþor 7 freond fram na awend ansyne
Perde pecuniam propter fratrem et amicum; Ne auertas faciem
 þine fram nehstum þinum se þe pytt dylf nehstan on þæne
tuam a proximo tuo; Qui foueam fodit proximo in illam
 he fealð se þe sett stan nehstan he ætspyrd on þam 7
décidit. et qui statuit lapidem proximo offendit in eo. et
 se þe grin oprum legð he forwyrð on þam
qui laqueum aliis pónit peribit in illo;

sæde gif hwylc þa þe gesihð on gylte nehstan his
Origenis dixit. Si quis ea quæ uidet in delicto proximi sui.
 oððe huru na gebicnað oððe on gewitnysse geclypud na þa
uel non indicat. uel in testimonium uocatus. non quæ
 soþe synd segð wite gyltes byð ongeanfalden to gewitan
uera sunt dixerit? pœna commissi reuoluitur ad conscium;

sæde efenþrowunge soðlice nehstes wel oft besitt
Gregorius dixit. Compassionem enim proximi plerumque obsidet
 arfaestnyss leas se þe soðlice sar onfehð on fremedre
pietas falsa. qui enim dolorem excipit in alièna
 neode rode byrð on gepance na soðlice ealles
necessitate crucem portat in mente; Neque enim aliter
 alysendes ures lima we beoð gewordene butan togeþeodende
redemptoris nostri membra efficiuntur. nisi inherendo
 gode 7 midþoligende nehstum rod witodlice fram cwylminege
deo et conpatiendo proximo; Crux quippe a cruciatu
 ys gecweden 7 twam gemetum rod byð uppahafen þænne oððe
dicitur. et duobus modis cruæ tollitur¹ cum aut
 þurh forhæfednysse rode drihtnes we berað oððe þænne
per abstinentiam crucem domini baiulámus aut²
 þurh midþrowunge nehstes necde his ure
per compassionem proximi? necessitatem illius nostram

¹ i. sustinetur.

² s. cum.

we getellað witodlice gif þas ænig for tidlicre geswencednyse
putámus ; Nam si haec quisque pro temporali afflictione
gegearwað rode witodlice berð ac faran æfter gode
exhibet .? crucem quidem báíulat sed íre post deum
wiðsæcð twam soðlice gemetum rod byþ uppahafen. þænne
recússat ; Duobus enim módis crux tóllitur. cum
oððe þurh forhæfednyse byð geswenct lichama oððe þurh mid-
aut per abstinentiam adfligitur corpus. aut per con-
prowunge nehstan byð geswenct mod midprowung witodlice
passionem proximi adfligitur animus ; Compassio quippe
menn 7 rihting leathrum scyl beon þæt on anum 7 þam sylfum
homini et rectitudo uitii debetur .? ut in úno eodémque
menn 7 we lufian god þæt he geworden ys 7 we ehtað
homine et diligamus bonum quod factus est et perséquimur
yfelu þe he deð þæt na þænne gyltas unwerlice forgyfað na
*mala que facit. ne dum culpas incáute remittimus*¹ ; non
eallunga þurh soðe lufe midþolian ac þurh gymeleaste
iam per caritatem cónpati. sed per negligentiam
forgyfan beon gesewene þæt eornostlice we scylon gegearwian
concedísse uideamur ; Hoc ergo nos debemus exhibére
nehstum þæt unwyrþum us fram scyppende urum we
proximis quod indignis nobis a creatore nostro con-
geseoð beon gegearwud na nehstan lufian byð oferswyðed
*spícimus exhibéri ; Minus*² *proximum amare conúincitur .?*
se na mid him on neode his eac swylce þa þe him
qui non cum éo in necessitate illius étiam éaque sibi
derigende synd þolap nane. þa we magon gebroþrum
*noxia*³ *sunt pátitur ; Nulla que póssumus fratribus*
agyldan godu we wiðsacan þanon soðlice him se ys ofer
inpéndere bona recussémus ; Índe enim ei qui est super
ealle we genealæcean þanon. us þurh midprowunge nehstes
omnia propinquámus. unde nos per compassionem proximi
eac swylce under us sylfe we alecgað swa micle
étiam sub nósmet ipsos depónimus ; Quánto
swa we swyþor þurh midprowunge we beoð togetogene.
plus per compassionem adtráhimur.
swa micle heagre 7 soðlicur we gode genealæcean swa hwyle swa.
*tánto áltius ueríusque propinquamus*⁴ ; *Quisquis*

¹ i. relaxamus.² i. non.³ i. nocentia.⁴ s. deo.

yfele na forþyldigað he him sylfum þurh ungeþyld his
malos non tolerat¹ ipsi sibi per intolerantiam² suam
 gewita ys þæt he god nyss god he næs þæne yfelra
testis est quia bonus non est; Bonus non fuit quem malorum
 þwyrnyss na fandod(e) isen ure sawle nateshwon
prauitas non probauit³; Ferrum nostrę animę nequāquam
 byð gelædd to gehwædnysse scerpnyss gif þæt þu nære byð
perducitur ad subtilitatem⁴ acūminis si hoc non eras erit
 fremedre feole þwyrnyss swa micle eornostlice mare yfele
aliēne⁵ lima prauitatis; Tānto ergo magis male
 to forþyldigenne synd swa micle swa hi swyþor genihtsumað swa
tolerandi sunt. quānto amplius abundant; Sic
 we scylon don care ure þæt we na forgyman care
debemus āgere curam nostram. ut non neglegāmus curam
 nehstan gif soðlice þæt beon agolden us rihtlice
proximi; Si enim et quod inpendi nobis recte
 we willað oprum we forgyfað 7 þæt us gewyrþan we nellað
uolumus aliis inpertimur et quod nobis fieri nolumus
 þæt oprum don we forbugan soðre lufe lage ungederede
hoc aliis facere deuitamus caritatis iura inlęsi
 we gehealdap
seruabimus;

sæde þæt þe getimian þu nelt na nehstum þinum
Basilius dixit. Quod tibi accidere non uis. nec proximo tuo
 þu gewilnige becuman besargian on fremedum yrmþum
cupias euenire; Condolere⁶ in aliēnis calamitatibus
 geferlæcean mid wopum on fremedum gnornungum on
sociāre flētibus in aliēnis merōribus: In
 gedrefednyssé opres 7 þu beo unrot swylc beo þu oprum
tribulatione altērius. et tu esto tristis; Talis esto aliis.
 swylce þu gewilnast beon embe þe opre þæt þu nelt þolian
quales optas esse circa tē alios; Quod non uis pati.
 na do þu 7 na ongebring oprum yfelu þæt þu na þolige
non facias. et non inferas⁷ alii mala ne patiaris
 gelice swa mildheort beo on fremedum gyltum eall swa on
similia; Ita clemens esto in aliēnis delictis sicut in

¹ i. non suffert.⁴ i. exilitatem.² i. insufferantiam.⁵ i. aliorum.⁷ i. inducas.³ i. temptauit.⁶ s. debemus.

þinum þæt na þu elles ne elles oðre deme 7 swa oþre
iūis. ut nec aliter te. nec aliter alios penses¹. et sic alios

dein swa þu beon gedemed wilnast
iūdica. ut iudicāri cūpis;

sæde þænne soðlice us betwynan byrþena ure
Effrem dixit Cum enim inuicem ónera nostra

we berað wiperwinnan urne deoful we gescyndað 7
portámus. conluctatorem² nostrum diabolum confúndimus³ et

we ofercomað 7 drihten urne se on heofenum ys
superámus et dominum nostrum qui in caelis est

we arwurþiað eallswa drenc wæteres þyrstendum on hætan
honorificamus; Sicut potus áquę sitiēti in estu

sunnan swa spæc frofre breper on gedrefednysse
sólis. sic sermo consolatiōis fratri in tribulatiōe

costunge gesettum
temptatiōis pósito

XLVI.

be upahafennysse.
De Elatiōe.

drihten segð on godspelle ælc se þe hyne uppahætð
Dominus dicit in euangeliō. Omnis qui se exaltat

he byð genyþerud
humiliabitur;

se apostol sæde gif gyt mannum gelicode cristes
Paulus apostolus dixit. Si adhuc hominibus placērem christi

þeow ic nære we na beon gewurdene ideles wuldres
seruus non éssēm; Non efficiamur inánis glorię

grædige us betwynon forþclypigende gemænelice andigende
cūpidi. inuicem prouocantes inuicem inuidentes;

gif hwylc wene hyne ænig þincg beon þænne he sy naht
Sí quis existimat sé aliquid ésse eum sit nihil

sylf he hyne beswicð
ipse sé sedúcit;

sæde onscunung drihtnes ys ælc andeaw
Salomon dixit. Abominatiō domini est omnis árrogans

¹ i. iudices.

² i. oppugnatorem.

³ i. perturbamus.

peah þe he of handa to handa byð he na byð unscyldig
étiamsi mánu ad manum fuerit. non erit innocens;
 se þe hyne bogað 7 tobrætt teonan he awelið se þe hopað on
Qui se iaciat et dilatat. iúrgia concitat; Qui sperat in
 drihtne he byð uppahafen
domino subleuatur;

sæde on eall þæt he wat hit sylf mod ofsett
Gregorius dixit. In omne quod scit sé sé méns deprimat.
 na þæt mægen ingehydes gegaderað wind uppahafennysse
ne quod uirtus scientiae congregat uentus elationis
 afyrsgige wunderlic witodlice dæd þænne uppahafennys na
tóllat¹; Miránda quippe actio cum elatio non
 uppahafð ac gehefegaþ þænne uppic gyfu to heagram
éleuat sed gráuut; Dum supérna gratia ad altióra²
 to understandendum we beoð gelædde swa heagre
intelligenda dúcimur.³ quánto sublimius³
 swa we beoð uppahafde swa micelum symle þurh eadmodnysse
leuamur. tánto semper per humilitatem
 us sylfe mid andgyte urum ofsettan we scylon swyþe
nosmet ipsos intellectu nostro prēmere⁴ debemus; Ualde
 witodlice uppahafen mod byð astynt gif se ofer þæne
quippe eláta mens retúnditur. si ipse super quem
 hyne uppehefð byð underaled andeawe ueras wiðinnan
sé extóllit subponatur⁵; Arrogantes uiri intra
 haligre gelapunge þeah þe hi god lybbende forfleoð hyne
sanctam aecclesiam.⁶ quámuis deum uiuendo refugium eum
 swa þeah soðlice gelyfende andettað
támen ueráriter credendo confitentur;

sæde be rihtwisnysse mægene mid nanes pryte
Isidorus dixit. De iustitię uirtute nulla elatione
 þu ofermodiga be godum dædum na beo þu appahafen 7 be
supérbias. de bonis factis non extolláris. et de
 godum weorcum na gylp þu pryte heage utawyrpð 7
bono opere non gloriéris; Elatio excelsos deiçcit et
 wiperwyrdnyss prute genyberude þæt þu geswuteligende
arrogantia sublimes humiliat; Quod manifestando
 miht forlætan suwigende geheald
pótes amittere. tacendo custodi;

¹ i. auferrat.² i. superiora.³ i. altius.⁴ i. inclinare.⁵ i. deprimatur.

XLVII.

be life mannes.
De Vita Hominis.

segð on godspelle na gepence ge on heortum
Dominus dixit in euangelio. Ne cogitētis in cordibus
eowrum hwæt ge onscrydan oððe hwæt ge etan sawl
uestris quid induamini. aut quid manducētis. anima
eower ma ys þænne mete na þæt ingæð on muð
uestra plus est quam ēsca; Non quod intrat in ōs
besmitt mann ac þæt forðgæð of muþe þæt
cōinquinat hominem? sed quod procedit ex ōre hoc
besmitt mann
cōinquinat hominem;

se apostol sæde nys rice godes meta 7 drinc
Paulus apostolus dixit. Non est regnum dei ēsca et potus.
ac rihtwisnyss 7 sibb 7 bliss on haligum gaste
sed iustitia. et pax et gaudium in spiritu sancto;
selust hit soðlice ys mid gyfe beon gestapelud heortan na
Optimum enim est gratia stabiliri cōr non
mid mettum þa na framedon gangendum on þan
ēscis quae non profuerunt ambulantiibus in eis;

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non adfligit dominus fame animam
rihtwises betere ys slota dryge mid blisse þænne hus
iusti; Melior est bucēlla sicca cum gaudio quam domus
full mettum mid sace
plena uictimis cum iurgio;

sunu. sæde angyn lifes mannes wæter 7
Hiesus filius Sirach dixit. Initium uitę hominis aqua et
hlaf 7 scrud lif manfull to gystigenne of huse on
panis et uestimentum; Uita nequam hospitādi de domo in
hus betere ys deað þænne lif biter 7 rest
domum; Melior est mors quam uita amāra. et requies
ece þænne adl þurhwunigende ælene mete ytt
aeterna quam languor perseuērans; Omnem ēscam manducat
wamb 7 ys mete mete betere angyn neodbehefe lifes
uenter. et est cibus cibo melior; Initium necessarium uitę

manna wæter fyr 7 isen meolc 7 hlaf smedmen
hominum aqua ignis. et ferrum. lac. et panis similagineus.
 hunig 7 winclyster winberian 7 ele 7 reaf þas
mel. et bōtrus. ūue. et oleum. et uestimentum ; *Hæc*
 ealle haligum on gode swa arleasum 7 synfullum on yfele
omnia sanctis in bona. sic impiis et peccatoribus in mala
 beoð gecyrrede
conuertentur ;

sæde ælc yfel oððe forþi leofað þæt
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut
 he sy gepread oððe forþi he leofað þæt þurh hyne gode
corrigatur. aut ideo uiuit ut per illum boni
 beon begane
exerceantur ;

XLVIII.

be gifum oþþe lácum.
De Muneribus.

drihten segð on godspelle gyfa ablendað eagan
Dominus dicit in euangelio. Munera excécant oculos
 witena 7 he awendað wordu rihtwisra
sapientium et mūtant uerba iustorum ;

sæde gyfa of bosme arleas onfehð þæt
Salomon dixit. Munera de sinu impius accipit ut
 he forhwyrfte siðfatu domes na syle þu fremedum wyrðscype
peruertat sémitas iudicii ; Non dés alienis honorem
 pinne
tuum ;

sunu sæde ær þam þe hi onfon beoð gecyssede
Hiesus filius Sirach dixit. Donec accipiant osculantur
 handa syllendes 7 on behatum geeadmettað stefna hyra
manus dantis et in promissionibus humiliant uoces suas
 on tide edleanes hi gyrnað tide geseald soðlice 7
in tempore redditionis¹ postulabunt tempus ; Datum uero et
 onfangen eall awritt þenne þu sylst na ætwit þu
acceptum omne describe ; Cum déderis ne inpróperes ;

¹ i. restitutionis.

swa hwæt swa þu sylst getele 7 ic mete þar handa manega
Quodcumque trādes numera et appendo ; Ubi manus multę
 synd beluc
sunt clāude ;

sæde unrihtæmed gelomlice þæt na of
Agustinus dixit. Adulteratur frequenter. quod non ex
 willan byð geseald þæt soðlice of agenum byþ getipud
uoluntate datur. quod enim ex propria prestatur ;
 willan mid ealre soðfæstnysse byð forgyfen
uoluntate. cum omni ueritate donatur ;

sæde swa micele eornostlice beon eadmotra gehwyle
Gregorius dixit. Tanto ergo esse humilior quisque
 scyl of gyfe swa micele hyne gewripenra beon besceawað on
debet ex munere quanto se obligatiorem esse cōspicit in
 agyldendum gesceade se þe eornostlice halige endebyrdnysse
reddenda ratione ; Qui ergo sacros ordines

sylð þænne fram ælcere gyfe hand ascæcð þænne on
tribuit tunc ab omni munere manus excutit. quando in
 godcundum þingum na þæt an nan feoh ac eac swylce
diuinis rebus. non solum nullam pecuniam. sed etiam
 mennysce gyfe na secð
humānam gratiam non requirit.

sæde we na scylon wiðsacan lifes þises gyfe
Josephus dixit. Non debemus recussare¹ uitę istius munus
 þa sealde us god gif mannes sylena we ongeanwyrpað
quod dedit nobis deus. Si hominis dáta reiciamus.

teonfulle we synd swa micele ma gehealdan we scylan þæt we
contumeliōsi sūmus. quātomagis seruare debemus quod
 fram gode urum onfoð
a deo nostro accipimus ;

XLVIII.

be ælmessan.

De Elemosina.

ðrihten segð on godspelle syllað ælmyssan 7 efne ealle
Dominus dicit in euangelio. Dáte elemosinam et ecce omnia

¹ i. abnuere.

clæne synd eow becypað þa ge agað 7 syllað ælmyssan
mūnda sunt uobis; Uéndite que possidetis et dáte elemosinam;
 doð eow saccas þa na ealdian goldhord na geteori-
Fácite uobis sácculos¹ qui non ueteréscant. thesáurum non defici-
 gende on heofonum þider þeof na genealæce ne moppe
entem in celis. que fúr non adprópiat neque tinea
 gewemð
corrúmpit;

on bec ys geoweden betere ys don ælmyssan þænne
In libro tobí dicitur. melius est fácere elemosinam. quam
 goldhordu goldes ongeanlegcean þa þe doð ælmyssan 7
thesáuros auri repónere; Qui faciunt elemosinam et
 rihtwisnysse hi beoð gefyllede mid life ecum
iustitiam saturabuntur uita gterna;

se apostol sæde eadiglicur ys syllan þænne niman
Petrus apostolus dixit. Beátius est dáre quam áccipere.

se apostol sæde se þe spærlice sæwð spærlice he
Paulus apostolus dixit. Qui parce seminat parce et
 eac g(e)ripð god soðlice donde we na geteorian þa hwile we
metet; Bonum autem facientes non deficiamus; Dum
 timan habban we wyrcean god to eallum swyðpost soðlice
tempus habemus operemur bonum ad omnes maxime autem
 to hiwcuþum geleafan mannum
ad domésticos fidei homines;

sæde synd alysednysse sawle weres welan his se þe
Salomon dixit. Redemptio² animę uiri diuitiæ suę qui
 soðlice gemiltsað þearfum eadig he byþ se þe teonað
autem miserebitur pauperi beatus erit; Qui calumniatur
 þearfan tælð scyppende his arwurpað soðlice þæne se þe
pauperem exprobat factóri eius honórat autem eum qui
 gemiltsað þearfan
miserebitur pauperi;

sunu sæde beluc ælmyssan on heortan
Hiesus filius Sirach dixit. Conclúde elemosinam in corde
 þearfan 7 þeos for þe gebitt fram ælcum yfele fyr
pauperis. et hæc pro té exorabit ab omni malo; Ignem
 byrnende acwencð wæter 7 ælmyss wiðstynt synne nys
ardentem extinguit aqua; et elemosina resistit peccato; Non est

¹ i. marsurios.² s. sunt.

him wel þa þe syngallice synd yfele 7 ælmyssan hi na syllað
eis bene qui assidue sunt mali. et elemosinam non dânt;
 ælmyss weres swylce tacn mid him for bebod
Elemosina¹ uiri quasi signaculum cum ipso; Propter mandatum
 togenim þearfan 7 for næfte his ne forlæt hyne idelne
adsúme pauperem. et *propter inópiam eius ne dimittas illum uácuum;*
 gesete goldhord on bebodum heahstes 7 hit framað þe ma
Póne thesaurum in preceptis altissimi. et *próderit tibi mágis*
 þænne goldhord ælmyssan þearfan na ascyra þu 7 eagan þine
quam aurum; Elemosinam pauperis ne fráudes et *oculos tuos*
ne forhwyrf þu fram þea(r)fan sawle hingrigendes ne forseoh þu
ne transuértas a páupere; Animam esurientis ne despéceris.
 7 na gedref þu þearfan on næfte his heortan wanspediges ne
et non exásperes² pauperem in inópia sua; Cor inopis ne
geswenc þu 7 þu forð na ateo sylene angsumum gebed
adflíxeris. et *non prótrahas datum angustiánti³;* *Orationem*
gedrefedes na awyrf þu 7 na framawend ansyne þine fram
contribuláti ne abicias. et *non auertas faciem tuam ab*
wædlum fram wanspedigum na framawend eagan þine for
egéno; Ab inope ne auertas oculos tuos propter
yrre wyrigendes þe þearfan on biternysse byð gehyred
iram; Maledicéntis té pauperis in amaritudine exaudietur
 ben his gehyrð soðlice hyne se worhte hyne gegaderunge
precatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum; Congregationi
 þearfena gecwemne þe do þu ahyld þearfum eare þin
pauperum affábilem⁴ te fácito; Inclína pauperi aurem tuam.
 þæt si gefulfremmed gemiltsung 7 bletsung þin beforan deape
ut perficiatur propitiatio et benedictio tua; Ante mortem
 wel do sawle þinre 7 æfter mægenum þinum ræcende
bene fác animę tuę. et *secundum uires tuas expórrigens*
 syle þearfum syle þearfum 7 onfoh gerihtwisa sawle þine
dá pauperi; Da pauperi et accipe; Justifica animam tuam
 ær forðsipe þinum wyrc rihtwisnysse forþi nys mid
ante óbitum tuum operare⁵ iustitiam quoniam non est apud
 helwarum gemetan mete se þe deð miltheortnysse he lænð
ínferos inuenire cibum; Qui facit misericordiam fenerat
 nehstum læn nehstum þinum on tide neode his
proximo; Fénera proximo tuo in tempore necessitatis illius;

¹ est.² i. non perturbes.³ i. tristi.⁴ i. fatuabilem.⁵ i. fac.

sæde on cystignysse soðlice þearfena na herereafu
Augustinus dixit. In largitate enim pauperum non spolia
 ac gyfa beoð gesohte hwylc seo gyfu ys þa oþer mid
sed dona requiruntur; Quale illud munus est quod alter cum
 blisse onfehð oþer mid tearum forlæt ofer þæt se geblissað
gaudio accipit alter cum lacrimis amittit! super quod ille gratulatur
 þes asihð þeah þu forgyfe þine beteran ælmyssan
iste suspirat! quamuis largiaris tuum meliorem elemosinam
 þu dest gif þu agyfst fremede fremede soðlice ys þæt
facis! si reddas alienum¹; Alienum enim est quod
 we habbað gif na gedafenigendlice þam we brucað to hæle
habemus. si non competenter eo utimur ad salutem;
 þeos ys mid gode gecweme ælmyss seo of agenre byð
Haec est apud deum grata elemosina! que ex uernacula² ex-
 gegearwud spede ne facnfull reafac byð geseald ma willað
hibetur substantia neque fraudulenta præda tribuitur; Mâlunt³
 hi hyra forspillan forgyfende þænne fremede gesettan gelogigende
sé suum pèrdere largiendo quam alièna restituere componendo;

sæde to lytlum beode æwfæste þearfan 7
Hieronimus dixit. Ad mensulam⁴ religiõsi! pauperes et
 ælpeodige mid him crist gebeor beon witan wyrþscepe ys
peregrini cum illis. christum conuiviam esse nõscant; Gloria⁵
 bisceoppa þearfan of æhtum foresceawian teona ealra
episcoporum pauperem õpibus preuidere; Ingnominia⁶ omnium
 sacerda agenum higean welan
sacerdotum propriis studere diuitiis;

sæde na si þu idel þænne þu dest ælmyssan
Basilius dixit. Non sis uánus cum fèceris elemosinam
 behofigendum na þe þam beteran þam þe þu lænst þu wen
indigenti! neque té illo meliorem cú fèneras aestimes;
 sæde synd soðlice þa micle lufiað 7 mænige of
Gregorius dixit. Sunt enim qui magna diligunt. et multa ex
 þam þe hi agað wædlum dælan asmeagiað þæt gyltas
his que pòssident egénis distribúere pertráctant! ut culpas
 hyra ætforan godes eagum. miltheortnysse innoþum alysan
suas ante dei oculos misericordiae uisceribus rédimant!

¹ i. aliorum. ² i. ex propria. ³ s. multi. ⁴ i. ad mensam.
⁵ s. est. ⁶ i. irrisio uel despectio.

þænne gehwylce nedbehefe þearfendum we syllap hyra him
Dum quælibet necessaria indigentibus dāmus. sua illis
 we agyfaþ næs ure we gyfað eorðlice witodlice ealle geheald-
reddimus non nostra largimur; Terræna quippe omnia ser-
 ende we forlætað ac wel gyfende we gehealdað swa hwylc swa
uando amittimus sed bene largiendo seruāmus; Quisquis
 nu gode weorcu þearfendum gegearwað him þas synderlice
nunc bona opera indigentibus exhibet. ei hæc specialiter
 agylt on þæs þas lufe gegearwað
inpēdit¹. cuius² hæc amore exhibuerit;

sæde nane gyltas mid ælmyssum magan beon alysede

Isidorus dixit. Nulla scēlera elemōsinis pōsse redēmi.

gif on synnum gehwylc þurhwunað nan ys gyltes forgyfenyss
si in peccatis quisque permāserit; Nulla est delicti uenia
 þænne swa forestæpð mildheortnyss þæt hi fyligean synna
quando sic præcēdit misericordia ut eam sequantur peccata;
 se þe feond lufað 7 se heofigendum lufe midprowunge
Qui inimicum diligit. et qui lugenti affectum³ compassionis
 7 frofre forgyfð oððe on sumum neodum geþealt
et consolationis inpertit⁴ aut in quibūslibet necessitatibus consilium
 gegearwað ælmyssan butan twyon deð þeah þe ænig sy
adhabet. elemosinam procul dubio facit; Quāuis quisque sit
 þearfa nan swa þeah hwanon sylle behofigendum beladunge
egens⁵ nullam tamen unde tribuat egenti excussationem
 næfte mæg ongeanwyrpan twa synd ælmyssan an lichamlic
inōpig⁶ pōtest obicere⁷; Dūe sunt elemosinæ ūna corporalis.
 wædligendum syllan swa hwæt swa þu miht oþer gastlic
egenti dare quicquid potūeris. altera spiritalis.
 forgyfan fram þam þu derud byst be reaflicum fremedum
dimittere a quō lēsus fueris; De rapinis aliēnis
 ælmyssan don nys weldæd miltsunge ac gestreon
elemosinam fācere non est officium miserationis⁴ sed emolumentum⁸
 gyltes se þe eornostlice unrihtlice ætbryt rihtlice næfre sylð
sceleris; Qui ergo iniuste tollit. iuste numquam tribuit;
 ne he wel oprum gearwað þæt he fram oþru(m) gyrnð
Nec bene altero prebet. quod ab alio extōrquet⁹;

¹ i. donat.

² s. in.

³ i. amorem.

⁴ i. donat.

⁵ i. pauper.

⁶ i. egestatis.

⁷ i. obponere.

⁸ i. augmentum.

⁹ i. exigit.

micel gylt ys þincg þearfena gearwian welegum 7 of
Magnum scélus est rés pauperum prestáre diuitibus et de
 - æhtum wanspedigra begytan herunge mihtigra ne
sumptibus¹ inopum adquirere fauórem² potentum; Ne
 geceos þu hwam þu gemiltsige þe læs þu forgæge þæne se þe
éligas cúi misereáris. ne fórtte pretéreas eum qui
 geearnað underfon mare ys welwyllednyss þænne þæt ys geseald
meretur accipere; Maior est beniuolentia. quam quod dátur;
 se þe mid unrotnysse hand ræcð wæstm edleanes
Qui cum tristitia manum porrexit: fructum remunerationis³
 forlæt nys soðlice mildheortnyss þar nys welwillednyss
amittit; Non est enim misericordia ubi non est beniuolentia;
 na ætfeorra þu oþrum þanon oþrum þu sylle naht framað gif
Non auferas alteri unde alii tribuas; Nihil proficit si
 oþerne þanon þu gereordst þanon þu oþerne idelne dest
alium inde reficis unde alium inánem⁴ fácis;
 sæde se þe æfter gode ælmyssan deð god
Ciprianus dixit. Qui secundum deum elemosinam facit: deum
 he gelyfð 7 se þe hæfð geleafan soðfæstnyssse gehealt godes
credit. et qui habet fidei ueritatem. seruat dei
 ege se þe soðlice ege godes gehealt on gemiltsungum
timorem; Qui autem timorem dei seruat in miserationibus
 þearfena god he gepencð
pauperum deum cogitat;

L.

be gedrefednyssse.
De Tribulatione.

drihten segð on godspelle ic þa ic lufige ic þreage 7
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo. arguo et
 ic gewilde
castigo;

se apostol sæde þurh fela gedrefednyssa gedafenað
Paulus apostolus dixit. Per multas tribulationes oportet
 us ingan on rice godes on eallum gedrefednyssse we þoliað
nos introire in regnum dei; In omnibus tribulationem patimur.

¹ i. possessionibus.² i. laudem.³ i. retributionis.⁴ i. uacuum.

ac we na synd geansumude we synd onscunude ac we na
sed non angustiamur¹. apporiamur². sed non
 synd forlætene ehtnysse we þoliað ac we na synd forlætene
destitúimur. persecutionem patimur? sed non derelinquimur.
 we synd aworpene ac we na forwyrþað symle cwyllmincege
deícimur. sed non peribimus semper³ mortificationem
 hælendes on lichaman urum abutanferigende þæt eac lif
iesus in corpore nostro circumferentes⁴. ut et uita
 hælendes on lichaman urum sy geswutelud
iesus in corporibus nostris manifestetur;

sæde se þe on þisum middanearde beon geswungen
Augustinus dixit. Qui in hoc mundo flagellari
 na gearnað on helle he byþ geþread þænne soðlice we fram
non merebitur? in inferno torquetur⁵; Cum enim a
 drihtne beoð geswungene gif eac geþydelice we onfoð 7
domino flagellábitur. si et patienter excipimus et
 eadmodlice þancas we doð gif yfele we beoð synna forgyfe-
humiliter gratias ágimus. si mali fuérimus peccatorum indul-
 nysse we onfoð gif soðlic(e) gode ece eadignysse we
gentiam accipiemus. si autem⁶ boni aeternam beatitudinem con-
 begytað
sequemur;

sæde se þe æne onfehð yfelu on life his na þa
Hieronimus dixit. Qui semel recipit mala in uita sua non
 sylfan cwyllmincega þolað on deape þa þe þolode on life
eósdem cruciatus patitur in morte quos est passus in uita;
 and miclele betere ys magan sargian þænne gepanc
Multóque melius est stómachum dolére quam mentem;
 to warnigenne ys wund þæt sargian byð gehæled micel ys
Cauendum est uulnus quod dolóre curatur; Magna est
 yrre þænne syngiendum na yrsað god læce gif he geswicð
ira quando peccantibus non iráscitur deus; Médicus sí cessauerit
 hælan he ortruwað
curare⁷ despérat;

sæde mid godcundum dihte byð gedon þæt lengtogan
Gregorius dixit. Diuina dispensatione ágitur. ut prolixiora
 leahtras seocnyss lengre bærnð
uitia egrotatio⁸ prolixior exúrat;

¹ i. tristamur.² i. iniuriamur.³ s. sumus.⁴ i. deportantes.⁵ i. cruciabitur.⁶ s. fuerimus.⁷ i. sanare.⁸ i. infirmitas.

sæde ongeangegyrende soðlice god mann cwylmð
Isidorus dixit. Reuertens enim deus hominem cruciat
 þæne syngigende forlæt swingende eft genesað geendebyrd
quem peccantem deseruierat, flagellando iterum uisitat; Ordinata
 ys gemiltsung godes se ær her mann þurh swingla fram
est miseratio dei qui prius hic hominem per flagella a
 synne he gebet 7 æfter þam fram ecere susle alyst
peccato emendat, et postea ab eterno supplicio liberat;
 eft he sæde gecoren soðlice godes sarum lifes þises byð
Item dixit electus enim dei doloribus uite huius ad-
 gecwylmed þæt fullfremminge lif(es) towerdes gestryne
teritur¹ ut perfectionem uite future lucretur²;
 rihtwisum tidlice swingla to ecum framiað blissum 7 forþi
Iusto temporalia flagella ad aeterna proficiunt gaudia, ideoque
 7 rihtwis on witum geblessian 7 arleas on gesundfullnyssum
et iustus in poenis gaudere, et impius in prosperitatibus
 wepan scyl ne rihtwisum ne wiperwyrðum god mild-
lugere debet; Neque iusto neque reprob³ deus mise-
 heordnysse ætbryt gode her þurh geswinc demð 7
ricordiam abstrahit; Bonos hic per afflictionem iudicat et
 þar he edgylt þurh miltsunge 7 yfele her forþyldigað þurh
illic remunerat⁴ per miserationem, et malos hic tolerat per
 tidlice miltsunge 7 þar he witnað þurh ece
temporalem clementiam, et illic punit per aeternam
 rihtwisnysse on þysum soðlice life god arað arleasum 7
iustitiam; In hac enim uita deus parcit impiis, et
 swa þeah na arað gecorenium on þam he arað gecorenium na
tamen non parcit electis, in illa parcat electis, non
 swa þeah arað unrihtwisum swa micelum swa gehwylc oþþe on
tamen parcat iniquis; Quanto quisque aut in
 lichaman oððe on gepance swingla polað eall swa micelum
corpore aut in mente flagella sustinet, tanto
 hyne on ende beon geedleanud he hihte þænne soðlice manega
se in finem remunerari speret; Dum⁵ enim multa
 genyþerigendlice wiperwyrde agyltan beoð gesewene forsewene
damnabilia⁶ reprobi commisisse uideantur despecti
 fram gode mid nanre bote swingle hi beoð slegene
a deo nullo emendationis uerbere feruntur⁷;

¹ i. cruciatur.² i. mereatur.³ i. abiecto.⁴ i. reddat.⁵ i. quamuis.⁶ s. opera.⁷ i. percutiuntur.

twyfeald dynt ys godcund an on godne dæl mid þam
*Gemina*¹ *percussio est diuina. una in bonam partem. qua*
 we synd geslegene on flæsce þæt we beon gebette oþer mid þam
percútimur carne ut emendemur; altera qua
 we beoð gewundude on ingehyde of soðre lufe þæt we god
uulneramur conscientia ex caritate ut deum
 hatlicur we lufian god forþe rihtwise swingð þæt na be
ardéntius diligamus; Deus ideo iustos flagellat. ne de
 rihtwisnyse ofermodigende afeallan swingl witodlice þænne
iustitia superbientes cadant; Flagellum namque tunc
 adiligað gylt þænne he awent lif ælc godcund slege
*déluit*² *culpam cum mutauerit uitam; Omnis diuina percussio*
 oððe afeormung lifes andwerdes ys oððe angyn wites after-
aut purgatio uitę presentis est aut initium pene se-
 fyligendes witodlice sumum swingla on þysum life ongyrnað
*quentis; Nam quibúsdam*³ *flagella in hac uita imchoant;*
 7 on eceum slege þurhwuniað þeah þe soðlice gylt tuwa
*et in aeterna percussione perdúrant*⁴; *Quámuis enim culpa bis*
 sy geslegen an swa slege ys understanden se her ongunnen
percútitur. una tamen percussio intelligitur quę hic (on)cępta
 þar byð gefremmed þæt on þam þe eallunga na beoð geþreade
illic perficitur. ut in his qui omnino non corriguntur
 forðstæppendra slege swingla æfterfyligendra sy angyn
precedentium percussio flagellorum sequentium sit initium
 tintregena sumum diglum godes dome her yfele ys þar
*tormentorum. Quibúsdam secreto*⁵ *dei iudicio. hic male est illic*
 wel gewislice þæt þænne her gewylde beoð geþreade fram ecere
bene. scilicet ut dum hic castigati corriguntur. ab ęterna
 genyþerunge beon alysede sumum soðlice þer wel ys 7 þar
damnatione liberentur. quibúsdam uero hic bene est. et illic
 yfele gewislice sumum 7 her yfele 7 þar yfele forþi
male! *pórró quibúsdam et hic male et illic male. quia*
 beon geþreade nellende 7 beon geswungene on þisum life
córrigi nolentes et flagellari in hac uita
 ongyrnað 7 on eceum slege beoð genyþerude murcnian
incipiunt. et in aeterna percussione damnantur; Murmurare
 on swinglum godes synfull mann na scyl forþi þe swypust þurh
in flagellis dei peccator homo non debet. quia maxime per

¹ i. duplex.² i. mundat.³ i. aliquibus.⁴ i. persecrant.⁵ i. occulto.

þæt þe byð geþread byð gebet anragehwylc soðlice þænne
hoc quod corripitur emendatur; Unusquisque autem tunc
 leohtlicur byrð þæt he polað gif he his framascæcð yfelu for
leuius portat¹ quod patitur. si sua discussserit² mala. pro
 þam him byþ onbroht edlean riht rihtwis on wiperwyrdnyssum
quibus illi infertur retributio iusta; Iustus in aduersis
 beon afandud hyne oncneawe na beon aworpene weras halige
probari se cognoscat non deici; Uiri sancti
 swyþor hi aforhtiað gesundfulle þænne wiperræde forþi godes
plus formidant prospera quam aduersa. quia dei
 þeowas gesundfulle awyrpað wiperræde soðlice lærað þænne
seruos prospera deiciunt³. aduersa uero erudiunt; Tunc
 ma synd godes eagan ofer rihtwise þænne hi beon geswencte
magis sunt dei oculi super iustos. quando eos adfligi
 fram unrihtwisum foresawung upplice gefafað þænne rihtwisum
ab iniquis prouidentia superna permittit; Tunc iustus
 blissa beoð gedihte ece þænne mid andwerdre gedrefednysse
gaudia disponuntur aeterna: quando presenti tribulatione
 beoð afandude swa micelum swa soðlice we on þissere worulde
probantur; Quantum enim in hoc saeculo
 beoð tobrocene swa micelum on ecnyse we beoð getrymede
frangimur. tantum in perpetuo solidamur.
 swa micelum swa we on andwerdum synd geswincte eall swa micelum
Quantum in presenti adfligimur tantum
 on towerdum we geblissiað gif we her mid swinglum beoð oftdrene
in futuro gaudebimus; Si hic flagellis adterimur.
 afeormode on dome we tocumap symle god her swincð þa he
purgauit in iudicio aduenimus; Semper deus hic uerberat quos
 to hæle ecere gegearwað na witodlice murcna þu na
ad salutem perpetuam preparat; Non igitur murmures. non
 swica þu na sege þu hwi polige ic yfelu forþi æfter gemete
blasphemes. non dicas quare sustineo mala? quia iuxta modum
 leahrtres læsse ys edleon wræce se þe soðlice on swinglum
crimnis minor est retributio ultionis; Qui enim in flagellis
 murcnað god ma gegremað se þe soðlice wiperræde gepyldelice
murmurat deum plus inritat; Qui uero aduersa patienter
 forþyldigap god þe rapur gegladað gif soðlice þu wylt beon
tolerat. deum citius placat; Si enim uis pur-

¹ i. sustinet.² i. liberauerit.³ i. deponunt.

afeormud on wite þe wreg 7 godes rihtwisnyse hera
gari in poëna té accússa et dei iustitiam lauda;
 ealle þe þe gelimpað butan godes na gewyrþap
Uniuersa que tibi accidunt absque dei non fiunt
 willan unrihtwisra miht ofer þe of godes ys geseald
uoluntate; Iniquorum potestas super te ex dei datur
 geleaf ealle þa þe wiperwyrdað of godes geþeahhte doð
licentia; Omnes qui tibi aduersantur, dei consilio faciunt;
 gepylðelice þa leohtran þu byrst gif þa hefigran byst gemunan
Patienter leuiora portabis si grauiora fueris recordatus.
 adl soðlice leahtras aseð adl mægena galnyse
Languor enim uitia exquoquit languor uires libidinis
 tobrycð untrumnyss hefig syfre deð sawle
frangit; Infirmitas grauis sobriam facit animam;

sæde ne he wyrpe nys on deape onfon frofre
Ciprianus dixit. Nec dignus sed in morte accipere solacium
 se þe hyne na geþohte beon to sweltenne geswice anra gehwylc
qui se non cogitauit esse moriturum; Desinat¹ unusquisque
 be gode oþþe be godum besargian gif þæt he þolað ongyt
de deo uel de bonis conqueri². si quod patitur intellegat
 hyne gearnian (mi)d trumnyse sawle untrumnyss lichaman
se merere; Firmitate³ anime infirmitatem corporis
 we oferswipað wite ge þæne on gode beon dom þæt se þe
uincimus; Sciatis hanc in deo esse censuram⁴ ut qui
 mid weldædum na byþ oncnawen huru mid witum he sy ongytan
beneficiis non agnoscitur uel plagis intellegatur;
 on life yldryna ys geuweden betere ys soðlice her beon agoldene
In uita patrum dicitur. melius est enim hic persolui
 witu þænne æfter forðsiþe lifes þyses on ecnyse beon ge-
poënas. quam post exitium uite huius in aeternum cru-
 cwylmed mid fyre
ciari igni

LI.

be frymþum oþþe offrungum.
De Primitiis siue oblationibus.

se apostol sæde weldæde soðlice 7 gemænnysse
Paulus apostolus dixit. Beneficii autem et communionis

¹ i. cessat.² i. dolere.³ i. fortitudine.⁴ i. iudicium.

nelle ge forgytan mid þylcum soðlice offrungum byþ geearnud
nolite obliuisci; Talibus enim hostiis promeretur

god
 deus

onsegednyssa arleasra onscunigendlice drihtne
Salomon dixit. Uictime impiorum abominabilis domino.
 willan rihtwisra gecwemlice eala bearn gif þu hæfst wel do
uota iustorum placabilia; Fili si habes benefac

mid þe sylfum 7 wyrþe offrunga tobring gemyndig beo þu forþi
tecum. et dignas ablationes offer. memor esto quoniam

deað na latað offrigendes of unrihtum offrung gewemmed ys
mors non tartabit; Immolantis ex iniquo oblatio maculata¹;

godu unrihtwisra na fand(að) se hehsta on offrungum
Bona iniquorum non probat altissimus; In oblationibus

unrihtwisra na on micelnysse offrunga na gemiltsað
iniquorum. nec in multitudine sacrificiorum non propitiabitur

god synnum se þe tobringð offrunge of spede oþþe æhte
deus peccatis; Qui offert sacrificium ex substantia

pearfan swylce se þe offrat sunu on gesyhþe fæder his
pauperis. quasi qui uictima(t) filium in conspectu patris sui;

þu na ætywst ætforan gesihþe godes æmtig offrung rihtwises
Non apparebis ante conspectum dei uacuis; Oblatio iusti

gefættað weofud 7 swæcc wynsumnysse ys on gesyhþe
inpinguat altare. et odor suauitatis est in conspectu

þæs hehstan offrung rihtwises andfenge ys 7 gemynde his
altissimi; Sacrificium iusti acceptum est et memoria illius

na forgytt drihten nelle þu bringan gyfa þwyre na
non obliuiscetur dominus; Noli offerre munera praua. non

soðlice underfehð þa god mid godum mode wyrðsype agyld
enim suscipit illa deus; Bono animo gloriam redde

gode 7 na wana þu frymþa handa þinra
deo et non minuas primitias manuum tuarum;

sæde mid micelre feormunge offrunge to adiligenne
Gregorius dixit. Magna purgatione sacrificiorum deluende

synd gyltas leahtra
sunt culpe uitiorum;

¹ s. est.

LII.

be unrotnyssa.
De Tristitia.

drihten segð on godspelle soðlice ic secge eow þæt ge wepað
Dominus dicit in euangelio. Amen dico uobis quia plorabitis
7 þoteriað ge middaneard soðlice geblissað ge soðlice beoð
et *flebitis uos mundus autem gaudebit. uos autem con-*
geunrotsude ac unrotnyss eower byð gehworfen on blisse
tristabimini sed tristitia uestra uertetur in gaudium;

se apostol sæde seo soþlice æfter gode unrotnyss ys
Paulus apostolus dixit. Quae enim secundum deum tristitia est
dædbote on hæle staþolfæste wyrçð worulde soðlice
penitentiam in salutem stabilem operatur; Saeculi autem

unrotnyss deað wyrçð manfull wyrtruma biternysse
tristitia mortem operatur; Nequam radix amaritudinis
upp wexsende gelæt 7 þurh þa beoð besmitene mænige
sursum germinans impedit et per illam inquinantur multi;

sæde heorte geblissegende gegladað ansyne on gnornunge
Salomon dixit. Cor gaudens exhilarat faciem. in merore
sawle byð aworpen gast mod geblissegende ylde blowende
animę deicitur spiritus; Animus gaudens aetatem flōridam
deð gast unrot adrigð banu
facit. spiritus tristis exsiccet ossa;

sunu sæde la bearn on godum þu na syle ceorunge.
Hiesus filius Sirach dixit. Fili in bonis non des querelam.
7 on calre sylene na syle þu unrotnyss wordes yfeles ælc
et *omni dato non des tristitiam uerbi mali; Omnis*
wite unrotnysse heortan ys unrotnysse na syle þu sawle þinre
plaga tristitia cordis est. tristitiam non des animę tuę;
wynsumnyss heortan þæt ys lif mannes unrotnysse aweganyd
Iocunditas cordis haec est uita hominis; Tristitiam expelle
fram þe manega soþlice ofslyhð unrotnyss 7 nys notu on
a tē. multos enim occidit tristitia. et non est utilitas in
hyne heorte þwyr sylð unrotnysse 7 mann gleaw wiðstynd
illa; Cor prauum dabit tristitiam. et homo peritus resistet
hyre to unrotnysse soðlice efst deað unrotnyss heortan
illi. Ad tristitiam enim festinat mors; Tristitia cordis

gebigð swyran na syle þu on unrotnysse heortan þine ac
flectit ceruicem; Non dederis in tristitiam cor tuum. sed
 awegnyd hi fram þe
repelle eam a te;

sæde gif þu wylt soðlice næfre beon unrot wel
Isidorus dixit. Uis autem numquam esse tristis. bene
 leofa digle ingehyd unrotnysse lehtlice forþyldigað god
uiues; Secreta conscientia tristitiam leuiter sustinet; Bona
 lif blisse symle hæfð ingehyd soðlice scyldiges symle
uita gaudium semper habet; Conscientia autem rei semper
 on wite ys scyldig mod næfre orsorh ys swa swa on
in poena est; Reus animus numquam securus est; Sicut in
 reaf moppe 7 wyrm forswylhð treow eall swa unrotnyss
uestimentum tineae. et uermis deuorat lignum. ita tristitia
 derað heortan heort blipe gode strengpe deð weres
nocet cordi; Cor letum bonam ualitudinem facit; Uiri
 soðlice unrotas byrnað banu
autem tristis. ardescunt ossa.

LIII.

be fægernysse.
De Pulchritudine.

drihten segð on godspelle crist ys se þe geliffæstað flæsc
Dominus dicit in euangelio. Christus est qui uiuificat. caro
 na framað aht
non prodest quicquam;

sæde leas gyfu 7 ydel ys fægernyss
Salomon dixit. Fallax gratia et mana est pulchritudo;

sæde fægernyss to lufigenne ys la bearn se þe
Basilius dixit. Pulchritudo diligenda est fili. qui
 blisse gastlice gewunaþ onasendan uton forbugan cwyldbære
letitiam spiritalem consuauit infundere; Euitemus perniciosas
 fægernysa þæt na ealra yfela cynrenu on us beon on-
pulchritudines. ne omnium malorum genera in nos inro-
 gebrohte wis wer na besceawað lichaman wlite ac
gentur; Sapiens uir non considerat corporis decorem. sed
 sawle unwis soðlice on flæslicum byð emhæfed wis wer
animæ. insipiens autem in carnalibus detinetur; Sapiens uir

wif onscunað weorcfull dysig soðlice gewilnigende hi
mulierem respuit gestuosam. stultus autem concupiscens eam
 byð underplántud wer snoter fram ungleawum wife fram awent
supplantatur; Uir prudens ab imprudenti muliere auertit
 eagan his galfull soðlice behealdende hi he byð toslopen
oculos suos; luxuriösus autem intuens eam soluitur
 swa wex fram ansyne fyres crist na on lichaman ac on
ut cera a facie ignis; Christus non in corporis sed in
 sawle fægernysse gegladað þa eornostlice eac ðu lufa
anime pulchritudine delectatur; Illam ergo et tu dilige
 on þære gegladað god
in quam delectatur deus;

LIIII.

be gebeorscipum.
De Conuiuuiis.

drihten segð on godspelle þænne macast gebeorscype clypa
Dominus dicit in euangelio. Cum facis conuiuuium. uoca
 þearfan wanhale healte blinde 7 eadig þu byst forþy hi
pauperes. debiles. claudos cecos. et beatus eris quia non
 nabbað hwanon hi agyldan byð agolden soðlice þe on
habent unde retribuunt. retribuetur enim tibi in
 æriste rihtwisra
resurrectione iustorum;

se apostol sæde sam ge eornostlice etan sam ge
Paulus apostolus dixit. Siue ergo manducatis. siue
 drincan sam ge aht elles ge don ealle on wuldre godes doð
bibitis. siue aliud quid facietis omnia in gloria dei facite;
 sæde betere ys geclypian to wyrtum mid soðre lufe
Salomon dixit. Melius est uocare ad olera cum caritate
 þænne to bulluce gemæstum mid hatunge
quam ad uitulum saginatum cum odio;

sunu sæde nelle þu grædig beon on ealre
Hiesus filius Sirach dixit. Noli auidus esse in omni
 wiste 7 na þe bewera ofer ælcne mete on manegum
epulatione. et non te effundas super omnem escam; In multis

soðlice mettum byþ untrumnyss 7 cwyld togenealæhð
enim escis erit infirmitas. et pestilentia adpropinquabit
 oð ðæne dropan ofer beod na astrece þu hand þine
usque ad cõleram; Super mensam ne extendas manum tuam
 ær 7 mid andan besmiten þu forsceamige gif þu to middes
prior. et inuidia contaminatus erubescas; Si in medio
 manegra sæte ær him na astrece þu hand þine na þu
multorum sedisti. prior illis non extendas manum tuam. nec
 ær bide drincan gif genydd byst on etinge swyþe aris
prior pascas bibere; Si coactus fueris in edendo multum. surge
 of midlene 7 spiw 7 hit gehlypð þe 7 þu na togelæd lichaman
de medio et uõme. et refrigerabit te et non adducas corpori
 þinum untrumnyssse on gebeorscype wines na þrea þu nehstan
tuo infirmitatem; In conuiuio uini non arguas proximum.
 7 na forseoh þu hyne on wynsumnyss his wer behealdende
et non despicias eum in iocunditate illius; Uir¹ respiciens
 on mysan fremede nys lif his on geþance bigleofan he fet
in mensam alienam non est uita eius in cogitatione uictus; Alit
 soðlice lif his mid mettum fremedum
enim animam suam cibis alienis;

sæde to gebeorscype synfulles gebeden to þam
Hieronimus dixit. Ad conuiuium peccatoris rogatus ad hoc
 ga þæt gastlice inlaþigendum þinum þu gearwige mettas
ambula ut spiritales inuitatõri tuo præbeas cibos;
 goddra þinga bedu ys þænne lichama þa sylfan wyle
Bonarum rerum postulatio est quando corpus eadem uult
 habban þa gast
habere quæ spiritus;

sæde genihtsumian on gebeorscypum specolnyss
Gregorius dixit. Abundare in conuiuuis loquacitas
 gewunaþ symle soðlice lust midfyiligð estas þænne lichama
sõlet semper enim uoluptas comitatur epulas; Cum corpus
 on gereordes gelustfullunge byþ alæten heorte mid idelre blisse
in refectiõnes delectatione resõluitur cor ináni gaudiõ
 byð toslopen symle estum felaspecolnyss fyiligð 7 þænne
relaxatur; Semper aepulas loquacitas sequitur; Cumque
 wamb byþ gereord tunge byþ gewyld
uenter reficitur lingua effrenatur;

¹ s. dico.

LV.

be hlehtre 7 be wope.

De Risu et Fletu.

drihten segð on godspelle eadige þa þe heofiað nu
Dominus dicit in euangelio. Beati qui lúgent nunc.

for þi hi beoð gefrefrude wa eow ge þe hlihhað nu for þi
quoniam ipsi consolabuntur; Ué uobis qui ridétis nunc? quia
ge hofiað 7 wepað
lugébitis et flébitis;

se apostol sæde geblissiað fulfremede beoð
Paulus apostolus dixit. Gaudéte perfecti estóte;

se apostol sæde earme beoð heofiað 7 wepað hlehter
Iacobus apostolus dixit. Miseri estóte. lugéte et plórate. risus
eower on heofunge byþ gehworfen 7 bliss on gnornunge
uester in luctum conuertitur? et gaudium in merórem;

sæde leht rihtwisra geblissað sawle heorte
Salomon dixit. Lux iustorum. laetificat animam; Cor
geblissigende gegladað ansyne on gnornunge sawle byð aworpen
gaudens exhilarat faciem. in meróre animę deicitur
gast mod geblissigende ylde deð blowende gast
spiritus. Animus gaudens. aetatem facit flóridam. spiritus
unrot adrigð ban hlehter sare byð gemingced 7 ytemyste
tristis exsiccát ossa; Risus dólori miscébitur? et extrémá
blisse heofingc abysgað swylce þurh leahter stunt wyrcð
gaudii luctus occupat¹; Quasi per risum stultus operatur
scylda secð tælend wisdom 7 he na gemet lar
scélus²; Quaerit derisor sapientiam et non inueniét. doctrina

snotera eþelic gearwe synd tælendum domas 7 hameras
prudentium fácilis; Parata sunt derisoribus³ iudicia? et málléi

sleande stuntra lichamum stunt on hleahtre uppahefð
percutientes stultorum corporibus; Fátuus in risu. exaltat
stefene his wer soðlice wis uneape stillelice hlihð
uocem suam; Uir autem sapiens. uix tácite ridebit;

sæde bliss worulde idel mid micelre andbidunge
Augustinus dixit. Laetitia sæculi uana cum magna expectatione

¹ i. optinet.

² i. culpa.

³ i. stultis.

byþ gehopud þæt heo cume 7 heo na mæg beon gehealden þænne
speratur ut ueniat. et non pōtest tenēri cum
 he cymð betere ys unrotnyss unriht þoligendes þænne blisse
uenerit; Melior est tristitia iniqua patientis quam laetitia
 unriht dondes
iniqua facientis;

sæde wer wis mid geþungenysse þeawa
Hieronimus dixit. Uir sapiens gravitate¹ morum
 bliðnysse anwlatan gemetegað gif gesæld scine na si þu
hilaritatem frōntis tēperat; Si felicitas elúceat. non sis
 gylpende gif yrmð getimað wacmod na wuna þu se þe
iáctans. si calámitas contígerit. pusillánimis non exístas; Qui
 hwilende ys on blisse ece he byð on wite
temporárius² est. in létitia perennis erit in poēna;

sæde andwerde blissa æfterfylliað ece heofunga
Gregorius dixit. Prēsētia gaudia secuntur perpetua lamenta;
 nan mann witodlice mæg ge her geblissian mid worulde 7 þar
Nēmo etenim pōtest et hic gaudere cum sēculo et illíc
 rixian mid drihtne gif ænig ys andwerdes timan bliss swa
regnare cum domino; Si quā³ est presentis temporis letitia. ita
 heo ys to donne þæt næfre biternyss fyligendes domes
est agenda. ut numquam amaritudo sequentis iudicii
 gewite fram gemynde
recēdat a memoria;

sæde hafa þu temprunge on gesundfullum geþanc
Isidorus dixit. Habēto temperamentum⁴ in prōsperis mentem
 ne mid blisse ne mid gnornunge þu awend ge to godum
nec gaudio nec meróre commutes⁵. et ad bona
 witodlice ge to yfelum getempera beortan þine
ígitur. et ad mala tempera cōr tuum;

sæde nelle þu grenniendum welerum hleahter forð-
Basilius dixit. Noli dissolutis labiis risum pro-
 bringan wodnysse witodlice ys mid cyrme hlyhhan ac smercigende
fērre! amēntia namque est cum strépitu ridere. sed subridendo
 þæt an blisse geþances geswutelian na gedafenað þam se to
tantum létitiā mentis indicare; Non cōnuenit ei qui ad
 fulfremednysse hogað gamenian mid cnafan beo þu on yfelnysse
perfectionem nítitur. iócari⁶ cum paruulo; Esto in malitia

¹ i. honestate.² i. momentaneus.³ i. aliqua.⁴ i. mediocritatem.⁵ s. nec.⁶ i. ludere.

lytel 7 wer fulfremed on andgyte on sumum þe gegearwa
paruulus. et uir perfectus in sensu; In quibusdam tē exhibe
 ealdne on sumum þe geongne plega soðlice alætene
sénem. in quibusdam tē infántem; Íocus autem remíssam
 gefremð sawle 7 gymelease embe godes bebodu ne he
éfficit animam. et neglegentem érga dei precepta; Nec
 gyltas his na mæg to gemynde ongeangeclypian 7 forgytende
delicta sua pótet ad memoriám reuocáre. et obliuiscens
 þa na hyne totiht to dædbote nanne hæfð togang
éa non sé instígat ad penitentiám; Nullum habebit accéssum
 heortan onbryrdnyss þar byþ ongemetegud hleahter 7 plega
cordis conpunctio. ubi fuerit immoderatus¹ rísus ac iocus;

LVI.

be wurþscipe maga.
De Honore Parentum.

segð on godspelle arwurþa fæder 7 moder þæt
Domínus dicit in euangelio. Honora patrem et matrem. ut
 wel sy þe 7 þu si langlife ofer eorþan
bene sit tibi et sis longeuus super terram;

se apostol sæde fæderas nelle ge to yrsunge gegremian
Paulus apostolus dixit. Patres. nolite ad iracundiam prouocare
 bearn eowre ac lærað hi on lare 7 on þreale
filios uestros. sed edocete illos in disciplina et correctione
 drihtnes ne na soðlice seylon bearn magum goldhordian ac
domini; Nec enim debent filii parentibus thesaurizare² sed
 magas bearnum
parentes filijs;

sæde se þe geswencð fæder 7 forflyhð moder
Salomon dixit. Qui adfligit patrem et fugit matrem
 edwitfull ys 7 ungesælig sunu wis geblissað fæder bearn
ignominiosus³ est et infelix; Filius sapiens letificat patrem. filius
 stunt unrotnyss ys moder his
stultus mestitia est matris sue;

sunu sæde swa se þe goldhordað eall swa
Hiesus filius Sirach dixit. Sicut qui thesaurizat. ita

¹ i. intemperatus.² i. lucrari.³ i. inproperiosus.

se þe arwurpað moder his se þe arwurpað fæder he byð ge-
qui honorificat matrem suam; Qui honorat patrem iocunda-
wynsumud on bearnum se þe arwurðað fæder his life he leofað
bitur in filiis; Qui honorat patrem suum uita uiuet
lengran se þe gehyrsumað. fæder he gehlypð mæder se þe
longiore; Qui obœdit patri refrigerabit matri; Qui
ondræt god he arwurpað magas arwurpa fæder þinne þæt
timet deum honorat parentes; Honora patrem tuum. ut
oferbecume þe bletsung fram drihtne bletsung fæder
superueniat tibi benedictio a domino; Benedictio patris
fæstnað hus bearna curs soðlice moder awyrtwalað
firmat domum filiorum; Maledictio autem matris. eradicat
trymninge ne wuldra þu on teonan fæder þines nys
firmamentum; Ne gloriéris¹ in contumelio patris tui. non est
þe wulðor ac sceand wuldor soplice mannes of wyrpſcype
tibi gloria sed confusio; Gloria enim hominis ex honóre
fæder his ys 7 æpsenyss suna fæder butan wurpſcype ys
patris sui est. Et dedecus filii pater sine honore est;
la bearn onfoh ylde fæder þines 7 na geunrotsa þu hyne
Fili súscipe senectam patris tui. et ne contristes eum
on life his 7 gif he ateorað on andgyte forgyfenysse syle 7
in uita illius. et si defecerit sensu ueniam dá et
na forhoga þu hyne on þinum mægene ælmyss soðlice fæder
ne spernas eum in tua uirtute; Elemosina enim patris.
heo na byð on forgytincge yfeles hlisan ys se þe forlæt his
non erit in obliuione;⁴ Malę famę est qui relinquit
fæder 7 se ys awyriged fram gode se þe gegremaþ moder
patrem. et est maledictus a deo qui exasperat² matrem;
arwurpa fæder þinne 7 geomerunga moder þinre na forgyt þu
Honora patrem tuum et gemitus matris tuę ne obliuiscáris;
gemun þu þæt þu butan þurh hi þu nære agyld magum
Memento quoniam nisi per illos non fuisses; Retribue parentibus
hu dydon hi þe
quomodo³ illi tibi;

sæde god hit ys witodlice æfter gode lufian
Hieronimus dixit. Bonum est quidem post deum amare
magas 7 bearn ac gif neod cymð þæt lufu maga 7
parentes ac filios. sed si necēssitas uenerit. ut amor parentum ac

¹ i. gratuleris.² i. conturbat.³ s. fecerunt.

bearna godes lufe byþ wiðmeten 7 na mæge ægþer
filiorum dei amori comparétur. et non pòssit utrúmque
 beon gehealden þænne hatung on magum arfæstnyss on gode
seruári tunc odium in propinquis pietas in deo
 ys arwurþa fæder þinne ac gif he na þe fram soðum fæder
est; Honora patrem tuum. sed si té a uéro patre
 na asyndrað swa lange wite þu blodes mægþe swa lange
non séperat; Tándiu scíto sanguinis cópulam¹. quándiu
 swe he his wat scyppend
ille suum nóuerit creatorem;

sæde mægas ure swa agene innoþas utan lufian
Basilius dixit. Parentes nostros ut propria uiscera diligamus.
 gif togenealæcean us to þeowdome cristes na forbeodað
si accédere nos ad seruitutem christi non prohibúerint;
 gif hi soðlice forbeodað na byrigenna hyra fram us
Si autem prohibúerint. nec sepulchra illorum a nobis
 scylon beon besceawude
debentur aspici.

LVII.

be bearnum.
De Filiis.

drihten segð on godspelle se þe lufað sunu oððe dohter
Dominus dicit in euangelio. Qui amat filium aut filiam
 ofer me nys he me wyrþe
super me non est me dignis;

se apostol sæde bearn hyrsumiað magum eowrum
Paulus apostolus dixit. Fili oboedíte parentibus uestris
 on drihtne þæt soðlice riht ys arwurþa fæder þæt wel si
in domino! hoc enim iustum est; Honora patrem ut bene sit
 þe 7 þu si langlife ofer eorþan
tibi. et sis longeuus super terram;

sæde gód forlæt bearn 7 nefan se þe sparað
Salomon dixit. Bonus relinquit filios et nepotes; Qui párcit
 gyrdre his he hatað sunu his se þe soðlice lufað hyne an-
uirgæ suæ odit filium suum qui autem diligit illum in-
 rædlice lærð eýnehelm yldryna bearn bearna 7 wyrðscype
stánter érudit; Corona sénum filii filiorum! et gloria

¹ i. propinquitatem.

bearna fæderas hyra yrre fæder sunu stunt 7 sar moder
filiorum patres eorum; Ira patris filius stultus. et dolor matris
 seo þe cende hyne
quae genuit eum;

sunu sæde la suna þe synd lær hi 7 gebig
Hiesus filius Sirach dixit. Filii tibi sunt érudi illos. et curua
 hi fram cildhade hyra dohtra þe synd geheald lichaman
illos a pueritia illorum; Filie tibi sunt serua corpus
 þæra 7 na etyw þu bliðe ansyne þine to him na
illarum. et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas; Non
 wynsuma þu on bearnum arleasum þeah hi beon gemænigfylde
iocundéris in filiis impiis si multiplicentur;
 na geglade þu ofer suna gif nys ege godes mid him
Non oblectéris super filios. se non est timor dei cum ipsis;
 betere ys an ondrædende god þænne þusend bearna arlease
Melior est. Unus timens deum. quam mille filii impii;
 se þe lufað sunu his he gemænigfylt him swingla se þe
Qui diligit filium suum assiduat illi flagella; Qui
 lærð sunu his he byð geherud on him 7 tomiddes hiwcuþ-
docet filium suum laudabitur in illo: et in medio domesti-
 ra on him he byþ gewuldrod se þe lærð sunu his on
corum¹ in illo gloriabitur; Qui docet filium suum in
 æþpuncan he asent feond 7 tomiddes freonda wuldrað
zelum mittet inimicum et in medio amicorum gloriabitur
 on him na syle þu suna anweald on geoguþe his 7 na
in illo; Non dés filio potestatem in iuuentute sua. et ne
 forseoh þu geþancas his fram bearnum þinum warna þu 7
despicias cogitatus illius; A filiis tuis cáue et
 fram hiwcuþum þinum si þu asyndrud suna 7 wífe breþer 7
a domesticis tuis separare; Filio et muliere fratri et
 freond na syle þu anweald ofer þe on life þinum betere
amico. non dés potestatem super te in uita tua; Melius
 ys soðlice þæt bearna þine þe biddan þænne þe behaldan on
est enim ut filii tui té rógent. quam te respicere in
 handa bearna þinra nytlic ys butan bearnum sweltan þænne
manus filiorum tuorum; Utilis est sine filiis móri quam
 forlætan bearn arlease lær sunu þinne 7 wyrç on him
relinquere filios impios; Dóce filium tuum et operare in illo.

¹ i. contubernialium.

þæt þu na on fylþe his þu beo gescynd na syle þu oþrum
ne in turpitudine illius confundáris; Ne dederis aliis
 æhte þine þe læs þe ofhrywe þe ofer dohter gul-
possessionem tuam. ne forte peníteat té; Super filiam luxu-
 fulle fæstna heordrædene þe læs þe heo ahwænne do þe on
riosam firma custodiam. ne quando faciát té in
 tale cuman feondum þinum
obprobrium uenire inimicis tuis;

sæde wer wis þænne sunu his godes
Hieronimus dixit. Uir sapiens quando filium suum bone
 tuddres forlæt na besargige þæt he þylcne forleas ac
éndolis amittit? non doleat quod talem perdiderit sed
 geblissige þæt he swylcne hæfde
gaudeat quod talem habúerit?

LVIII.

be welegum 7 þearfum.
De Diuitibus et Pauperibus.

drihten segð on godspelle welig earfoðlice ingæð on rice
Dominus dicit in euangelio. Diues difficile intrabit in regnum
 heofena 7 eþelicur ys olfend þurh þyrel nædle þurhfaran
caelorum. et facilius¹ est camélum per forámen ácus transíre.
 þænne weligne ingan on rice heofena wa eow weligum
quam diuitem intráre in regnum caelorum; Uꝥ uobis diúitibus
 ge þe habbað frofre eowre eadige þearfan on gaste
qui habetis consolationem uestram; Beat' pauperes spiritu.
 forþi þe hyra ys rice heofena
quoniam ipsorum est regnum caelorum;

sæde gepyld þearfena na forwyrþ on ende
Propheta dixit. Patientia pauperum non peribit in finem²;
 þonne ofermodigað se arleasa biþ ónæled þearfa
Dum superbit impius incénditur pauper;

sæde god geceas þearfan on þisum
Iacobus apostolus dixit. Deus elégit pauperes in hoc

¹ i. possibilis.² i. semper.

middanearde welige on geleafan 7 yrfwerdas rices þæt he behet
mundo. diuites in fide. et herédes regni quod repromisit
 lufigendum hyne
diligentibus se;

se apostol sæde welegum þyssere worulde bebeod
Paulus apostolus dixit. Diuitibus huius sæculi præcipe.
 na prutlice witan na hopian on ungewisson welena
non superbe sápere. neque sperare in incerto diuitiarum.
 ac on gode se þe getipað us ealle genihtsumlice to brucenne
sed in deo qui prestat nobis omnia abundanter ad fruendum;
 þa þe wyllað welige beon hi onbefeallað on costunge 7 on
Qui uolunt diuites fieri. incidunt in temptatione et in
 grin deofles Swa swa wædligende mænige soðlice gegod-
laqueum diaboli; Sicut egentes multos autem locu-
 igende swylce naht hæbbende 7 ealle agende
pletantes. tamquam nihil habentes et omnia possidentes;

sæde bletsung drihtnes welige deð na
Salomon dixit. Benedictio domini diuites facit. nec
 byð geferlæht him gedrefednyss na framiað welan on dæge
sociabitur eis. adflctio; Non próderunt diuitig in die
 wræce rihtwisnyss soplice alyst fram deape se þe getruwað
ultionis¹; Iustitia uero liberabit a morte; Qui confidit
 on welum his ahrist byþ gehealden rihtwisum sped oppe æht
in diuitiis suis corrui; Custodietur iusto. substantia
 synfulles se þe gaderað goldhordu mid tungan leasunge idel
peccatoris; Qui congregat thesauros lingua mendacii² uanus
 ys 7 byþ ætspornen æt grinum deapes betere ys þearfa 7
est et inpíngitur ad laqueos mortis; Melior est pauper et
 behofigende him þænne wer wulderfull 7 genihtsumigende
índigens sibi. quam uir gloriosus et sufficiens
 hlafe ealle dagas þearfan yfele se þe forsihð þearfan
pane; Omnes dies pauperis mali; Qui despícit pauperem
 onhyscð scyppende his 7 se þe on hryre opres geblyssað
exprobrat factori eius. et qui in ruína alterius lætatur.
 he na byð unscyldig se þe teonað þearfan onhyscð
non erit innocens; Qui calumniatur pauperem exprobrat
 scyppende his arwurðað soðlice þæne se þe gemiltsað
factori eius. honorat autem eum qui miseretur

¹ iudicii.

þearfum mihtige soðlice mihtelice tintregan þoliað streng-
pauperi; Potentes autem potenter tormenta patiuntur; For-
 rum soðlice strengre onstynt cwymlincg
tioribus autem fortior instat cruciatio;

sunu sæde nelle þu begyman to æhtum
Hiesus filius Sirach dixit. Noli adtendere ad possessiones
 unrihtwisum 7 na sege þu ys me genihtsum lif nelle þu
iniquas. et ne dixeris est mihi sufficiens uita; Noli
 grædig beon on welum unrihtwisum naht soðlice framiað
avidus esse in diuitiis iniustus. nihil enim proderint
 þe on dæge ofertogennysse 7 wræce nelle þu syllan menn
tibi in die obductionis¹ et uindictæ; Noli dare homini
 strengrum þe þæt gif þu lænst swylce þu forloren hæbbe
fortiori tē. quod si fenerabis tamquam perditum habe;
 se þe gylpð on his æhte þearflicnyss he ondret la bearn na
Qui gloriatur in substantia paupertatem ueretur; Fili ne
 on manegum syn dæda þine þeah þu welig beo þu na byst
in multis sint actus tui. etiamsi diues fueris non eris
 unmæne fram gylte god ys æht þam nys
inmūnis a delicto; Bona est substantia. cui non est
 synn on inngehyde weleges soþlice 7 þearfan heorte
peccatum in conscientia; Diuitis autem et pauperis cor
 god 7 on eallum timan andwlita hyra blipe se þe
bonum² et in omni tempore uultus illorum hilaris; Qui
 secð beon g(e)welegud he framawent eage his god
querit locupletari. auertit oculum suum; Bonus
 welig se þe byð gemet butan womme speda oþpe æhta
diues qui inuentus est sine macula; Substantiae
 unrihtwisra eall swa flot beoð adrugude 7 eall swa þunor
iniustorum sicut fluiuis siccabuntur. et sicut tonitruum
 micel on ren þurhfarað ys manfullust þearfic-
magnum in pluiam pertransibunt; Est nequissima² pauper-
 nyss on muþe arleases swincð þearfa on wanunge
tas in ore impi; Laborabit pauper in diminutione
 bingleofan 7 on ende he wyrð wanspedig god 7 yfel lif 7
uictus² et in fine fit inops; Bona et mala uita et
 deað þearflicnyss 7 wurðfullnyss fram gode synd gemun þu
mors. paupertas. et honestas a deo sunt; Memento

¹ i. retributionis.² i. pessima.

þearflícnyssse on tide genihtsumnyssse 7 neode þearflíc-
paupertatis in tempore abundantię. et necessitatem pauper-
 nyssse on dæge welena
tatis in die diuitiarum;

sæde ma ys þearfum geseon heofen astyrredne
Augustinus dixit. Plus est pauperi uidere celum stellatum
 þænne welegum hrof gegyld
quam diuiti tectum inauratum;

sæde swa micele soðlice mare wyrðscype
Hieronimus dixit. Quantum enim maior honor
 swa micele maran freceduysa raþe þolaþ searwa wuldorfull
tantum¹ maiora pericula; Cito patitur insidias gloriosus;
 na lof ys agan welan ac for criste þa hogian
Non laudis est possidere diuitias. sed pro christo eas contempnere;
 genihtsumað us be andwerdum þissere worulde angsumnyssum
Sufficit nobis de presentibus huius seculi angustiis

þencean hwæt neod ys andgyt to ungewissum aþenian
cogitare. quid necesse est sensum ad incerta extendere?

þa opþe begytan we na magan opþe raþe fundene we for-
Quę aut consequi non possumus. aut cito inuenta pér-
 spillað swa lange swa we wuniað on care worulde 7 sawl
dimus; Quamdiu uersamur in cura seculi. et anima

ure æhta mid gymene gewripen ys be gode freolice
nostra possessionum procuracione deuincta² est de deo libere

þencean we na magon
cogitare non possumus;

sæde eorðlic fægernyss byð gedrefed þænne
Gregorius dixit. Terrēna pulchritudo confunditur³. cum
 hyhð heofenlic byð openud on þissere worulde mihtig
celsitudo caelistis aperitur; In hoc saeculo potens

sum gif wæs(t)m næfð godes weorces eac swylce
quilibet. si fructum non habet bone operationis. etiam

eac lettincege gegearwað oþrum on folce ma gewuniað
et impedimentum prestat ceteris; In populo plus solent

naman weligra þænne þearfena beon witen gewunaþ soðlice
nomina diuitum. quam pauperum sciri; Solent enim

þinga genihtsumnyss micele(þe)ma fram godcundre lufe
rerum abundantia. tantomagis a diuino amore

¹ s. erunt.

² i. asstricta.

³ i. perturbatur.

geþanc alysan micle þe ma þeos gyrnð mislice þencean
mentem soluere. quantomagis hæc exigit diuersa¹ cogitare;

to maran sare geþanc astyriað hynþa maran næfre
Ad maiorem dolorem mentem comouent damna maiora; Numquam
 witodlice butan sare byþ forlæten butan þæt butan lufe
quippe sine dolore amittitur. nisi quod sine amore

byð agen swa hwylc swa tidlice 7 geteorigendlice
possidetur; Quisquis temporalia ac defectiua

fyligð fyll gyrnð swa hwylc soðlice uppllice gyrnð
sequitur? occasum petit. quisquis uero superna desiderat?

þæt he on eastdæle wunige he geswutelað
quia in oriente habitet demonstrat;

sæde wite be wiperrædum middaneardes se
Ciprianus dixit. Poenam de aduersis mundi ille

ongyt þam bliss 7 wuldor ælc on muddanearde ys se
sentit cui laetitia et gloria omnis in mundo est; Ille

witodlice gnornað 7 wepð gif him yfele byþ on worulde
igitur meret et deflet. si sibi male sit in saeculo.

þam þe wel na mæg beon æfter worulde
cui bene non potest esse post seculum;

sæde rice in þisum leasum life þænne hi be
Isidorus dixit. Diuites in hac fallaci uita dum de

mihte wurþscype þinga 7 genihtsumnyse gebærað færunga
potentia gloriam rerum. et abundantiam gestiunt. repente

on tide þe hi nytan on unwenedum forþsiþe he beoð gegripene
hora qua nesciunt improviso exitu rapiuntur.

and forswelgendum grunde to cwymlenne eceum helle
atque absorbente profundo cruciandi aeternis gehenne.

brynum hi beoð getealde swa micelum swa ænig ma
incendiis deputantur; Quanto quisque amplius

woruldlices wyrðscypes wyrðnyse byð gehyd swa micle
secularis honoris dignitate sublimatur? tanto

hefelicur gymena hefum byð gesymed gif soðlice uneaþe
grauius curarum ponderibus adgrauatur; Si enim uix

mæg synna sawle forbugan na gehefegud micle ma
ualet peccata anime deuitare non grauitus. quantomagis

mid bisgunge worulde gewriþen se þe on þisre worulde wel
occupatione seculi deuinctus; Qui in hoc saeculo bene

¹ i. uaria.

tidlice wealdt butan ende on ecnyse rixað 7 be
temporaliter imperat. sine fine in perpetuum regnat. et de
 wuldre worulde pissere to eceum gewit wuldre þa þe
gloria sæculi huius. ad aeternam transit gloriam; Qui
 soðlice þwyrlice rice begað æfter reafe scinendum 7
uero præue regnum exercent. post uestem fulgentem et
 leoht stana nacode 7 earme to helwarum to þreagenne
lumen lapillorum. nudi et miseri ad inferna torquendi
 nyperastigað for yfelnyse folces eac cyningas beoð aʋende
descendant; Pro malitia plebis etiam reges mutantur.
 7 þa þe ær wæron gesawene beon gode onfangenum rice
et qui ante uidebantur esse boni? accepto regno
 hi wurpað unrihtwise sume ofermodge welegan þinga
fiunt iniqui; Quosdam superbos diuites. rerum
 genihtsumnyss deð uppahafene na synd æhta on leahtre ac
copia facit elatos; Non sunt opes in uitio sed
 willa witodlice-leahter on þingum nys ac on gewunan
uoluntas; Nam crimen in rebus non est. sed in usu
 dondes godum gyfum wel hi brucað þa þe welan him
agentis; Bonis donis bene utuntur. qui diuitias sibi
 forgyfene on þingum halwendum brucað godum yfele
concessas in rebus salutaribus perfrauntur; Bonis male
 hi brucað þa þe oppe unrihtlice for tidlicum gestreone
utuntur qui aut iniuste pro temporali lucro
 demað oppe sum þinc godes for ideles wuldres willan
iudicant. aut aliquid boni pro uanę glorię appetitu
 doð yfelum yfele brucað þa derigende geþancu
faciunt; Malis male utuntur. qui noxias cogitationes
 mid weorcum þwyrum gefremmað wel yfelum brucað þa þe
operibus prauis perficiunt; Bene malis utuntur qui
 galnyse flaescas mid gemæclicum wyrþsçype gewripað
luxuriam carnis coniugali honestate restringunt;
 hefiglice on god agyltað þa þe welum fram gode forgyfenum
Grãuiter in deum delinquunt qui diuitiis a deo concessis.
 7 na on þingum halwendum ac on gewunum þwyrum brucað
et non in rebus salutaribus sed in usibus prauis utuntur;
 warna wyrðsçypes þa þu healdan butan gylte na miht
Cæue honores. quos tenere sine culpa non potes;
 heahnyss wyrðsçypa micelnyss gylta ys þæt soðlice
Sublimitas honorum. magnitudo scelerum est; Hoc autem

hæfð for an god æht andwerdra þinga gif lif
habet tantum bonum possessio presentium rerum. si uitam
 gereorde earmra butan þam costung ys middaneardes
reficiat miserorum? præter hoc temptatio est; Mundi
 gestreonu swa micle maran susla hi syllað swa micle swa
lucra tanto maiora supplicia dabunt. quanto et

hi maran synd lang soðlice mid þingum urum þurhwunian
ipsa maiora sunt; Dni enim cum rebus nostris durare
 we na magan forþi oððe we þa sweltende we forlætað
non possumus. quia aut nos illas moriendo deserimus.

opþe hi us libbende forlætað anweald rape hryre þolaþ
aut illi nos uiuentes deserunt; Potestas cito ruinam patitur;

næfre gepances reste hæfd se þe carum eorþlicum hyne
Numquam mentis requiem habet. qui curis terrenis se
 underþeod symle reste gepances þu hæfst gif þu fram þe
súbdit; Semper requiem mentis habebis si a te
 middaneardes cara framawyrpst swyþe seldan ys þæt þa þe
mundi curas abiéceris; Ualde rarum est ut qui

welan agað to reste efstan ys uppahafennyss
diuitias possident ad requiem téndant; Est elatio

þearfena þa ne welan uppahebbað 7 willa on him sylf
pauperum quos nec diuitiæ eleuant. et uoluntas in eis sóla
 oferprut ys þisum 7 gif speda wana synd for gepances
supérba est; His et si ópes désunt propter mentis
 swa þeah topundennysse ma þænne ofermodige welegan
támen tumórem plúsqvam supérbi diuites

beoð genyþerude
condempnantur;

sæde feawum forebeon gecynd sealde manegum
Iosephus dixit. Paucis præesse natura dedit. pluribus
 gehyrsumian
*obtemperare*¹

LVIII.

be onfangenysse swegea.
De Acceptione Personarum.

segð on godspelle na underfoh þu mæþe ne
Dominus dicit in euangelio. Non accipias persónam nec

¹ i. obedire.

gyfa na byð todal mæpa swa lytel
munera ; Nulla erit distantia personarum ; Ita paruum
 gehlyste eall swa micel
audias ut magnum ;

se apostol sæde wuldor byð soðlice byð 7 sibb
Paulus apostolus dixit. Gloria¹ autem erit et pax
 ælcum wyrcendum god iudeiscum ærest 7 nys
omni operanti bonum iudæo primum et græco ; Non est
 soðlice swegea onfangennyss mid gode gif sweg
enim personarum acceptio apud deum ; Si personam
 mannes na underfehð nys swegea onfangend god ac
hominis non accipit. non est personarum acceptor deus. sed
 on ealre þeode se þe ondræt hyne 7 wyrcð rihtwisnyss
in omni gēte qui tīmet eum et operatur iustitiam
 andfencge ys him
acceptus est illi ;

sæde onfon sweg arleases hit nys god
Salomon dixit. Accipere personam impiū non est bonum
 þæt þu buge fram rihtwisnyss domes se þe segð arleasum
ut declīnes a ueritate iudicii ; Qui dicit impio
 rihtwis þu eart wyrian him folcu 7 ascuniað hyne
iustus es maledicent ei populi. et detestabuntur eum
 mægða 7 þa þe þreageað heriað hyne 7 ofer hy
tribus. et qui arguent laudabuntur eum. et super ipsos
 cymþ bletsung se þe oncneawð on dome ansyne he na
ueniet benedictio ; Qui cognōscit in iudicio faciem non
 deð wel
facit bene ;

sunu sæde na underfoh þu sweg þæt þu
Hiesus filius Sirach dixit. Non accipias personam ut
 na agylte nelle þu wiðstandan ongean ansyne mihtiges
delinquas ; Noli resistere contra faciem potentis ;
 eall swa onscunung ys ofermodigum eadmodnyss swa
Sicut abominatio est superbo humilitas. sic
 onscunung þam welegan þearfan synd ofermodigra sped
execratio diuiti pauperes² ; Superborum substantia

¹ s. erit.² s. sunt.

byþ awyrtwalud 7 hus oððe hiwræden þæt þearle welig ys
eradicabitur. et domus que nimis locuples est.

byð gewacud mid ofermodnysse
adnullabitur superbia ;

sæde riht dom ys þar na mæpa ac
Hieronimus dixit. Equum iudicium est ubi non persónę sed
 weorcu beop besceawude
opera considerantur ;

sæde hwæt soðlice mid gode waccre hwæt beon
Gregorius dixit. Quid uero apud deum uilius quid esse
 forsewenlicur mæg þænne healdan wyrþscoce mid mannum 7
despectius potest. quam seruare honorem apud homines. et
 inran gewitnysse eagan na ondrædan
interni testis oculos non timere ;

nys sweg on dome to besceawigenne
Isidorus dixit. Non est persóna in iudicio consideranda.
 ac intinga swyþor beoð gewurþude menn on þissere worulde
sed causa ; Plus uenerantur homines in hoc saeculo
 for tidlicere mihte þænne for arwurðnysse halignysse
pro temporali potentia. quam pro reuerentia sanctitatis.
 he onfoð soðlice þæt hi ma synd welige 7 þæt hi menn
suscipiunt enim quod magis sunt diuites. et quod homines
 synd eallunga hi forseoð intingan beseoh na mæpe
sunt omnino despiciunt ; Causam respice non persónam ;

LX.

be siþfæte.
De Itinere.

drihten segð on godspelle ingoð þurh nearu gæt
Dominus dicit in euangelio. Intráte per angustam pórtam.
 forþi brat 7 fæcfull ys weg se gelæt to forspillednysse 7
quia láta et spatiosa est uia que ducit ad perditionem. et
 manega synd þe ingað þurh þæne hu nearu ys weg 7
multi sunt qui intrant per eam ; Quam angusta est uia et
 earfope se gelæt to life 7 feawa synd þe fyndað
difficilis que ducit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt
 hyne
eam ;

se apostol sæde warniað witoðlice gebroþu hu
Paulus apostolus dixit. Uidéte itaque. fratres quomodo
 wærlice ge gan na swa unwise ac swa wise
caute ambuletis. non quasi insipientes. sed ut sapientes ;
 gangas rihte doð mid fotum eowrum þæt na healtigende
Gressus rectos fácite pedibus uestris. ut non cláudicans
 worige ma soðlice si gehæled
erret¹ magis autem sanetur ;

sæde ne gelusta þu siffatum arleasra ne þe
Salomon dixit. Ne delectéris sémitis impiorum. nec tibi
 na gelicige yfelra weg rihtwisra soðlice weg swylce leoht
placeat malorum uia ; Iustorum autem sémita quasi lux
 scinende forðstæpð 7 wyxst oþ to fulfremedum dæge
splendens procedit et créscit usque ad perfectam diem ;
 weg arleasra deorcfull hi nytan hwar hi gefeallað eagan þine
Uia impiorum tenebrósa. nésciunt ubi córruunt ; Oculi tui
 rihte geseon 7 bræwas þine forestæppan gangas þine gerece
recta uideant. et pálpebre tuę précédant gressus tuos ; Dirige
 weg fotum þinum 7 ealle wegas þine beon getrymmede
sémitam pedibus tuis et omnes uię tuę stabiliuntur ;
 framawent fot þine fram yfele wegas soðlice þa þe æt
Auérte pedem tuum a malo. uias enim quę a
 swyþrum synd cann drihten besyhð drihten wegas
dextris sunt nouit dominus ; Respicit dominus uias
 manna 7 ealle gangas his he besceawað siffæt soðlice
hominum et omnes gressus illius considerat ; Iter autem
 arleasra beswicð hi wer snoter geriht gangas his
impiorum decipiet eos. uir prudens diriget gressus suos ;
 þænne g(e)liciað drihtne wegas mannes fynd witodlice
Cum placúerint domino uię hominis. inimici quoque
 his beoð gecyrrede to sibbe
eius conuertentur ad pacem ;

sunu sæde na fanna þu þe on ælcum
Hiesus filius Sirach dixit. Non uéntiles té in omni
 winde 7 na far þu on ælcne weg mid þristum na far þu
uento. et non éas in omnem uiam ; Cum audáce non éas

¹ s. quis.

on wege þe læs þe he hefige yfelu his on þe on weg hryres
in uia. ne forte grauet mala sua in te; In uia ruine
 na far þu 7 na ætsporn þu on stanas
non eas. et non offendas in lapides;

sæde betere ys soþlice fulfremed lif secendum
Origenis dixit. Melius est enim perfectam uitam querenti
 on siðfæte sweltan þænne na faran witodlice to
in itinere mōri quam non proficisci quidem ad
 fulfremednysse secende
perfectionem querendam;

sæde stunt wegferend ys se þe on siðfæte
Gregorius dixit. Stultus uiator est. qui in itinere
 wynsume mæda besceawigende byþ forgyten siðfæt on þam
amoena prāta conspiciens. obliuiscitur iter in quo
 he onette onspornendum fet siðfæt ure byð gedon gif
tendebat; Inoffenso pede iter nostrum agitur. si
 god 7 nehsta mid fullum mode byð gelufud
deus ac proxemus integra mente diligitur;

LXI.

be andgytum.
De sensibus.

drihten segð leoht lichaman þines ys
Dominus dicit in euangelio. Lucerna corporis tui est
 eage þine gif eage þin byð anfeald eall lichama þin
oculus tuus Si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum
 leoht byð gif hit soðlice manfull eac eall lichama
lucidum¹ erit; Si autem² nequam³ etiam totum corpus
 þin deorcfull byð
tuum tenebrōsum erit;

se apostol sæde awra gehwylc in his andgyte
Paulus apostolus dixit. Unusquisque in suo sensu
 genihtsumige na ga ge swa swa hæpene gað on
abūndet; Non ambuletis sicut et gentes ambulant in
 idelnysse angytes hyra on þystrum adimmiað
uanitate. sensus sui tenebris obscuratē;

¹ i. purum.² i. oculus.³ i. malum.

sunu sæde god andgyt oð timan
Hiesus filius Sirach dixit. Bonus sensus usque in tempus
 bediglað wordu 7 weleras manegra arecceað andgyt his
abscondit uerba. et labra multorum enarrabunt sensum eius;
 wurðscype 7 wuldor on spæce wises tunge soðlice
Honor et gloria in sermone sensati¹. lingua uero
 ungleawes awendingc ys his gif þu gesihst witan
inprudentis subuersio est ipsius; Si uideres sensatum.
 awaca to him of gesihðe byþ oncnawen wer 7 fram
euiġila ad illum; Ex uisu cognoscitur uir. et ab
 geancyme ansyne byþ oncnawen wita nys andgyt þar
occursu faciei cognoscitur sensatus; Non est sensus ubi
 genihtsumað biternyss scrud lichaman 7 hlehter toþa
abundat amaritudo; Amictus corporis et risus dentium.
 7 ingang mannes cypaþ be him on welerum witan
et ingressus² hominis. enuntiant de illo; In labiis sensati
 byð gemet gyfu stille 7 wis byþ gewurpud healdað þe
inuenitur gratia; Tācitus et sensatus honorabitur; Serua tē
 fram stuntum þæt þu na graman habbe gebig fram
ab insensato³ ut non molestiam habeas; Deflecte ab
 unwitan 7 þu gemetst reste 7 þu na wiperast on
insensato et inuenies requiem. et non exacerberis in
 stuntnyse his pricigende eage utgelæt tearas 7 se þe
stultitia illius; Pānguens oculus. dedūcit lācrimas. et qui
 pricaþ heortan forþbringð andgyt tomiddes stuntra
pūngit cōr prōfert sensum; In medio insensatorum⁴
 geheald word timan fram anum witan byð oneardud
serua uerbum tempori; Ab uno sensato inhabitabitur
 on epele 7 fram þrim arleasum byþ forlæten on andgyte si
patria. et a tribus impiis deseretur; In sensu sit
 þe gepanc godes
tibi cogitatus dei

LXII.

be þeowum 7 hlafordum.
De Seruis et Dominis.

drihten segð on godspelle eadige þeowas þa þa þænne
Dominus dicit in euangelio. Beati serui illi. quos cum

¹ i. sapientis.² i. incessus.³ i. stulto.⁴ i. stultorum.

cymð drihten gemet wacigende nan þeow mæg twam
uenerit dominus inuenerit uigilantes; Nemo seruus pōtest duobus
 hlafordum þeowian oððe soðlice ænne on hatunge hæfð 7
dominis seruire; Aut enim unum odio habet. et
 oþerne he lufað oþþe anum he togeþeot 7 oþerne
alterum diligit. aut uni adherabit et alterum
 he forhogað
contempnet;

se apostol sæde þeowas underþeodde beoð on eallum
Petrus apostolus dixit. Serui sūbditi estote in omni
 ege hlafordum na þæt an godum 7 gemetfæstum ac
timore dominis. non tantum bonis et modēstis sed
 eac swylce earfoþrum
etiam difficiliōribus¹;

se apostol sæde drihten soðlice gast ys
Paulus apostolus dixit. Dominus autem spiritus est.
 þar þar soðlice gast drihtnes þar byþ freodum swa hwylc swa
ubi autem spiritus domini ibi libērtas²; *Quicumque*
 synd under geoce þeowas hlafordas hyra mid eallum wyrðscype
sunt sub iūgo serui; dōminos suos omni honore
 wyrþe hi getellan drihtnes þæt riht ys 7 riht þeowum
dignos arbitrentur; Domini quod iustum est et æquum seruis.
 gearwiað witende þæt ge eac drihten habbað on heofene
praestāte. scientes quoniam et uos dominum habetis in caelo;
 anra gehwylc swa hwæt swa he deð god þæt he onfehð fram
Unusquisque quodcumque facerit bonum. hoc recipiet a
 drihtne sam þe þeow sam þe frig
domino. siue seruus siue liber;

sæde þeow wis wealt bearnum stuntum
Salomon dixit. Seruus sensātus dominabitur filiis stultis.
 7 betwuh gebroþru yrfwerdnysse todælð se þe estelice fram
et inter fratres heriditatem diuidet; Qui delicāte a
 geoguðhade fet þeow his þæræfter hyne ongyt ofer-
pueritia nūtrit seruū suū. pōstea illum sentiet con-
 modigne
tumācem;

sunu sæde na dera þu þeow wyrçende on
Hiesus filius Sirach dixit. Non lēdas seruū operantem in

¹ i. discolis vel stultis.

² s. erit.

soðfæstnysse na beryp ðu þeow wisne ne þu næftigne
ueritate; Non defraudes seruum sensatum. neque inopem
 forlæt hyne þeowe wisum frige þeowiað 7 unwis na
derelinquas illum; Seruo sensato liberi seruiunt. et inscius non
 byð gewurpud fodan gebyriaþ 7 gyrd 7 seam assan hlaf 7
honorabitur; Cibaria¹ et uirga et onus asino. panis et
 lar 7 weorc þeowum geoc 7 bend gebigeað hneccan
disciplina. et opus seruo; Iugum et lorum. curuant ceruicem
 stipne 7 þeow ahyldað weorcu singále oððe gelomlice
duram. et seruum inclinant operationes assiduę;
 þeowan yfelwyllendum wriþa 7 fotcopsas send hyne on
Seruo maliuolo tortura. et conpedes mitte illum in
 weorc þæt he na æmtige gif he ys þe þeow getrywe
operationem ne uacet; Si est tibi seruus fidelis.
 he si þe swylce sawl þin swylce broþer swa hyne ateoh gif
sit tibi quasi anima tua quasi fratrem sic eum tracta; Si
 þu derast þeow unrihtlice on fleam he byþ gewend unbind
leseris seruum iniuste in fugam conuertetur; Laxa
 handa þeowum 7 he secð freedom betere ys underþeod
manus seruo. et quæret libertatem; Melior est subiecta
 þeowdom þænne uppahafen freedom on weorce gesete
seruitus. quam elata libertas; In opere constitue
 þeow swa soðlice gedafenað him
seruum. sic enim condecet illi;

sæde hwæt mare mæg beon gegearwud þeowe
Hieronimus dixit. Quid magis potest prestari seruo.
 þænne beon mid hlaforde his genoh rice ys se þe hlafe na
quam esse cum domino suo? Satis diues est. qui pane non
 behofað þearle mihtig se þeowian na byð genyd
indiget nimium potens qui seruire non cogitur;

an soðlice hlaford gelice ge hlafordum
Isidorus dixit. Unus enim dominus aequaliter et dominis
 bringð gebed ge þeowum
fert orationem et seruis;

swylcne þu gewilnast embe þe beon hlaford
Ciprianus dixit. Qualem cupis erga te esse dominum.
 swyle beo þu sylf ongean þeow þinne
talís esto, ipse contra seruum tuum;

¹ s. debentur.

LXIII.

be midwununge godra 7 yfelra.
*De Consortio*¹ *Bonorum et Malorum.*

se apostol sæde we biddað soðlice eow gebropru þæt
Paulus apostolus dixit. Rogamus autem uos fratres ut
 ge ætbredan eow fram ælcum breþer gandum unendebyrdlice
subtrahátis uos ab omni fratre ambulánte inordináte ;
 gewitan fram unrihtwisnyssse ealle þe geclypiaþ naman
Discédant ab iniquitate omnes qui inuocant nomen
 drihtnes
domini ;

se apostol sæde riht witodlice 7 swyþe riht ys
Petrus apostolus dixit. Iustum igitur et ualde iustum est
 beon asyndrud þæne se þe wyle beon gehæled fram him se þe
separári eum qui saluare uult ab éo qui
 nele
non uult ;

sæde la bearn min gif þe fedan synfulle na
Salomon dixit. Fili mí si té lactáuerint peccatores. non
 geþwærlæce him na anda þu mann unrihtwisne ne þu ne
adquiescas eis ; Ne emuléris hominem iniustum nec
 geefenlæc wegas his
imitéris uias eius ;

sunu sæde gewit fram unrihtwisum 7 at(eo)rian
Hiesus filius Sirach dixit. Discéde ab iníquo et deficient
 yfelu fram þe weras rihtwise syn þe gebe(o)ras 7 on ege
mala abs té ; Uiri iusti sint tibi conuínq. et in timore
 godes si wuldrung þin byrþen ofer hyne byrð se wurðfulran
dei sit gloriatio tua ; Póndus super sé tollit² qui honestióri
 him gemænsu(m)ða welegran þe na gefera beo þu swa hwylc swa
sé commúnicat ; Ditióri té ne sócius fueris ; Quemcumque
 þu gecnawst begymende ege godes geornfull beo þu him
cognóueris obseruantem timorem dei assiduus ésto illi ;

sæde haligra lif oþrum rihtingc to lybþenne
Ambrosius dixit. Sanctorum uita céteris norma³ uiuendi

¹ i. communione.² i. eleuat.³ i. exemplum.

ys se þe soðlice haligum were togeþeod of his geornfulnysse
est; Qui enim sancto uiro adhæret: ex eius assiduitate
 7 gewunan spæce bysne weorces onfehð þæt he si
et usu loquutionis exemplum operis accipit. ut accen-
 onæled on lufe soþfæstnysse þa þe opre to unrihtwisnysse
datur in amorem ueritatis; Qui alios ad iniquitatem
 lærende þurhteoð on him sylfum þenunge deofla to
suaðendo përtrahunt. in semet ipsis ministerium démonum ad
 unrihtwisnysse onfoð þeah þe hi þurh gecynd deoflu
iniquitatem suscipiunt: quânuis per naturam démones
 hi na synd halig soðlice gelapung on flæselicum brad ys on
non sint; Sancta enim ecclesia in carnalibus ampla est in
 gastlicum nearu ne soðlice swyþe heregendlic ys godne
spiritalibus angûsta; Nêque enim ualde laudabile est bonum
 beon mid godum ac godne beon mid yfelum swa swa soðlice
esse cum bonis. sed bonum esse cum malis; Sicut enim
 hefigran gyltes ys betwut gode godne na beon swa oremætes
grauioris culpe est inter bonos bonum non esse: ita inmensi
 ys lofes god eac swylce betwuh yfele wunian
est preconii¹. bonum étiam inter malos extitisse;

sæde swa to gewilnigenne ys þæt gode sibbe habban
Isidorus dixit. Sicut obtandum est ut boni pacem habeant
 him betwynan swa to wilnigenne ys þæt yfele him betwynan syn
inuicem. sic obtandum est. ut mali inuicem sint
 twysehte þa þe þæne upplican eþel gewilniað na þæt an
discordes; Hi qui supernam patriam desiderant. non solum
 yfelra þeawas ac eac midwununga forfleoð gif þu byst
malorum môres. sed et consortia fugiunt; Si fueris
 gefera drohtnunge goddra þu byst 7 mægenes hyra
socius conuersationis bonorum: eris et uirtutis eorum;
 gelic soðlice gelicum beon togeþeod gewunað frecenfull ys
Similis enim simili coniungi sôlet; Periculosum est
 lif mid yfelum adreogan cwyldbære ys mid þam þa þe
uitam cum malis dúcere. perniciosum est cum his qui
 þwyres willan synd beon gefeirlæht betere ys soþlice habban
præue uoluntatis sunt sociari; Melius est enim habere
 yfelre hatunge þænne midwununge swa swa manega godu
malorum odium quam consortium; Sicut multa bona

¹ i. laudis.

hæfð gemæne lif haligra eall swa manega yfelu tobringð
habet communis uita sanctorum sic plura mala ádfert
 geferscype yfelra
societas malorum;

LXIII.

be freondscipe 7 be feondscipe.

De Amicitia et Inimicitia.

drihten segð on godspelle ge frynd mine ge synd gif
Dominus dicit in euangelio. Uos amici mei estis. si
 ge doþ þa ic bebeode eow
feceritis quae ego precipio uobis;

se apostol sæde ende soðlice bebodes ys soþlufu of
Paulus apostolus dixit. Finis autem precepti est. caritas de
 heortan clænre 7 innghehd god 7 mid geleafan na gehiwedum
corde puro et conscientia bona et fide non ficta;

se apostol sæde freondscype þises middaneardas unhold
Iacobus apostolus dixit. Amicitia huius mundi inimica
 ys gode swa hwylc swa soðlice wyle freond beon worulde
est deo; Quicumque enim uoluerit amicus esse saeculi
 þissere feond godes byð gesett
huius. inimicus dei constituetur;

sæde na sege þu frynd þinum ga 7 ongeangecyrð
Salomon dixit. Ne dicas amico tuo uade et reuertere. et
 to morgen ic sylle þe þænne þu ofstede miht syllan na
cras dabo tibi? cum statim possis dare; Ne

syryw frynd þinum yfel þænne he on þe hæbbe truwan
moliaris¹ amico tuo malum cum ille in te habeat fiduciam;

se þe forsyhð freond his wædligende on heortan ys frynd
Qui despicit amicum suum. indigens corde est; Amici

weligra manega inntingan þinne asmea mid frynd þinum 7
diuitium multi; Causam tuam tracta cum amico tuo. et

digle utlendiscum na onwreoh þu swa se asent speru
secretum extraneo ne reuelas; Sicut qui mittit lanceas

¹ i. ne excogites.

7 flana on deað swa wer se fracudlice derað frynd hys
et sagittas in mortem. sic uir qui fraudulentem nocet amico suo ;
 nelle þu gewurþ(an) for frynd feond nehstan

Noli fieri pro amico inimicus proximo ;

sunu sæde word wered gemæniġfult frynd

Hiesus filius Sirach dixit. Verbum dulce multiplicat amicos.

7 gelipigað fynd gif þu ahst freond on costunge ah
et mitigat inimicos ; Si possides amicum in temptatione posside
 hyne 7 na eþelice gelyf him ys soðlice freond æfter timan
eum et non facile credas illi ; Est enim amicus secundum tempus

his 7 na þurhwunað on dæge gedrefednysse ys freond se
suum et non permanebit in die tribulationis ; Est amicus qui
 byð ongeangan to feondscype ys soðlice freond gefera beodes
regræditur ad inimicitiam ; Est autem amicus socius mensæ.

7 he na þurhwunað on dæge neode freond gif he þurhwunað
et non permanebit in die necessitatis ; Amicus si permanserit

þe trum byþ þe swylce efenlice 7 on hiwcuðlicum þinum
tibi firmus erit tibi quasi coequalis. et in domesticis tuis
 getrywlice he deðfram feondum þinum begym 7 fram feondum
fiducialiter aget ; Ab inimicis tuis adtende¹ et ab inimicis

þinum si þu asindrod freond getreowe bewerung strang se þe
tuis separare ; Amicus fidelis protectio fortis. qui
 soþlice gemet hyne he fint goldhord frynd getrywum non
autem inuenit illum inuenit thesaurum ; Amico fideli nulla

ys wiðmeting freond getreowe læcedom lifes 7 undead-
est comparatio ; Amicus fidelis medicamentum uitæ et immorta-
 licnysse þa þe ondrædaþ drihten hi gemetað freond getrywne
litatis ; Qui metuunt dominum inueniunt amicum fidèlem ;

na forlæt þu freond ealdne niwe soþlice na byþ gelic
Ne derelinquas amicum antiquum. nouus enim non erit similis
 him win niwe freond niwe ealdaþ 7 mid wynsumnysse
illi ; Vinum nouum. amicus nouus ueterescet et cum suauitate

þu drincst þæt na ælene mann ingelæd on hu s þin
bibes illud ; Non omnem hominem inducas in domum tuam.

manega soðlice synd searwa facenfulles na byð oncnawen on
multæ enim sunt insidiæ dolosi ; Non agnoscitur in
 godum freond 7 na byþ behydd on yfelum feond frynd
bonis amicus. et non absconditur in malis inimicus ; Amico

¹ i. caue.

7 fynd nelle þu areccean andgyt þin 7 gif ys þe gylt
et inimico noli enarrare sensum tuum. et si est tibi delictum
 nelle þu abarian he gehyrð soðlice þe 7 he gehealt þe 7 swylce
noli denudare¹. audiet enim te. et custodiet te. et quasi
 bewerigende synn hatað þe þu gehyrdest word ongean
defendens peccatum odiet te; Audisti uerbum aduersus
 nehstan þinne þænne he swelte on þe truwigende forþi
proximum tuum. cum moriatur in te fidens quoniam
 na þe he tobrycð þrea freond þe læs þe he na understande
non te disrupet; Corripi amicum ne forte non intellexerit.
 7 he secge ic na dyde oððe gif he deð he na eft togeyce
et dicat non feci. aut si fecerit ne iterum addat
 don se þe Leahtrað freond he tobriçð freondscype to frynd
focere; Qui conuuiat² amicum dissoluit³ amicitiam; Ad amicum
 eac gif þu atyhst swurd na ortruwa 7 gif he geeadmed
etiam si produxeris gladium ne despères. et si humiliauerit
 hyne ongean þe 7 fram ansyne þinre behyd hyne
se contra te. et a facie tua absconderit se
 anmodne þu hæfst freondscype godne freond gif geopenað
uniánimem hábeas amicitiam bonam; Amicus si aperuerit
 muð unrotne na ondræd þu freond halbærne ic na gescynde
os triste. non timeas; Amicum salutarem non confundor.⁴
 fram ansyne his na me ic behyde 7 gif yfele me on-
a facie illius non me abscondam. et si mala mihi ob-
 geancumað þurh hyne ic polige eadig se þe fint freond
uenerint per illum sustinebo; Beatus qui inuenit amicum
 soðne se þe abarað digla freondes he forspilð geleafan 7
uerum; Qui denudat⁴ archána amici. perdit fidem et
 he na fint freond to sawle his abarian soðlice
non inueniet amicum ad animam suam; Denudare autem
 freondes digelnyssa ortruwung hyt ys sawle mid frynd þinum
amici mysteria. desperatio est animae; Cum amico tuo
 getrym þin word 7 getrywlice do mid him 7 on eallum
confirma uerbum. et fideliter age cum illo: et in omni
 timan þu gemest þæt þe nedbehefe ys ys freond on anum
tempore inuenies quod tibi necessarium est; Est amicus solo
 naman freond na forgyt þu freondes þines on mode þinum
nomine amicus; Non obliuiscáris amici tui in animo tuo.
 7 na ungemýndig sy his on weorcum þinum se þe ondræt
et non inmemor sis illius in operibus tuis; Qui timet

¹ s. inimico.² i. uituperat.³ i. destruit.⁴ i. reuelat.

drihten emne he hæfð freondscype godne forþi æfter
dominum æque habebit amicitiam bonam. quoniam secundum
 him byþ freondscype his æfter mægene þinum warna þe
illum erit amicitia illius; Secundum uirtutem tuam cæue té
 fram nehstan þinum 7 mid wisum 7 snoterum smea
a proximo tuo et cum sapientibus et prudentibus trácta

ne gelyf þu fynd þinum on ecnyse swa soðlice ar
Non credas inimico tuo in æternum¹ sicut enim æraméntum
 omað yfelnyse his on welerum his byð geweredlæhþ
eruginábit malitia illius In labiis suis indulcatur²

feond 7 on heortan his syrweð þæt he underwende þe
inimicus; et in corde suo insidiatur ut subúertat té
 on seað on eagam his wepð feond 7 swylce æt
in foveam; In oculis suis lacrimátur inimicus. et quasi ad

dura he underdelfeð fotwylmas þine heafud his he cwecð 7
iánuam suffódiat plantas tuas; Caput suum mouébit. et
 manega wunigende he awent andwlitan his on eagam þinum
multa susurrans³ commutabit uultum suum; In oculis tuis

wepð feond 7 gif he fint timan na byþ gefylled mid
lacrimatur inimicus. et si uénerit tempus non satiabitur san-
 blode gif onbeyrnaþ þe yfelu þu gemest feond þinne þar
guine; Si incúrrent tibi mala; inuenies inimicum tuum illic

ærran synfull gedrefð frynd 7 tomiddes sibb habbendra
priorem; Peccator turbábit amícos. et in medio pacem habentium
 onsent feondscype na gesete þu feond þinne wið þe
inmittit inimicitiam; Non státuas inimicum tuum pènes té.

ne he na sitte æt swyþran þinre þe læs þe he gecyrrred on
nec sédeat ad dexteram tuam; ne forte conuersus in
 stowe þine he sece heahsetl þin
locum tuum inquirat cathederam tuam;

sæde yfelwille soðlice mod byþ gedrefed gif
Augustinus dixit. Maluolus uero animus contristatur. si
 his feond astyrud ætwint wite
eius inimicus commotus euáserit poenam;

sæde on freondum soðlice na þincg byð soht
Hieronimus dixit. In amicis enim non rés queritur
 ac willa halig lufu ungeþyld næfð leas
sed uoluntas; Sanctus amor impatientiam non habet falsus

¹ i. unquam.² i. dulcit loquitur.³ i. detrahens.

hlisa raþe byð ofsett þa þe soð lufu gesamnað eorþena
rūmor cito obrūmitur ; Quos caritas iungit terrarum
 langness na ascyrað
longitudo non sēparat ;

sæde þænne soðlice to soþan getrywe we synd gif
Gregorius dixit. Tunc enim ueraciter fideles sumus. si
 þæt we mid wordum behatað mid weorcum we gefyllap
quod uerbis permittimus operibus adimplemus ;
 se soþlice fynd mid swurde na mæg ehtan
Qui enim inimicos gladio non pōtest p̄rsequi.
 he eht mid gebede
persēquitur oratione ;

sæde þænne soþlice freond byð gelufud gif na
Isidorus dixit. Tunc uere amicus amatur si non
 for hyne ac for gode byþ lufud se þe soðlice unmetlice
pro sē. sed pro deo amatur ; Qui enim intemperanter
 freond lufað for hyne ma hyne næs for gode lufað oft
amicum amat pro sē magis illum non pro deo amat ; Sepe
 þurh hiwunge freondscype byð gegaderud þæt se þe na
per simulationem amicitia colligitur ? ut qui non
 mihte openlice beswican he beswice facenlice þænne
potuit aperte decipere decipiat fraudulenter ; Tunc
 gehwylc ma byþ willan rihtwisnysse godcundre wiperræde
quisque magis fit affectui iustitiae diuinę contrarius.
 þænne he forsihþ freond mid sumere wiperwyrdnysse
cum despicit amicum aliqu(a) aduersitate
 geslegenne þænne soðlice wiperæde forþstæppað freond
percūssum ; Dum enim aduersa procedunt amicus
 facenfull byð oferheled 7 ofstede forsyhþ þæne hyne lufian
fraudulēntus detegitur statimque despicit quem se deligere
 hiwude freondscype gewis mid nanre strengðe byþ utalocen
simulauit ; Amicitia cēta nulla ūi excluditur.
 on manum timan byð adilegud swa hwar swa hyne went
nullo tempore abolētur. ubicūque se uerterit
 tima he trumlicust wunað seldene synd frynd þa þe
tempus. illa firmissime mānet ; Rāri sunt amici qui
 oð ende wuniað leofe þa þe soðlice sume
usque ad finem existant cāri ; Quos enim aliqui
 togaderegesamnode þurh soþe lufe hæfdon æfterþam to
conglutinātos per caritatem habuērunt postquam ad

hyhþe wurþscypes cumað frynd habban forhogiað se
culmen honoris uenerint. amicos habere despiciunt; Illa
 soð ys freondscype se naht secð of þingum freondes
uera est amicitia. quae nihil querit ex rebus amici.

butan sylfe welwyllednyse gewislice þæt sylfwylles he lufige
nisi solam beniuolentiam scilicet ut grãtis amet

lufigende wel oft freondscype of neode oþþe
amantem; Plerúmque amicitia ex necessitate uel

wanspedignyse byþ acenned þæt si þurh þæne gehwylc þæt
indigentia¹ nascitur ut sit per quam quisque quod

he gewilnað he begyte se soðlice freondscype gewislice
desiderat consequatur; Ille autem amicitiam ueraciter

secð se naht wædligende þæne gyrnð witodlice se an of
quaerit qui nihil egendo eam appetit. nam illa ex

næfte scort ys 7 flugol þes oþer clæne and ece
inopia breuis² et fugitiua. ista pura atque perpetua;

na si þu leoht on freondscype heald, symle bend
Non sis leuis in amicitia. retine semper uinculum

anrædnysse se þe freond trywne forlyst þænne he ongyt
constantiae; Qui amicum fidelem perdiderit. tunc sensit

hu micel godes he hæfð syþþan habban he geswicð betere
quantum boni habuerit postquam habere desiderit; Melius

ys feondscypas manna ungeleaffulra underbugan ece
est inimicitias hominum infidelium subire perpetuas

þænne gode gebyligdum freondscypas derigendlice forðclypian
quam deo offenso amicitias noxias prouocare;

gif fealð feond þin nelle þu geblissian na geblissa þu
Si ceciderit inimicus tuus nolle gratulari; Non letéris

ofer feond on forwyrðe þæt ofer na becuman on þe
super inimicum intéritu ne superueniant in té

gelice se þe soþlice geblissað feondes for fylle raþe onbefeald
similia Qui enim gaudet inimici casu cito incidit

on þæne
in illum

¹ i. inopia.

² s. est.

LXV.

be geþeahtum.

De Consiliis.

on dædum apostola ys gecweden gif ys of mannum
In Actibus Apostolorum dicitur. Si est ex hominis
 geþeaht þis oððe weorc si tostenct gif hit soðlice of gode
consilium hoc: aut opus dissoluetur¹ si uero ex deo
 ys ge na magon tostencean
est non poteritis dissoluere;

sæde geþeaht gehealt þe 7 snoternyss gehealt
Salomon dixit. Consilium custodiet tē et prudentia seruabit
 þe gehealt lage and geþeaht 7 byþ lif sawle þinre 7
tē; Custodi legem atque consilium et erit uita anime tuę et
 gyfa gomum þinum weg dysiges riht on eagum his se þe
gratia faucibus tuis; Uia stulti recta in oculis eius qui
 soðlice wis ys he gehyrð geþeahtu þa þe soðlice ongyrnað
autem sapiens est audit consilia; Qui autem ineunt²,
 gesibbe geþeahtu fyligð hi bliss þa soðlice doð
pacis consilia sequetur eos gaudium; Qui autem agunt
 ealle mid geþeahte hi beoð begymede mid wisdome gep ealle
cuncta cum consilia reguntur sapientia; Astutus omnia
 deð mid geþeahte beoð tostencte geþancu þar þar nys
agit cum consilio; Dissipantur cogitationes. ubi non est
 geþeaht þar þar soðlice manega synd geþeahteras
consilium. ubi uero plures sunt consiliarii
 beoð getrymmede geþancu mid geþeahtum beoð gestrangude
confirmantur; Cogitationes consiliis roborantur.
 7 mid gymenum to smeagenne synd gefeohtu 7 byþ hæl
e gubernaculis tractanda sunt bella. et erit salus
 þar þar fela geþeahtu synd swa wæter deop swa
ubi multa consilia sunt; Sicut aqua profunda sic
 geþeaht on heortan weres ac mann snoter ahlæt
consilium in corde uiri: sed homo prudens exhauriēt
 þæt
illud;

¹ i. dissipabitur.² i. incipiunt.

sunu sæde manega gesibsume synd þe
Hiesus filius Sirach dixit. Multi pacifici sunt tibi
 rædbora si þe an of þusendum mid stuntum na ræd
consiliarius sit tibi unus de mille; Cum factus ne consilium
 þu hæbbe na soðlice hi magon lufian butan þa þe him
habeas: non enim poterunt diligere. nisi quae ipsis
 liciað mid utscytinge ne do þu geþeaht oþþe ræd na ælcum
placuerint; Cum extraneo ne facias consilium Non omni
 menn heortan þine geswutela þe læs þe he afyrre þe gyfe
homini cor tuum manifestes. ne forte auferat tibi gratiam
 7 he si gemidleahtrud tunge witan swylce lagoflod
et conuictetur tibi; Lingua sapientis quasi diluuium
 onyþað 7 ræd his swa wyll lifes þurhwunað
inabundabit et consilium illius sicut fons uitę permanet;
 mid wriþan treowenum gewriþen grundweall getimbrunge
Loramęto ligneo conligatum fundamentum aedificii
 na byþ toslopen swa eac heorte getrymmed on geþance
non dissoluitur. sic et cor confirmatum in cogitatione
 rædes dondum manfullust geþeaht ofer hyne
consilii; Facienti nequissimum consilium. super ipsum
 sýlfne byð befealde(n) 7 na byð oncnawen hwanon hit cume
deuoluitur et non agnoscitur unde ueniat
 him butan geþeahte naht þu do 7 æfter dæde þu na dædbetst
illi; Sine consilio nihil facias. et post factum penitēberis;
 fram andigendum þe forhafa geþeaht mid were æwfæstum
A zelantibus tē abstine consilium; Cum uiro religioso
 trahtna be halignysse 7 mid rihtwisum be rihtwisnyssse
tracta de sanctitate. et cum iusto de iustitia;
 heortan gode rædum gesete 7 toforan ælce dæde
Cor bonum consiliis statue et ante omnem actum
 geþeaht trum si
consilium stābile sit;

sæde rædfæst mod oneardaþ se þe
Gregorius dixit. Consiliatorem animum inhabitat. qui
 sarigende be andwerdum to eceum eftst
dolens de presentibus ad aeterna festinat;

sæde ær dæde þenc lange ær weorc
Isidorus dixit. Ante factum cogita diu ante opus
 foresmea lange þæt þu wyld don lange asec lange
premeditare diu; Quod uis agere. diu exquire. diu

fanda 7 swa þu do þænne þu lange þencst þænne do
próba et sic facias; Cum diu cogitaueris tunc fac
 þæt þu fandast
quod probaueris;

sæde on ælcum weorce þe þu þencst don
Basilius dixit. In omni opere quod cogitas facere
 ærest þenc god 7 gif æfter gode ys þæt þu þencst
primum cogita deum. et si secundum deum est quod cogitas
 geornlice asmea 7 gif hit ys riht beforan gode gefulfreme
diligenter examina; et si est rectum coram deo pèrfice
 þæt gif soðlice þwyr byð gemett ofaceorf þæt fram
illud si uéro peruèrsum fuerit repèrtum amputa illud ab
 sawle þinre
anima tua;

LXVI.

be forþgewitenum.
De Defunctis.

drihten segð on godspelle la stunta on þissere nihte sawl
Dominus dicit in euangelio. Stúlte hac nocte anima
 þin utgæþ fram þe þa þe eornostlice þu gearwudest hwæs
tua egredietur a té; quae ergo parasti cuius
 beoð hi
erunt;

se apostol sæde eadig deade þa þe on drihtne
Iohannes apostolus dixit. Beati mortui qui in domino
 sweltað
moriuntur;

se apostol sæde nænig soðlice ure him sylfum
Paulus apostolus dixit. Nemo enim nostrum sibi
 leofað 7 nænig him sylfum swelt swa hwæper soðlice swa
uiuit. et nemo sibi móratur. siue enim
 we lybbað drihtne we lybbað swa hwæper soðlice swa we sweltað
uiuimus domino uiuimus siue enim mórimumur
 drihtne we sweltað
domino mórimumur;

sæde gemynd rihtwises mid lofum 7 nama
Salomon dixit. Memoria iusti cum laudibus et nomen

arleasra afulað deadum soþlice menn arleasum nan byþ
impiorum putrésцит; Mortuo enim homine impio. nulla erit
 leng hopa
últra spés;

sunu sæde fram deadum na forbeod þu
Hiesus filius Sirach dixit. A mórtuo non próhibeas
 gyfe mid heofigendum ga na þe forslæwe geneosian
gratiam; Cum lugentibus ámbula non té pígeat uisitáre
 untrumne of þisum soðlice on rædincge þu byst gewend nelle þu
infirmum. ex his enim in dilectione uersáberis; Noli
 be deadum geblissian witende þæt ealle we sweltaþ ælc
de mortuo gaudére sciens quoniam omnes mórimur; Omnis
 miht sceort lif sceort adl forestæpþ læce
potentátus bréuis uita; Bréuem languórem précédit medicus.
 swa eac cyning to dæg ys 7 to morgne he swelt þenne soðlice
sic et réx hodie est et crás morietur; Cum enim
 swelt mann he ah næddran 7 wilde deor 7 wyrmas
moriétur homo hereditabit¹ serpéntes. et béstias et uérmes;
 lyt hwon wep ofer deadne forþi þe he rest on tide forsiþes
Módicum plóra super mórtuum quoniam requiétuit; In tempore exitus
 þines
tui dis-

(Some folios wanting.)

þæt na se þe under ys 7 þenne he unrihtlice færunga byþ gewriþen
ne is qui súbest et cum iniuste fórsitan ligatur.
 þæne gewriþincge his dom of oprum gylte gearnige hyrde
ipsam obligationis suę sententiam ex alia culpa mereatur; Pastor
 eornostlice oppe unbindan undomlice ondræde oppe gewriþan se
ergo uel absoluere indiscrete timeat uel ligare; Is
 soðlice þe under handa hyrdes ys beon gewriþen ondræde
autem qui sub manu pastoris est. ligari timeat
 huru unrihtlice þæt he na hyrdes sui dom ondrædan
uel iniuste. ne pastoris his iudiciam timére
 tæle
reprehendat.

¹ i. possidebit.

LXXVI.

be bysenum.

De Exemplis.

segð on godspelle ofer heahsetl sæton
Dominus dicit in euangelio. Super cathedram Moysi sederunt
 boceras 7 sunderhalgan ealle eornostlice swa hwylce swa
scribæ et pharisæi; Omnia ergo quecumque
 hi secgað eow gehealdað 7 doð æfter weorcum soþlice
dixerint uobis seruâte et facite. secundum opera uero
 hyra nelle ge don hi secgað soþlice 7 hi na doð
eorum nolite facere. dicunt enim et non faciunt;

se apostol sæde god soðlice geefenlæceað on gode
Paulus apostolus dixit. Bonum autem aemulamini in bono.
 symle bysen beo ge getrywe on worde on drohtnunge on
semper exemplum estote fideles in uerbo. in conuersatione in
 soþre lufe on geleafan þeogingc þin swutul sy eallum on
caritate in fide; Profectus tuus manifestus sit omnibus; In
 eallum þe sylfne gearwa bysene godra weorca
omnibus te ipsum prebe exemplum bonorum operum;

sæde menn godum on gesihþe his sealde god
Salomon dixit. Homini bono in conspectu suo dedit deus
 wisdom 7 ingehyd 7 blisse
sapientiam. et scientiam et laetitiam;

sæde swa geornfullnyss hiredwiste eall swa
Hieronimus dixit. Sicut assiduitas familiaritatem ita
 unhiredwist forhogunge gearwað betere ys þincg hiredcuð
infamiliaritas contemptum parat; Melius est rem familiarem
 beon gewanud þænne sawle hæle forwyrþan
minui. quam animæ salutem perire;

sæde þa þe soþlice lif hyra oþre witan forfleoð
Gregorius dixit. Qui enim uitam suam alios scire fugiunt
 him sylfum onælede synd ac oþrum on bysne leohtes hi na
sibimet ipsis accensi sunt. sed aliis in exemplo luminis non
 synd þa soðlice þe bysna mægena foregyrnað 7 leocht godes
sunt; Hi enim qui exempla uirtutum prærogant. et lumen boni
 weorces purh lif 7 word godcund geswuteljaþ rihtlice
operis per uitam et uerbum diuinum demônstrant. iure.

leohtfatu beoð genemne on bysne gylt þearle byþætýwed
lampades appellantur; In exemplum culpa uehementer osténditur.
 þænne for arwurðnyse endebyrdnyse synfull byð arwu(r)þud
quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur;
 se witodlice gemetum eallum scyl to bysne beon getogen
Ille igitur módis omnibus debet ad exemplum pertrahi.
 se þe eallum flæsces þrowungum sweltende eallunga gastlice
qui cunctis carnis passionibus moriens. iam spiritaliter
 leofað
uiuit;

sæde ne ænig æfter slide dædbote
Isidorus dixit. Nec quisquam post lapsum poenitentiae
 ortruwige forgyfenysse þænne he besceawað haligra geedniwunge
desperet ueniam dum conspiciit sanctorum reparationem
 beon eac æfter hryre for þisse note beoð gewritene
fuísse étiam post ruinam; Ob hanc utilitatem scribuntur
 haligra hryras 7. forspyllednyssa þæt hi symle don hæla
sanctorum ruínae et perditiones. ut semper faciant salutes
 menniscra sawle gif we gecorene wæron geefenlæcan unrihtwise
humanae animae; Si apti fuimus imitari iniquos
 on yfel hwi slawe synd we geefenlæcean rihtwise on god
in malum cur pigri sumus imitari iustos in bonum;

LXXVII.

be leorningnihtum.
De Discipulis.

drihten segð on godspelle nys leorningniht ofer
Dominus dicit in euangelio. Non est discipulus super
 magister fullfremed soðlice ælc byþ gif he byþ swa swa
magistrum perfectus autem omnis erit si sit sicut
 his lareow
magister eius

se apostol sæde spæc eower on gyfe sealte si
Paulus apostolus dixit. Sermo uester in gratiæ sale sit
 gestredd þæt ge witan hu eow gedafenige anra gehwylcum
conditus ut sciatis quómo uos oporteat unicuique
 andswarian
respondere;

sæde geblissaþ mann on dome muþes his 7 spæc
Salomon dixit Letatur homo in sententia oris sui et sermo
 gecoplic ys selust andswaru lipe tobrycð yrrre spæc stið
oportúnus est obtinuis; Responsio mollis frangit iram. sermo durus
 awecð hatheortnyse isen mid isene byð gescyrped 7 mann
suscitat furorem; Ferrum ferro acúitur et homo
 scyrpð ansyne freond(es) his
exácuít faciem amici sui;

sæde gif ys þe andgyt andswara
Hiesus filius Sirach dixit. Si est tibi intellectus responde
 nehstum þinum gif na soðlice hand þin sy ofer muð þinne
proximo tuo sin autem manus tua sit super os tuum.
 þæt þu na sy gefangen mid worde ungelæredum 7 þu beo gescynd
ne capiaris uerbo indisciplínáto et confundáris;

sæde warna ær lareow þænne leorningcniht
Hieronimus dixit. Cáu ante magister quam discipulus.
 ær cniht beon þænne hægesteald oððe geongcempa warna
ante miles esse quam tiro; Cáu
 þæt þu na butan lareowe þu na ga weg þæne þu næfre
né sine doctóre ingrediáris uiam. quam nunquam
 na innageodest 7 on dæl operne forbugende gedwyld þu þolige
ingressus es. et in partem alteram declinans errorem patiaris.
 ma soðlice na ga þu þænne neod sy þæt þu na oppe yrnende
Plus autem non ambules quam necesse est. ne aut currendo
 beo ateorud oppe yldincge donde þu hnappige nan cræft butan
lásseris aut móram faciens obdórmias; Nulla árs absque
 lareowe byþ geleornud langum timan þu leorna þæt þu tæce
magistro discitur. multo tempore discas quod dóceas;
 ne gelyf þu herigendrum þinum ma tælendum eare na
Nec crédas laudatoribus tuis immo inrisóribus aurem ne
 ahyld þu na gyrn þu maran mægenum þinum forþi þe
adcoómmodes; Non adpetas maiora uiribus tuis. quia
 selre ys on eadmodrum trum faran þænne hangendum
melius est in humilioribus tútum pergere. quam péndulo
 grade on heagrum flogettan na lærð fæder sunu
grádu in altioribus fluctuáre; Non érudít pater filium
 butan þæne he lufað na þreað lareow leorningcniht
nisi quem ámat. non córrigit magister discipulum.
 butan þæne þe he byrnendes gesihð orþances se þæt
nisi eum quem ardentíoris cernit ingénii. Qui quod

he ahsað cann na deð þæt to leornigenne ac
intérogat nouit. non agit id discéndi sed
 mid biggenge to oncnawenne oncnawan se þe
studio agnoscendi; Agnoscere ille qui
 to andswarigenne ys scyl gelicnyse sundorhalgena forþi
responsúrus est debet similitudinem pharisgorum quia
 na swylce leornungeniht ac swylce fandere togenealæcð
non quasi discipulus sed quasi temptator accedit;
 wer carfull 7 wis þeah þe he leornian sum þing wyle ma
Uir studiosus et sapiens étiamsi discere aliquid uult magis
 he lærð þænne snoterlice ahsað synd sume þa þe mid ormettre
docet dum prudenter intérogat; Sunt aliqui qui nimia
 æhte worda þurh dysignysse arecceað oprum þæt hi sylfe
facultate uerborum per audaciam edisserunt aliis quod ipsi
 na understandaþ
non intellegunt

sæde be godum geahsad suwa betere ys soplice
Isidorus dixit De bono intérogatus tacito. melius est enim
 suwian wiperwerdum þænne andswarian
reticere improbis quam respondere

sæde se bet lærð se dæghwamlice wyhst.
Ciprianus dixit. Ille melius docet qui cotidie créscit
 7 framað leornigende beteran ne soplice wyrþe mæg
et proficit discendo melióra; Neque enim idóneus potest
 beon cniht se þe na aweht on felde ær byþ þænne
esse miles. qui non excitatus in campo prius fúerit; Tunc
 soðlice æt nehstan spæc 7 gescead halbære scearp þancfullice
enim demum sermo et ratio salutaris effícaciter
 byþ geleornud gif geþyldelice þæt byþ geleornud byþ gehyred
discitur si patienter quod discitur audiatur;

lar hyrde hopan onfangenyss geleafan heretoga
Disciplina¹ custos spei. receptaculum fidei. dux
 sipfætes hælbares tyndre and ceap godes cynnes
itineris salutaris. foméntum ac negótium bone índolis
 lærestre mægenes deð on criste wunian symle 7 ealne weg
magístra uirtutis facit in christo manère semper ac iugiter.

¹ s. est.

gode libban to behatum heofenicum 7 to godcundum
 deo uiuere. ad promissa coelestia et diuina
 medum becuman
premia peruenire.

sæde ne soþlice wurþlic ys uðwitan
Eusebius dixit. Neque enim dignum est. philosophum
 beon genemned þæne se þe be þam þe he na cann openlice
nominári eum qui de his quae nescit publice
 forðcyð
protestatur.

LXXVIII.

be costunge 7 martirdome.
De Temptatione et Martyrio.

drihten segð on godspelle on þam nelle ge geblissian
Dominus dicit in euangelio. In hoc nolite gaudere.
 forþi gastas eow beoð underpeodde geblissiað soþlice þat
quia spiritus uobis subiciuntur. gaudete autem quod
 naman eowre awritene synd on heofenum nelle ge ondrædan þa
nomina uestra scripta sunt in caelis; Nolite timere eos
 þa ofsleað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean
qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere;

se apostol sæde syfre beoð 7 waciaþ forþi
Petrus apostolus dixit. Sobrii estote et uigilate quia
 wiþerwinna eower deoful swylce leo grymetigende ymbfærð
aduersarius uester diabolus quasi leo rugiens circuit
 secende hwæne he forswelge
querens quem deuoret;

se apostol sæde wiðstandaþ deofle 7 he flyhð fram
Iacobus apostolus dixit. Resistite diabolo et fugiet a
 eow
uobis;

se apostol sæde wæpnu campdome ures na
Paulus apostolus dixit. Arma militiae uestrę non
 flæsclice synd ac gelicigende gode
carnalia¹ sed placentia deo;

sæde se þe wel utgæþ of costunge 7 þæne
Origenis dixit. Qui bene exiit de temptatione. et quem

¹ s. sunt.

costung afandudne agylte se cymð to hæle domes
temptatio probabilem reddit. iste uenit ad sanitatem iudicii;
 gif þu gesihst æt sumum cyrre ehtere pinne þearle
Si ergo uideris aliquando persecutorem tuum nimium
 wedende wite þu þæt fram atendum his deofle
seuientem. scito quia ab accensore suo demone
 byþ geþræst
purgetur;

sæde ælc mann se þe oþerne on lichaman per-
Augustinus dixit. Omnis homo qui alium in corpore
 eht ær he sylf on heortan ehtnysse þolian byð oncnaw-
séquitur prius ipse in corde persecutionem sustinere cognosci-
 en witodlice gif eac þam þæne he eht sum þing of his æhte
tur; Nam si etiam illi quem perséquitur aliquid de substantia
 ætbryt maran him hynþa oþþe dara he deþ forþi nænig
tulerit: maiora sibi detrimenta ipse facit. quia nemo
 hæfð unriht gestreon butan rihtum demme þar þar gestreon
habet iniustum lucrum sine iusto damno; Ubi lucrum
 þar þar daru gestreon on cyste daru on ingeþance
ibi damnum. lucrum in arca. damnum in conscientia;
 he ætbryt reaf 7 forlyst geleafan he begyt feoh 7
Tulit uestem. et perdit fidem. acquirit pecuniam. et
 forlyst rihtwisnysse
perdit iustitiam;

sæde naht þam strengre þe oferswið deofol
Hieronimus dixit. Nihil eo fortius qui uincit diabolum.
 naht unþoligendlicre þænne se þe fram flæsce byþ oferswiped
nil intolerabilius quam qui a carne superatur;
 gif tunglu heofenes na synd clæne on gesihþe drihtne
Si astra celi non sunt munda in conspectu domini.
 micele ma we menn þæra lif costung ys deofles
quantomagis¹ nos homines quorum uita temptatio est; Diaboli
 flana fæstena 7 wæccena mid cile to gewyldenre synd
sagittæ ieiuniorum et uigiliarum frigore restingendæ sunt;
 miceles oððe hefiges eornostlice mægenes ys 7 carfulre geornfullnysse
Grandis ergo uirtutis est et sollicitæ diligentæ
 oferswypan þæt þu acenned si on flæsce 7 na flæsclice
superari quod natus sis in carne: et non carnaliter
 lybban na þæt an agotennyss blodre on andetnysse
uiuere; Non solum effusio sanguinis in confessionem

¹ s. non sumus mundi.

byþ geteald ac estfulles witodlice geþances ungewemmed
reputatur. sed deuóte quoque mentis immaculata
 þeowdom dæghwamlic martyrdom ys feond abered læte
séruitus cotidianum martyrium est; Hostis callidus tarda
 to deape susla þurhsecende sawla gewilnað acwellan
*ad mortem supplicia conquírens animas cupit iuguláre*¹
 na lichaman na ondrædan we ehtera yfelra reþnyss
non corpora; Non timeamus persecutorum malorum seúitiam
 7 wiþersacerdra wodnyss forþi þe cymð dæg domes on
et blasphemantium rabiem quia ueniet dies iudicii in
 þam ure mægen byþ gecynehelmud 7 hyra reþnyss
quo nostra uirtus coronabitur. et eorum seúitia
 byþ witnud
punitur;

sæde þænne soplice yfelra þwyrnyss wyxt
Gregorius dixit. Cum uero malorum peruérsitas créscit.
 na þæt an beon tobrocen bodung na scyle ac eac
non solum frángi predicatio non debet. sed étiam
 beon geiht þas deþ godcund mildheortnyss þæt of anum
augéri; Haec ágít diuina misericordia ut ex úna
 7 þam sylfum þinge of þam flæselicum sylþ swingle of þam
*eadémque re ex qua*² *carnalibus dát flagellum ex éa*³
 gastlicum mægenum gearwige eacen swylce
*spiritualibus uirtutibus prestat incrementum*⁴; *Quasi*
 eornostlice heorde wulf tostencð þænne geleaffulra folc
ergo gregem lúpus dissipat cum fidelium populum
 deoful þurh costunge cwelþ þeah þe inntinga ehþnyss
diabolus per temptationem nécat; Quamuis occasio persecutionis
 wana ys hæfð swa þeah 7 sibb ure martyrdom his
*déest habet támen et pax nostra martyrium suum*⁴
 forþi 7 gif flæsces swuran isene we na underþeodaþ mid gastlic-
quia etsi carnis cólla férro non súbdimus spi-
 um swa þeah swurde flæsliche gewilnunga on geþance
ritali tamen gladio carnalia desideria in mente
 we cwellað
trucidámus;

sæde þeah þe deoful costunga rihtwisra
Isidorus dixit. Quámuis diabolus temptationes iustorum

¹ i. occidere.² s. misericordia.³ s. re.⁴ i. augmentum.

þeogingum symle ongebringan gewilnige gif fram gode
profectibus semper inferre cupiat. si a deo
 anweald na onfehð nateshwon begytan mæg þæt he bitt
potestatem non accipit. nullatenus adipisci potest quod petit;
 na elleswar gewilnunge tyndran onælþ butan þar
Non alicubi concupiscentiae foménta succendit nisi ubi
 he ær þwyses gebances gegladunga besceawaþ swylce fram
prius prauꝥ cogitationis delectationes aspéxerit. quasi a
 us we anydað butan twyn he gescynd wegge Witt þænne
uobis repéllimus. sine dubio ille confusus abscedit; Tunc
 soplice wel be him demað halige þænne hi god lease
enim bene de sé iúdicant sancti quando eos deus fallacia
 deofla costunga deþ understandan on eagum flæsclicra
demonum temptamenta facit intellegere; In oculis carnalium
 deoful egeslic ys on eagum gecorenra oga his wac ys
diabolus terribilis est in oculis electorum terror eius uilis est;
 deoful soðlice næddre ys slipor þæs gif heafde þæt ys
Diabolus enim serpens est lubricus cuius si capiti id est
 forman mislare na byþ wiðstanden eall on innemystum heort(an)
primae suggestioni non resistitur. totus in intérna cordis.
 þænne na byð ongyten byð asliden þænne ongean þæne þe
dum non sentitur inlábitur; Tunc contra eum quem
 he ah deoful teartliclur wett þænne hyne mægene
póssidet diabolus acrius séuit. quando se uirtute
 mid godcundum fram him ut to anydenne oncnæwð deoful
diuina ab éo expellendum cognóscit; Diabolus
 þænne he swican ænigne secð ær gecynd anra-
quando decípe(re) quemquam quérít prius naturam uníus-
 gehwylces begymð 7 þanon he hyne tobefealt hwanon
cúiusque adtendit. et inde sé ádplicat unde
 he gecwemne mann to synne besceawige næfre
aptum hominem ad peccatum aspéxerit; Numquam
 soplice deoful ongean mann rihtwisne winnan geswicð
enim diabolus aduersus hominem iustum pugnare cessat
 oppe soplice gedrefednyssa heortan him astyrað oppe saru
aut enim tribulationes cordis illi exágitat¹ aut dolores
 lichaman awehþ æghwylc soplice wiþerræde rihtwis þolige
corporis suscitát; Quaelibet enim aduersae iustus patiatur.

¹ uel exagrat.

of godes witodlice geþafunge þolaþ gif þæt sylfe
ex dei utique permissu patitur; Quod si hoc ipsum
eadmodlice to godes wuldre gerecþ þes na byþ asyndrud
humiliter ad dei gloriam referat. iste non separatur
fram gode ac byþ togeþeod þar we syngiað þar grædignysse
a deo sed coniungitur; Ibi peccamus ubi cupiditatem
to willan we gebigeaþ þa þe soþlice wæccende unclæne
ad uoluntatem deflectimus; Quos enim uigilantes inmundi
gastas geseoð eac ne hi na oferswiðaþ teartlice slæpende
spiritus uident etiam nec súperant ácteriter dormentes
oferwinnað oft soþlice þa we on dæge þenceað on nihtum
impugnant; Sepe enim quae in die cogitamus. in noctibus
we eft oncnawaþ oft soþlice þa on þam geþanca
recognoscimus; Sepe enim ea in quibus cogitationum
ura andgyt we ræceað sumum geþances onbecyme
nostrarum sensum porrigimus. quódam mentis. excéssu
onwreondum þæne we restað we geseoð se þe mid nihtlicre
reuelántem dum requiescimus uidémus; Qui nocturna
besmitenysse byð besmiten þeah þe 7 gif wiðutan gemynde
pullutione pullúitur quámuis etsi éxtra memoriam
fullicra geþanca hyne sylfne undergyte besmitenne
turpium cogitationum sé se persentiat inquinátum.
swa þeah þæt þæt he wære costud gyltes his sylle 7 ofstede
tamen hoc ut temptaretur culpae suae tribuat statimque
his unclænnysse mid wopum he adrige eþelice we oferswiþað
suam inmunditiam flétibus térgat; Facile uincimus
feond þæne we geseoð þæne we soþlice na geseoð earfoðlice
hostem quem uidémus. quem autem non uidémus difficile
fram us we anydaþ anra gehwylc costunga mod
a nobis expéllimus; Unusquisque temptationi animum
gearwian scyl beon afandudne soðlice hit gedafenað rihtwisne
preparáre debet; Temptari autem oportet iustum.
ac on fandunge wites na on fandunge galnysse afandung
sed temptatione plagae. non temptatione luxúriæ; Temptatio
þreaþ þe na ofslyhþ se þe nys afandud hwæt wat he
arguit te non intérficit; Qui non est temptátus quid scít?
wer on manegum afunden he þohte fela se þe fela
Uir in multis expértus¹ excogitauit multa; Qui multa

¹ i. probatus.

leornude he arecð andgyt 7 se þe nys afunden
didicit enarrabit intellectum et qui non expertus est
 feawa he gecnæwð
pauca recognoscit ;

sæde and swa micle mare byþ ehtnysse
Ciprianus dixit. Quântôque maior fuerit persecutionis
 grama swa micle rihtwisre gewyrþ 7 hefigre of ehtnysse
iniúria. tanto iustior fiet et grauior de persecutione
 wracu nan her sar ys be onfærelde yfelra
uindicta ; Nullus hic dolor est de incursione malorum
 andwerdra þam þe truwa ys towerdra goda ne na
presentium ; quibus fiducia est futurorum bonorum ; Neque
 soþlice swa micel lyfan fynd mæg þæt na we þe
enim tantum licere inimico pōtest. ut non qui
 god mid ealre heortan 7 sawle 7 mægene lufiað
deum toto corde et anima et uirtute diligimus.
 bletsunga his 7 lofu symle 7 æghwar mid wuldre
benedictiones eius et laudes semper et ubique cum gloria
 we bodian
predicēmus ;

on life yldryna ys gecweden swa swa soþlice gold 7 seolfor
In uita patrum dicitur sicut enim aurum et argentum
 afandað fyr swa heortan munuces fandung þar þar rod
probat ignis. sic cōr monachi temptatio ; Ubi crux
 cristes ofergebroht na swyþrað yfelnyss deofles
christi superindūcitur. non preualebit malitia diaboli ;

sæde naht egeslie ys þar byþ gelufud crist
Eusebius dixit. Nihil terribile est ubi diligitur christus
 gehende naht sares ys þar geleafa cristes ys mare ys
prōpe nihil doloris est ubi fides christi est ; Maior est
 se þe us bewerað þænne se þe eht
qui nos defendit quam qui persēquitur ;

LXXVIIIIL

be worde idelum.
De Uerbo otioso.

drihten segð on godspelle ic secge soþlice eow þæt ælc
Dominus dicit in euangelio. Dico autem uobis quia omne

word idel þæt specað menn hi agyldaþ be
uerbum otiosum quod loquuti fuerint homines. reddent de
 þam gescead on dæge domes anra gehwyle soþlice of wordum
eo rationem in die iudicii; Unusquisque enim ex uerbis
 his byþ gerihtwisud oþþe of wordum his byþ genyþerud
suis iustificabitur aut ex uerbis suis condempnabitur;

se apostol sæde nænig eow beswice mid idelum
Paulus apostolus dixit. Nemo uos seducat inanibus
 wordum unnyte soþlice 7 idele byspellu forbuh
uerbis; Ineptas autem et inanes fabulas deuota;

sæde for wordum welera hryre togenealæcþ
Salomon dixit. Propter uerba labiorum ruina appropinuat
 yfelra
malorum.

sæde gepanc criste underþeodd swa warnað
Hieronimus dixit. Mens christo dedita sic cauet
 lassan swa eac þa maran witende eac swylce for worde
minora quomodo et maiora? sciens etiam pro uerbo
 idelum to agyldenne beon gescead
otioso reddendam esse rationem

sæde idel witodlice word ys þæt oþþe
Gregorius dixit. Otiosum quippe uerbum est quod aut
 note rihtnysse oþþe gesceade rihtre neode þolaþ
utilitate rectitudinis aut ratione iustae necessitatis caret;

swa swa unwar spæc on gedwyld þurhtyhþ swa ungesceadlic
Sicut incauta loquutio in errorem pertrahit. ita indiscretum
 swigea þæne se þe beon gelæred mihte on gedwyld
silentium hunc qui erudiri poterat in errore

forlæt
derelinquit;

sæde beluc earan þine þæt þu na gehyre yfel
Isidorus dixit. Claude aures tuas ne audias malum
 forfleoh unwære wordu idel spæc raþe besmit gepanc
fuge incauta uerba. uanus sermo cito pulluet mentem
 eþelice byþ gedon þæt lustlice byþ gehyred naht of muþe
facile facitur quod libenter auditur; Nihil ex ore
 þinum þæt gelettan mæge forðstæppe naht þæt na framap
tuo quod impedire possit procedat; Nihil quod non expedit
 mid swege stefne uppabrece þæt forþstæppe of welerum þæt
sono uocis erumpat; Hoc procedat ex labiis. quod

earan na besmite gehyrendes spæc idel ideles ingehydes
aves non pulluat audientis. sermo uānus uānae conscientiae
 gebienigend ys swylc spæc byþ ætywed swylce eac mod
index est; Qualis sermo ostēditur. talis et animus
 byþ afandud forsuwa word þæt na getimbraþ hlystendne
conprobatur; Rétice uerbum quod non aedificat audientem
 se þe idele wordu na gewylt to derigendum raþe gewit
Qui otiosa uerba non réprimit. ad noxia¹ cito tránsit;
 lytlum wexsað leahtras 7 þænne lytle we na warniaþ
Paulátim crēscunt uitia. et dum parua non cauēmus
 7 on micelum we beoð forðaslidene 7 on specanne 7 on
et in magnis prolabimur; Et in loquēdo et in
 to suwigenne gleaw beo þu todæl hwæt þu spece hwæt
tacēdo peritus esto; Discérne quid loquáris quid
 þu suwige tunge þin þe na forspille toforanasete tungan
táceas; Lingua tua té non perdat. obpóne linguę
 þinre clusan swigean
tuæ claustra silentii;

LXXX.

be sceortnysse þyses lifes.
De Brevitate huius Uite.

drihten segð on godspelle se þe ytt me eac he leofaþ
Dominus dicit in euangēlio. Qui mandúcat me et ipse uiuit
 for me
propter me;

se apostol sæde hwæt soþlice ys lif ure æþm ys
Iacobus apostolus dixit. Quę enim est uita nostra? uápor est
 to gehwædum ætywende
ad modicum parens.

se apostol sæde þæt soþlice þæt on andwerdum
Paulus apostolus dixit. Id enim quod in presenti
 sceortlic opþe hwilendlic ys winn god gewinn gegrip
mementáneum est; Cérta bonum certámen? adprehende
 lif ece on þam þu geclypud eart
uitam aeternam in quo uocatus es;

sæde ne gylp þu on mergen nytende hwæt ofer-
Salomon dixit. Ne gloriéris in crástinum. ignórans qucd super-

¹ s. opera.

towerd mynte dæg lif swete lengre byþ tima ys to cen-
uentura pariat dies; Uita dulcis longior¹ erit; Tempus² nas-
 lenne 7 tima to sweltenne nænig ys se þe æfre lybbe 7
cendi. et tempus moriendi; Nemo est qui semper uiuat. et
 se þe þyses þingces hæbbe truwan
qui huius rei habeat fiduciam;

sæde ælc yfel oppe forþi leofaþ þæt he si gepread
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut corrigatur.
 oppe forþi he leofað þæt þurh hyne gode beon begymede
aut ideo uiuit ut per illum boni exerceantur;

sæde mennisces lifes sceortnyss genyþerung
Hieronimus dixit. Humanę uite breuitas dampnatio
 gylta ys sceort þyses gesælþ gelhwæde ys þissere
delictorum est; Breuis huius uitae felicitas modica est; Huius
 worulde wuldor gewitendlic ys tyddre tidlic miht sege
saeculi gloria caduca est fragilis temporalis potentia; Dic
 hwar synd cyningas hwar ealdras hwar wealdendras hwar
ubi sunt reges? ubi principes? ubi imperatores? ubi

welige þinga hwar mihtige worulde gewislice swylce sceadu
locupletes rerum? ubi potentes saeculi? certe quasi umbra
 gewitan swylce swefen fordwinan hi synd sohte 7 hi na
transierunt uelut somnium euanuerunt queruntur. et non
 synd welan oð frecednyssse beoð gelædde manega for
sunt; Diuitię usque ad periculum ducunt multi propter
 ehtum durfon manegum deað cendan welan mid
opes periclitauerunt. multis mortem generauerunt diuitię; Toto
 eallum mode ge hata ge nyþera þæt þæt lufaþ middaneard
animo et ódi et dámma quod diligit mundus;
 beo þu dead middanearde 7 middaneard þe forhoga þa
[Esto mortuus mundo. et mundus tibi; Contempne quae
 æfter deaþe habban þu na miht
post mortem habere non pótes;

sæde swa micel soplice on þisum life ys alyfed
Isidorus dixit. Tantum enim in hac uita est licitum
 wyrcean god on þam witodlice na eallunga weorc ys
operari bonum. in illa³ namque non iam operatio ex-
 geanbydud ac lean geearnunga se þe lifes andwerdes lenege
pectatur? sed tributio meritorum; Qui uite presentis longitudinem

¹ uel gloriosior.² s. est.³ uita.

na be his fæce ac be his ende besceawað hu sy earm 7
non de suo spatío. sed de eius fine considerat. quam sit mísera et
 sceort genoh nytlice asmeað webb soplice byþ gefylled mid þrædum
brévis satis utiliter pènsat; Tela enim consummatur filis.

7 lif mannes byþ uppahafen on dagum syndrigum þu þe lif
et uita hominis extóllitur diebus singulis; Qui uitam

lang seest to þam efst life for þam cristen part þæt
longam quèris. ad eam ténde¹ uitam pro qua christianus és. id

ys ece þæt ys soplice lif liflic witodlice þis lif deadlic
est aeternam. hęc est enim uita uitális. nam ista uita mortális

ys sweltan gedafenað mann on flæsce middanearde. þæt
est; Mori oportet hominem in carne mundo. ne

he na swelte on sawle criste þænne gehwylc lybban ys gelyfed
moriatur in anima christo; Tunc quisque uíuere créditur

gif æfter woruld sweltende þæt sylfe demde on heortan
si secundum saeculum móriens quod solum decreuit corde

gegladað be yldinge lifes þyses ælingnysse þolaþ rihtwis forþi
delectetur; De móra uitę istius tédium pátitur iustus eo

þe to gewilnedum epele late becymð carfullice scyl
quod ad desideratam patriam tárde perueniat; Sollicite debet

anra gehwylc lybban 7 symle ende oþþe gemære lifes his be-
unusquisque uíuere et semper términum uítę suę con-

sceawian þæt he þissere worulde swæsnysa warnige towerdes
sideráre; ut huius saeculi. blandítias cáueat; Uenturi

forþsipes tid us ungewis ys 7 þænne sweltan gehwylc hýne
éxitus hora nobis incérta est. et dum móri quisque sé

na wenð he byð genumen þanon efste anra gehwylc þæt he na
non éstimat tóllitur. únde festínet unusquisque ne

on unrihtwisnyssum his sy gegripen 7 samod sy geendud lif
in iniquitatibus suis rapiatur. simúlque finiatur uita

mid gylte deoful þa he lybbende onælp to leahtrum færunga
cum culpa; Diabolus quos uiuentes incéndit ad uitia. subito

sweltende teon hogað to tintregum þeah þe soplice ænig
morientes pertráhere nítitur ad torménta; Quámuis enim quisque

on þysum life si rihtwis swa þeah þænne he of lichaman þysum
in hac uita sit iustus támen dum de corpore isto

utgæþ ondraede þæt he na wyrþe susle sy nan ys
egréditur pertiméscat ne dignus supplicio sít; Nullus est

¹ i. festina.

soðlice mann butan synne ne ænig mæg be godes or-
enim homo sine peccato. nec quisquam potest de dei se-
 sorh beon dome þænne eac be idelstum wordum to agyldenne
curus esse iudicio. cum et de otiosis uerbis reddenda

sy gescead ende rihtwisra selustne geclypung smylta
sit ratio; Finem iustorum optimum uocatio tranquilla

befæste þæt of þam beon undergytene haligra habban
commendat. ut ex eo intelligentur sanctorum habere
 midwununge engla æfter quam fram þysum lichaman butan
consortium angelorum. ex quo ab hoc corpore sine

dreccunge stibre beon genumene naht ys lang naht ys æpryde
uexatione dura tolluntur¹; Nihil est diu nihil est longum

þæt na on sceortum sy geendud unmihtelic ys þæt þu mann
quod non in breui finiatur; Impossibile est ut homo

sy 7 þu na onbyrige angsumnyssa nænig þe on þyssere worulde
sis et non gūstes angustias; Nemo qui in hoc saeculo

na sargige nan ys se on þysum life gesett na orþige
non doleat. nemo est qui in hac uita positus non suspiret.

mid yfelum ealle fulle synd

malis omnia plena sunt;

sæde ne timan eorþlice eallunga getellaþ
Ciprianus dixit. Nec tempora terræna iam cōnputant

þa þe ecnyse be gode hopiaþ
qui aeternitatem de deo spèrant.

LXXXI.

be rædingum.

De Lectione.

drihten segð on godspelle se þe ræde understande menn
Dominus dicit in euangelio. Qui legit intellegat; Homini
 soþlice þam micel geseald ys micel byþ soht fram him
autem cui multum datum est multum quæretur ab eo;

se apostol sæde begym rædinge lare nelle þu
Paulus apostolus dixit. Attende lectioni doctrinæ. noli
 forgymeasian gyfe seo on þe ys ælc gewrit godcundlice
negligere gratiam quæ in te est; Omnis Scriptura diuinitus

¹ i. trahuntur.

ongeblawen nytlic ys word cristes eardige on æow genihtsumlice
inspirata utilis est uerbum Christi habitat in uobis abundanter;

se apostol sæde witende witodlice god 7 na dondum
Iacobus apostolus dixit. Scienti igitur bonum. et non facienti
 synn hit ys him
peccatum est illi.

sæde æfter geornfulnysse æfterfyligð wisdom
Salomon dixit. Post industriam sequitur sapientia;
 sæde fed þine sawle mid rædingum god-
Augustinus dixit. Nutri animam tuam lectionibus di-
 cundum hi gearwiþ soþlice þe mysan gastlice
uinis. parabat enim tibi mensam spiritalem.

sæde se þe singallice onwunað rædinge on and-
Hieronimus dixit. Qui assidue insistit lectioni in pre-
 werdum witodlice he swincð ac æfter þam he geblissað þænne
sente quidem laborat sed postea gratulabitur. cum
 he ongyuþ be biterum sædum stafa swæte wæstmas pluccian
ceperit de amaris seminibus litterarum dulce fructus carpere;
 snoter rædere warna symle ofertæle andgyt þæt
Prudens lector. caue semper superstitionem¹ intellegentiam ut
 na to þinum andgyte togetemprige gewritu ac gewrite
non ad tuum sensum attemperes scripturas sec scripturæ
 togeþeode andgyt þin þæt þu ongyte hwæt æfterfylige þa
iungat sensum tuum ut intellegas quid sequatur; Illa
 hicgean we leornian on eorþan þæra us cyþ þurhwunige
studeamus discere in terris quorum nobis notitia perseuëret
 on heofenum eadig ys se þe godcundum gewritum rædende
in coelis; Beatus est qui diuinas scripturas legens
 wordu awent on weorcu 7 bare rode cristes bar folgaþ
uerba uertit in opera. et nudam² crucem christi nudus³ sequitur
 mid clænum handum 7 mid hwitum breoste þearfan hine
puris manibus et candido pectore pauperem se
 on gaste 7 æltum wuldrige
spiritu et opibus gloriatur;

sæde witan witodlice ænigum þæt he nele don
Gregorius dixit. Scire etenim cuiquam quod non uult facere.
 wite ma þænne mæg ys swa micelum soþlice ænig on
poena magis quam uirtus est; Quanto enim quis in

¹ i. uanam.

² apertam.

³ i. manifestus.

gewrite haligum framap swa micelum þæt sylfe gewrit
scriptura sacra proficit. tanto hæc eadem scriptura
 mid him sylfum swa micelum on haligre spæce framunge
apud ipsum; Tanto in sacro eloquio profectum
 þu gemest swa micelum swa þu mid him sylf þu framast
inuenies. quanto apud illum ipse proficeris;
 þyder soþlice gast rædendes onyt þyder eac godcunde spæca
Quo enim spiritus legentis tendit. illuc et diuina eloquia
 beoð uppahafene;
exaltantur

sæde. se þe wyle mid gode symle beon gelomlice
Isidorus dixit Qui uult cum deo semper esse frequenter
 he scyl gebiddan gelomlice eac rædan witodlice þænne we gebiddap
debet orare frequenter et legere; Nam cum oramus
 we mid gode we specap þænne we soþlice rædap god mid
cum deo loquimur cum uero legimus deus no-
 us spycð ælc framung of rædinge 7 smeauge forþ-
biscum loquitur; Omnis profectus ex lectione et meditatione pro-
 stæpp þa we soþlice nytan of rædinge we leorniaþ þa we
cedit; Quæ enim nescimus. lectione discimus; Quæ
 witodlice leornudan on smeaugum we gehealdap twyfealde
autem didicimus meditationibus conseruamus; Geminum
 tobrincð gyfe ræding haligra gewrita oþpe forþi
confert donum lectio sanctarum scripturarum. siue quia
 andgyt geþances lærþ oþpe forþi fram middaneardes idel-
intellectum mentis erudit. seu quod a mundi uani-
 nyssum ætbrodenne mann to lafe godes gelæt swa micelum
tatibus abstractum hominem ad amorem dei perducit; Tanto
 idel hopa deadlicnyse þyssere us wacað swa micle ma
uana spes mortalitatis huius nobis uilescit. quanto amplius
 rædende hopa ece scinð rædere geornfull ma
legendo spes aeterna claruerit; Lector strenuus potius
 to gefyllenne þe he ræd þænne to witenne hræd ys
ad implendum quæ legit quam ad sciendum promptus est;
 læsse soþlice wite ys nytan hwæt þu gyrne þænne þa þe
Minor enim pœna est nescire quid adpetas quam ea quæ
 þu canst na gefyllan swa soþlice rædende witan we gewilniað
noueris non implere; Sicut enim legendo scire concupiscimus.
 swa witende 7 rihte we leornudon gefyllan we scylan nænig
sic sciendo rectaque didicimus implere debemus; Nemo

mæg andgyt gewrites halges oncnawan butan to rædenne
pōtest sensum scripturę sacrę cognōscere nisi legendi
 hiwcuðnyssse swa micle ænig ma on halgum spæcum singal
familiaritāte; Quāto quisque māgis in sācris elōquiis assiduus
 byþ swa micelum of þam genihtsumran andgyt nimþ
fuert. tanto ex eis uberiōrem intellegentiam capit;
 swa micle ma on sumne cræft astihþ man swa micle
Quāto āmplius in quamlibet ārtem conscendit homo. tantō-
 ma to menn cræft se nyperastihþ sume habbað
magis ad hominem ars ipsa descendit; Quidam habent
 andgytes orþanc ac hi forgymeleasiþ rædinge biggengce
intellegentiae ingenium sed nēglegunt lectionis studium.
 7 þæt rædende witan magon forgymeleasigende forhogiaþ
et quod legendo scire potuerint neglegendo contēpnunt;
 þeah þe andgytes stuntnyss sy gelome swa þeah rædingc
Quāmuīs sensus ebitūdo¹ sūt frēquens tāmen lectio
 andgyt gearwaþ swa se þe læt ys to onfonne for
intellectum ādhibet; Sicut qui tārduis est ad capiendum pro
 gymene godes biggengces mede onfehþ swa se þe forgyfen
intentione boni studii premium rēcipit ita qui prēstitum²
 him fram gode inngeþanc andgytes forgymeleasaþ genyþerunge
sibi a deo ingenium intellegentiae nēglegit. condēpnationis
 scyldig wunaþ forþy gyfe þe he onfengc forsyhþ 7 þurh
reus existit. quia donum quod accipit dēspicit. et per
 asolcenyssse forlæt sume godes dome gyfe inngehydes
desidiām derelinquit; Quidam dei iudicio donum scientię
 þæt hi forgymeleasiþ onfoþ þæt hi heardlicur be þingum
quod nēgligunt accipiunt. ut dārūis de rebus
 betæhtum beon witnude. lætran soþlice forþi þæt hi witan
crēditis puniantur; Tardiōres autem ideo quod scire
 gewilniað earfoþlice hi findaþ. þæt gehendum biggengce ge-
cūpiunt difficūlter inueniunt. ut proximo exercitio la-
 swinces mæste mede habban edleanes gyfu butan
boris. maximum premium habeant retributionis; Donum sine
 fylstendre gyfe godes þeah þe heo sy onasend earum to heortan
adiuūante gratia dei quāmuīs infundatur auribus: ad cor
 næfre nyperastihþ wel manega on scearpnysse andgytes
numquam descendit; Plerique in acumine intellegentiae
 liflice wuniaþ ac to specenne mid wanspede beoþ genyrwede
uiuāces existunt. sed loquendi inōpta angustantur.

¹ i. stultitia.² i. concessum.

sume soþlice on ægþrum þeoþ wel manega inngelyd on-
quidam uero in utrisque pöllent; Plerique scientiam ac-
 fangen gewrita na to godes wuldre ac hyra lof
ceptam scripturarum non ad dei gloriam sed suam laudem
 hi brucaþ þænne of þan inngelyde beoð uppahafene þar
utuntur. dum ex ipsa scientia extolluntur. ibi
 hi syngiaþ þar syuna afeormian hi sceoldan symle soþlice
peccant. ubi peccata mundære debüerant; Semper enim
 ofermodige rædaþ 7 næfre hi findaþ godcundre lage in-
supérbi legunt et numquam inueniunt; Diuine legis pene-
 færeldu eadmodum 7 wel to gode ingangendum geopeniaþ.
tralia humilibus et bene ad deum intrantibus pátent.
 þwyrum soþlice 7 ofermodigum beoþ belocene þeah þe
prauis autem atque supérbis clauduntur; Quámuis
 godcunde spæca on rædinge andeawum opene syn. on
diuina eloquia in lectione arrogantibus apérta sint. in
 þenunge soþlice belocene 7 digle synd spæc godes geleaf-
mysterio autem clausa atque occulta sunt; Sermo dei fide-
 fullum leoht ys wyþerwerdum soþlice 7 ofermodigum sumum
libus lux est réprobis autem ac supérbis quodam
 gemete . þystrað 7 þanon hi beoþ onlihte þanon þas
mode tenebréscit. et únde illi inluminantur. inde isti
 beoþ ablende nateshwon lage understynt se þe flæsclice wordu
cęcantur; Nequáquam legem intellegit qui carnaliter uerba
 lage þurhyrnþ ac se þe þa on andgyte inran understandinge
legis percurrit. sed is qui eam sensu interiõris intelligentię
 onfehþ þa þe stæf lage begymaþ his diglu þurhfaran
percepit; Qui litteram legis adtendunt eius occulta penetrære
 na magan forþi ys forboden cristenm hiwunga rædan sceopa
non pössunt; Ideo prohibetur christianis figménta legere poetárum.
 forþi þurh gelustfullunga idelra bigspella geþanc hi aweceap
quia per oblectamenta inánium fabulárum mentem excitant
 to atendingum galnyse forþi bec halige mid anfealdre spæce
ad incéntiua libidinum; Ideo libri sancti simplici sermone
 gewritene synd. þæt na on wisdomes wordes ac on ywincge
conscripti sunt. ut non in sapientia uerbi. sed in ostensione
 gastes menn to geleafan beon gelædde on rædinge na wordu
spiritus homines ad fidem perducantur; In lectione non uerba
 ac soðfæstnyss ys to lufigenne þænne ys nytlic to lærenne
sed ueritas est amanda; Cum sit utilis ad instruendum

rædingc gegearwudre soþlice gegaderunge maran andgyt
lectio. adhîbita autem conlacione maiorem intellegentiam

heo gearwað betere ys soþlice tobringan þænne rædan þæt
præbet; Melius est enim conferre quam legere; Quod

soþlice deorc ys oþpe twynol tobringende raþe byþ besceawud
enim obscurum est aut dubium. conferendo cito perspicitur;

swa swa læran gewunaþ gegaderung swa geflit towyrþ
Sicut instruere solet conlatio. ita contentio destruit;

mid weorce æmta rædinge rædingc soþlice lærþ hwæt þu warnige.
Cum opere uaca lectioni. lectio enim docet quod caueas.

rædingc ætywð þæt þu begyme micelum þu þyhst þænne
lectio ostendit quid adtendas; Multum proficis cum

þu rædst gif þu swa þeah dest þæt þu rædst loca þæt þu na
legis. si tamen facias quod legis; Uide ne

þæt þu rædende besceawast libbende forhogige
quod legendo perspicis. uiuendo contempnas;

sæde selust soþlice rædere ys se cwyda and-
Hilarius dixit. optimus enim lector est qui dictorum intelle-

gyt gyrnþ of cwydum swyþor þænne se þe ongygne 7
gentiam expetit ex dictis potius quam qui inponat¹. et

se þe gerecð ma þænne se þe ongebringð ne na soþlice
qui retulerit magis quam qui intulerit; Nec enim

hicge þæt beon gesewen mid sagum begytan þæt ær
conetur id uideri dictis obtinere quod ante

rædinge geþristlæcð to understandenne
lectionem presumpserit intellegendum

sæde swa soþlice of flæsclicum mettum byþ gefedd
Basilius dixit. sicut enim ex carnalibus escis alitur

flæsc. swa of godcundum spæcum inra mann byþ festrud 7
caro². ita ex diuinis eloquiis interior homo nutritur ac

byð gefedd
pascitur;

¹ i. incipiat.

² homo exterior.

HIC PAUCA INCIPIUNT DE VITIIS ET PECCATIS.

edwit.

Apóstrapha de Muliere nequam.

ælc wite unrotnyss heortan ys 7 ælc yfelnyss mán
Omnis plága tristitia cordis est. et omnis malitia nequitia
 wifes ys 7 ælc wite 7 na wite lif dwolan 7 ælc
muliéris est; Et omnis plága et non plaga uita uecórdis et omnis
 mán 7 na mán wifes 7 ælc oferhelung 7 na
nequítia. et non nequítia muliéris. et omnis obductus et non
 oferhelung hatigendra 7 ælc wræc 7 na wræc
obductus odientium. et omnis uindicta et non uindicta
 hatigendra nys heafud wyrse ofer heafud næddram 7
odientium; Non est caput néquius super caput cólubri et
 nys yrre ofer yrre wifes midwunian leon 7
non est ira super iram muliéris; Commorári léoni et
 dracan gelicað þænne eardian mid wífe manfullum
dracóni placebit. quam habitáre cum muliére néquam;
 man wifes awent ansyn hyne 7 hit ablent andwlitan
Nequitia muliéris inmútat faciem eius. et obcedíbit uultum
 hyre swylce bera 7 swylce sæcc heo ætywð tomiddes
suum tamquam ursus. et quasi sáccum ostendit in medio
 nehstena 7 gehyrende heo asicð æthwega sceort ælc
proximorum. et audiens suspirabit módicum; Bréuis omnis
 yfelnyss ofer yfelnyss wifes hlot sinfulra fealþ ofer hy
malitia super malitiam muliéris. sórs peccatorum cádit super illam;
 uppstige sandfull on fótum forealdudes swa wif tungwod
Ascensus arenósus in pédibus forealdudes swa wif tungwod
 menn stillum na beseoh þu on wifes hiw 7 na gewilna þu
homini quiéto; Ne respicias in muliéris speciem et non concupíscas

wif on hiwe wifes yrre 7 unarwyrðnyss 7 gescyndnyss
mulièrem in spècie; Mulièris ira et irreuerentia et confusio
 micel wif gif heo ealdorscype hæbbe wyþerwerd ys were
magna; Mulier si primátum habeat. contraria est uiro
 hyre heorte eadmod 7 ansyn unrot 7 wite deaþes wif mannfull
suo; Cór humile et facies tristis et plága mortis mulier néquam;
 hand unhal 7 cneowu tosolpene wif seo þe na eadigað
Manus débilis et gènuua dissolúta mulier quae non beatificat
 wer hyre fram wífe anginn geworden ys synne 7 þurh
uirum suum; A mulière initium factum est peccati. et per
 þa ealle sweltaþ na syle þu wæteres þines utryne oþþe
illam omnes moriuntur; Non dés áque tue éxitum uel
 lytel ne wífe yfelum riþe fore to yrnenne gif heo na
modicum. nec mulièri néquam¹ ueniam² prodeúndi. si non
 gæþ to handa þinre heo gescynt þe on gesyhþe
ambuláuerit ad manum tuam. confúndit té in conspectu
 feonda fram flæscum þinum aceorf hi þæt he na symle
inimicorum. a carnibus tuis absçide illam ne semper
 þe mispenige
té abutátur.

Item De Muliere Bona et Mala.

wifes godes eadig wer getel soþlice geara hyra
Mulièris bóne beatus uir. número enim annorám illorum
 twyfeald wif strang gegladap wer hyre 7 gear lifes his
dúplex; Mulier fortis oblétat uirum suum. et annos uitae illius
 on sibbe gefylþ dæl god wif god on dæle godum ondræd-
in páce implébit. Párs bona mulier bona. in pártè bona. timen-
 endra god byþ geseald were for godum dædum weliges soþlice
tium deum dábitur uiro pro factis bonis; Díuitis autem
 7 þearfan heorte god on eallum timan anwlita hyra
et pauperis cor bonum. in omni tempore uultus illorum
 bliþe fram þrim ondred heorte min 7 on feorþan ansyn min
hílares. A tribus timuit cor meum et in quarto facies méa
 ondræt lade ceastre 7 gegaderunge folces 7 teonan
métuit? delatúram ciuitatis. et collectionem populi? et calumniam
 leasne ofer deadne ealle hefige sar heortan 7 heof
mendácem. super mortem omnia gráua; Dolor cordis et luctus

¹ i. male.

² i. uenam.

wif niþfull on wife niþfullum 7 ungeleafulre swingel
mulier zelotypica; In muliere zelotypica et infideli. flagellum
 tungan eallum gemænsurigende swa swa oxena geoc þæt
linguae omnibus communicans; Sicut boum iugum quod
 byð gestyrud eallswa eac wif manfull se þe healt hi swylce
mouetur. ita et mulier nequam qui tenet illam quasi
 se þe gegripe næddran oþþe þrowend wif druncen yrre
qui apprehendat scorpionem; Mulier ebriosa ira
 micel 7 teona 7 fylþ hyre na byþ oferhelud unriht-
magna et contumelia. et turpitudō eius non contegetur; Forn-
 hæmed wifes on uppahafenysse eagena 7 on bræwum hyre
catio mulieris in extollentia oculorum. et in palpebris illius
 byþ oncnawen on dehter na understandendre fæstna heortnysse
agnoscitur; In filia non aduertente se firma custodiam.
 þæt heo na fundenum inntinga mispenige hi fram ælcere
ne inuenta occasione abutatur se; Ab omni
 unarwurðnysse on eagam warna 7 na wundra þeah þe
irreuerentia oculis caue. et ne mireris si te
 heo forgymeleasige swa swa wegferende þyrstende to wylle muþ
neglexerit; Sicut uiator sitiens ad fontem os
 geopenaþ 7 fram ælcum wætere gehenduste drincþ eallswa
aperiet et ab omni aqua proxima bibet. sic
 ongean ælce flane he geopenaþ cocer oþ þæt he ateorige
contra omnem sagittam aperiet fāretram donec deficiat;
 gyfu wifes geornfulles gegladaþ wer hyre 7 ban hys
Gratia mulieris seducae delectabit uirum suum. et ossa illius
 heo smyrað lar hyre sylen godes wif andgytfull 7
impinguabit; Disciplina illius datum dei. mulier sensata et
 stille nys awendingg gelæredre sawle gyfu ofer gyfe
tacita non est immutatio eruditae animae; Gratia super gratiam
 wif halig 7 gehealdsum ælc soþlice gehealdsumnyss
mulier sancta et pudorata; Omnis¹ autem inpudratio
 nys wyrpe forhæbbendre sawle swa swa sunne uppgangende
non est digna continentis animae; Sicut sol oriens
 on middenearde on heahstum godes eallswa wifes godes
mundo in altissimis dei. sic mulieris bonae
 hiw on gyrlan huses hyre lecht scinende ofer
species in ornamentum domus eius; Lucerna splendens super

¹ ulla uel aliqua.

candelstæf haligne 7 hiw ansyn ofer stapolfæstne
candelabrum sanctum et species faciei super stabilem;
 sweras synd gyldene ofer cimstanas sylfrene 7 fet trume
Columnae¹ aureae super bases argenteas et pedes firmi
 ofer fet stapolfæstes wifes grundweallas ece ofer
super plantas stabilis mulieris; Fundamenta aeterna super
 stan trumne 7 bebodu godes on heortan wifes haliges
petram solidam. et mandata dei in corde mulieris sanctae;
 on twam geunrotsud ys heorte min 7 on þriddan yrsung
In duobus contristum est cor meum. et in tertio iracundia
 me tocymð wer feohtende ateorigende þurh wanspede 7 wer
mihī aduenit uir bellator deficiens per inopiam. et uir
 andgytfull forhogud 7 se þe ofergæþ fram rihtwisnyse
sensatus contemptus. et qui transgreditur a iustitia
 to synne god gearwude hýne to swurde twa hiw
ad peccatum. deus parauit eum ad romfiam; Duae species
 earfuþe 7 frecenfulle me ætywdon earfoplice byþ unscrydd
difficiles et periculosae mihi apparuerunt. difficile exiuitur
 ceapigende fram gymleaste 7 na byþ gerihtwisud tæppere fram
negotians a neglegentia. et non iustificabitur cæupo a
 synnum welera
peccatis labiorum.

be forestihtinge.

De Predestinatione Electorum et Reproborum.

twyfeald ys forestihtung sam þe gecorenra to reste sam þe
Gemina est predestinatio. siue electorum ad requiem. siue
 wipercorenra to deaþe ægþer mid godcundum ys gedon
reproborum ad mortem. utraque diuino agitur
 dome þæt symle gecorene upplice innemyste fyligean
iudicio. ut semper electos superna et interiõra sequi
 heo do 7 symle wipercorene þæt untrume 7 yttran
faciat. semperque reprobos ut infirma et exteriora
 geblessigan forlætende gepafige swa swa nat mann gemære
delectentur deserendo permittat; Sicut ignorat homo terminum
 leohtes 7 þystra oppe æniges þinges hwylc ende sy eallswa
lucis et tenebrarum. uel ullius rei qui finis sit. ita

¹ s. sunt.

fullicur nat hwylc ær his ende leohte rihtwisnysse
plenius nescit quis ante suum finem luce iustitiae
 sy forecumen oppe hwylc synfull mid pystrum op
preueniatur uel quis peccatorum tenebris usque in
 his ende si apystrud oppe hwylc æfter slide pystra
suum terminum obscuretur. aut quis post lapsum tenebrarum
 gecyrræd arise to leohte ealle þas gode geopeniað mann
conuersus resurgat ad lucem. cuncta haec deo patent. hominem
 soþlice bemipaþ þeah þe rihtwisra drohtnung on þisum life
uero latent. Quamuis iustorum conuersatio in hac uita
 afandigendlic sy ungewis swa þeah mannum ys to hwylcum syn
probabilis sit. incertum tamen hominibus est. ad quem sint
 ende forestihtude ac ealle beoþ gehealdene þam towerdum
finem predestinati sed omnia reseruántur futuro
 dome wunderlic dihtung ys upplices todales þurh
examine; Mira dispositio est supernae distributionis per
 þa her rihtwis ma ys gerihtwisud arleas ma ys befyled
quem hic iustus amplius iustificatur impius amplius sordidatur;
 yfel to gode hwilon byþ gecyrræd god to yfele hwilon
Malus ad bonum aliquando conuertitur. bonus ad malum aliquando
 byþ ongeangebged wyle gehwylc beon god 7 he na mæg wyle
reflectitur; Uult quis esse bonus et non uálet. uult
 oþer beon yfel 7 him na byþ gefafuld forwurþan byþ geseald
alter esse malus et non permittitur interire; Datur
 þam se þe wyle beon god oþer ne he nele ne him byþ geseald
ei qui uult esse bonus. alius nec uult. nec ei datur.
 þæt he sy god þes ys acenned on gedwylde 7 he swylt se
ut sit bonus; Iste nascitur in errore et moritur. ille
 on gode on þam he ongan op ende he þurhwunaþ swa lange
in bono quo coepit usque in finem perdurat; Tándiu
 þes stent op þæt he fealle se lange yfele lybbende on ende
iste stat quousque cadat. ille diu male uiuendo in fine
 byþ gehæled 7 besceawud byþ gecyrræd wyle framian on gode
saluatur. respectusque conuertitur. Uult prodesset in bono
 rihtwis ne he na mæg wyle derian yfel 7 he mæg þes
iustus nec preualet uult nocere malus et uálet; Iste
 wyle gode geæmtian 7 mid worulde he byþ gelet se mid
uult deo uacare et saeculo impeditur. ille ne-
 ceorum beon befealden gewilnaþ ne him na byþ gefafuld
gotiis implicari cupit nec permittitur;

wealt yfel gode god byþ genyþerud for arleasum arleas
Dominatur malus bono. bonus dampnatur pro impio. impius
 byð gewurþud toforan rihtwisum 7 on þyssere swa micelre
honoratur pre iusto. et in hac tanta
 deorenyse na mæg mann godcunde þurhsmeagean diht-
obscuritate non ualeat homo diuinam perscrutare¹ dis-
 nunge 7 digle forestihtunge understandan endebyrdnyse
positionem et occultum predestinationis perpendere ordinem.

be gemetum.

De Modis Peccatorum.

twam gemetum synn byþ gefremmed þæt ys oppe
Duobus modis peccatum committitur. id est aut
 mid grædignysse oppe mid forhtunge eges þænne oppe wyle
cupiditate aut metu timoris dum uel uult
 begytan þæt he gewilnaþ oppe he ondræt. þæt he na onbeyrne
adipisci quod cupit. uel timet ne incurrat
 þæt he ondræt feower gemetum byþ gefremmed synn
quod metuit; Quattuor modis committitur peccatum
 on heortan feower byþ gefullfremmed on weorc byþ togesend
in corde. quattuor perpetratur in opere. admittitur
 on heortan mislare deofla mid gegladunge flæsces
in corde suggestione demonum. delectatione carnis.
 mid geþwærunge geþances mid bewerunge uppahafennysse
consensione mentis. defensione elationis;
 byþ gefremmed mid weorce hwilon dearnunga hwilon openlice
Committitur opere nunc latenter nunc palam.
 hwilon on gewunan hwilon on ortruwunge þysum eornostlice
nunc consuetudine. nunc desperatione; Istis ergo
 stæpum 7 heortan byþ agylt 7 weorce yfelnyss byþ
gradibus et corde delinquitur et opere malitia per-
 gefremmed þrim gemetum synn byþ gedon þæt ys
petratur; Tribus modis peccatum geritur. hoc est
 nytenysse untrumnyse geornfullnyse nytenysse witodlice
ignorantia infirmitate. industria; Ignorantiae namque
 gemete syngude on neorxna wonge swa se apostol sæde wer
modo peccauit in paradyso eua sicut apostolus ait. uir

¹ i. inuestigare.

nys beswicen wif soþlice beswicen on forgægednysse
non est seductus mulier autem seducta in preuaricatione
 wæs eornostlice syngude mid nytenysse soþlice
fruit; Ergo peccauit eua ignorantia adam uero
 mid geornfullnysse forþi þe he næs beswicen ac witende
industria. quia non est seductus sed sciens
 7 snoter he syngude se soþlice hyþ beswicen hwæt
prudensque peccauit; Qui uero seducitur. quid
 he geþwærige gesewenlice he nat of untrumnyse soðlice
consentiat uidenter ignorat; De infirmitate autem
 agylte þa he æt ege axigendre þinene
petrus deliquit. quando ad metum interrogantis ancillae
 crist wipsoc 7 æfter synne he biterlicust weop
christum negauit et post peccatum amarissime fleuit;
 hefelicur ys on untrumnyse þænne on nytenysse ænigne
Gravius est infirmitate quam ignorantia quemquam
 agyltan 7 hefelicur on geornfullnysse þænne on untrumnyse
delinquere. graviusque industria quam infirmitate¹
 syngian on geornfullnysse witodlice syngaþ se mid biggencge
peccare; Industria namque peccat. qui studio
 7 mid freodome geþances yfel deþ on untrumnyse soþlice
ac deliberatione mentis malum agit. infirmitate² autem
 se þe mid fylle oþpe mid nyþerhryre agylt manfullicur
qui casu uel precipitatione delinquit; Nequius
 soþlice 7 of geornfullnysse syngiaþ þa na þæt an na wel
autem et de industria peccant qui non solum non bene
 lybbað ac gyt 7 wel lybbende gif hi magon fram
uiuunt sed adhuc et bene uiuentes si possunt a
 soðfæstnysse gehwyrfað synd soðlice þa þe nytendlice syngiað
ueritate deuertunt; Sunt enim qui ignoranter peccant.
 7 synd þa þe witendlice 7 synd eac þa þe for nytenysse
et sunt qui scientes. et sunt etiam qui pro ignorantig
 mid beladunge witan nellap þæt hi hwon gyltige beon hæfde
excusatione scire nolunt. ut minus culpabiles habeantur.
 þa swa þeah hi sylfe na beweriaþ ac ma hi beswicað
qui tamen se ipsos non muniunt. sed magis decipiunt;
 nytan anfealdlice to nytenysse belimpð nellan soðlice
Nescire simpliciter ad ignorantiam pertinet. noluisse uero

¹ s. peccat.² s. peccat.

witan to toþundenre ofermodignysse willan witodlice
scire ad contumácem superbiam ; Uoluntatem quippe
 agenes hlafordes willan nytan hwæt ys elles þænne wyllan
proprii domini uelle nescire. quid est aliud. quam uelle
 hlaford ofermodigende forhogian nænig witodlice be
dominum superbiendo contémmere ? Nemo igitur de
 nytenysse hyne beladige forþi god na þæt an þa demð
ignorantia se excúset. quia deus non solum éos iudicat
 þa fram oncnawincge hyra beoþ ongeancyrrede ac eac swylce
qui a cognitione sua reuertuntur sed étiam
 þa þa þe nytan geseþendum þam sylfum drihtne þurh
illos qui nesciunt testánte eódem domino per
 witigan ic tostrede he cwyð monn fram ansyne eorþan
prophetam. disperdam inquit. hominem a facie terrae !
 7 þa þe synd framawende fram bæce drihtnes 7 þa þe na
et éos qui auertúntur á térgo domini et qui non
 sohtan drihten ne he na asmeadan hyne swa
quæsiérunt dominum nec inuestigauérunt eum. ut
 se sealm cwyþ utasend yrre þin on þeoda þa þe na
psalmus ait ! effunde iram tuam in gentes quae té non
 oncneowon
nouérunt

De Grauibus Peccatis et Leuibus.

mænige lif butan leahre habban magon butan synne hi
Multi uitam sine crimine habére possunt sine peccato
 na magon witodlice þeah he on þyssere worulde mid micelre
non possunt ; Nám quamuis in hoc saéculo magna
 rihtwisnysse gehwylc beorhtnysse scine næfre swa þeah
iustitiae quisque claritate respléndeat numquam támen
 to clænum synna fylþum þolaþ
ad púrum peccatorum sordibus caret. Iohanne apostolo
 geseþendum se segð gif we secgað þæt we synne
attestánte qui dicit si dixérimus quia peccatum
 nabbað sylfe us we beswicap 7 soþfæstnyss on
non habémus. ipsi nos sedúcimur. et ueritas in
 us nys sume synd gelice synnum ac gif
nobis non est ; Quaedam sunt similia peccatis sed si
 hi godum mode gewyrþan hit na synd synna swylce ic swa cweþe
bono animo fiant non sunt peccata ut pote-

miht gif deo na hi to wrecenne mid grædignysse ac ma
stas si non sé ulciscendi cupiditate. sed magis
 to þreagenne mid biggenge wrece unscyldigne eft synd
corrigendi studio ulciscátur in réum; Item sunt
 synna leohte þa fram anginnendum mid dæghamlice
peccata léuia quæ ab incipientibus cotidiána
 dædbot afeormode þa swa peah fram fulfremedum werum
stisfactione purgantur. quæ tamen a perfectis uiris
 swylce micle leahtras synd forbogene hwæt soþlice menn
uélut magna crimina euitantur; Quid autem homines
 be micelum scyldum don scylon þenne eac swylce fulfremede
de mágnis sceleribus ágere debent. quando étiam perfecti
 leohte gehwyle gyltas swylce hefeguste heofiað na þæt an
léuia quæque delicta quasi grauíssima lúgent; Non solum
 hefige ac leohte synd to warnigenne synna fela soðlice
gráuia sed léuia sunt cauénda peccata; Multa enim
 leohte ane hefige gefremmaþ ealswa gewuniað of lytlum 7
léuia únun grande efficiunt sicut sóleat paruis et
 læstum dropum ormæte flodas wexan getellfull
minimis guttis immensa flumina créscere; Numerósitas
 soðlice on an gegæderud ypigende gefremþ genihtsumnysse
enim in únun coacta exundantem éfficit cópíam;
 synna þa unwisum leohte synd fulfremedum werum
Peccata quæ insipientibus léuia sunt perfectis uiris
 hefige beoð getealde swa micle soþlice mare ys oncnawen beon
grauia deputantur; Tanto enim maius cognóscitur esse
 synn swa micle mare swa se þe syngað byþ hæfd wyxst
peccatum quánto máior qui peccat habetur; Créscit
 soþlice gyltes heap æfter endebyrdnysse gearnunga 7 oft
enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum. et saepe
 þæt on læssum na byþ oncnawen mid marum byþ æt witen
quod in minóribus non agnóscitur maioribus imputatur

beoð gedone

Quomodo Peccata Geruntur.

beoð afundene læssan synna þæt hi heardlicur beon geslagene
Experiuntur minóra peccata. ut dúrius feriantur
 for micelum scyldum þa þe be lytlum beon gestyrede
pro magnis sceleribus qui de paruis córrigi

noldon mid dome soþlice godcundum on scylde wyrsan
noluérunt ; Iudicio autem diuino in réatu nequióre
 beoþ aslidene þa þe unwriþan hyra dæda læssan
labiuntur qui distringere sua facta minóra
 forhogiað mænige of leahtre feallap on leahter þa þe
contempnunt ; Multi crimine corruunt in crimen qui
 godes oncnawincge hæbbende ege his forgymelesiap 7
dei cognitionem habentes timorem eius nêglegunt et
 þæne þe hi cuþan þurh inngelyd þurh dæde hi na arwurþiað
quem nouérunt per scientiam. per actionem non uenerantur ;
 7 forþi hi synd ablende mid godcundum dome to witnigenne
Ideoque caecantur diuino iudicio puzienda
 forgyltan 7 on wite gefremede manes mán wyrse
committere. et in poenam commissi facinoris facinus detérius
 geiccan oft synn oþre synne intinga ys seo þænne
addere ; Saepe peccatum altérius peccati causa est. quod cum
 byþ gefremmed oþer of hyre sylfe swylce hyre enoss byþ upp-
committetur. aliud ex ipso quasi sua sóboles ori-
 sprungen swa hit gewurþan gewunap beon acenned galnyse of
tur. sicut fieri sólet násci libidinem ex
 ormætre wombe oferfylle of wite soþlice synne synn byþ
nimia uentris ingluúie ; Poëna uero peccati peccatum am-
 forlæten þænne for geearnunge gehwylcere synne gode
mittitur. quándo pro merito cuiúsque peccati deo
 forlætendum on oþre synne byþ faren wyrsan of þære ma
deserente in aliud peccatum itur detérius de quó amplius
 se forlæt byð befyled eornostlice forestæppende synn
qui ammiserit sordidetur ; Ergo precédens peccatum
 intinga ys æfterfyligendre synne æfterfyligende soþlice synn
causa est sequentis peccati sequens uero peccatum
 wite ys forestæppendes gyltes forestæppende witodlice
poëna est precedentis delicti ; Precedentia itaque
 synna æfterfyligendra synð leahtra intinga þæt þa þe
peccata sequentium sunt criminum causa. ut illa quae
 æfterfyliap syn forestæppendra wite forestæppendra synna
secuntur sint precedentium poëna ; Precedentium peccatorum
 wite þæt ys geclypud ahyrdincg cumende of godcundre
poëna ipsa uocatur induratio. ueniens de diuina
 rihtwisnyse þanon ys þæt segð witega þu ahyrdest heortan
iustitia. hinc est quod ait prophéta. indurasti cor

ure þæt we na ondredan þe na soþlice swa hwylce swa
nostrum ne timeremus te; Neque enim quicumque
 rihtwise synd fram gode beoþ genydde þæt hi yfele wyrþan ac
iusti sunt a deo impelluntur. ut male fiant. sed
 þænne hi yfele eallunga hi beoþ ahyrde þæt hi wyrþan wunian
dum mali iam indurantur. ut deteriores existant
 eallswa se apostol segð þæt hi soþfæstnysse godes na onfenegon
sicut et apostolus dicit. quoniam ueritatem dei non receperunt
 þæt hale wurdon onsende him gast god gedwyldes deþ
ut salui fierent. immisit illis spiritum deus erroris; Facit
 eornostlice god sume syngian ac on þam eallunga swylce
ergo. deus quosdam peccare. sed in quibus iam talia
 synna forestæppaþ þæt rihtwisum dome his hi gearnian on
peccata precesserint. ut iusto iudicio eius mereantur in
 wyrse faran swylce witodlice synna forestæppendum oþrum
deterius ire; Talia quippe peccata precedentibus aliis
 synnum beoþ aslidene on wite þæt wite synna
peccatis labuntur in poenam. quam poenam peccata
 geearniaþ sume of yrre godes cumaþ synna þa be
merentur; Quaedam de ira dei ueniunt peccata. quae pro
 geearnunge oþra beoþ wiðmetene synna þanon eac
merito aliorum compensantur peccatorum. unde et
 se witega, efne cwyð þu yrre eart 7 we syngudon on þam
propheta. ecce inquit tu iratus es et nos peccauimus in ipsis
 we weron symle swylce he cwæde forþi we symle on synnum
fuius semper tanquam si diceret. quia semper in peccatis
 wæron yrre þu eart þæt we wyrþan syngudon enim soþlice sy
fuius. iratus es ut deterius peccaremus; Quid enim sit
 yrre godes geearnian hwæt soþlice forþgeclypian snoter rædere
iram dei mereri. quid uero prouocare. prudens lector
 scyl witan hefigre witodlice yrre ys þæt byþ forþgeclypud
debet scire; Gravior namque ira est quae prouocatur.
 þænne þæt þe byþ gearnud witodlice we geearniaþ þænne
quam ea quae meretur. nam meremur quando
 we nytende syngiað we forðclypiað þænne we witan god don
ignorando peccamus. prouocamus quando scimus bonum facere
 ne we nellað nu yrre godes þa hwile þe we lybbað.
nec uolumus; Nunc iram dei dum uiuimus
 forbugan we magon uton ondrædan eornostlice þæt na cumendum
uitare possumus. timeamus ergo ne ueniēte

þam egesan domes beon ongyten mæge beon forbogen
 illo terróre iudiciî sentiri póssit. uitári
 na mæg
 non póssit ;

De Duplicatione Peccaminum.

maran gyltes ys openlice þænne diglice syngian twy-
Maióres culpae est manifeste quam occulte peccare ; Du-
 fealdlice soðlice scyldig ys se þe openlice agylt forþi ge
pliciter enim reus est qui aperte delinquit. quia et
 he deð ge he lærð be swylcum se witega segð 7 synna hyra
agit et docet. de talibus isaias dicit. et peccata sua
 swylce bodudan ne hi na bedigludan mænige soðlice
quasi sodoma predicauerunt nec absconderunt ; Multi enim
 openlice agyltende butan ænigre gehealdsumnysse hyra manu
publice delinquentes sine ullo pudore sua flagitia
 bodiað ne hi na ænigre brucað gyltes sceame sum
predicant. nec ulla utuntur sceleris uerecundia ; Quaedam
 soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unrihtwisnysse hyra
enim iam iustitiae portio est iniquitatem suam
 menn behydan 7 on him sylfum be synnum agenum sceamian
homini abscondere et in semet ipso de peccatis propriis erubescere ;
 synne fullfremman leahter ys synne bodian hream ys
Peccatum perpetrare crimen est. peccatum predicare clamor est.
 be þam eac swylce segð se apostol 7 hream sy afyrred fram
de quo etiam dicit apostolus et clamor auferatur a
 eow mid ealre yfelnyse þæt ys mid þam synnum of þam
uobis. cum omni malitia id est cum ipsis peccatis ; Ex eo
 sylfum þe gehwylc synne þe he deþ behyd gebicnaþ hyne
ipso quo quisque peccatum quod agit abscondit. indicat se
 to demenne forþi hi na forsceamudon butan be ingehydes gylte
iudicandum quia non erubescerent nisi de conscientie reatu ;
 eornostlice 7 of þam sylfum þe gehwylc be dæde his forsceamað
Ergo et hoc ipso quod quisque de facto suo erubescit
 he him sylfum callunga dema bið
ipse sibi iam iudex fit.

be gefyllednysse
Item de Expletione Peccatorum.

elleshwæt ys na syngian mid lufe freondscypes godes elleshwæt
Aliud est non peccare amore dilectionis dei. aliud
 mid ege susles se þe soþlice for lufe soþre lufe godes na
timóre supplicii; Qui enim amore caritatis dei non
 syngað he apracað ælc yfel beclypende rihtwisnysse god
peccat. horréscit omne malum amplectendo iustitiae bonum.
 ne hyne gegladað synn þeah þe gyltes unwitnung sy
Nec eum deléctat peccatum etiámsi sceleris impúnitas pro-
 behaten
mittatur.

se þe soþlice mid sylfum wite susles on him leahtras gewylt
Qui uero sola poéna supplicii in sé uitia réprimit.
 þeah he na gefylle weorc synne leofað swa þeah on him
quámuís non éxpleat opus peccati. uiuit támen in éo
 willa to syngienne 7 sargað him unalyfed þæt lagu forbeodan
uolentas peccandi dolétque sibi inlicitum. quod lex prohibére
 ys oncnawen se eornostlice mede godes weorces onfehþ se
dinóscitur; Ille ergo mercedem boni operis percipit qui
 lufigende rihtwisnysse deð na se þe þa mid sylfum ege
amando iustitiam facit. non ís qui éa solo metu
 wita genydd gehealt sume 7 lufiað synne ge
poenárum inuítus custódit; Quidam et diligunt peccatum et
 doð sume lufiað þæt an 7 na doð 7 fela soþlice
fáciunt quídam diligunt tantum et non faciunt. pleríque uero
 doþ þæt an 7 na lufiað wel fela synne na doð
faciunt tantum et non diligunt; Nonnulli peccatum non faciunt.'
 7 swa þeah rihtwisnysse hi hatiað hefelicur soþlice syngað se
et tamen iustitiam odiunt; Gráuius autem péccat qui
 na þæt an synne lufað ac eac deð þænne se þe na deð 7
non solum peccatum diligit sed et fácit quam qui non facit et
 lufað 7 hefelicur gemang þam þe lufað 7 na deþ þænne
diligit. grauúisque intérdum qui diligit. et non facit quam
 se þe deð 7 hatað ealra hefegust ys na þæt an don ac eac
qui facit et odit. grauússimum est non solum fácere sed et

lufian synne witodlice synd sume þa þe þarrihte
diligere peccatum; Nam sunt quidam qui confestim
 adrogenum mane beoþ gescynde 7 synd þa na þæt an na
peracto flagitio confunduntur. et sunt qui non solum non
 besargiað hi don yfel ac eac swylce of þam yfele weorc
dolent sé gessisse malum. sed etiam de ipso malo opere
 gylpað 7 swa to wiðmetincge yfeles yfel byþ wyrse
gloriantur. sicque ad comparationem mali malum fit detérior.
 þænne be leahtrum geblissigende beoþ uppahafene on wyrse be
dum de vitiis gratulantes extolluntur in péius. de
 þylcum segð þa geblissiað þænne hi yfele doð 7
tálibus ait salomón. qui laetantur cum male fécerint et
 hi gefægnað on þingum wyrstum
exultant in rébus pessimis;

GLOSSARY.

THE glossary only contains words not in Anglo-Saxon dictionaries, or found with but few references.

Æ follows A, þ follows T.

Compounds are placed under the prefix, except in the case of *ge* in the past participle, when the infinitive is given without *ge*.

s. stands for strong, *w.* for weak; the other abbreviations are the usual ones.

ABARIAN—ASMEAN.

A.

ābarian, *w. v.* to lay bare, disclose, reveal: *abarian denudare* 195/2.

ābered, *adj.* crafty, cunning: *abered callidus* 92/12, 209/2.

ābūtanberingan, *w. v.* to surround: *abutanberingede circumdati* 103/11.

ācōfrian, *w. v.* to recover: *acōfriað exalant* 40/12.

ācwencan, *w. v.* to quench, extinguish: *acwencð extinguit* 56/14; *acwenton extinuerunt* 112/10.

ādlian, *w. v.* to ail, to languish: *adlað languet* 41/3.

ādrigan, *w. v.* to dry up: *adrigð exsiccat* 167/11.

ādýdan, *w. v.* to mortify: *ys adydd mortificatur* 47/5.

āfandigendlic, *adj.* what may be tried or proved, probable: *afandigendlic probabilis* 227/6.

āfandung, *s. f.* a trying: *afandunge probationem* 7/9.

āfeormung, *s. f.* a cleansing: *afeormunge mundationem* 28/9.

āfulud, *p. p.* rotted, rotten: *afulud putrefactus* 85/5.

āgan, *v.* to have, possess: *agað possident* 158/17; *ge agað possidebitis* 7/12; *ge agan possideatis* 24/7.

āhyrdincg, *s. f.* a hardening: *ahyrdincg induratio* 232/19.

ālihtan, *w. v.* to lighten: *aliht leuigat* 11/2.

āncsumnyss, *s. f.* difficulty, trouble, perplexity: *ancsumnyssum angustiiis* 79/3.

andēaw, *adj.* arrogant: *andeaw arrogans* 151/17; *andeawum arrogantibus* 221/8.

andgytfull, *adj.* sensible: *andgytfulle sensatos* 105/12.

andig, *adj.* envious: *se andiga inuidus* 11/5.

ānrædlice, *adv.* constantly, earnestly: *anrædlice perseueranter* 130/16; *anrædlice instanter* 175/17.

ānrædnyss, *s. f.* earnestness: *anrædnysse instantia* 30/11.

ānwilnyss, *s. f.* obstinacy: *anwilnysse obstinationis* 122/10.

anwlata, *v. m.* the countenance: *anwlatan frontis* 172/5.

anxsumnyss, *s. f.* anxiety: *anxsumnyssse anxietate* 3/5.

āscunigend, *pres. p.* detestable: *ascunigendre detestabili* 137/7.

āscyrian, *v. v.* to deprive of: *ascyra fraudes* 157/5.

āsōðan, *s. v.* to boil out, purify by boiling: *ased exquoquit* 165/6.

āsican, *v.* to draw a deep breath, sigh: *asihð suspirat* 28/17, 158/4; *asicð suspirabit* 223/12.

āslidan, *s. v.* to slip away: *byð asliden delabitur* 98/4; *we heoð aslidene dilabimur* 101/10.

āsmēan, *w. v.* to look for, demand: *asmeað requirit* 42/16.

āsolcen, *p. p.* idle: *asolcen remissus* 79/5.
 āstreht, *p. p.* upright, haughty: *astrehtne erectum* 83/18.
 āstytan, *w. v.* to make dull, to blunt: *astyntað obtundunt* 56/13; *byð astynt retunditur* 152/11.
 āstyrred, *p. p.* starred, starry: *astyrredne stellatum* 180/3.
 ātendend, *s. m.* an inflamer, inciter: *atendendum accensore* 208/4.
 ātending, *s. f.* an incentive, a provoking: *atendingum incentiua* 221/17.
 ātihtan, *w. v.* to stretch, extend, turn, direct: *he atiht adtendit* 67/2; *atiht extende* 2/6; *byð atiht tenditur* 53/7.
 ātiht, *p. p.* intense, intent, attentive: *atiht intenta* 36/16; *atihte intenta* 103/19; *atihtum adtonitis* 78/13.
 ātihting, *s. f.* intention, aim: *atihting intentio* 29/10, 35/14; *atihtingce intentionem* 28/13.
 ātillan, *w. v.* to touch, reach: *atillð adtingit* 100/15.
 awegānydan, *w. v.* to drive away, repel: *aweganyt repellit* 23/13; *aweganydað repellunt* 21/6.
 awegnýdan, *w. v.* to repel: *awegnyt repellit* 13/10.
 āwendincg, *s. f.* overthrowing, ruin: *awending subversio* 188/4.
 āwinsian, *w. v.* to weigh, consider: *awinsað pensat* 60/6; *byð awinsud pensatur* 42/17.

ÆI.

æbyligþ, *s. f.* an offence: *æbyligþe offensionem* 116/14.
 ælingnyss, *s. f.* weariness: *ælingnyssede tedium* 216/9.
 æne, *adv.* once: *æne semel* 161/12.
 æpsenyss (æwsenyss), *s. f.* dishonour: *æpsenyss dedecus* 174/9.
 ætbeon, *v.* to be present: *ætsyn adsint* 20/19.
 ætfeorrian, *w. v.* to take from: *ætfeorra auferas* 160/7.
 æthabban, *w. v.* to hold back, restrain: *æthabban retinere* 57/7 and 8.
 æthealdan, *s. v.* to keep back, reserve: *ætheold reseruauit* 109/18.
 æþmian, *w. v.* to boil, be greatly moved: *æþmeat exestuant* 112/11.

æþryte, *adj.* long: *æþryte longum* 217/6.
 æwfæst, *adj.* religious, pious: *æwfæste religiosi* 158/10.
 æwfæstnyss, *s. f.* piety: *æwfæstnyss religiositas* 65/9.

B.

beðu, *s. f.* the demanding, asking: *bedu postulatio* 170/13.
 begýmend, *s. m.* a ruler: *begymend rector* 122/19.
 behōofian, *w. v.* to bewail, lament for: *beheofian plangere* 44/5; *beheofude plangenda* 44/5.
 belæwincg, *s. f.* betrayal: *belæwincge proditiōnis, traiectionis* 90/12.
 beliman, *w. v.* to glue together: *belime conglutinet* 96/1.
 belimp, *s. n.* an event: *belimpu casus* 111/3.
 beōbréad, *s. n.* bee-bread: *beobread (huniccamb) fauum* 50/9.
 bepæcan, *w. v.* to cheat, deceive, deprive of: *bepæcst defraudas* 109/8; *we beoð bepæhte decipimur* 136/12.
 berenhulu, *s. f.* barley-husk: *berenhula tipsanas* 95/19.
 besargian, *w. v.* to grieve, lament: *besargian dolere* 165/10; *to besargienne dolenda* 49/1; *besarega dole* 12/1.
 besencan, *w. v.* sink, to cause to fall: *besenceað praecipitabunt* 96/3; *beoð besencte emerguntur* 139/12.
 besēon, *s. v.* to look upon, regard: *besawene respecti* 46/15.
 beswætān, *w. v.* to sweat: *beswæt desidat* 111/14.
 bewerian, *w. v.* to defend, to indulge in (?): *bewera effundas* 169/17; *beweraþ defendit* 104/7.
 bewerung, *s. f.* a fortification: *bewerunge munitio* 35/20; *bewerung protectio* 194/11.
 bewylewian, *w. v.* to roll down: *bewylewud deuolutus* 107/14.
 bicnigend, *s. m.* a discloser: *bicnigend index* 135/14.
 bicseop, *s. m.* a president, director: *bisceopes praesulis* 120/16.
 blōwend, *adj.* flourishing: *blowende floridum* 167/10.

bögian, *w. v.* to boast: bogað *iactat* 152/2.
bröpperræden, *s. f.* fraternity: bropperrædenne *fraternitatis* 1/7, 14/3.
brýsan, *w. v.* to bruise, to season: brysde *condiantur* 20/20.
bulluc, *s. m.* a bullock: bulluce *utulum* 169/15.
byrginog, *s. f.* a taste, tasting: byrginog *gustus* 57/2.

C.

campdöm, *s. m.* warfare: campdome *militiae* 207/16; campdome *militia* 109/5.
candelstæf, *s. m.* a candle-stick: candelstæf *candelabrum* 226/1.
carfull, *adj.* anxious, zealous, intelligent: carfull *studiosus* 206/5; mid carfulre *solerti* 121/2.
ceaf, *s. n.* chaff: ceafa *paleas* 57/7.
cealc, *s. m.* a pebble, chalk: cealce *calculo* 110/14.
cēastfull, *adj.* full of contention, tumultuous: ceastfull *tumultuosa* 105/5.
cēast, *s. f.* strife, contention: ceasta *lites* 134/12.
ceorfingisen, *s. n.* a branding iron: ceorfingisene *cauterio* 43/2.
butan cēpe *gratis* 131/11.
cildelāp, *s. n.* a child-cloth, a swaddling cloth: cild-claþum *pannis* 87/7.
cið, *s. m.* growth, increase: cið *incrementum* 5/18.
cimstān, *s. m.* the base of a pillar: cimstanas *bases* 226/2.
cnafa, *w. m.* a boy: cnafan *parvulo* 172/19.
cnēatung, *s. f.* a dispute, debate: cneatungum *disputationibus* 74/20.
cniht, *s. m.* soldier: cnihte *militi* 109/10.
cnitian, *w. v.* to dispute: cnitað *disputat* 57/12.
cnoss, *s. m.* a companion: cnoss *soboles* 232/9.
cops, *s. m.* a fetter: copsas *conpedes* 96/16.
cræftwyrce, *s. n.* workmanship: cræftwyrce *artificio* 109/5.
cwēn, *s. f.* a queen: cwēn *regina* 84/13.

cwyde, *s. m.* a will: cwyde *testamento* 146/13.
cwyldbære, *adj.* deadly, dangerous: cwyldbære *pestifere* 92/14; cwyldbære *perniciosus* 192/17; cwyldbære *perniciosas* 168/15.
cwyldbærlice, *adv.* pestilentially: cwyldbærlice *pestifere* 39/7.
cwyllmincge, *s. f.* death: cwyllmincge *mortificationem* 161/3.
cyng, *s. m.* king: cynga *regum* 78/12.
cýplice, *adj.* purchasable: cyplice *uenalem* 98/17.
cyrtelice, *adv.* finely: cyrtelice *subtiliter* 140/7.

D.

dælnimincg, *s. f.* a participation: dælnimincge *participationem* 6/7.
demmm, *s. m.* loss: demme *damno* 208/9.
dēofolscīn, *s. n.* a demon: deofolscinnu *demonia* 35/17.
deorcfull, *adj.* dark: deorcfull *tenebrosus* 187/14; deorcfull *tenebrosa* 186/8.
deorcnyss, *s. f.* darkness: deorcnyssse *obscuritate* 228/3.
deorfan, *s. v.* to perish: durfon *periclitauerunt* 215/13.
dihtnian, *s. v.* to arrange: dihtniað *disponunt* 17/4.
dreccung, *s. f.* affliction, tribulation: dreccunge *uexatione* 217/6.
dropa, *s. m.* a disease, cholera: dropan *coleram* 170/2; dropena *colerarum* 56/4.
se druncena, *s. m.* the drunkard: se druncena *ebriosus* 107/8.
dwola, *w. m.* a fool, a madman: dwolan *uicordis* 223/4.
dyrfan, *w. v.* to perish: beoð gedyrfede *periclitentur* 115/20.

E.

ēage, *s. n.* (?), the eye: eages *oculi* 43/16.
ēage yfel, *w. n.* the evil eye: eage yfel *oculus malus* 102/15.
ealdorscype, *s. m.* supremacy, sovereignty: ealdorscype *principatum* 4/5.
eardungstōw, *s. f.* a dwelling-place: eardungstow *tabernaculum* 62/9.

earfodlice, *adj.* difficult: earfodlice *difficile* 33/4.
 eastdæl, *s. m.* the east: eastdæle *oriente* 181/6.
 edgyldan, *s. v.* to remunerate: edgylt *remunerat* 162/11.
 edgyldend, *s. m.* a remunerator; edgyldend *remunerator* 127/17.
 edhiwian, *w. v.* to shape, conform, reform: beon geedhiwode *conformari* 58/3; beoð geedhiwode *reformamini* 58/4.
 edlæcan, *w. v.* to repeat, renew: geedlæht *iteratum* 48/18.
 edwitfull, *adj.* disgraceful, shameful: edwitful *ignominiosus* 173/15.
 efenlæcend, *s. m.* an imitator: efenlæcend *imitator* 13/11.
 efenprowung, *s. f.* compassion; efenprowunge *compassione* 147/8.
 efenyrfeweard, *s. m.* a co-heir: efenyrfeweardum *coheredibus* 30/8.
 elhpæodignyss, *s. f.* a wandering, travelling: elhpæodignyss *peregrinationis* 29/1.
 elleshwanune, *adv.* from elsewhere: elleshwanune *aliunde* 33/2.
 embegang, *s. m.* exercise: embegange *exercitium* 61/19.
 embstem, *adv.* by turns: embstem *uicissim* 140/17.
 emhabban, *w. v.* to detain: byð emhæfed *detinetur* 168/18.
 estfulnyss, *s. f.* devotion, zeal: estfulnyss *deuotio* 29/11.
 ettulnyss, *s. f.* greediness, gluttony: ettulnyss *aedacitatis* 55/6.
 etincg, *s. f.* eating: etincge *edendo* 170/5.
 eðhylde, *adj.* satisfied, contented: eðhylde *contentus* 133/3.
 ex, *s. f.* an axis: ex *axis* 97/4.

F.

fandere, *s. m.* a tempter, a trier: fandere *temptator* 206/4.
 fannian, *w. v.* to fan: fanna þu *uentiles* 186/17.
 fæcfull, *adj.* spacious: fæcfull *spatiosa* 185/15.
 felaspecolnyss, *s. f.* talkativeness, loquacity: felaspecolnyss *loquaci-*

tas 170/18; felaspeculnyss *loquacitatem* 79/9.
 fēol, *s. f.* a file: feole *lima* 150/5.
 festrrian, *w. v.* to foster, to nourish: byþ festrud *nutritur* 222/15.
 fleardian, *w. v.* to wander, to go astray, to err: fleardað *errat* 113/16.
 flōd, *s. m.* a flood, a river: flodas *flumina* 231/10.
 flogettan, *w. v.* to fluctuate: flogettan *fluctuare* 205/19.
 flot, *s. n.* a river: flot *fluuius* 179/15.
 flugol, *adj.* swift, fleeting; flugol *fugitiua* 198/8.
 fōda, *w. m.* food: mid fodan *pabulo* 53/1; foda *incrementum* 56/17.
 fol(c)lic, *adj.* public: fol(c)licre *publicam* 9/12.
 fordēman, *w. v.* to distinguish, decide: fordeme *discutiat* 125/15.
 fordimmian, *w. v.* to make very dim, darken: byð fordimmode *fuscatur* 24/19; bið fordimmod *obscurabitur* 99/19.
 fordwinan, *s. v.* to dwindle away, to vanish: fordwinan *euanuerunt* 215/11.
 forealdian, *w. v.* to become old: forealdudes *ueterani* 223/12.
 forebrēost, *s. n.* the fore-breast, breast, chest: forebreostu *precordia* 97/3.
 foregyrnan, *w. v.* to show before: foregyrnað *perrogant* 203/17.
 forescæawung, *s. f.* contemplation: forescæawunge *contemplatione* 28/14.
 foresmēan, *w. v.* to premeditate: foresmea *premeditare* 200/20.
 forestiht, *adj.* fore-appointed, predestined: forestiht *prefnu* (?) 42/15.
 forestihtung, *s. f.* fore-appointment, predestination: forestihtunge *predestinatione* 226/12.
 forflēon, *s. v.* to flee away from: forflēoð *refugiunt* 152/13.
 forgægan, *w. v.* to pass by, omit: forgægean *preterire* 68/5; forgæg þu *transeas* 81/13; forgæge *pretereas*.
 forgægednyss, *s. f.* transgression, prevarication: forgægednyss *preuariatione* 229/1.

- forġæginog, *s. f.* a fault, an excess: forġæginogum *excessibus* 115/9.
- forġelustfullung, *s. f.* pleasure, delight: forġelustfullunge *oblectamento* 63/4.
- forġytincg, *s. f.* forgetfulness; forġytincge *obliuione* 174/13.
- forhogung, *s. f.* contempt: forhogunge *contemptum* 203/13.
- forlicgend, *s. m.* a fornicator: forlicgend *fornicator* 98/10.
- forseamian, *w. v.* to be greatly ashamed: forseamigean *erubescere* 40/9; we forseamiað *erubescimus* 49/10; forseamige *erubescat* 19/18.
- forsewen, *p. p.* despised: forsewene *despecti* 162/18.
- forslæwan, *w. v.* to be irksome: forslæwe *pigeat* 202/4.
- forspaning, *s. f.* enticement, allure-ment: forspaningea *inlecebras* 87/4.
- fortredincg, *s. f.* a treading down, crushing: fortredincg *contritio* 95/10.
- forðfering, *s. f.* a going forth, dying: forðferinge *defunctionis* 65/8.
- forðgeclypian, *w. v.* to call forth, provoke: forðgeclypian *prouocare* 105/15.
- forðhræosan, *s. v.* to rush forth: forðhryst *proruit* 101/13.
- forþloten, *p. p.* prone, inclined: forþloten *pronus* 29/9, 10.
- forþcops, *s. m.* a fetter: forþcopsas *compedes* 190/6.
- fracudlice, *adv.* deceitfully, fraudulently: fracudlice *fraudulenter* 194/1.
- framæscæcan, *s. v.* to shake off: framæscæcð *discus-erit* 164/2.
- framceorfan, *s. v.* to cut off: framceorfan *abscondere* 43/20.
- framdôn, *v.* to put off, stop, interrupt: framdo *suspendat* 131/8.
- framgewitan, *s. v.* to depart from the truth: framgewitan *apostatare* 83/2.
- framian, *w. v.* to be of advantage, to avail, profit, make progress: framian *prodesse* 17/11, *proficere* 100/14; framast *profices* 7/4; fram-að *prodest* 7/1, *proficit* 20/8, *expedit* 31/15; fram-að *ualet* 31/13; framiað *proficiunt* 162/7; frame-
- don *profuerunt* 153/10; framigende *profituram* 109/2.
- fræodom, *s. m.* freedom, deliberation (?): mid fræodome *deliberatione* 229/11.
- fūlian, *w. v.* to become foul, to putrefy: fuligendum *putrescentibus* 45/7.
- fūllice, *adv.* foully, disgracefully: fūllice *turpiter* 106/13.
- fyl, *s. m.* a belching: fyl *ructus* 52/6; tobrocen fyl 7 alocen fyl *conuulsus* 52/6.
- fyll, *s. m.* a precipice: fyllass *precipitia* 107/14.
- fylð, *s. f.* filth, impurity; fylð *putredo* 38/19.
- fyndel, *s. m.* inventing, devising, invention; fyndeale *inventionem* 108/12.
- fyrian, *w. v.* to cut: fyrian *proscindere* 124/5.

G.

- gafel, *s. n.* a debt: gafele *debito* 109/12.
- gälful, *adj.* lustful, luxurious: gälful *luxuriosa* 105/5. gälfulle *luxuriosam* 177/2.
- gamenian, *w. v.* to joke, to play: gamenian *iocari (ludere)*, 172/19.
- gædertang, *adj.* continuous, united: gædertange *continuum* 1/4.
- gædertangnyss, *s. f.* a continuation: gædertangnyss *continuatiōne* 52/15.
- gæancyme, *s. m.* a coming against, meeting: geancyme *occurru* 188/6.
- gæar, *s. m.* a year: gearas *anni* 64/19.
- gebæran, *w. v.* to desire eagerly (?), enjoy (?), have (?): gebærað *gestiunt* 181/12.
- gebæor, *s. m.* a guest: gebeor *conuiuam* 158/11; gebeoras *conuiug* 191/13.
- gebeorc, *s. n.* (?) a barking: of gebeorce *latratu* 119/15.
- gebylgan, *w. v.* to make angry, offend: gebylgdum *offenso* 198/13.
- gecliht, *p. p.* gathered together, contracted: gecliht *collecta* 99/2.
- geedcucian, *w. v.* to revive: geedcucað *reuiuiscit* 45/8.
- geedlæcan, *w. v.* to repeat: geedlæcð *repetit* 45/17; geedlæc *iteres* 79/10.

- geefenlæcean, *w. v.* to imitate: geefenlæceað *imitantur* 53/16; geefenleceað *imitantur* 84/11.
- geefenlæcestre, *w. f.* an imitator: geefenlæcestre *imitatrix* 71/11.
- geelpþóðan, *w. v.* to change, make strange, deprive of reason: geelpþodað *alienat* 106/18.
- gefeard, *s. n.* an error; gefeardes *erroris* 66/17.
- gefremminge, *s. f.* an effect: gefremminge *effectum* 33/9.
- gefystlian, *w. v.* to beat with fists, buffet: gefystlude *colafizati* 7/14.
- gehealdsum, *adj.* chaste: gehealdsum *pudorata* 225/16.
- gehende, *adj.* near, allied: gehende *socia* 104/5.
- gehlywan, *w. v.* to cover, shelter, keep warm, cherish, refresh: gehlywð *refrigerabit* 170/7, 174/3; gehlywe *foueat* 144/5; gehlywende *refouenda* 61/10.
- gehwædnys, *s. f.* fineness, keenness, subtilty: gehwædnysse *subtilitatem* 150/4.
- gehyþian, *w. v.* to cherish: gehyþiggende *refouenda* 61/10.
- gelógian, *w. v.* to place together, collect: gelogigende *conponendo* 158/9.
- gelömlæcing, *s. f.* a frequenting: gelömlæcinge *frequentiam* 62/16.
- gelustfullung, *s. f.* delight, pleasure: gelustfullung *delectatio* 3/10.
- gelytlung, *s. f.* a lessening, diminishing: gelytlung *indigentia* 57/1.
- gemæclíc, *adj.* conjugal: mid gemæclícum *coniugali* 182/16.
- gemænsumian, *w. v.* to communicate, contaminate: gemænsumiað *communicant (contaminant)* 102/17.
- gemæst, *p. p.* fat, fattened: gemæstum *saginatam* 169/15.
- gemerian, *w. v.* to groan: gemerian *gemere* 34/3.
- gemidleahtrian, to corrupt: si gemidleahtrud *conuictitur* 200/6.
- genyþerigendlic, *adj.* that should be condemned, damnable: genyþerigendlice *damnabilia* 162/18.
- gëogudhād, *s. m.* youth, boyhood: geogudhade *pueritia* 189/17.
- gëonglicnyss, *s. f.* youth: geonglicnyssse *iuentutis* 124/3.
- geornfullnyss, *s. f.* desire: geornfullnyssse *industria* (intentionally) 228/17; mid geornfullnyssse *industria* 229/3.
- georwōnan, *w. v.* to despair: georwēnan *desperare* 48/16.
- gēp, *adj.* wise, astute: gep *astutus* 94/17, 23/2.
- gerād, *s. n.* manner: swa grades *eiusmodi*, þus grade *huiusmodi* 52/9.
- gerestian, *w. v.* to rest: gerestian *requiescere* 11/19.
- gescencet, *s. f.* a drinking, draught: gescencet *potatum* 105/16.
- gesewenlic, *adj.* visible: gesewenlicne *uisibilem* 61/4.
- gesewenlice, *adv.* visibly: gesewenlice *uidenter* 229/5.
- gespecendlic, *adj.* that should be spoken: gespecendlice *proferenda* 123/2.
- gestredd, *p. p.* sprinkled: gestredd *conditum* 97/12.
- geswincfullnyss, *s. f.* a labour, trouble: geswincfulnys *laboriosum* 60/11.
- geteorigendlic, *adj.* failing, imperfect, defective: geteorigendlice *defectiva* 181/4.
- geþeahtere, *s. m.* a counsellor: geþeahteras *consiliarii* 199/12.
- geunhælan, *w. v.* to weaken, debilitate: geunhælan *debilitent* 51/10.
- gewyscing, *s. f.* adoption: gewyscinge *adoptionis* 64/13.
- glætlic, *adj.* pleasing, pleasant, acceptable: glætlic *placabilis* 78/10.
- glentrian, *w. v.* to swallow: he glentrige *gluttiat* 107/8.
- goldhordian, *w. v.* to gather treasure; goldhordian *thesaurizare* 173/12.
- grennian, *w. v.* to grin, show the teeth: grenniendum *dissolutis* 172/16.
- gronung (grornung?), *s. f.* sadness: gronunge *maerorem* 20/1.
- grunian, *w. v.* to chew the cud, ruminant: grunað *ruminat* 54/15.
- gylpincg, *s. f.* glory: gylpincge *gloria* 144/11.
- gŷmend, *s. m.* a governor: gŷmend *gubernator* 117/7.

gyndleccing, *s. f.* a wetting through, moistening, watering: gyndleccing *inriguum* 27/7.

gyrla, *w. m.* apparel: gyrla *habitus* 43/5.

gyrning, *s. f.* a yearning, a desire: gyrning *ambitio* 59/12; gyrninge *ambitione* 53/18.

gystian, *w. v.* to lodge, to be a guest: to gystigenne *hospitandi* 153/15.

H.

hålbære, *adv.* wholesome, salutary: halbære *salutaris* 206/14; halbærne *salutarem* 195/11.

hålwendlice, *adv.* salutarily: halwendlice *salubriter* 39/6.

hæfe, *s. m.* leaven: hæfe *fermento* 75/3.

hægesteald, *s. m.* a bachelor, a young soldier: hægesteald oððe geongcempa *tiro* 205/9.

hæafudhrægel, *n.* a head-dress, a long garment worn by the priest (?): hæafudhrægel *poderem* 74/2.

hegian, *w. v.* to hedge: hega *sepi* 80/3.

hëofing, *s. f.* a lament, a lamenting, a mourning: heofinga *lamenta* 29/12; heofingc *luctum* 26/9.

heordræden, *s. f.* watch, care: heordrædene *custodia* 177/31; heordrædenne *custodia* 100/10.

hireduð, *adj.* domestic, familiar (?): hireduð *familiarem* 203/13.

hiredwist, *s. f.* familiarity: hiredwiste *familiaritatem* 203/12.

hiðfull, *adj.* hateful: hiðfulle *odiosi* 3/4.

lëase hiwung, *s. f.* hypocrisy, pretence: lease hiwunge *hypochrisin* 129/12.

hlënsian, *w. v.* to make lean: si gehlënsud *maceretur* 53/8.

hlehterlic, *adj.* ridiculous: hlehterlic *ridiculum* 38/7.

hlëotan, *s. v.* to get by lot, obtain: gehlet *sortita est* 147/4.

hlystend, *s. m.* a hearer, listener: hlystend *auditor* 126/1.

hohfull, *adj.* thoughtful, prudent, sad: hohfull *luctuosus* 43/5.

hōpa, *s. m.* hope: hōpa *spes* 47/2, 65/1.

horu, *s. n.* filth, uncleanness: horwu *sordes* 69/14.

hrenian, *w. v.* to smell of, to be redolent: hrenige, *redoleat, fragret* 106/5.

hunig-camb, *s. f.* honey-comb: hunig-camb *fauum* 50/9.

hwætlice, *adv.* swiftly: hwætlice *uelociter* 101/16.

hwealp, *s. m.* a whelp, a cub: hwealp *foetibus* 95/5.

hwellian, *w. v.* to waste away, pine: hwelað *contabescit* 76/19; hweliað *tabescunt* 77/2; hwela *tabescas* 77/8.

hwilende, *adj.* temporary: hwilende *temporarius* 172/7; hwilendre *momentaneam* 49/9.

hÿan, *w. v.* to raise on high: byð gehÿd *sublimatur* 181/16.

hÿhð, *s. f.* height: hÿhð *celstudo* 4/20, 180/15.

hÿpel, *s. m.* a heap: hÿpel *aceruum* 95/17.

hyrwincg, *s. f.* blasphemy: hyrwincga *blasphemia* 137/12.

hypegung, *s. f.* advantage: hypegunge *commoda* 12/6.

I.

infæreld, *s. n.* the interior, inward part: infæreldu *penetralia* 221/6.

ingelaðian, *w. v.* to invite: ingelaðiað *inuitant* 115/5.

inlapigend, *s. m.* an inviter: inlapi-gendum *inuitatori* 170/12.

innagān, *v.* to enter: innageodest *ingressus es* 205/11.

innemyst, *adj.* inmost: innemyste *interiora* 19/14.

innung, *s. f.* a dwelling: innunge *mansionem* 11/8.

inra, *adj.* inner, inward: se inra *internus* 44/15; inran *interni* 185/7; inran *interiora* 44/10, 56/8.

L.

lād, *s. f.* an accusation, charge(?): lade *delaturam* 224/18.

lagofiōd, *s. m.* sea, ocean, deluge: lagofiōd *diluuium* 200/6.

lahbreca, *w. m.* a law breaker, an impious man: lahbreca *sacrilego* 9/10.

lahbrecead, *adj.* impious, profane: lahbreceadum *sacrilego* 9/9.

- lahlic, *adj.* lawful: lahlicre *legitima* 46/2.
 land, *s. n.* land: land *arua* 118/14; landu *arua* 51/17.
 langfernys, *s. f.* length, long duration: langfernysse *longinquitate* 29/1.
 langmōdlice, *adv.* with long-suffering: langmōdlice *longanimitate* 5/2.
 langmōdnys, *s. f.* long-suffering: langmōdnysse *longanimitate* 10/17.
 latemyst, *adj.* latest, last: on latemystum *in nouissimo* 105/8.
 lapung, *s. f.* an assembly, church: lapunge *aecclēsia* 124/9.
 leahter, *s. m.* laughter: leahter *risum* 171/12.
 lenogan, to make longer, defer, delay: byð gelenged *differtur* 130/9.
 lengtogra, *adj.* drawn out farther, longer, broader, greater: lengtogran *prolixiora* 161/18.
 leornan, *v. v.* to learn: leornde *didicit* 80/17.

M.

- mānfullice, *adv.* wickedly: manfullice *nequiter* 19/14.
 mārian, *v. v.* to make greater, to increase: byð gemarud *ampliatur* 40/16.
 mæg, virtue: mæg *virtus* 4/19, 12/17.
 mægsterdom, *s. m.* the office of a master or teacher: mægsterdome *magisterii* 120/9.
 mæsseprēosthād, *s. m.* the priesthood, the office of a mass-priest: mæssepreosthad *sacerdotium* 108/3.
 mēp, *s. f.* the rank, condition, person: mæpe *personam* 181/12; mæpa *personę* 185/3.
 mēdwyrhta, *v. m.* one who works for wages, a hireling: mēdwyrhta *mercennarius* 123/13.
 meta, meat: meta *esca* 153/7.
 midyrfenuma, *v. m.* a coheir: midyrfenuma *coheres* 148/4.
 mislār, *s. f.* ill-teaching, evil suggestion: mislāra *suggestiones* 33/20.
 mispenian, *v. v.* to misuse, abuse: mispenige *abutatur* 224/10.
 myntan, *v. v.* to bring forth: myntan *pariat* 215/1.

N.

- næft, *s. f.* need, want, poverty: næfte *inopiam* 157/3; næfte *inopia* 157/7, 198/8.
 næftig, *adj.* poor: næftigne *inopem* 190/1.
 nearulice, *adv.* weakly: nearulice *eneruiter* 122/2.
 nēdbehēfe, *adj.* necessary: nedbehēfe *necessarium* 44/13; nedbehēfe *necessaria* 8/4.
 nyperhryre, *s. m.* a downfall, precipitation: mid nyperhryre *precipitatione* 229/12.

O.

- ōden, *s. f.* a threshing-floor: odene *areae* 109/3.
 ofāceorfan, *s. v.* to cut off: ofaceorfa *amputa* 201/6.
 ofāscæcan, *s. v.* to shake off, to excuse: ofascæceð *excusat* 143/5.
 ofāscæcan, *s. v.* to shake off: ofascæce *excusserit* 101/4.
 ofergenihtsumian, *v. v.* to superabound: ofergenihtsumude *superabundavit* 131/15.
 oferhelincg, *s. f.* a covering: oferhelincge *tegmentum* 144/1.
 oferhelung, *s. f.* a covering, veiling, concealing: oferhelung *obductus* 223/5.
 ofermicelnyss, *s. f.* excess: ofermicelnysse *excessus* 50/13.
 ofermugan, *v.* to have greater power: ofermæg *preualet* 97/19.
 oferprūt, *adj.* haughty, excessively proud: oferprut *superba* 183/12; oferprute *contumaces* 38/13.
 ofersyman, *v. v.* to overload: byð ofersymed *obruatur*.
 ofertæl, *adj.* superstitious: ofertæle *superstitiosam* 218/10.
 ofertogenys, *s. f.* the condition of being covered: ofertogenysse *obductionis* 179/6.
 oferwenod, *adj.* insolent, presumptuous: oferwenodne (*lichaman*) *insolens (corpus)* 52/14.
 ofeweard, *adj.* higher, upper: ofeweard *superius* 27/6.
 ofsettingc, *s. f.* pressure: ofsettingcge *oppressum* 143/5.

ofstede, *adv.* immediately: ofstede *statim* 193/12.
 omian, *w. v.* to belch out: omað *eruginabit* 196/5.
 onāsendan, *w. v.* to send into, impart: onasendan *infundere* 168/15.
 onæht, *adj.* poor, without property or possessions: onæhtum *inopibus* 53/10.
 onbesceawung, *s. f.* a looking into, inspection, examination: onbesceawunge *inspectionem* 66/10.
 onblāwan, *s. v.* to inflate, puff up, inspire: onblæwð *inflat* 82/10; ongeblawen *inspirata* 218/1.
 ondōn, *v.* to put on, to clothe in: ondeð *induct* 83/6.
 oneardian, *w. v.* to inhabit: byð oneardud *inhabitabitur* 188/14.
 onfærelð, *s. n.* an attack, assault, incursion: onfærelde *incursione* 212/5.
 ongēanfealdan, *s. v.* to fold back, to roll back: byð ongeanfealden *reuo-luitur* 148/11.
 ongēanlecgēan, *w. v.* to lay back, lay up, store up: ongeanlecgēan *reponere* 156/6.
 ongēanwiperian, *w. v.* to oppose: ongeanwiperiað *obstrepunt* 33/20.
 ongebringan, *w. v.* to bring on: ongebrincst *inducts* 25/15; ongebrincð *intulerit* 12/1; ongebrohte *inlatas* 40/9.
 ongecoplice, *adv.* unsuitably: ongecoplice *inportune* 80/14.
 ongewinn, *s. n.* assault: ongewinn *inpugnationem* 33/17.
 onginnan, *s. v.* to try, attempt: ongyinne *temptat* 133/2.
 ongyrnan, *w. v.* to impose, inflict on: ongyrnð *inrogat* 10/4.
 onorpung, *s. f.* a breathing in, inspiration: onorðunge *inspirationis* 112/12.
 onscunung, *s. f.* abomination, execration: onscunung *exsecrumentum* 66/16.
 onsegednyss, *s. f.* a sacrifice: onsegednyssa *uictime* 166/3.
 onspornend, *adj.* unstumbling: onspornendum *inoffenso* 187/8.
 onstandend, *adj.* urgent, importunate: onstandendum *instanti* 111/14.

ontiht, *adj.* intense, eager, attentive: ontihtum *intente* 27/2.
 ontihtingc, *s. f.* attention, application, aim, intention, instigation: ontihtingc *intentionem* 27/1, 49/2; ontihtingc *instinctu* 139/11.
 onpæslie, *adj.* unsuitable, unseasonable: onpæslie *inportunas* 33/20.
 ortruwian, *w. v.* to despair: ortruwian *desperare* 129/16.
 ōst, *s. m.* a knot, a knob: on oste *nodo* 103/9.

P.

pic, *s. n.* pitch: pic *picem* 83/5.
 pile, *w. f.* a mortar: pil(an) *pil(a)* 95/18.
 plūmfēðer, *s. f.* down: plumfēðera *plumarum* 144/4.
 pricel, *s. m.* a prickle, sharp point, prick: pricelas *aculei* 87/12.
 pricioan, to prick: pricaþ *pingit* 188/13; gepricud *stimulatus* 79/8.
 princ, a prick: prince *ictu* 43/16.
 prūt, *adj.* proud, arrogant: prute *sublimes* 152/18.
 prūtlice, *adv.* proudly: prutlice *superbe* 178/4.
 pryð *s. f.* pride, pomp: pryte *elatione* 152/15; mid pryte *tumore* 71/13.
 pryte, *w. f.* pride: pryte *elatio* 152/18.
 puner, *s. m.* a pounder, a pestle: punere *pilo* 95/19.
 punian, *w. v.* to pound, to beat: þeah þu punige *si contuderis* 95/118; punigendum *feriente* 95/19.

R.

racentēah, *s. f.* a chain, a fetter: racenteah *catena* 43/2.
 racete, *w. f.* a chain, fetter: racetan *catenas* 59/6.
 ræd, *s. m.* a plan, mode, way: rædas *compendia* 100/14.
 rædbora, *w. m.* a counsellor: rædbora *consiliarius* 200/1.
 ræðend, *s. m.* an interpreter, an explainer, a diviner: ræðendes *con-ictoris* 75/12.
 recels, *s. n.* incense: recelses *timiamatis* 57/9.
 restendæg, *s. m.* a day of rest, sabbath: restendæge *sabbato* 30/6.

rēpian, *v. v.* to rage: *repiāþ sæc-
ulunt* 118/19.
rihtineg, *s. f.* correction; reproof,
setting right: *rihtineg rectitudo*
149/6.
riþ, *s. f.* favour, indulgence: *riþe
ueniam vel uenam* 224/7.
rūmgýfulnyss, *s. f.* liberality, bounty,
profusion: *rūmgýfulnysse largitate*
56/5.

S.

sacu, *s. f.* reproof: *sace obiurgatione*
115/16.
sam ge—sam ge, whether—or: sam
ge—sam ge *siue—siue* 169/12.
sam þe—sam þe, whether—or: sam
þe—sam þe *siue—siue* 189/14.
samodwyrceud, *s. m.* a co-worker:
samodwyrceudes cooperantis 118/6.
sædlic, belonging to seed, the seed (?),
nursery (?): *sædlic semen, semin-
arium* 106/10.
sceamu, *s. f.* confusion: *sceamu
confusio* 96/18.
sceand, *s. f.* shame, confusion: *sceand
confusio* 174/8.
scearppancfullice, *adv.* efficaciously:
scearppancfullice efficaciter
206/14.
scearppanlice, *adv.* efficaciously:
scearppanlice efficaciter 125/7.
scencean, *v. v.* to give drink: *scen-
cean propinare* 106/7.
scēogian, *v. v.* to shoe: *sceogiað
calciate* 116/17.
sceortlic, *adj.* momentary: *sceortlic
hwiленillic* 214/16.
scer, *s. f.* a ploughshare: *scer uomer*
124/5.
sēocnyss, *s. f.* sickness: *seocnyss
egrotatio* 161/19.
siclian, *v. v.* to be in danger (?): *byð
gesicluð periclitatur* 101/15.
slāwyrn, *s. m.* serpent: *slawýrn
regulus* 105/9.
slāwþ, *s. f.* sloth, slowness, torpor:
slāwþe torporem 92/17; *slāwþe
torpore* 61/18; *slāwþe inertia* 67/
2.
slipor, *adj.* slippery: *slipor lubricus*
210/9.
slota, *v. m.* a mouthful: *slota buccella*
153/12.

smēan, *v. v.* to seek, to require:
beoð gesmeade requiruntur 109/13.
smedmen, *adj.* of fine flour: *smed-
men similagineus* 154/1.
smercian, *v. v.* to smirk, to smile:
smercigende subridendo 172/17
smyltnyss, *s. f.* tranquillity: *smylt-
nyssse tranquillitate* 15/17.
sorhlēas, *adj.* without care: *sorh-
lease securi* 73/8.
spær, *adj.* spare, scanty: *spær par-
cus* 52/6.
spærlice, *adv.* sparingly, scantily:
spærlice parce 156/9.
specolnyss, *s. f.* talkativeness, lo-
quacity: *specolnyss loquacitas* 170/
15.
spennyss, *s. f.* strength, vigour:
spennyssse uiriditatem 3/18.
spornineg, *s. f.* a stumbling-block,
obstacle: *sporninege offendiculum*
134/5.
stæpmælum, *adv.* step by step:
stæpmælum gradatim 101/13.
stede, *s. m.* natural state, secure con-
dition: *stede statum* 106/7.
stēor, *s. n.* (?) reproof, reproach: *steor
correptio* 114/8.
stiðnyss, *s. f.* severity: *stiðnyss
districtio* 123/9.
stulor, *adj.* secret: *stulre furtiuæ*
110/11.
stuntness, *s. f.* foolishness, folly:
stuntnessse stultitia 19/13.
stuntspæc, *adj.* talking foolishly,
babbling: *stuntspæcne stultilo-
quum* 97/10.
stýran, *v. v.* to punish, chastise:
gestyred castigatus 114/14; *sty-
rendum castiganti* 114/15.
stýrnlice, *adv.* sternly: *stýrnlice
rigide* 78/18.
swelgend, *s. m.* a gulf, an abyss:
swelgend uorago 117/9.
swician, *v. v.* to blaspheme: *swica
þu blasphemēs* 164/16.
swicung, *s. f.* an offence, a stumbling-
block: *swicung scandalum* 14/12;
swicunga scandala 134/2.
swiftlice, *adv.* swiftly: *swiftlice
celeriter* 88/19.
swigea, *v. m.* silence: *swigea silen-
tium* 82/1.
swýðlicor, *adj.* more abundant:
swýplicor abundantius 135/8.

syfernyss, *s. f.* cleanness, purity: syfernysse *sinceritatis* 42/16.

syxagfeald, *adj.* containing sixty, sixty-fold: syxagfeald *sexagenarius* 69/17.

T.

tæcan, *w. v.* to hand over: byð ge-tæht *traditur* 103/19.

tælend, *s. m.* a mocker, a scoffer: tælend *derisor* 171/13; tælend *derisorem* 171/13; tælendra *detrudentium* 12/14.

tæppere, *s. m.* a vintner, tradesman: tæppere *caupo* 226/10.

temprian, *w. v.* to moderate: tempredon *temperauerunt* 107/12.

tëonian, *w. v.* to slander: teonað *calumniatur* 156/14.

teter, an eruption on the skin: teter *inpetiginem* 99/10.

tigele, *w. f.* a tile: tigelan *testam* 96/19.

tinclian, *w. v.* to tickle: tinclað *titillat* 52/5; tincligendre *titillanti* 88/9.

tõamearcian, *w. v.* to mark out, assign: toamearcyað *adsignant* 29/5.

tõblåwan, *w. v.* to puff up: byð toblædd *inflatur* 82/10.

tõbryting, *s. f.* a breaking to pieces: contrition: tobrytinge *contritionem* 82/12.

tõdælan, *w. v.* to divide, separate, distinguish: todælan *distare* 120/17.

tõefstan, *w. v.* to hasten to: toefstan *concurrere* 143/1.

tõferian, *w. v.* to carry different ways, scatter, put off: we synd toferede *differimur* 35/10.

tõgæderefealdan, *s. v.* to fold together: togæderefealt *complicat* 96/1.

tõgæderetëon, *s. v.* to draw together, contract: togæderetugan *contraxerunt* 107/11.

tõgæderewilian, *w. v.* to join together: togæderewilað *copulat* 11/8.

tõlåfe beon, *v.* to be left, remain: tolåfe ys *restat* 124/14.

tõlëosan, *s. v.* to loosen, break: tolyst *solvit* 124/11.

tõsendan, *w. v.* to send out; tosend *diffundet* 105/9.

tõslûpan, *s. v.* to loosen, dissolve, relax: byð toslopen *laxatur* 92/17, *dissoluitur* 200/9.

tõslûping, *s. f.* a dissolving: toslûping *dissolutio* 68/8.

tõstrëdan, *w. v.* to scatter: tostrede *disperdam* 230/7.

tõpënian, *w. v.* to attend upon, serve: topenað *administrat* 102/9.

tõpunden, *p. p.* swollen, puffed up: topundenne *tumentem* 83/17.

trahtnian, to treat: trahtna *tracta* 200/4.

trymning, *s. f.* the firmament: trymninge *firmamentum* 174/7.

tungfull, *adj.* talkative: tungfull *linguosus* 81/9.

tungwõd, *adj.* eloquent, talkative: tungwod *linguata* 223/4.

on twå tedælan, *w. v.* to divide in two: on twa tedæled *bipertita* 140/13.

twuwu, *adv.* twice: twuwu *bis* 80/11.

twyferlæcean, *w. v.* to dissociate: twyferlæceð *dissociat* 6/8.

twyhiwian, *w. v.* to dissimulate: twyhiwað *dissimulat* 44/8.

twýnol, *adj.* doubtful: twynol *dubia* 46/1.

twyrædnysse, *s. f.* discord: twyrædnysse *discordiae* 10/2.

twyseht, *adj.* disunited, at discord: twysehte *discordes* 192/13.

twysehtnyss, *s. f.* dissension: twysehtnyss *dissensionem* 6/12.

týan, *w. v.* to instruct: we beoð getyde *instruimur* 31/5.

tyddre, *adj.* fragile: tyddre *fragilis* 215/8.

tyndre, *w. f.* tinder, fuel, inducement: tyndre *fomentum* 206/17; tyndram *fomenta* 210/3.

p.

pårrihthe, *adv.* immediately: þårrihthe *confestim* 236/1.

wel þæslic, *adj.* very worthy: wel þæslic *condigna* 125/5.

þæslice, *adv.* worthily: þæslice *digne* 46/1.

þearflicnyss, *s. f.* poverty: þearflicnyss *paupertatem* 179/8; þearflicnyss *paupertate* 148/2.

- þeögincg, *s. f.* advance, progress, growth: þeögin *profectus* 132/17; þeögincg *profectus* 203/8; þeögincgum *profectibus* 210/1.
- þeön, *s. v.* to flourish, excel: þeöp *pollent* 221/1.
- þeöwetic, *adj.* servile, slavish: mid þeöweticum *servili* 63/13.
- þinen, *s. f.* a maid servant: þinene *ancillae* 229/6.
- þiwan, *v.* to threaten: þiwe *comminaris* 114/10.
- þiwracu, *s. f.* a threat: þiwracum *minis* 63/8.
- þolibyrðnyss, *s. f.* endurance: þolibyrðnyss *tolerantiam* 3/8.
- þolobyrd, *adj.* patient: þolobyrd 13/12; þolebyrd *patiens* 13/14.
- þolomöd, *adj.* patient: þolomod *patiens* 8/12.
- þoterian, *w. v.* to weep: þoteriað *flebilis* 167/13.
- þræstan, *w. v.* to torment; to cleanse (?): byð geþræst *purgetur* 208/4.
- þræginog, *s. f.* correction: þræginog *correctionis* 48/16.
- þristnyss, *s. f.* rashness, boldness: þristnyss *temeritas* 139/3; þristnyss *audaciam* 40/5.
- þrowend, *s. m.* a serpent, a scorpion: þrowend *scorpionem* 86/11.
- þurhbeorht, *adj.* transparent, clear: þurhbeorht *perspicuus* 22/17.
- þurhfære, *adj.* that can be gone through, penetrable: þurhfærum *penetrabilibus* 39/2.
- þurhlæran, *w. v.* to persuade: þurhlærd *persuadet* 38/12.
- þurhsmæagan, *w. v.* to search thoroughly: þurhsmæagan *perscrutari* 32/11; þurhsmæageað *perscrutantur* 121/3.
- þurhtæon, *w. v.* to accomplish: we þurhtæon *impertiamus* 101/11.
- þwyrnyss, *s. f.* perverseness, depravity: þwyrnyss *pravitate* 32/3.
- þyle, *s. m.* a speaker, an orator: þyle *orator* 119/3.
- U.**
- unalyfendlice, *adj.* unlawfully, without permission: unalyfendlice *inlicite* 141/4.
- underberan, *s. v.* to bear, support: underberende *supportantes* 24/1.
- underhnigan, *s. v.* to bend under, sink under, submit to, succumb to: underhnið *succumbit* 12/9.
- undersmügan, *s. v.* to creep under: undersmyð *subripit* 89/8.
- underþenian, to serve under: underþenap *subministrat* 5/6.
- underwexan, *s. v.* to grow under: underwexað *succrescunt* 104/8.
- underwrepung, *s. f.* support, sustentation: underwrepung *sustentatio* 56/10.
- undömlice, *adj.* unwisely, indiscreetly: undömlice *indiscrete* 202/15.
- unenðebyrdlice, *adv.* disorderly: unenðebyrdlice *inordinate* 101/14, 191/3.
- unforebyrdig, *adj.* impatient: unforebyrdig *impatiens* 8/13.
- ungefyllendlic, *adj.* that cannot be filled, insatiable: ungefyllendlic *insatiabilis* 50/8.
- ungelæccendlic, unprovable: ungelæccendlic *inreprehensibilis* 119/11.
- ungerydnyss, *s. f.* noise, tumult: ungerydnyss *tumultus* 82/2.
- ungeswicendlice, *adv.* unceasingly: ungeswicendlice *indefinenter* 28/7.
- ungeþwærian, *w. v.* to be inconsistent with, to be opposed to: ungeþwæregað *discordat* 143/3.
- ungewened, *adj.* unexpected, unforeseen: ungewenedum *improviso* 181/13.
- unhælp, *s. f.* ill-health, weakness, debility: unhælp *debilitatem* 107/11.
- unhiredwist, *s. f.* unfamiliarity: unhiredwist *infamiliaritas* 203/13.
- unlust, *s. m.* evil pleasure, evil desire: unlusta *desideriorum (voluptatum)* 106/10.
- unmæne, *adj.* free from: unmæne *immunis* 67/20, 179/10.
- unscrýdan, *w. v.* to deprive of clothes, deprive of, free from: by unscrýdd *exiit* 226/9.
- unwemming, *s. f.* incorruptibility: unwemminge *incorruptionem* 41/10.
- unwerlice, *adv.* incautiously: unwerlice *incaute* 149/8.

unwittol, *adj.* ignorant: unwittol *inscius* 80/12.

unwriþan, *s. v.* to draw out: unwriþan *distringere* 232/2.

upferian, *w. v.* to carry up, to raise: byð upferud *elevatur* (*circumfertur*) 130/7.

ūtacymen, *s. m.* a stranger, a foreigner: utacymenum *extraneis* 3/14: utacymene *aduenas* 137/16.

ūtadræfan, *w. v.* to drive out, destroy: utadræfde *exterminauit* 105/15.

ūtascūfan, *s. v.* to shove out, to shut out: byð utasceofene *excluduntur* 184/12.

ūtgelædan, *w. v.* to draw out, produce: utgelæt *deducit* 188/12.

ūtlendisc, *adj.* strange, foreign: utlendiscum *extraneo* 193/16.

ūtryne, *s. m.* an exit: utryne *exitum* 224/6.

ūtscūfan, *s. v.* to shut out, exclude: utscufað *excludunt* 112/8.

ūtscyting, *s. m.* a stranger, foreigner: utscytinge *extraneo* 200/4.

W.

wacian, *w. v.* to watch: wacigenne (*wacigendne*?) *uigilantem* 116/9.

wanhálnyss, *s. f.* infirmity, weakness: wanhálnysse *inbecillitatem* 97/15; wanhálnysse *debilitate* 38/7.

wæccea, *w. m.* a watching, a vigil: wæccean *uigiliae* 52/9; wæcceum *uigiilis* 55/10.

wæg, *s. m.* a balance, scales: on wæge *statera* 97/7.

weder, *s. m.* a breeze: wedere *auram* 70/3.

wegferend, *s. m.* a wayfarer, a traveller: wegferend *uiator* 187/6; wegferende *uiator* 225/10.

weggewītan, *s. v.* to depart: wegge-witt *abscedit* 210/5.

weldæd, *s. f.* a benefit: weldæda *beneficia* 16/8.

welwyllednyss, *s. f.* good-will, benevolence: welwyllednyss *beniuolentia* 160/6.

wewend, *adj.* movable, revolving: wewende *uersatilis* 97/4.

wewencing, *s. f.* a turning, change: wewencing *permutatio* 63/20.

weorcfull, *adj.* laborious: weorcfull *gestuosam* 169/1.

weredlæcan, *w. v.* to make sweet, to speak sweetly: byð geweredlæþþ *indulcatur* (*dulciter loquitur*) 196/5.

widmærsung, *s. f.* disgrace: widmærsung *infamatio* 96/11.

widnian, *w. v.* to punish: widnigendne *punitentem* 38/3.

wiglere, *s. m.* a soothsayer: wigleres *arioli* 75/12.

wilddeor, *s. n.* a wild beast: wilde deor *bestias* 202/9.

wilddeoren, *adj.* fierce: wilddeoren *feralibus* 99/7.

winberie, *w. f.* a grape: winberian *uuae* 154/2.

winclyster, *s. n.* a cluster or bunch of grapes: winclyster *botrus* 154/2.

winwringa, *w. m.* a wine-press: winwringan *torcularis* 109/3.

wipercoren, *adj.* rejected, wicked: wipercorenra *reproborum* 226/14.

wiperian, *w. v.* to irritate, provoke, exasperate: wiperian *exasperare* 61/12; wiperast *exacerbareris* 188/11.

wiperræd, *adj.* opposed, adverse: wiperræde *aduersa* 12/7.

wipersacerd, *s. m.* a blasphemer: wipersacerdra *blasphemantium* 209/5.

wiðersacung, *s. f.* blasphemy: wiðersacung *blasphemia* 102/16.

wiðerwerdnyss, *s. f.* calamity, adversity: wiðerwerdnyssum *aduersis* 12/12.

wiperwennincg, *s. f.* controversy: wiperwennincge *controuersia* 146/15.

wiperwinna, *w. m.* an opponent, an adversary: wiperwinnan *conuictatorem* 151/4.

wiðmetincg, *s. f.* comparison: wiðmetincge *comparatio* 103/9.

wiðsacincg, *s. f.* renuntiation: wiðsacincg *abrenuntiatio* 60/14; wiðsacincge *abrenuntiatione* 60/15.

wlitedfull, *adj.* beautiful: wlitedfull *decorus* 21/8.

wōd, *adj.* blasphemous: wodne *blasphemum* 9/16.

woffian, *w. v.* to blaspheme: woffigende (*woffigendne*?) *blasphemantem* 9/9.

worian, *v. v.* to wander: worige *erret* 186/4.
 wrecend, *s. m.* an avenger: wrecend *ultorem* 39/13.
 wregend, *s. m.* an accuser: wregend *accusator* 39/14.
 wrenc, *s. m.* kind manner: wrence *arte* 136/18.
 wriþa, *w. m.* a thong, torture: wriþa *tortura* 190/6; mid wriþan *loramento* 200/8.
 wulderfull, *adj.* glorious: wulderfull *gloriosus* 178/15; wuldorfull *gloriosus* 180/6.
 wunian, *v. v.* to whisper, murmur (?): wunigende *susurrans* 196/9.
 wyln, a fountain, a stream: wylne *fonte* 18/3.

ic wysce þæt, would that: ic wysce þæt *utinam* 25/1.

Y.

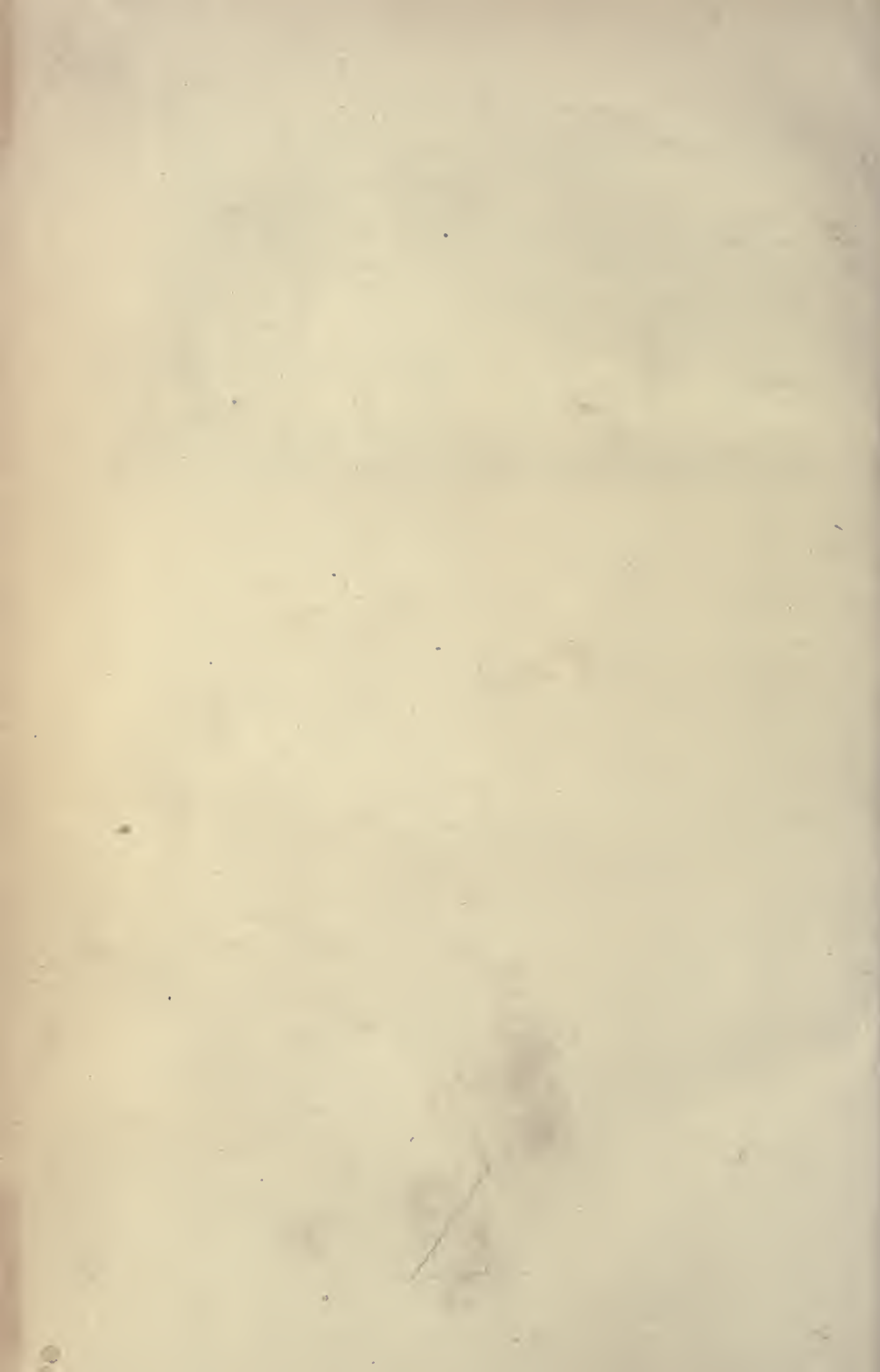
yrfewyrðnyss, *s. f.* he'rship, inheritance: yrfewyrðnysse *hereditatem* 24/7.

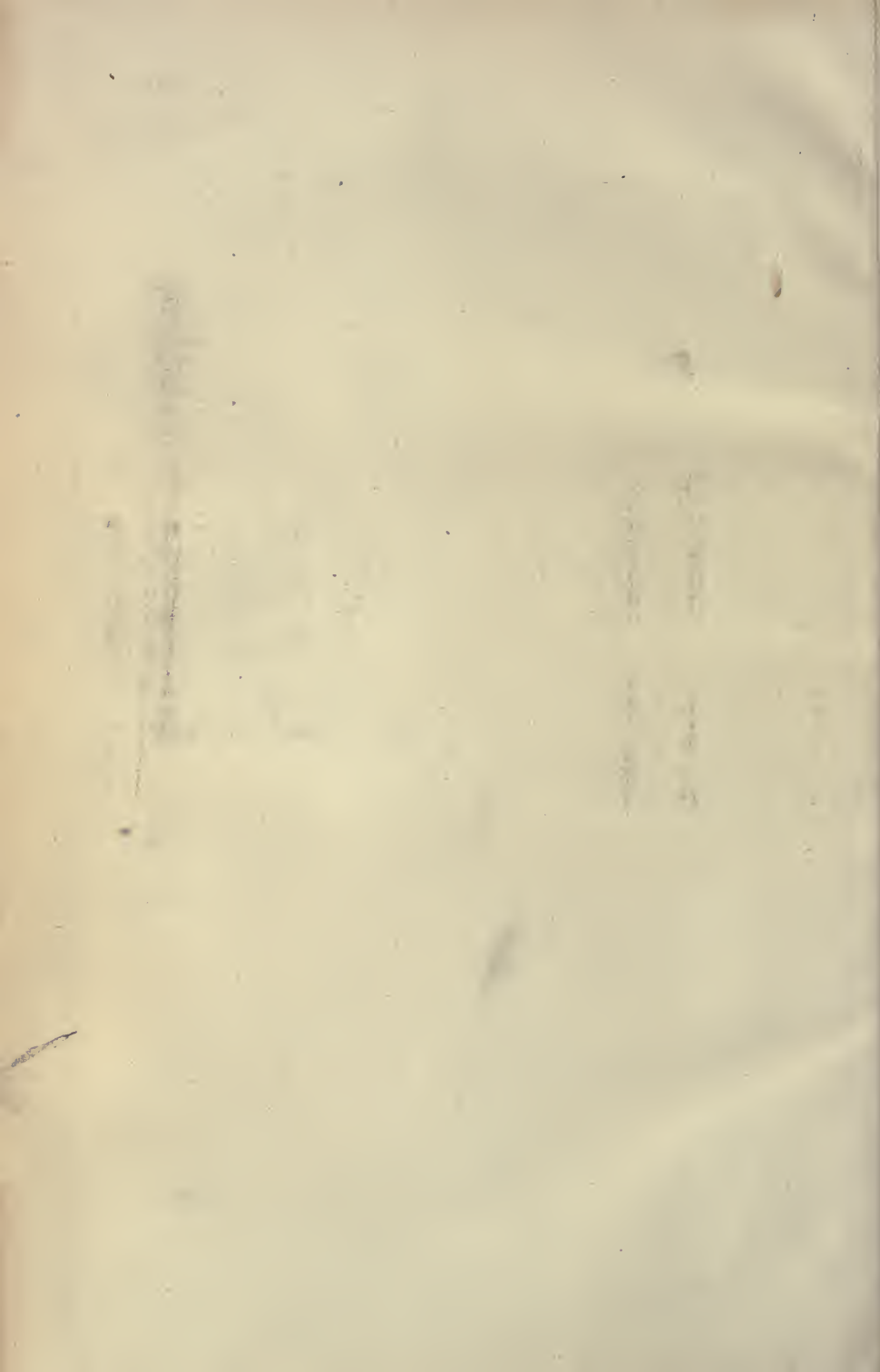
yrðling, *s. m.* a husbandman, farmer: yrðlinge *agricolę* 88/5.

yst, *s. m.* a storm, tempest: on yste *tempestate* 15/18.

ytemyst, *adj.* last: ytemyst *ultimus* 19/21; ytemystum *extremis* 41/15.

ytttra, *adj.* outer, outward, exterior: yttran *exteriora* 222/16.

PR Early English Text
1119 Society
A2 [Publications]
no.93 Original series

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

CIRCULATE AS MONOGRAPH

